

21
E
1

— אָדאַ, זאָ ה' ה'... ה'א ככר ידע'ה לנ... לא הפעם הראשונה
זאת לד...
והיא לא ידעה, מי קרא את הדברים האלה...
ביטאון גדול נטרף הכל, התבלבל.
הכל צועקים, קוראים בקול גדול.
ורוצה היא לצעק גם היא, לקרא בכל מלוא ריאתה:
— לא, לא ידעה!... זאת רק הפעם הראשונה!... הראשונה,
הראשונה!!!...
אלא שטמש כמי בחלומה רק פיה פעור וקולה אינני נשמע כלל..

כן, כן, בודאי יודמן היום!

היא הולכת וישנה בפני עצמה הבטחה זו, אף על פי שהיא יודעת בנפשה ברור, שמהמת הקר החוק אין מביאים כלל ביצים מהעירות בימים האלה;

יודעת היא כמו כן מראש, שהמצא את מדחפו של רבי ליב סגור עתה;

אלא שנצרכה לה אינו השוכה להונת בה את עצמה... היא מסיפה עוד להונות כך את עצמה גם ברגעים האחרונים, כשהיא מהלכת כבר בשוק בין שורות הספסלים, השלדנות והעריבות, בתוך הדדק הרב של התגרנים וההגרניות, הקונים והקונות....

יודעת היא היטב, מה יקרה בעוד כמה רגעים, והיא מתעקשת עוד, אינה רוצה להודות בשום אופן על האמת... רק שלבה הופק בה בחוקה ונשימתה נעשית כבדה יותר ויותר. גופה רועד, ברכיה כושלות.

עיניה מטפילות לארץ, ידיה מתכנסות נגד רצונה יותר ויותר מתחת להמטפתת הכרובה עליה....

הרצה היא להתעכב, לעמוד סוף סוף אצל את העריבות. אלא שאיזה כח נעלם הולך ורוחפה בלירצונה הלאה, הלאה.

ואותו הרגע עצמו אין היא זוכרת כלל..

איך נפתח הכל, — גם זאת אין היא יודעת.

דומה היה, שהוא שוכבת עוד הפעם על מטתה, והחלום הרע בהמענה הוגר ונראה מתדוש....

איזה שאון נורא הולך וגדל.

איזה קהל אנשים גדול, שאין היא מזהה אותם כלל, סובבים אותה, צועקים, קוראים בקול גדול...

ובתוך המהומה דבריימה לה ורחב סיגר פתאם על אניה....

ממש כמו בחלומה מתחילים גופלים עליה אינו דברים קשים.

הילמים הם כתפיה, שכמה, חות, זרועותיה.

והיא כמעט שאינה מרגישה שום כאב.

אינה מרגישה כאב גם כשהדבה הלל והרחב סיגר וחוזר וסיגר על פניה

מכל השאון, מכל ההמולה — רק קריאה אתה נחרתה במוחה, נקרה בו כמסמר...

ורגעים אחדים הסתכלה בלי רצונה בגופיהם המכונפים של הישנים, —
הסתכלה והתחילה מפסקת פתאם...

הסתכלה עוד ונזכרה ביכבה עצורה וממושכה....
נדמה לה, שהיא שומעת כבר יבבה זו מחדש...
ויותר לא ספקה עוד.

אך גם כשהיתה מהלכת כבר ברחוב, לא יכלה עוד להודות אפילו
בפני עצמה על האמת...

בעסקי נפשה פנימה כבר מכירה היתה בנצחונה הגמור של ה"קלמה"
הארורה, שנכנסה בה אתמול באותו הרגע, שנזרקה מפיה בלי-רצונה
אתה האמרה:

ואף על פי כן היתה משתדלת עוד להונות את עצמה.

יודעת היתה, שנסים אינם מתרחשים, ואף על פי כן היתה משדלת
את עצמה, שמציאות מזדמנות לפרקים...
הרי יום-שוק היה אתמול.

מקרה מצוי הוא, שאכר שכור אינו משגיח בסמרטוט, שהבסף
צרור בו, והסמרטוט נשמט מידו, נופל ומוגת על הארץ, מפני שאין איש
משגיח באיזה סמרטוט מתגולל...

ושוב מזדמן לפרקים, שאיזה תגרני, או תגרנית, בשעה שהם
עסוקים בתגרנותם, אינם משגיחים כלל, שכיסם קרוע, והמטבעות נוטלות
ומתגוללות על הארץ...

ובשעת הליכתה היו עיניה סוקרות באמת את הדרך לכל הצדדים,
סוקרות ובודקות בלי-רצונה כל סמרטוט מתגולל, כל ישבר וכיכית, ישבר
פחים, או תרס לבן...

כתפשו זה הסיתה אנגי-אורחא את דעתה מאיזה ענין, שלא היה לה
נעים כלל להשב עליה.

זה היה גם כעין תשובה על השאלה: אנה היא הולכת ולאיוו
תכלית?...

אלא שתשובה זו לא היתה מספקת כל צרכה, ודה-רבתיה מצאה
בבלי-דעת עוד תשובה אחרת.

הרי הולכת היא באמת אל מרתפו של רבי יצחק סוחר הביצים.
רבי יצחק זה — יהודי כשר, יאריך די שנותיו, — נתן לה לפרקים
מקום להרויח על ידו.

כשמביאים לו סחורה מהעירות, נתן הוא לה לפרקים את הביצים
הפקועות והטרופות, שתמכרן לאופים, והיא מרויחה מזה זהובים אחדים.
דאם איי-אפשר הוא, שיוזמן לה היום היה כזה?

הזהרבותיה היתה רואה את עצמה שמוחה על הקרקע, נופלת מהוך ריצה, ועליה מתנפלים — פעם עדה כלבים, שאינה יודעת כלל, מאין באי מתאם, פעם — קהל אנשים גדול, שאין היא מכרת אותם כלל, מי הם ומה הם חפצים, ופעם — הכילה גדולה של חפצים משונים, זכעוד שהיא מפרכמת תהתידה בכל כחה, מתאמצת להטילם מעליה, הם נפלים, והזורים זעפלים בלי הפסק...

הם לוחצים, מחנקים אותה.

איזה שאין נורא הולך וגדל.

הכל צועקים, קוראים בקול גדול...

ורוצה היא לצעק גם היא, אלא וְשאינה יכולה בשום אופן...

דומה, שסיה פעור, שהיא צועקה בכל מלוא ריאתה,

אלא שאין שום קול נשמע...

רק איזה אֵד יוצא מפיה בלהש נמוך, נמוך כל כף, עד שאינו נשמע

גם לאזנה...

וכשנעורה פעם מהוך הלום כזה וראתה אוריבקר קלוש, דמדומי-יטחית כהים מבעד לשמשוה, שהלבינו כשולג מהכפור העב המכסה איתן, — לא שכבה טוב, אף על פי שמאה — מאד היתה רוצה עוד לישן.

דומה היה, שכל איבריה רעוצים, מרוסקים.

הראש ככה מאד, כאלו היה מלא כלו עופרת.

אך איזה דבר, שהוא עצמה לא ידעה ברור, מה הוא, — הרים אותה

בלירצונה מעל משכבה, דחפה לרדה על הקרקע, להזדרזו בלבישה,

בנטילת-ידיים...

ואף על פי, שבאותה שעה היה עוד איזה דבר, שלא ידעה

גם אותו ברור, מה הוא, — ואותו הדבר, להפך, היה מעכב בה יותר,

מונע אותה מהזדרזו, מוישכה לאדור;

אך הכה הדחף היה חזק, כפי הנראה, מהכה המעכב.

נגד רצינה נשמעה יותר לזה, שהיה חזק מהשני.

נשמעה — והזדרזה יותר ויותר.

אלא שעוד רגע אחד סקפקה.

רגע זה היה, כשנצרך לה לקחה את אדרת-המוך שלה ואת המטפחת

יאת המטפחה הגדולה....

בעקרו של דבר נוה היה לה יותר, שהם ישנים עוד.

רק שהכל היה לטול מהם בשעה שנתם את אדרת-המוך החמה

יאת המטפחה הגדולה....

הגופים הקטנים הזדעזעו, בישעה שננעה בדם, אף על פי שמגעה היה בזהירות-אם מיוחדת.

היא הרגישה עוד פעמים אחדות את הזדעזעותם המזדהרת והתכופה של הגופים האלה, כששכבה ביניהם.

ועד כמה שהספיק גל הסחבות, משכה אותו מתחתיה, מעליה, כדי לכסות אותם יותר, להליט אותם מכל צד...

אך היא עצמה כמעט שלא הרגישה בתנועותיה אלה. יודעת היתה, וזכאותה ישעה — כמעט אינה יודעת, שהזדעזעות זו באה לא רק מהמת צנה גרידא...

זה, קלפה" הרעה, שנכנסה בה, לא הניחה לה לישון. וזה-בתיה התכונה להקשיב, איך הומה הרוח בחוץ, איך עכבר מגרד שם באחת הפנית בקיר.

בכונה התחילה מצירת בדמיונה, שמחר יבוא מכתב ממנו... הנה עתה... איה?... נו, בפולטובה... לא, באודיסה... כן, באודיסה... הוא שם... כמה?... אחת היא. שלשה, ארבעה שבועות. לא כתב מפני שלא מצא עבודה תיכף... המשכרת טובה מאד... רק לעת עתה מעט כסף... בקרוב ישלח יותר...

וכשראתה, שכל האמצעים האלה אינם מועילים ביותר, התחילה מאנסת את עצמה, שלא להשכ כלל, לישון במהרה ולהסתלק על ידי כך מכל אותם ההרהורים המשונים, שהתעוררו פתאם בקרבה נגד רצינה. הומה היה, כאלו היא ישנה באמת.

אלא שגם מתוך שנתה ראתה רק מהרהורי לבה בהקיץ... שנה זו היתה הטובה, נפסקה על ידי יקיצות תכופות. ובינתיים, בין יקיצה ליקיצה, היו נמשכים והולכים מיני חלומות משונים, כבדים ומענים.

מיני חלומות, שקצתם זרים ותמוהים מאד, שלא כדרך הטבע כלל. וקצתם, להפך, ממש מעין המציאות, משתלשלים באופן טבעי כל כך, עד שבשעת יקיצה היתה וזה-בתיה עצמה מסופקה איזה זמן, אם היה זה הלום, או עובדא ממשית בפעל...

על פי רב לא היתה מספיקה גם לזכור אותו הדבר כל צרכו, מפני שהיתה תזורת ושוקעת מהרה בהצי-שנה זו, ושוכח היו חוזרים ונמשכים ציתם מיני החלומות המשונים, הכבדים ומענים כל כך...

ומאלה היה הלום אחד תכוף ביותר. חוזר היה ונשנה בכל פעם בתמונות שונות, באפנים שונים זה מזה. אלא שבעקרה היה אחד, מיוחד בתכנו הכללי.

בעקרה של דבר אין שום ספק, שרק במקרה, בלי שום כונה, יותר על פי שני-הלישון נזרקה אותה אמרה מפיה של חוה-בתיה...
ערב-הרץ, ארוך כגלות, הלך ונמשך בלי-סוף; —
שלהבת כתומה והטופה מתוך זכוכית פקועה של מנורת-נפט קמנה
הפיצה אור טועש והרבה עשן, סרהין.

איזו צנה לחה הלכה ומלאה יותר ויותר את החדר הצר.
ויבכה בלתי-פוסקת, בנגינה אחת, פעם משלשה פיות כאחד, פעם
מפה אחד, משנים, — הלכה ונשמעה מתוך גל הסחבות שעל המטה היחידה
בחדר...

סוף סוף לא יכלה עוד לסבל יותר אותה יבכה.
פקעה סבלנותה, והיא קפצה ממקומה, קראה מתוך כעס, מתוך
התמרמרות קשה:

— מה אתם תובעים ממני, פגעים רעים שלי! ואם אין לי מה
לחת לכם, האלך ואחטוף בשבילכם מהעריבות?
ורוקא צריך היה להודמן, ישתוציא מפיה ב"שעה רעה" דבר כזה!
נשתתקה פתאום היבכה.

דממה עמוקה, דממה של מרה-ישתורה נוראה היתה מסביב.
ולחוד-בתיה נדמה כאותו רגע, כאלו איזו "קלפה" נכנסה פתאם
לתוך נשמתה, דבקה בה, נכרכה עליה כנחש ושוב לא רצתה בשום
איסן להרפות ממנה...

איזו שעה היתה, — לא ידעה ולא היה לה שום צורך לדעת.
את המנורה אפשר לכבות ככל אופן: גם כשהיא דולקת, עשנה
וסרהונה מרובים מאורה...

וזה כמה חוד-בתיה רגילה, שלא להתשיט כלל בלילה, מפני
שבתדר לא הם ביותר...

היא הלצה דק את נעליה, התירה את קשרי שמלתה, השייבה
באופן רגיל את שלשת הגופים הקטנים, שאחרי הספק היבכה נשארו
מימלים כמו שהיו במקרה כאותו רגע.

הפעם הראשונה

אפשרות.

היא הכינה היטב, מפני מה החליט פתאום לעקור את דירתו מאותו הבית...

לדבר עם על יו — לא עלתה גם על דעתה.

רק שמאיתה שעה נראה לה כל הבית משומם מאד, משולל ענין לנמרי...

היא לא הצטערה כלל על יפטרה אותה הגבירה ממשמרתה. היא לא הצטערה הרבה גם על זאת, שעוד שתיים שלש גבירות, אשר באה לשרת בביתן, פטרה מהרה ממשמרתה... באמת לא ידעה גם להבחין בהור, אם פטרה הן, או היא עצמה התפטרה מהן...

לפי שעה היה עוד בידה מעט מכסף-פקדונה, אשר השכה ממשכורתה בשנות-שרותה הקודמות, והמרסרית שלה נתנה לה פנה קטנה בחדר טעונה, אשר היה באחד המרתפים האפלים למהצה... כל עבודה, גם הליכה פשוטה ותנועה — נעשו לה קשות יותר ויותר...

היא ישבה בלי-תנועה, — ישבה והסתכלה שעות רבות וארוכות בהצללים הכהים ההולכים ומתארכים כפי אשר תטה השמש לעבר מבואה. — — —

הצללים התארכו, התפשטו — — —

מעט מעט כהתה גם רצועת האורה שם מאחור — — —

... הכל מסביב הלך ושקע באופל.

נכנסת להדרו והיא היה יושב שם...
באותן השעות נזרה היתה, שלא להכנס שמה בפנים מלוכלכים,
פרועת ראש, בשמלה קרועה ביותר...
היא התחילה נזרת בדברים אלה עוד יותר משעה שהכירה בו.
שהוא מסתכל בה לפרקים כהשאי...
והוא התחיל מסתכל בה לפרקים תכופים יותר ויותר.
בידיו אליה לא נכר לכאורה שום שנוי, אך היא הרגישה, שאיזה
דבר נשתנה בנידן זה, ואותו השנוי גרם לכך, שהוא מסתכל בה יותר
ובאופן מיוחד לגמרי...
במבטו יש דברמה, שאין היא יכולה לבאר כלל אפילו בפני
עצמה.
רק שהיא מרגישה אותו היטב...
וכשהיא מרגישה זאת, זרם דם רותח צף אל לבה ומעביר הם עצום,
דעדיקדתה חוק בכל איבריה...

בעת הראשונה, במשך חדשים אחדים, היתה מרגשת את עצמה
מאישרה מאד, מרושנת-ענג.
כנגד הפרטים הכלתי-נעימים, אשר גרמו לה לפעמים צער גם
בפרק-הזמן ההוא, היו לה די שלומים ברגעי נחת, עונג ואושר משפר...
למה שיהיה אחרי כן לא חישה, לא חישה אפילו על זאת
כלל...
היא לא חישה, לא הפצה לחישוב גם אז, כשנראה כבר מן
הדבר קרוב לגלוי...
הגבירה התחילה מתאנה לה, התחילה מצערת אותה ומסתוללת
בה יותר ויותר... לפעמים היו נשמעים בתרעומותיה של זו גם כעין
רמזים על איזה ענין, שלכאורה לא היתה יכולה כלל להרגיש בו, ואף
על פי כן הרגישה, כנראה...
אך היא נשאה הכל הימם, סבלה הכל בארץ-רות מצוין...
עוד הרבה יותר היתה סובלת כהפץ לב מצד זה, אילו היה
היחס מצדו נשאר כמו שהיה קודם לכן... אלמלי התחילו מסתמנים
בידיו אליה מעין קרירות, אירצון, נפיה להשתמטות...
וסמנים אלו נעשו נכרים יותר ויותר.
מר היה הרעיון, אך להטיל ספק בדבר לא היתה עוד שום



להפוך כראוי לא ידעה, אך לֵאמֹת קרע, להגיח מלאי על גבי כתנת ולחבר כפתורים — כל אלה מלאכות, שאינן קשות ביותר גם לֵאִי־דגיל.

הרבה יותר היה קשה לה לעשות את הדבר באופן שלא תרגיש בו הגבירה, או מִלֵּלָה חברתה.

הישיבת היתה, שלא תתרעם האתה, שלא תלגלג הישנית...

ועוד יותר היתה הישיבת, שלא ירגיש הוא בדבר, כמה היא מורדת

בשבילי —

מה יהיה הישב עליה, כשיראה אותה עושה למענו מלאכת אלו, שאינה מחייבת בהן כלל?...

ואף על פי כן הדגישה הנאה משונה, כשהכיר פעם כמדתה המיוחדת בשבילי.

המלה „תודה“ נראתה לה באמת וזה קצת: מי זה אומר תודה

למשרתת? —

אלא שהיא נזהג כך כבוד בכל אדם ואיט הישב אותה כלל

לגרועה משאר בני אדם רק משום שהיא משרתת פשוטה...

ומאותה שעה לא הייתה טוב, מה יהיה הישב עליה, והתחילה מטפלת בכל ענייניהבות שלה.

מטפול זה היתה לה הנאה מרובה.

כשעות כאלה היתה מרגשת מן עונג מיוחד, מעין ההתבוננות של „בעלת־בית“ אמתית...

וכמה היתה מעננת אותה ההפרה, שיורה איורצילבנה אינה מביגלה כלל לדבר כזה!

כנידן זה יש לה בלי שום ספק מעלה ותרם על אישה זו...

ומעט מעט, מכִּי שהכירה זאת בעצמה ברור, התחילה מוצאת בעצמה עוד מעלות אחרות על יורה איורצילבנה.

היא ידעה עוד לפני כן, רק שעד עתה לא השגיחה כל כך על זאת, שאינה מבושרת כלל...

ובשאינה לבושה לפי צרך מלאכתה בהדרגה־מבשלים, בשעה שהיא נפנית מעבודת־הבית ולבושת את בגדיה הנאים, — אין היא צריכה להתכיש כלל גם בפני איוו נערה בעל־ביתות יפה...

והיא התחילה מדקדקת יותר בלבושה, ביותר — בזמן שהיתה

תלבשתה.

שולי שמלה מגוללים ברפש, שרולים קרועים, לולאת נתקות, כפתורים חפרים, — כל אלה דברים, שאינם מוסיפים הן לאשה... ואף על פי כן, ככל פעם שהיתה וירה איוראילבנה באה אליה, — היה תקיף אותה הרגש המשוונה ההוא, ושוב לא היה מרפה ממנה בכל העת, שאורחה זו היתה יושבת בתדרו...
הירה איוראילבנה היתה על פי הלב מאדירה דוקא לשבת.
שאר האורחים היו הולכים להם — והוא היתה נשארת לבדה אתו...

ישיבתם ביחידות היתה נמשכת לפרקים שעה ושתיים אחרי חצות לילה.

הוא לא היתה יכולה לישון בשום אופן כל אותה העת. מיני רגשות בלתי-רגילים, מיני דרהורים משונים היו מסערים את נפשה וגוזלים שנה מעיניה...

נגד רצונה היו עולים על זכרונה קטעי שירה אהת, שנודמן לה פעם לשמוע באותה החבריא.

שירה זו לא היתה מהורה לה כל צרכה גם בשעה ששמעה אותה; היא לא הבינה פשוט משמעותם של כמה וכמה מבטאים.

ואף על פי כן נקלטו היטב בזכרונה המלים הכלתי-מוכנות כמו שהן.

היא חזרה וזכרה אותן, חזרה והפכה בהן פעמים רבות אחרי כן. וכשצרפה לאלה עוד כמה דברים, ששמעה באותו ערב ופעמים רבות אחרות, — התחיל מוחה תופס מעט מעט את הענין, שנראה לה מתהלה זר כל כך...

לידי הבנה שלמה לא באה בו, אך כמו בחיש טבעי הכירה את מדהו —

בו נתבארה לה גם זאת, מדוע מנהגן של וירה איוראילבנה והכרותיה שונה כל כך ממנהגן של שאר הנשים המצויות...

וכשהיתה הוגה בזאת, היה רגש משונה הנקף אותה כלה ומעביה הם עצים, רעד הזק בכל גופה...

בחמה היתה מגוללת מעליה את השמיכה עה החצי ופויטמת והיעותיה החשופות ממעל לשמיכה, כדי שתתקררנה.

ובאותה שעה היתה מרגישה מין נעם, מין ענג מיוחד משתפק בכל איבריה יחד עם הזרם החם...

...רק אלה, שדעתם פנויה, שאין להם ענינים השוכים אתרים, —
יכלים להתעסק כל הימים בקטנות, בענינים של מה בכך"...

ואותם הספרים המרוטים והסחופים, אשר היתה מטלטלה אותם
לפני כן בשאט-נפש, מדי פנייתה את החדר, — גערצו עתה בעיניה מאד,
נעשו לה כעין כלי-קדושה, שצריך לנהג בהם כבוד, להסיעם ממקום
למקום בזהירות מיוחדת...

רגש כבוד מיוחד, כמעט הערצה — נטע בלבה גם לאותה ההבריא,
הבאה אליו כפעם בפעם.

מקדם בזה מאד בלבה להבריא זו.

לא מעט לעגו לה אז היא ומיכלה הברתה.

„הבריקבנים“, „חשופי-עקב“ — כנוי אחר לא היה כפיהן
להבריא זו...

ועתה היתה שומעת במין הרדת-קדש, איך הם מדינים זה בזה,
מתוכהים על איזו ענינים, שאין לה מהם כל מושג.

לפעמים היתה מתחילה מקשבת לשיחה זו בשים-לב ומשתדלת
להבין, לפתה, על מה משוחחים האנשים הללו.

לשוא!

מדברים הם, לכאורה, בשפה מוכנה לה, בשפה שמדברים בה
הכל מסביב —

רק שהענינים הם, כפי הנראה, למעלה מבינתה הפשוטה.

המסוגלה נערה נבערה ובלתי-מלומדה כמוה להבין ענינים גבוהים
כאלה?

נערה כערכה, משרתת פשוטה כמוה אינה רשאית גם להתאוות
לדבר בזה.

ואף על פי כן היתה תאווה משונה כזו מתעוררת לפעמים קרובות
בלבה, — מתעוררת יהר עם עוד איזה רגש משונה, שלא יכלה כלל לבא
אותו, שלא ידעה גם מה השם, אשר תקרא לו...

בהבריא, שהיתה מבקרת במעונו, היו גם נשים אהדות...

אלה לא היו דומות כלל לרוב הנשים האהדות.

מנהגן היה שונה גם כן לגמרי ממנהג הנשים המצויות.

ואחת מהן, וירה איזראילבנה, כאשר היה קורא בשמה, היתה מצויה
אצלו יותר משאר חברותיה.

יפת-מראה לא היתה וירה איזראילבנה זו כודאי: קומה שפלה, פנים
שתרהרים, עינים חצופות, קול גם...

לא מעט נולד אותה גם ההתרשלות המיוחדת, שנכרה באופן

ובכל זאת, מי יודע?...
ומי יודע, אם לא הרגיש כבר בדבר?...
כמה התהרטה כלכה על שעכר: אילו ידעה זאת קודם, לא היתה
מתהלת כלל...

לא כיום אחד, ביומים — אך מעט מעט נפטרה משתי הצרות:
מהלעג, שהיה לה עתה למורת רוח, וגם מה"רוח", שגרם לה מכשול-לב...
וגם בזאת, גם כאהרת הזקקה מקודם לערמומיות הרבה, ערמומיות
קטנות, אך תכופות מאד מאד.
מאיזה טעם, אשר לא ידעה אותו ברור גם בעצמה, לא היתה רוצה
בשום אופן, שיכיר מי בשנוי זה, שנעשה אתה...
ביתד היתה נזהרה, שלא יכיר הו א באותו שני...
והדבר הזה לא היה קל ביותר.
שלא להזדרז בשרותה לו — לא יכלה עוד, וזריוותה הגמורה עתה,
אהרי התרשלותה המיוחדת מקודם, היתה מושכת עליה, כמו שנראה לה,
את העין מבלי משים...
ובמחד, כשלא היה הוא מרגיש בזאת, היתה מסתכלת בפניו.
מסתכלת היתה, כמו שהחליטה לא אהת בפני עצמה, רק למען
היכה על פי הזות-פניו, שאין הוא מכיר בשום דבר.
רק שאגב אורדא התבוננה יותר בקלסתר הפנים האלה.
התבוננה, שאם גם איננו יפה-תאר ביותר, אך יש בו דבר-מה
מלכב מאד, מישך ומהבב...
כמושכים ומהבנים גראו לה עתה כמה פרטים בו, שלפני כן
היתה הישבת אותם לדוהים מעליו, למתעבים אותו...
לו נראו הפרטים האלה נאים ביהוד.
לו נאה דוקא שער-הראש הגדל פרע...
נאה דוקא אותה ההתרשלות הגלויה בנגע ללבוש, לכל הדור
היצוני...

ישכלה לא השיג עוד כלל, איך זה יכלה ללעג לפני כן על שעניבת
צוארונו איננה לפרקים במקומה הראוי, על שצוארון בגדו מופשל לפעמים
לעמה ערפו, או על זאת, שמפוזר-נפש אין הוא יכול לזכר ברגע הראשון,
מה אמר לבקש ממנה זה מעט...
„מזהו עסוק בדברים נכבדים קצת-יותר מ„הבלים“ כאלה!“

לִּי כַגִּגּוּם...

ועוד זמן רב אהדי צאתה מהדרו הרגישה כנפשה דברימה בלתי-
נעים מאד, מעין מביכה פנימית, שלא ידעה לכאר אותה בדברים,
ואולי גם לא יכלה להבין אותה בפני עצמה מה היא.
איוו קטעי מחשבות נתרוצצו כמזהה לא אחת ושתיים כמשך היום
ההוא.

מרוברעבודה, מהכרפנאי לא היו המחשבות האלה שוהות במחה
זמן רב, ועל פי רוב לא היו גם נשלמות.
ובכל זאת הספיקה להתכונן, שהיא עולה וחוזר ועולה בכל מעם
בתוך המחשבות האלה...

לעגה הרגיל לִּי ולהנהגותיו הזרות — היה כיום ההוא רק מן השפה
ולחין, גם זה מתוך יותר אונס.

באה מיכלה הכרתה, המשרתת בדירה שממלם, וכמנהגן מקודם היו
צריכות להתקלם מעט בו, להקות מעט את דבורו והליכותו, להתברך
ברמזים וחצאירמזים על הקרע שבכתנתו, על העקבות הנמותים של געליו
ועל שאר פרטים בדומה לאלה.

ואיווה רגש, אשר לא יכלה לכאר אותו גם לעצמה, מנע אותה
מהראות לפני מיכלה, עה כמה אין הדבר הזה נעים לה הפעם...

אותו הרגש הכריחה גם ללעג בפיה למרות הפצה.

והוא נמנעה גם מספר למיכלה, כמה נתן לה הוא בבקר...

רק בקרב נפשה עמוק נעורו וחזרו ונעורו מהשבות, אשר לא ידעה
כמהן מקודם.

ל"הרויה קצת מהשוק" — דבר זה נחשב בעיניה, כמו בעיני הרוב
הגדול של הברותיה, רק כ"משברת צדדית", המותרת כלי שום פקפוק.
ורגילה היתה ל"הרויה" גם מ"קניות" למענו...

מא לה עוד נקל היה יותר: הגברים בכלל אינם בקיאים כל כך
בהשבוות המשק, אינם מדיקים כל כך בפרוטות, והוא גם לא היה חורש
"השבון", לא היה שומע כמעט, איך היא פורטת אותו...

עתה היתה איבודת-עצות.

כפעם הראשונה בחייה הרגישה, שגם ב"רוח" זה יש קצת אסור...

אם לא תמיד, במקרים ידועים — לפחות.

אולם גם לתדול לא יכלה.

היששת היתה, שמא יבחין בשנוי, שנעשה פתאם במקחים.

שמא יבחין, — אף על פי שנראה הדבר, כאלו איננו מתבונן כלל

לקטנות כאלה...

היא לא היתה רואה גם צורך מיוחד להודרו באותה השוהה, שהיתה מדויכה לו, והיתה עושה כל אלה כלאהר-יד, רק כדי לצאת קצת ידי-דרכתה.

מה שהוא מצדו אינו תוקע הרבה, מה שהוא מותר תמיד על שלו, — זאת לא חשבה לו כלל לצדקה, לנדיבות-רוח מצדו...

להפך, מי יודע, אולי גם גרמה זאת לה, שתתיחס אליו כבז יותר גדול עוד.

האם לא שחוק הוא? לדקדק בנמוס עם איש, המדבר תמיד בשפה רפה כמתהנף? ע מאיש, שצוויי דומים יותר לבקשות?

וכשממלאים למענו איזו שרות קלה, הוא מגמגם כעין תודה במין מבוכה מיוחדת.

גם לפנות אליה בכנוי „את“ אין הוא יכול, והוא מדבר אליה ב„רבים“.

לנהג כבוד כך במשרתת, שאפילו התינוקות מדברים אליה בכנוי „את“ ויודעים לצאת לה: „ע שי כך וכך“, — האם לא מגודק הוא הדבר?

זמה שנראה מגודק אינו יכול עוד להיות מכובד.
היא בזה לו, מבלי הרבות כלל במחשבות.

ראשונה התעוררו בלבה מחשבות על אידות זאת בסוף החדש הראשון.

על פי עניו של הדור החדש וארה-חיוו המסכן שעה, ששכר-שרתתה מאתו לא יהיה מרובה, לכל היותר — כחצי הובל לחדש.

היא היתה במחזה כל כך בהערכתה, עד שברגע הראשון, בראותה הובל שלם מושט לה, — נבוכה מאד ולא ידעה מה לעשות בו...

רגע חששה, שמא טעתה בכבריו, שמא לא הבינה את כונתו, „צריך לשאל אותו עוד הפעם. בודאי מבקש הוא לקנות דבר-מה.

למעני בכסף“...

אולם זאת דוקא היתה טעות מצדה.

הוא שנה עוד הפעם, שזה שכר-שרתתה הוא.

זהפעם היו דבריו מגומגמים עוד יותר, מאשר בפעם הראשונה...

במבוכתו הגלויה האדימו גם פניו קצת...

גם היא הרגישה איזו מבוכה, פניה האדימו קצת, ותודתה הביעה.

מתהלה, בעת הראשונה כשבא לדור אצלם, היתה מתחמט אליו
יתה בבוז, וערכו היה פחת בעיניה מאד.
לזאת היו סבות נכבדות למדי.

בשעה שהביא את הפציו אל „דירתו“ ההרשה, משכה דלותם של
אלה גם מבלי-משים את העין עליה.

כל „רבישו“ היה בסך-הכל: של-נצדים ישן ורעיון כלו, משורג
בעבותים, מפני שהמכסה נתק כבר מפתותיו; שמיכת-צמר פשוטה ובלה,
כר לא גדול כמתלצה לא נקיה ביותר ואדרת-הרקף ישנה ופדומה בכל
שוליה...

פמני-דלות אלה לא היו מפגלים כלל למעת בקרבה הגשות-כבוד
מיוחדים לדיר החדש.

לא מעט הועיל בנידן זה גם יהם ה„גבירה“.

כשהתחילה זו כורתת משאר החדרים כלי-בית שונים לחדרו של
הדיר, כהרה בכונה את הגרועים והנפסדים ביותר, וגבר היה בה, שהיא
כאלו אומרת לעצמה: „לכעין זה די יהיה גם באלה!“
„לכעין זה“ —

זו היא היתה רואה לבקרים, כשהיתה מגשת לו מים לרחצה, ששדוליו
פתתו פרומים בקצהם, מטולאים הרבה מאד ולפרקים גם קרועים
לגמרי.

גם שאר לבושו לא היו טובים ומתוקנים הרבה יותר מלבניו.

נעליו היו גם הם בלים מאד ומטולאים טלאי על גבי-טלאי.

בכלל, כל מערכתו מסביב היתה כל כך דלה: מטה מרוסקה, שלהן
מתטרד, כסאות צולעים, המשמיעים שריקה לכל תנועה קלה, אשר
יתנועע הושב עליהם...

אפילו הספרים, זה המין האחד, אשר היה לדיר במדה הגונה, —
אפילו אלה היו על פי רוב לא מכורכים, מקמטים מאד, פרומים,
מליכלכים...

ואתרי כל אלה, האמנם אפשר היה לה להתחכם אליו ברגשות
כבוד מיוחדים?

רצועת אורה

מקוסם מהמדינה הנפלאה הזו, הנורא בתודו המיוחד, ישבתי כחולם
ואדמה את נפשי בתוך עולם אחר, זר ואינדיבידואלי כלל לעולם המצוי
והרגיל. רק על אוני רפרפו ואל מיהו לא נגנבו דברי מכרי, אשר
ישב אתי יחדו בסירה:

— אך זה יפיע עושר אוכד! כמה אוד, כמה רום הולך לאבוד בלי-
כל תועלת! והלא אך מקרה היה זה, כי דוקא באותו ערב נזכרתי
על דבר העלוי הדונוטיסקי, ובמחתי נקרה בליז'הפסק השאלה הארוכה:
— על מה כלו חיי האיש המצוין הזה ובשדוועתו הבלתי-מצויים?
כן, אך מקרה היה זה!

ל...

— אבל איזה חסין יש בלמוד הזה, שאינו נושא פרי לאיש?
 כמה כלי היו האיש המצוין הזה וכשרותו הבלתי-מצויים, אם גם
 בקרב ביתו אין השפעתו נכרת במאומה?
 על השאלות האלה, אשר היו עולות לפעמים על לבי מבלי-
 משים, לא מצאתי תשובה.

והשנים עברו כסדרן. מסבות היו הגלוני מעיר-הפלך ג, טלפלוני
 מעיר לעיר, ובאחרונה — הטילוני אל חבל מכות-הנפט מעבר לים-
 הכספני. שם בתוך הערכה הקודרה והשוממה, אשר תלאה את העין
 בגבעותיה החשופות והכהות, ביער צריח-העין, המתנשאים בראשיהם
 המודדים ממעל לכל מכה-הנפט, ובשכבת החול החום, אשר לא יעלה בו
 כל צמח, — יש גם המחה הנאדר האחד, מעין-הנפט-המקלה, איגני
 מרהיב ומרומם את הנפש, ואדרבה מעיק הוא עליה ומדכא אותה במראה
 תמרות עשנו התומות, הנזרקות למעלה ברעש-שברים, כנשימות כבדות
 ומקטעות של ענן נורא, המתפרץ לעלות מתחתיות-ארץ, מעמקי-שאול.
 ובהוך תמרות-העשן התומות נזרקות ככה עצים גם אננים כבדות,
 נתוים רסיסים רותחים למרחוק וגשם-נפט חם יותר ארצה, והוא משתפך
 וממלא כל הדין בין הגבעות —

— אך זה ישפע ברכה! כמה אור, כמה חום יביא המעין-המקלה!
 והמראה בכל זאת מעיק ומדכא את הנפש... רק או יהיה לנפלא,
 לנורא-הוד, אם יפול שביב-אש אל הקלות, וכיח-גע אחד יהפכו תמרות-
 העשן התומות, הערפל הכהה והכבד — לשלהבת גדולה, ללהבות-
 אש הנזרקות ככה למעלה.

ואני זוכר עוד את הערב ההוא. סדרתני התנענעה לאטה על פני
 הגלים הזעירים כמי הים, אשר נראו במרחק רב מסביב כוהב מותך,
 הרחש וגרתה באש לא גדולה. מראש גבעה תלולה על שפת הים
 נשקפה לנו לבת-אש גדולה, הצרה למטה והולכת ומתרחבת למעלה.
 לרגעים נראתה הלכה כמשתכרת בתחתיתה, אמצעיתה זרומה; וברגעים
 כאלה היתה אשה נעשית מבהיקה הרבה יותר, ומאות לשוטת-אש,
 גדולות וקטנות, היו נזרקות לכל עברים, נתות מסביב בדמות כדורים,
 רציעות והצים אין מספר...

עירנו קבלו בכל עת ידיעות מדויקות על כל פרטי חייו בבית הגביר האדיר רבי שנתיל לזור-ברכים... „פלאו פלאים ממש“ ספרו על דבר ההתונה המפוארה, אשר לא רבים אמנם מבני דורנישק זכו לראותה בעיניהם, אך כלם ידעו להתברך בה, „שיהיה — ולו רק החלק האלף ממנה על כל התונה יהודית... ככה ספרו, כי העלוי יושב ולומד יומם ולילה בבית-המדרש המיוחד, אשר בנה לו רבי שנתיל בהצדו, ואף על פי שמערים גדולות רבות כבר פנו אליו כדי להכתירו בכתר הרבנות אך היא, מרוב ענוה ועוד יותר — מפני שאינו הפיך לבטל מתורתו, — מכתלק מהכבוד הזה, כמו שהוא מסתלק גם מכבוד-מהכרים ואיננו הפיך בשום אופן להדפיס את „הודושי-התורה“ הנפלאים, אשר „אתו בכתבים“... והספורים האלה פעלו על נפשי-הילד הרכה שבי פעילה נמרצה, השאירו רשמים חזקים, אשר לא נמחו כליל גם ברבות הימים. הרכה אמנם, הרכה מאד שוניתי במשך הזמן. שנוי מהלש בא בהשקפותי על החיים ועל ערך כל הדברים, אשר מסביב לי, והרבה הרבה מזה, שהיה קדוש, יקר ומרומם בעיני מקודם — נעשה אהרי כן הולין, פחות וישפל; אולם במעמקי-הנפש פנימה נשארו עוד, כנראה, שרידים רבים מרשמי-הילדות, שגרמו לי להרגיש ביחס לכמה דברים את ההפך ממש ממה שחייב ההגיון....

מה, לכאורה, היה לי ולהעלוי הדורנישקי? ובכל זאת, כאשר נתגלגלתי באהרית הימים לעיר-הפלך נ, שבו והיו בנפשי לשמע השם הזה זכרונות רבים, אשר לא האמנתי כבר במציאותם, ויחד עם זאת התעוררה בקרבי תשוקה גדולה להתבונן מקרוב אל האיש זאל אורה הייו.

הדבר הזה לא היה קשה ביותר. גם העלוי הדורנישקי עצמו, גם משפחת אשתו היו מפורסמים למדי בעיר, ובלי כל עמל נודע לי המשכם של הדברים, אשר שמעתי ראשיתם עיד בילדותי. בתוך שאר הדברים נודע לי, כי אביה-המשפחה הזקן, רבי שנתיל לזור-ברכים, כנה הלך לעולמו, ובמותו נפלגה גם משפחתו לשתיים: רק בתו היהודה, היא אשת העלוי, נשארה נאמנה למסרות-המשפחה העתיקות; אולם משלשת אחיה לא היה גם אחד, אשר התקים מנהג אבותיו בידו.... ולאתר זמן מועט נסחבבו הדברים, באופן כזה, שהייתי אני עצמי

נכנס ויוצא בבית העלוי. או גם התבוננתי, כי התהים הרבה, המספרת בין ביתו ובתי גיסו, היה אף אם לא באופן גלוי כל כך — גם בקרב הבית פנימה. בין הבנים והוריהם, רק שהעלוי עצמו, העוסק יומם ולילה בלמודו, איננו רואה ואיננו מכין מאומה מכל הנעשה מסביב

כאלה לאיש אתר: רוחו היתה מתלהבת ודבריו היו שוטפים כנחל בלי כל מעצור במשך שעה ושתיים...

הוא היה מספר, ואנהגו, תלמידי הדרה, היינו מקשיבים כשימת לב רבה. עשרות פעמים כבר שמענו, ובכל פעם היינו שומעים כענג חדש את הספורים האלה, איך הצטין העלויי-שלעתיד עוד בהיותו כבן שלש שנים מכל הילדים אשר כגילו, איך התחיל ללמוד בהיותו בן ארבע שנים, וב"זמן" הראשון כבר עבר ל"הומש עם רש"י... בן המש נכנס לגמרא, ורבי שמואל-יוסף, רבה הזקן של עירנו, אישר כהגהו פעמים אהדות, נשתומם, "יצא, פשוט, מן הרושים" למראה ה"בלי הנפלא" הזה... "בלי נפלא" הכירו בו רבי יודלה, ראש הישיבה הפ-מי, רבי מרדכי'לה "הדיף", ה"גדול הפ-מי" וכמה רבנים גדולים ולומדים מפורסמים אחרים, אשר נודמן להם להיות, בימים ההם בדורנישק... כלם ענו פה אחד, כי עליו כזה יקר למצוא, — נכאו לו עתידות גדולות... ורבי שמעיה מלמדנו היה מוסוף ומספר לנו, איך נתקומו בעתן הנבואות האלה, איך יצא שם העלוי הדורנישקי כ"כל העולם" ואיך רבו הקופצים עליו מקרוב ומרחוק, עשירים מופלגים, אשר בקשו לזכות בה"סתרה היקרה" הזאת...

וכשהיה רבי שמעיה מגיע לנקודה זו, היה מסתלק בכל פעם קצת אל הצד והיה מתחיל מפלג בשבחו של רבי שבתיל ליזר-כרכיס, אחד הגבירים האדירים מהדור הקודם, אשר אין עוד הזגמתם בדורנו: זקן מופלג בתורה ויראת-שמים, גדול בידים-משפתתו ומפורסם בנדרבתו, בצדקתו הרבה, שהיה עושה כפתר ובגלוי... ורבי שבתיל זה בא כעצמו וכבבורו" דורנישקה, עמד במרכבתו המפוארה על פתחו של הבית השפל והדל, אשר גר שם ליבל אופה הכעכים, אבי העלוי, אף גם נכנס לתוך הבית וישהה שם כשתי שעות כוראי. לאתר ימים מועטים נעשה ליבל, איפה-הכעכים העני, המטפל בשלש בנות כוגרות, למחתתו של הגביר האדיר רבי שבתיל, אשר התהיב מצדו לתת נדוניא הגונה לשלש הבנות, ובזכות זאת נקנה לו העלוי, אשר היה או בן שלש-עשרה שנה, כתור התן לבתו היחידה...

כאן פסקי הדברים, שהיה רבי שמעיה מסיתם לנו כתור עד ראייה העלוי נלקח עוד שנים אחדות לפני ההונתו אל בית המיועד-להיות-הותנו כעיר הפלך... אך בדורנישק לא הדלו מהתענין בו גם אחרי כן, ובני

... הלא אך מקרה היה זה בלי כל כפק —
אולם לא הכל בנידון זה היה רק על פי מקרה; כמה וכמה דברים
היו טבעיים מאין כמוהם, מהויכים פשוט מטבע הענין...
האם לא היה טבע הענין מחוב, שאני, יליד הורנישק, אהיה שומע
בפעם בפעם עוד מקדמות ילדותי על דבר „הכוכב, אשר דרך“ מעירנו
הקטנה, על דבר העלוי המצוי, אשר על ידו זכתה עירנו להתפרסם
כל כך, בהיות שמה הפחות לשם-לוי מכובד ומפורסם כזה?...
„העלוי הורנישקי“.

ואני זוכר עוד עתה באיזו תדהה-קדש, באיזו יראת-כבוד וחדות-
גאון היה איש איש מכני עירנו נושא את השם הזה על שפתיו. לא
אם אהת היתה מאמצת ברגע כזה את ילדה-יקורה אל לבה, ומקרב
הלב ההם היתה מתמלטת מבלי-משים אנהה כבושה ועמוקה, מעין
תפלה מסתרה, שאין הפה מוצא די עז לו לכטאה... לא אב אחד,
מדי שודה הרש אל ערישת ילדו המנמנם, או בראותו את שכיבה-בינה
הראשון מבריק בעיני עוללו, — העלה באותו רגע על לבו מבלי-משים,
כי היה בדורנישק אב מאושר כזה, אב, אשר זכה לגדולה כזאת...
העלוי —

ובטרם עמדתי על דעתי, כבר למדתי להעריץ את השם הזה; עוד
בטרם ידעתי את פרוש המלה הזאת, כבר הסכין לבני לתרוד רק לשמע
צלצולת... ובמדה שגדלתי, במדה שהתפתחה בינתי והתרחב חוג מושגי, —
בה במדה גדל בקרבי רגש ההערצה זו, שכל סביבתי היתה אז מלאה
ממנה...

יותר מכל הצטין בנידון זה הדרו של רבי שמעיה מלמד. רבי
שמעיה, למדן מופלג בבקיאותו, אחד ממלמדי-הגמרא היותר מובהקים
בעירנו, היה בן-גילו והבר-ילדותו של העלוי, וכמטך עשרות שנים
היה מספר והנוד ומספר בהדוה שאינה פוזחת כלל את הנפלאות הגדולות,
אשר זכה לראות בהברו לשמע ממנו ועל אדותיו... מלמדי המצטין
והמתון כטבעו, הבלתי-מתונן ככה-דבור מיוחד — כאלו היה נהפך ברגעים

אך מקרה...

לא נעימות, שפע דמיונות, שאינם משמחים את הלב כלל... „שנים רעות... שנים רעות“... לוחשות שפתיו, ובדמיונו גילמה שורה ארכה של פנעים שונים, צרות ומכאובים... לא רק מערכי-לכו בנוגע לסילומן הבלוי, — וגם התכל הזה מרגיש לו עתה מאד, — כי גם מצבו שלו, התמוטט הרבה בשלש השנים האחרונות. הן, פחות או יותר הגון, לא היה לו מעולם. כל מה שהיה מכניס, היה מוציא תדיר להספקת הבית, הבולעת שנה שנה מכלי-משים סכומים הגונים; וכשבאו השנים הרעות, כשנצטרה המשכרת, לא נתמעטו בכל זאת הצרכים, שרובם הכרחיים... וכמה נחשבה העזרה הפחותה, שגרישה ואניוטה משתדלים להמציא לו... לפני שנים אהדות לא היה מרשה להם בשום אופן לעסוק בעבודה ההוראה בשכר... עוד פחות מזאת היה מרשה לעצמו ליהנות מישראל, לקחת מזה לצרכי הבית... ואתרי כל אלה עוד הולך הלהץ וגדול. מצד אחד העליבים העובות ומתרכבים, ומצד אחר גורם רעהעת להמעיט את מדת האמינה של המלוים, להכביד יותר ויותר את ההקפה.

...ה„בנים“ כבר נלאו להתוכח וישתתקו לזמן מה, אחר שבו לשובה, ושיהתם היתה הפעם מכודחה יותר, מתובלה בהתול קל ומעורבה בשחוק חנוף; אך האב, השקוע כלו במחשבותיו, לא הרגיש בכל זאת. הוא ישב בלי תנועה על כסאו ליד החלון ועיניו היו נטויות אל השכת-הלילה שבהיץ, כאלו בקשו שם נקודת-נגה מזערה, קרן-אורה קטנה, מכשרת קץ קרוב, קץ השנים הרעות...

עיניו נמשכו בכל־דעה אל בניו, הרושכים ליד השלחן, ואל הצעיר הארה, הנחשב לו גם הוא כבן. הוא הביט אליהם, ובזכרונו הלכה ימרה ארוכה של טרדות שונות, שהיו לו כבניו אלה, שהזות עוד גם עתה... אחרי כל היגיעות, שיגע במשך שנים אחדות, לא עלתה בידו להכניס את גרישה לאיזה בית־ספר בינוני, וכמה רגז, צער וטרדה גורמת העמידה־למבחן זו שנה שנה בתור לומד מתוקן לבית־הספר... ואם היה מאושר יותר בנוגע לבני השני, כי נכנס זה לבסוף אל בית־הספר למסחר; אך בכמה עמל והשתדלות עלתה לו כניסה זו... קלה בערך היתה לו רק כניסת אנוטה אל הגימנסיה; אולם תחת זאת...

אמה הרבה, גם פה עמדה לה הצלחה. הרברים נסתכנו באופן רצוי מאד. אנוטה לא הספיקה עוד להסיר את תלבושת הגימנסיה, וסלומן (הצעיר הארה) נקרה לפניו, מתחלה — רק בתור מורה־של גדישה, אך אחרי זמן מועט כבר נכר היה, שהיהם הזה הולך ומשתנה משני הצדדים...

מצד זה היה הכל טוב ומתוקן. אך עוד תנאים אחרים, חשובים מאד, היו חסרים. סלומן הוא אמנם בעל כשרונות טובים מאד וכו כמה מעלות משוכחות, המסגלות אותו לעתידות נכבדים, להצלחה בחיים; אך כרום בני־הנעורים עודנו טטה יותר לשיגיה־בדמויות, כרוך הרבה יותר מכפי הראוי אחרי האידיאליות המפייטה, המסתירה מעיניו כמה צדדים חשובים של המציאות הפשוטה, של חיי־המעשה, כמו שהם בפעל... הוא לא הבין זאת, וצריך היה להוכיח לו, שאומנות ההוראה, אשר הוא אוחז בה, עניה יותר מדי, מגולה מאד ואיננה בטוחה כלל; צריך היה להבינו, שהאישי הנוטל על עצמו הספקת משפחה, מהיוב לבונן לו מקורם מצב בטוח בחיים, ורק אחרי כל אלה אפשר היה לכאר לו את תכנית־הפעולה, המכוונה לתכלית הרצויה...

והתכנית הזאת היתה מהושבה היטב לכל פרטיה, מפולסה כראוי מכל הצדדים. לא היה כל ספק שסלומן, על פי אפיו ודעותיו הקודמות, מסוגל יותר מכל לעסק הסוכנות, ומה גם שבמקצוע זה יכולים לסייע לו אנשים דורשי טובתו, אם כפרוטקציה הגונה, כשיהיה צורך בה, ואם בעצה טובה, התלויה בידיעות הנאי־המקום, בבקאות הנרנית, או באיזה מקרה אחר...

ומעשה נעשה. ההתחלה היתה טובה, מצליחה מאד. הצעדים הראשונים הוכיחו, כי לא מוטעים היו החשבונות המוקדמים, כי אמנם תקיה טובה נשקפה לעתיד; אולם...

פני אפרים ברויטמן מתקדמים מאד; נפשו נמלאה טפע מחשבות

המרגעת ומסגלת את הנפש יותר להתרכו בקרבה פנימה. עיניו כמו עד החצי בשמורותיהן, ראשו נה מבלי משים על קף ימינו, הסמוכה בארכתה על השלחן, ובמצב הקופא הזה שקע יותר ויותר במחשבות — דמיונות... הוא איננו מביט לאותו הצד, אך לו אין צדך כלל במראה-עינים, כי יודע הוא גם בלי זאת את היחס, שבין אנוסה והצעיר האורה, — יחס, שלא תמול הוא ושלא היה עוד סוד לשום איש, אף על פי שכאוסן רשמי לא החלט עוד כל דבר... הכל יודעים זהאכ המאוישר מרגיש זאת בענג מיוחד, שה"בנים" אוהבים מאד זה את זה, מסורים זה לזה בכל נפש, וכשעה שהם נדונים בהתפעלות גדולה כל כך ונראים כרבים בהקפדה עצימה — כאותה שעה נכון כל אחד לותר בפעל על הרבה,, הרבה מאד, בשביל צחוק-רצון של השני, ושניהם יהיו תלשבים את עצמם לאמללים מאד, לו היה האחד מסוגל להפגע באמת מדברי השני...

— זוג מתאים ומכון כל כך זה לזה קשה למצוא!...

המסקנה הזו, שהוא בא אליה לא זאת הפעם הראשונה, מביאה לנפשו ענג רב; אולם יהד עם זאת מתעוררת בקרבו כמו מאליה מחשבה אחרת; מתי יזכה לראות את הזוג הנעים הזה יחדו? — והמחשבה החדשה מטה בבת אחת את כל מהלך-מחשבותיו לעבר אחר, — דוקא לאותו העבר, שכתפין לב היה מסיח את דעתו ממנו ברגעי הנחת האלה... אפרים כרויטמן קם בחשאי ממקומו הקסם, אשר היה נסוך עליו זה מעט, חלף מהמגע הקל הזה בלי-רצון אל המציאות, אל הפרווה הובשה של החיים, ושיחת הצעירים העליוה לא הרחיבה עוד את דעתו, אך הפריעה אותו ממחשבותיו, לא נתנתו להתרכו כראוי במערכי-לבו... אמנם, כל המחשבות האלה, כל מערכי-הלכ לא יתנו, לא יוסיפו לו מאומה; אך מכיון שהתעוררה, שוב אינו יכול להסתלק מהם, ונגד הצני הולך הוא ונשקע בהם יותר ויותר...

הוא איננו כלל מאותם הזקנים, המתרעמים תמיד על הצעירים, מפני שאלה אינם מביטים על החיים כמותם. מכין הוא היטב, שכך הוא סדרה-העולם, ישלכל תקופת-החיים יש בדין זכיות מיוחדות, ובדין הוא שיהיו הצעירים מסתפקים יותר ברגעי ההוה, מבלי הטריד את מוחם כל כך במחשבות על דבר העתיד... ליבש את מוחם ונפשם במחשבות טורדות כאלה עוד יספיקו כשיזקינו יותר, כשיכבד עליהם בשעתם עול החיים, כשיגיע תורם לדאג בעד הדור, אשר הקימו... הנקלה היא: לגדל בנים, לעשותם לאנשים, לכונן להם מצב בטוח

בהיים!

ובשעה שאחתו מלאה למענו כוס טה , לקה בידו את מעשה הרקמה , אשר הניחה היא מידה... כשנפנתה אניוטה אחרי רגע ותשב למלאכת רקמתה , הנהלה בין האת והאחות שיחה בלחש והפסקת תשובת ; והשיחה הזאת ענינה , כנראה , גם את האב , אשר התראה עוד אמנם כשקוע בקריאתו , אך נכר היה בו , שמשגיח הוא בסתר אל בניו ומטה און להקשיב לדבריהם...

כהצי שעה אחרי כן נוסף אל המסובים אורח , צעיר כבן חמש ועשרים שנה , ונכר היה מהסקירה הראשונה , כי גם הוא עצמו , גם האחרים אינם הושבים אותו כור פה . הוא בא , ובאותו רגע פסקה הדומיה . התעוררה תנועה , מלא החרד שאון דברים . האב סלק אל הצד את גליון העתון ויכנס עם האורה בדברים על הדעות פוליטיות שונות ושמועות מעולם-המסחר הקרוב והרחוק . האם התמוננה בהתך כך לשני ילדיה הקטנים , כי נרדמים הם על כסאותיהם , וכשקרבה אליהם לפשטם ולהעבירם אל הדרם , התעוררו שניהם , ובשעה שהאחד התחיל מתרגז ובוכה — התחיל השני , להפך , ציחק ומשתובב...

ובתוך שאון הילדים הזה הודלה שיחה עליוה . התעורר , מבלי אשר התכוון איש איך ועל פי מה — וכזה הם ופוער בין אניוטה , גרייטה , והאורה , — וכזה על איזה ענין מפיטט , אחד מאלה , שהיו מתעוררים בהבורה זו ככל פעם והיו נמשכים כפעם בפעם שעה ושתיים , עד שנתר גרון המתוכחים ועד שנלאו להתוכח...

במשך כרבע שעה הקשיב אפרים כהייטמן אל השיחה הזאת בשימת לב רבה . נכר היה בו , כי מאמץ הוא את מהו לתפוס את מהות הדברים , שעליהם דנים הצעירים ; אך בכל הפצו הטוב לא עלתה זאת בידו . לו נרמה , שכלם מדברים אהת , רק שכל אחד מהם משתמש על פי מקרה במלים אהרות , ומה תמוה הדבר , שהמתוכחים מקפידים דוקא על המלים השזות האלה , ובהן הם נחלקים יותר מכל... מעט מעט נשמט ממנו הים הזכות , הדברים הסתבכו יותר ויותר , צרוף הענינים זה לזה נעשה פהת ופהת מחור , ולבסוף היה שזמע עזה רק קול דברים , פרזות בודדות , כלי יחס הגיוני וקשר ביניהן...

ובמדה שנעשתה לו שיחת הצעירים פהת ופתת מבונה , — כה במדה היסל לו לשמעה וכה במדה גדלה אותה ההחכמה-הרדעת המיוחדת , אותה הנאת-ההורים השלוה , הממלאה את נפשו ככל פעם , כשהוא שזמע מפניב לו את השאון העלו הזה ומרגיש בו שפע הים בריאים , שפע כהת-עלומים , קולחים בעו ומרצים חוצה... קילות המדברים לא הרניזו מנתהו , לא הפריעוהו ממתשבותיו , אך להפך , פעלו עליו כזמרה נפלאה ,

מיתוס-הנחשת הגדול, המוצג על השלחן בהדר-האכל, לא העלה עוד תמרות קיטור, לא הרחית עוד את מימיו בשאון, אך מתוכו פנימה עלה עיה החש קל ישל מים מתכעבעים ונשמע לחש דק של נחלים מועמות. זולתי המטק הרפה הזה לא הפריע דבר את הדומיה העמוקה, אשר שררה בהדר מסביב, אף על פי שאל השלחן היו מסובים כמעט כל בני-הבית. אבי המשפחה, אפרים ברויטמן, היה שקוע בקריאתו מתוך גליץ העתון, הפרוש לפניו על השלחן, בשעה שבלומה אשתו, אשר ישבה ממולו ותעסק בתקין אינו שמלת-ילד, הפסיקה זה רגעים אחדים את מלאכתה, כי נשתקעה מבלי-משים במהשבות ועיניה הביטו נהקן כבלי-דעת. על יד האם ישבה הבת הבכירה, אניוטה, עלמה כבת עשרים ושתים שנה, אשר עשתה בעיון רב מלאכת-דקמה; ומעבר השלחן השני, לפני כוס טהא שהצטננה כבר, ישב נער כבן שלש-עשרה שנה, תלמיד בית-הספר למסדר, ועסק בלמוד שעוריו.

במרחק מעט מהשלחן, כפנה שבין ארון-המוזון והספה, התעסקה ילדה כבת עשר שנים בצעצועותיה. היא הקריבה שני כסאות זה אל זה, ערכה שם משכב מרות, וכשהשכיבה בהירות ותלט היטב את „ילדתה“ בשמיכה החמה, התחילה מדברת אליה בלחש, אך ברצינות רבה, „שאסיר לצעק עתה“, „שגוריד לשכב במנותח, לישן תיכף בשמשכיבים אותה“...

ודבריי-המוסר הנכודים האלה אף על פי שלא פעלו, כנראה, על הילדה-הצעצועה, כי עוד זמן רב היתה האסי-הילדה מטפת מוסרה; — אולם תהה זאת פעלו כראוי על שני הילדים, בן שלוש וכן המש שנים, אשר ישבו על כסאות-ילדים גבוהים אצל קצה השלחן. הם כבר כלי לשתות הקם, ונשענים על ידות כסאותיהם השניות כשימת-לב רכה אל כל תנועות אחותם, עד שתקפתם שנה מעט מעט...

בינתיים נפתחה דלת ההדר ועלם כבן ישמונה-עשרה שנה נכנס. זה היה גרישה, אחי אניוטה הצעיר. כידו נשא הוברת חדשה ובלתי-מנוכרת של יהודן רוסי; אך בשבתו אל השלחן לא אין לפתוח את הכפר,

צרת רבים

שנים רעות...

קנקן־הפתים המעוישן כבר הורק עד משקע־הציקוריה השחר והעב
שבשוליו, מככר הלחם נשארו רק איזו פרוסת קמנות, והמסזבים עודם
יושבים איש על מקומו בלי־תנועה, בלי אומר ודברים...

דטמה כבדה מסביב. ובמתניהם של כל המסזבים מוכנית בלי־הפסק
שתי המלים:

שנים רעות... שנים רעות...

כבר לחם שחור. לפני כל אחד מן המטובים היתה כוס של זמנית ידוקה, מלאה ציקוריה שחורה, וכעד כל כוס היה מונח גזר סופר לא גדול... הפעודה התחילה באכילת הבן היה ניכר האכזב בדיא של אדם צעיר, שלא טעם מאומה למן סעודת-השחרית הדלה עד עתה. גם האב נהנה מאד מן הציקוריה הזמה ויגמע ממנה בעונג מיוחד אחריו ענתו יום תמים בקרת-החזק, שהדעודה את כל עצמותיו וסאלו הקפואה גם את קרבנות אילם האם והבת, כנראה, לא מצאו יד סנתת בסעודה זו. פני הראשונה התענתו לכל נמיעה וגמיעה, שגמיעה מן הציקוריה המרה, אשר עוררה גרוי כנרונה וגרמה לה שעול הכוף; פניה של האחרונה אמנם לא הפיקו סימני אירצון מיוחד, אך אכילתה ושתייתה היו באפתיה גמורה, באיזו עצלות-של-שנה...

האמנם זהו העיקר? וכו' רק על זה הוא מצטערת, שאין להם היכולת להבין יום יום תבשילו? וכו' רק זה מדכא את נפשה, ושהם מכרתים להיות ניוונים כמוטך שבועות וירחים בלהם יבש וציקוריה שחורה?... היו ימים, שהכל היה באופן אחר לגמרי... והימים ההם לא החזיקו מאד, רק בשלש שנים עברו מאז... עוד גם לפני שנתים... אביה, צובע על פי אימנותו, היה משתכר במשך הקיץ הרבה והיה מותר או מאה רובל יותר מן ההוצאות על כלכלת-הבית בכסף זה היה שוכר לו מרתף בימות-הביצור ומכין שם תפוחי-ארמה, בעלים, כתוב ולפת למכור בימות-התוף. וככל ימית השנה היו לאמה פרה אחת או שתים, אשר את הלבן היתה נושאת אל בתי קנייה התמודדים... בימות הקיץ היתה, כמובן, היתה יתרה, הפרושה היתה מצויה בביתם יותר; אולם גם בחורף לא היה להם מהמזר כל דבר... כל מה שנגזק נמצא בעתה... היתה יכולת להכין מעט מעט גם מה שיהיה נצרך רק בעתיד...

אולם הומנים נשתנו? קיץ אחד לא טוב ביותר, אחריו עוד אחד, גרוע הרבה יותר, ובאתונה — קיץ, שלא היה כמותו לדוע, קיץ, שלא נבנה בו אפילו בנין חדש אחד, גם התקונים כבתים ישנים נתמעטו בו מאד... עוד בחורף שאחריו הקיץ הראשון כבר הודגש הדחק מאד, אך רק בראשית החורף השני הגיע החכם לאותה מדרגה, ישהו אטפים למכור את פרותיהם ולהוציא מן הבנק גם את הכסף הרווא...

והכל ירד לטמיון... בקיץ האחרון לא היתה משמרתו של אביה מספיקה אפילו לצרכי הבית בלבד. בימות-הביצור לא היתה עוד שום יכולת לשכור מרתף, והתנגרות בחוץ, על יד הפלים — וכו' הרבה יכולה היא לתת? האם כבר הצטננה, והאב, הקופא יום תמים על פני הדין, מביא בערב הוח של איזו עשרה פרושה? — —

היא רעדה פתאם בכל גיפה. בו ברגע, שבדמיונה הצטיירה מההדר אביב וערבי־קיץ נהמרים, — ברגע זה הלפה פתאם זרם של אויר קר, אשר פרץ אל החדר בעד הדלת הפתוחה לרוחה. איש עטוף כלו ועמוס סלי־נצרים כפף את קימתו והתפתל באופנים שונים כדי להכנס בפתח, מבלי שידא נתקל באחת המזוזות. כאותו רגע נשמע עוד הפעם נהמה הצמוד של הזקנה מפנתה. כפי הנראה, זרם האויר הקר לא נעם ביותר גם לה...

ובינתיים הצליח הבא לעבור בלי פגע את המפתח והספיק לסגור בעוד את הדלת, ואחרי שהוריד מעליו את הסלים, המכוסים מלמעלה בסמרטוטים משונים, לא איך להסיר מעליו את הקרעים, שהיה עטוף בהם, אלא נגיש ראשונה אל התנור ונלחץ אליו בפניו ובשתי ידיו, ורק אחרי חצי שעה לערך הלך מעט מעט את המטפתה הכרוכה מסביב לראשו וצידו, פשט את אדרת־המך הקרועה והסיר את הסמרטוטים העבים, המחמלים סביב נעליו...

ככל העת הזאת שררה דומיה ישלמה בחדר ושום איש מן הנמצאים בו לא הוציא הגה מפיו. רק כאשר נפתחה הדלת עוד הפעם זאל החדר בא עלם כבן שבע־עשרה שנה, גבה־קומה ודק־בשר, בעל פנים דלים וגב כמיפה קצת — הפנו כלם את פניהם אל הבא וכמעט כבת־דאחז יאילו: „מה?!”

העלם הזה, הניך של הייט, כבר הלך בטל כשלשה שבועות. מפני שלא נמצאה עוד עבודה בשבילו. אך מאהנו הקודם היו מגיעים לו שמניה רובלים; וזה מלא זה את הבטנתו — לתת היום את הכסף במלאו, — אפשר היה לסלק את דמי־ההדירה בעד התורש שעבר, אפשר היה להפטר לזמנ־מה מן האגנט הנגיש וגם לקנות פחמי־אבן לשבוע תמים... בעת אהדת לא היה העלם מסכים לתת את משכורתו בשלמות לצרכי־הבית, ביהוד — כדי לשלם להאגנט, שזה אינו שריך לו כלל, אלא לאותו; אך עתה, כשהוא הולך בטל, כשאין לו גם תקנה להשיג עבודה כל כך מהרה והוא נזקק להוריו, — עתה לא יסרב ביותר. עתה יתן הכל, אם רק קבל...

והוא קבל, אפס לא שמנה, אלא רק חמשה רובלים. האשה ירדה מעל ספת־העץ, האיש עזב את התנור ההמה, ושניהם, יחד עם הבנים, התחילו נמלכים בדבר, איך לחלק את הסכום הזה, שאינו מספיק כלל וכלל... פתרון נכון לשאלה המורה זו לא נמצא כל כך מהר.

ובינתיים הוצא מן התנור קנקן־פחים מעושר מאד והוצג בקצה השלחן, סכורך היטב באלו־נשית מסוגסת... כעבור רגע היה מונח על השלחן חצי-

אלפים תהא משתכרת המבדה שלי... הנה היא משכרתה..."
שעיל ככר וממושך, מעורב בגניחות תכופות, הפסיק את נחם הזקנה. אולם הבת לא הרגישה גם בתרעומותיה גם בגניחותיה של הזקנה: בכל אלה כבר התרגלה וכבר התרגלה להתיחס בשוויון-רוח גם אל כמה פרטים אחרים... היא נגשה במתינות אל החלוקן, לקחה מעל ספו את הספר הורגוני הפתוח ותניחהו לפניו על השלחן. לפני שעה קלה התענינה מאד לדעת, כיצד יתבררו סוף סוף בין הזוליה האמללה ומפם הנחמד כל אותם הדברים המסובכים, אשר סכסכום האנשים הרעים בכונת-זדון להפריד בין הנאהבים, לעורר בלב האחד חשד אל השנית... היא קראה עמד ארזי עמוד בלב חרד מאד, לא התבוננה כלל, איך חשף היום יותר ויותר... האזניות התחילו נבלעות זו בזו, השורות התחילו משתפכות יחדו לכתם אחד כהה, והיא אמצה את כל כח-ראייתה והיפספה לקרוא... אולם עתה לא יכלה עוד לקרוא בהשק כזה. כל השתתפותה החמה בצערה של הזוליה האמללה, כל הסימפתיה, שהיה בלבה אל מפם הנחמד — כלן הלפו, נסחו מנפשה פעם אחת, והיא לא יכלה עוד להשתחרר מן המהשכות האחרות, מן הרמיזות האחרים, שעלו על לבה למרות רצינה ושלטו ברובה יותר ויותר...

לא תמיד היה קמינסקי (הו שס-משפחתו של האגנט) מתיחס אליה באופן כזה. היו עתים, שהיחס הזה היה אחר, אחד לגמרי. היא עבדה אז בבית מלאכתו של גומליב, — הייש, שהתגורר שנים אחדות באמריקה, ובשובו משם הביא אהו, מלבד איזו מאות רובל, גם מין בית-מלאכה חדש: עשר מכונות של תפירה, שבהן עובדות עשר נערות, מלכה המש ושש נערות, העושות ביד כל מלאכה, שאינה נעשית במכונה... ושם נפגשו יחדו. שם התחיל מחור אחריה ומסובב אותה, התחיל מלוה אותה בלכתה הביתה; אחר כך נעשה וצא ונכנס בביתה ומדבר על לבה, שאין כדאי לה, לעמול בשביל אחרים, שעבודתה בבית תפיל את משכרתה...

על כל הפרטים האלה דבר מפודש, ועל הרבה פרטים אחרים רמוז לה באופן שלא קשה היה לה כלל להבין... היא, אמנם, לא האמינה לו ביותר: היא שמעה מספרים על האגנטים האלה, שדרכם בכך, שמעה מרננים ארזי קמינסקי ביוגד, שהוא מושך אליו את הקונות באמצעים כאלה; אולם בכל זאת נעמו לה מאד סבובי של הצעיר המגוחך הזה... העבודה היתה נעשית ברוחות כפולה, כשהיה הוא יושב על ידה ומבדחה בשיחותיו והתוליו... הטילים היו נעימים פי שבע, כשהיה הוא מהלך עמה...

שמה נכנס האיש הצעיר, היה כבר הישך ולולא היה הגיל כל כך במקום הזה, כי עתה היה נתקל בודאי על המש או שש המדרגות מן המפתן עד קרקעיההרה. אף על פי כן לא נמלט מלנגוע בדרך-הלכו באיזה הפין, שנעתק ממקומו ברעש; ובאותו רגע נאצל מן הקיר בקרבת החלון מין צל לא-ברור ונשמעה באחת הפטת שריקת ספת-רעין דעוצה, הגדה תחת כובד-משאה, ומאותה הפנה עלה קול אישה זקנה גונחת ומשתעלת בשעה שהיא זעה, כנראה, ממקומה ומתעוררת לקום... בינתיים הלך הצל, שנאצל מן הקיר, ועבר לרוחב החדר, ובמקום שעמד נשמע בעבור רגע קול שזקקה דקה ונגלתה להבת בהוללה-אדמרת של גפחור מדולק...

עשיתית של בשר לא-גדולה, שהמכסה אשר עליה היה שבור ומשולא בפסטרניר, האירה את החדר. אך האור הזה לא היה כהיר כל צרכו, ורבו של הלל החדר נשאר בחצי-אופל, בו הסתמנו כאומן בלתי ברור כלל ההפצים השונים שבהדר: מכונת-הפירה מכוסה במפת-שלחן או בכדון; ארון-גדים רעיון מאד זמני הרבה הצדה, מטה-ברזל מוצעה וספת-רעין מהפדה שק של חבן, שעליה ישבה אישה זקנה, עטופה עד החצי במין מטפחת עבה, אי שמוכה בלה ופרומה מאד...

הזקנה נשארה על מושבה, ואת האורה קבלה נערה כבת עשרים שנה ומעלה, אשר לפי רשמיה-פניה לא היתה רעת-מראה כלל, אך פניה הרלים, אשר מין עיפות-של-שונה היתה נסוכה עליהם הפעם, עיניה השקערוריות, שהביטו נכון במבט קשה, שעור-ראשה הפרוץ ומשפתת-הצמר הקרועה, שהתעטפה בה, מתכווצת בלה כזקנה בלה, כל אלה לא הופיפו לה הן ולא שפחה ביותה... היא התכווצה עוד יותר משהתחיל האורה לדבר, הענין, שהביא את האורה הזה הזה, לא היה נעים ביותר; והדברים שהשמיע הפעם לא היו רבים כלל. הוא היה אגנט למכירת מכונות של תפירה וגובה כסף מאלה, שקנו בחקפה לפרעון קומעה קומעה... זה לו יותר מששה שבועות — כך טען אל הנערה, — שדוהים אותו פה מיום ליום, משבוע לשבוע, — הוודיט עוד? וכי אין הם יודעים כלל, שהיכולת בודו לקחת מהם את מכונת-התפירה בכל עת ובכל שעה שירצו?... עוד מהר יעשה זאת, אם לא יתנו לו כסף!...

קורות הבית רעשו מדפיקת-הדלת החזקה, שהאורה מר אותה אהרו כשנחקה מן הבית בהדי-אף גדול... הזקנה, אשר ישבה כל העה הזמ, התהוללה נדמת בקול צוחר, ברוגזה, ומתוך הנחם המכולכל היה נשמעו לפעמים פרוות כהדות יותר, מכונת קצת: „לעבור בבית אותה נפש ה'ומנות שלי!... מכונת-מנונה היתה צריכה לה... תרפיש

לא הסכימה היא בשום אופן. דעתה הכריעה אמנם, אולם להכין הכל ביד רכה, כמו שנהגה בשנים הקודמות — כזאת לא יכלה עוד להרשות לעצמה. מן ההכרח היה לותר על כמה דברים, להסתפק במועט, במינים יותר זלים; ובאותה שעה הן לא נכחד ממנה, שהאורחים, וביתור האורח הו' ת, יהגישו היטב בצמצום זה, ובמדה שירשה הנמוס ישתדלו בודאי להטעים לפניה בשיתתם מה שהם מכירים...

בזכרונה התחילו חולפים כל אותם הרמוזים הדקים, כל אותן ההערות הקלות, שהשמיעה פעם האחת ופעם השנית מן הקרואות כאלו לאחד-יד, כאלו בלי שום פניה, בשעה שבאמת היו כל אלה עקיפת מסתרות בכוננת-זדון כדי להרעים ולהכאיב, להטט בפצעי הלב הדואב... תחת עונג ושעשועים שבעה רק ממחרים ובעם... כל משושה הרעל... ולא אחת ושתים במשך הערב, ברגעי התמרמרות מיוחדת, נתנה בלבה צדק למאמי ארונוכיטש, ומאד מאד התחרטה על שלא שמעה לעצתו הנכונה...

— לא עת היא להכין ערב-משתה, לא עת — בשנים רעות כאלה... ומחשבות צציליה סמילובנה כאלו קופאות בנקודה זו. היא נשארה עוד זמן רב על מקומה בלי תנועה, ובמוחה סיככות בלי-הפסק שתי המלים:
שנים רעות... שנים רעות...

II

באחד מן הדחובות הצרים והמחפשים ביותר עבר איש צעיר, שבגדיו לא העידו כלל וכלל על עושר מיוחד, אבל נקל היה להכיר בהם הפין הסר-אינים להתהדר, להקות ככל האפשר את מורת-היום. תחת אציל-יהו נשא תיק של סופדים בכריכת בריאנגלי שחור, וכפי הנראה גרם תיק זה תענוג מיוחד להצעיר הזה וספק את אהבת-עצמו. הוא כונן את צעדיו אל אחד הכתים, שאמנם התנשא בנכה ארבע מכפלותיו, אך היה קיודר כלו כמראה כתליו, שלא נשחו זה כבר, כמראה לבניו החשופות, אישר שחלו מרוב ימים...

כשעבר הצעיר את המבוא המקורה והארוך, נכנס לתוך הצר לא רחבה, המוקפה מסביב בנינים שונים, ויט לעבר בנין כעל שתי מכפלות, שהיה נכר על פי כמה סימנים, כי נמנה מתחלה לשם דיר של עצים, ורק אחר כך הוכשר למעונות של בני-אדם...

בהיין היו עוד המדמי אור של ביק-ערבים. אך בתוף המעין, אשה

יקרה ומנוהגה כל כך :

והערב ההוא...

זה היה הראשון, וכאלו ערכו אותו רק על פי מקרה. קנית הבית, הלך המעון, רכישת המערכה החדשה של כלי־בית, שיבת מואיסי ארונוביטש, שהלך למסעיו במשך הדשים אחרים, הביתה, — כל אלה, שנודמני יחד בעת ובעונה אחת, עוררום לקרא אל ביתם את היודים המקורבים ביותר, במהשמה תהלה צריכה היתה להערך רק פעולת־ערב פשוטה, להבחרת־יודים קמנה; אך בפועל נערך משתה גדול, הותגה חגיגה מפוארה ונאספה חברה רבה ועליוה...

זמאו נהיה זה כעין מנהג בביתם לערוך משתה־ערב מדי שנה בשנה; אולם אתרי המשתה הראשון לא היתה אפילו פעם אחת השמחה שלמה כמו שהיתה אז, בפעם הראשונה, על המשתה הראשון, שנעשה בהוסד דעת גמור!

והשנה הזאת...

דעתה של צציליה סמילובנה לא היתה נוחה ביותר מן הזכרון הזה, אך להפתלק ממני לא יכלה עוד. למרות רצינה עלו על זכרונה המסכות של הימים האחרונים. למרות כל והירותם היתה, למרות המתלקותם מעסקים ספקיים ובלתי־בטוחים, — לא נמלטו מהפסד, מלזים שאינם משלמים, מסתירות יודדות כמתורן... גם מהכנסותיו הרגילות של ביתם נגרעה כדי שלישי. מהיר המעינות ירד בכלל מפני צוקיה־עתיים. מלבד זאת נשארו הרבה דירות פנויות לגמרי במשך שבועות והדשים רציפים, ורבים מן השכנים לא סלקו את המגיע מהם בשלמות...

לזכר הפרט האתדון ועה והתנודדה בכלי־דעת על משכבה ופניה התעונו מרוגז. השכנים האלה, שאינם והירים לשלם שכר־דירה במועדו, ממרדים את היתה יותר מכל. הם גורמים לה פעם בפעם מכסוכים בלתי־נעימים ונוטלים הרבה מבהואותה, כי הם מרתיתים את דמה ומרגזים את היתה...

— ואם אין להם כמה לשלם, כלום היא אשמה בזאת? כלום יכולה היא לדאוג לכל הקבצנים שכעולם ולהמציא להם דירות הגם?...

— גם היא מונעת מעצמה פעם בפעם הרבה דברים, שהם לה צרכים הכרחיים. כל אחד מהיוב לדעת ולהביא כתשובון את מדת יכלתו...

והתלטה זו, על פי צרוף־דעיונות מיוחד, כיננה את מחשבותיה של צציליה סמילובנה עוד הפעם אל הענין הקודם. היא זכרה את תלוק־הדעות, שהיה בנידון זה בינה ובין מואיסי ארונוביטש. דעתו היתה לבטל הפעם את מנהגם לגמרי, שלא לעשות משתה־ערב כלל, אך לזאת

הזה, כי עינה, עין בעלת־בית מנסה, היתה תואה גם בלי זאת את כל המקומות המוקדחים שבארג הרפידה, וגם בחצי־אופל היתה מכירה כל הכל ופחתה.

— לא! — באה לידי מסקה, שלא היתה משמחת לב ביותר. — לא, בזמן אחר לא היתה נתנת כשום אופן, שתגיע מערכת בלי־הבית של האולם למדרגת־כליה כזו...

— ובמה שנים משמשת כבר מערכת זו? — שאלה פתאם את עצמה ותחשב רגעים אחדים.

— כן, כן היא... ארבע שנים שלמות... בשנה ההיא א נקנו כל אלה... נקנה הבית... התחלנו לנהוג.

וצעילה כמילובנה נאנחה פתאם מכלי־רצונה. זכר השנה ההיא עורר בנפשה רגש מוזר ובלתי־כחוד. היא הרגישה פתאם בלאותה, זכרה כמה היתה טרודה היום, ומיד הכירה, כי קשה לה לעמוד על רגליה וכי האור הכחוד יותר מרז מכאיב את עיניה. המשהתה, שהיתה עסוקה בתדרה־אוכל והיתה מפנה את השלחן, פנתה על פי פקודתה את כל המטרות הדולקות באולם־האורחים, חוץ מאחת, שהיתה תלויה על הקיר. ובנותים ענחה צעילה על אחד הכסאות, תמכה את ראשה באפסרכה על ידה ותקפא על מושכה בלי כל תנועה.

כאשר מיוחדת סבבו הרעיונות במחה, והדמיונות בנפשה עברו בעצלותם: אך כל הדמיונות־לבה סבבו על הציר האחד, על שנת־ההצלחה ההיא...

עוד בחדשים הראשונים, באהרית הקיץ, כבר היה ניכר, שהעסקים הולכים ומצליחים, מצליחים באופן היותר נעלה... ובכל זאת היו גם היא גם מיאסי ארונוכיוטש נרעשים משמחה בשננמרו החשבונות לסוף השנה ובשורה האחרונה יצא להם, כי הונם הוכפל...

הנקל היא להגיד: יותר מששים אלף רובל היה נקי במשך חצי שנה או עוד פחות מזה!

עיני צעילה כמילובנה נסגרו למחצה, כאלו ירד עליהן פתאם אור גדול ובהר יותר מרז. אותו הרגש המוזר והבלתי־כחוד, שהתעורר בנפשה עוד קודם לכן, תקף אותה יותר ויותר... זה היה הרגש ממוצע בין צער ועונג, יותר נכון — מעורב משני אלה בחד... לה נדמה, כאלו זה שנים רבות, רבות מאד, הלפו מאו, ובאותה שעה הצטייר הכל בדמונה כבהרות מיוחדת, כאלו רק אתמול אירע כל זה... מה עליך לבה כאשר קנו את הבית הזה! כמה רגשות־כחוד הרעישו את נפשה באותם הימים, שבהם עברו לגור במעון מרה ומפואר כזה, בתוך מערכת

1

צציליה סמילובנה נפרדה במבוא המסדרון מעל אורדתה האחרונה. המישרתת סגרה את הדלת, שלשלה לתוך כיסה את המטבע, שתקעה האורדה לתוך כפה, וכשהלכה לה גם היא, נשארה הגבירה לבדה. היא עמדה רגעים אחרים בלי-תנועה, כאלו קפאה על מקומה, ורק אחרי זמן מה, כשנפער פיה כפיתוק רחב וממושך, נערה מקפאונה, הניעה ראשה ותכונן צעדיה בעצלתים לעבר אולפ-האורחים. בדרכה עברה על יד הדרה-העבודה, שהיה פתוח למחצה. שם ישב ארון הבית, מואימי ארנובוטש שיפריין, ואחרי שנים שלשה אורחים, מן היודים המקורבים ביותר, שזאת הפעם לא באו בלוית-נשיהם ועל כן יכלו לישותת פה כחפצם. כאפה של צציליה סמילובנה עלה עשן סיגרות, לעיניה נגלו המרה-יעשן מתאבכות בדמות ערפל עב ולאזניה הגיעה שיהה עליהם בקיל רם, תרועת צחוק בעהלה גדולה ופרועה קצת יותר מן הרגיל. היא נעצרה רגע ועל פניה נגלתה מין העויה של אירצוין; אך העויה זו חלפה מהרה, וצציליה סמילובנה חלפה לה הלאה.

כאולפ-האורחים והדרה-האוכל הסמוך לו היה אותו אי-הסדרים, שהוא מצוי אחרי משתה, אחרי אספת אורחים רכים; ביחוד רבה הערכוביה על השלקן הגדול שבתדרה-האוכל. צציליה סמילובנה עמדה על הסף המגביל אל תוך שני החדרים האלה והביטה אל פניבה בעיון, כאלו בקשה ללהקור דבר-מה, להוכיח באיזה דבר, שהוא מטיל עוד בספק. — ומדוע לא? — לחשו שפתיה כמו בתשובה על שאלה נעלמה, שעלתה במהשבתה. — ערב נשאר הערבים... לא גרוע כל כך... ובאמת, האם היק הוא, שדוקא כך וכך צריך להיות תמיד?...

ובכל זאת לא יכלה להשתדרר מאותו הרגש הכלתי-נעים, שהסתתה במעמקי-נפשה וכאלו לחש לה בלי-הפסק:

— לא כן הדבר!... לא כן הוא!...

עיניה נמשכו כמו מאלהין, בבלי-רעת, אל הכסאות הרכים והדרגיש המרופד אשר כאולפ-האורחים. שם היתה חולקת עוד מנורת-הקנים הגדולה והאירו עוד מנורת-הקור; אך לה לא היה שום צורך כאור הבתים

שנים רעות

לב אני מסתלקת המיד ממנה...

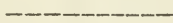
אולם העובדה הממשית, המציאות ההוה — מאלה אין אני יכלה להסיה את דעתי; אינני יכלה לראותן, כאלו אינן, כאלו לא היו מעולם!...

או הייתי אמנם רק ככת שבע-עשרה שנה, ובתמת ילדותי לא ערכתי כראוי את כל השיכותו של הצעד הזה כהיי העתידים, לא ידעתי להבהין היטב בין הרגשות, אשר העיר כנפשי אותו הצעיר, שהובא לפני בתור התן — זבין הרגשות, אשר סעדו כי למראה צעיר אהה... הוא הוא האיש, אשר בעת ההיא הכרתיו רק מעט, ראיתיו רק במקרה פעמים לא רבות, — וכשהכרתיו יותר, כשהתהלתי הואה אותו כמעט יום יום, כבר עבר המועד, כבר נועד יום ההתונה, וכבר קרב היום...

ההגבלת הקשות הוסרו מעלי, אך — לאחד זמן! נקרא לי דרור מהייהכלא, נתנה לי היכלת לבוא כאנשים, להכיר רבים מהם; אך כל אלה נתנו לי רק בשעה, שכבר היו האסורים על ידי, — בשעה שכל המתנות הטובות האלה לא יכלו עוד להיות לי לברכה...

אולם הורי לא ידעו כל מאומה מהנעשה בקרב נפשי פנימה. הם שמהו בכל לב, כי בתם הצעירה היכה בכל את הבכירה... לא גרמה להם צער כל שהוא... מלאה את תקותם היותר גדולה... וכעין גמול כשביל זה היתה אותה הנשיקה התמה והארוכה... ראשי סבב, גופי נדמה כרעוץ, הורת-לאות כפתה את להי, פני היו חפורים —

ואמי התונבת אותי בזרעותיה ומאמצת את גופי הרועד אל לכה — עוד נשקה ונשקה...



שנייגונים...

האמת צריכה להאמר, שהורי הרגישו בענות נפשי, ובמדת אפשרותם והבנתם השתדלו להמתיק את מדרות זו שבחי. למעני, רק למעני היו יוצאים גם הם לטיל בערבי הקיץ והיו הולכים אתי לפרקים אל התיאטרון.... כונתם היתה בלי שום ספק טובה ורצויה, כמו כן אין להכחיש שמעשיהם אלה היו מצדם באמת כעין קרבנות לא נעימים; אולם ל... לנפשי... אך, האם יכולים היו הורי להבין את נפשי בנידן זה? האם יכולים היו לשער, כי גם הטיוולים האלה, גם הבקורים כתיאטרון אינם ממלאים ואינם מסוגלים כלל למלא את הנפש הצעירה, הצמאה לחיים עליונים ומלאים ענין, לחיים בחברת בני-גילה, בתוך נפשות צעירות כמות?... על לב הורי אף לא עלתה המחשבה, כי בשעה שאני מתהלכת אתם ורואה בעיני מקרוב את שאון החיים העליונים, המפנים מסביב בורם כביר, הנני מרגשת עוד יותר את בדידותי, כי אז נתבלט ביותר, כמה נבדלה אני מהכל, נפרשה מכל מה שיהיה יכול לשעשע את נפשי!...

הם לא הבינו, לא יכלו להבין, כמוכן, את כל זאת, ועל כן היו מתפלאים, כשהיו רואים אותי מסרבת בכל פעם שחזו מבקשים לעשות נתיירות ל... לפעמים היו רואים בזאת סמן רע, שאינני בריאה כל צרכי, ובמשך ימים אחדים אחרי כן היו מציקים אותי בשאלות והקירות על דבר בריאותי, בהצעת אמצעים שונים נגד מחלתי המדומה, אף גם בהפצרות כפולות ומשולשות לפנות אל אחד הרופאים...

וכמה פעמים, במקרים כאלה, אותה נפשי לקרא אליהם בקול גדול: הרפא ממני!... לא תולה אני, אך אתם מהלים אותי כאסורים וגודותיכם!... לא רופאים ולא סמי מרפא תנו לי, אך אויב הפישי לגשימה הבו לי; הבו לי דבר, אשר יפדני מהשממון הנורא, — ענין, אשר יקה את לבי וימלא את נפשי!...

אולם גם אתם מכל הקריאות המרות האלה לא עברה פתחי פי. אם הורי לא הבינו לרווחי, אך אנכי הן ידעתי את נפשם, הבינותי בשלמה כל חרדתם הגדולה, ולכי לא נתנני לנגוע באותו הפצע האנושי, אשר מציאותו לא נכחדה עוד ממני בעת ההיא... רגש החמלה נכר בקרבי על יתר רגשותי, רכא תחתיו את כל מהאותה-הנפש הפנימיות, את כל התביעות הטבעיות של האדם החפשי, של האופי העומד ברישות עצמו!...

החיותי רשאית לעבר את נפשי בחמלה יתרה כזו? — וזהו שאלה

אחדת, שאינני הפצה עתה כלל לטפל בה.

ההיתה לי רשות לעשות מה שעשיתי? — גם זו היא שאלה, שכתבתי

אתה, ביום אחד, בשבוע, כחדש, אך מעט מעט, כמישך ימים רבים, כסקרים שונים, על פי מסכות ועוכדות שונות — התבררו הדברים, התבארו יותר ויותר, התחזרו, לבשו צורה מסוימת זו צרכה...

אכן, לא על הגם התחילו הודי מקפידים על התנהגותי דוקא באותו הזמן, ישהיה סמוך לנישואי אהתי ושכל הואי היו מחלישים, כי מתפתתת אני בגופי ומתבגרת לא מחדש לחדש, אך פשוט — מיום ליום!... לא לחנם רגזו הודי כל כך, כאשר נסיתי פעמים אחדות לצאת במחאה גלויה נגד גורתם הקשה, לא לחנם השפיע כל נסיון כזה מצדי על יחסם באותו יום אל אהתי ולא לחנם היתה אהתי עצמה דנה בחסינפיש על קלות-דעתי ומשתדלת בכל עז להוכיח לי משוגת ילדהי, שבעקבה יבולת להיות כרוכות הוצאות רעות, מרות ומעציבות מאד!...

ומחאותי התכופות והנמרצות לא די שלא הועילו לי, אלא, להפך, גרמו להודי לחזק את גורתם. להפרישני עוד יותר מהכרותי, כי חשדו בהן, שעל פי השפעתן המקלקלת אני מנתה... לחשד זה לא היה בפעל כל יסוד. אני הייתי מתביישה פשוט לספר לחברותי, ולהפך — הייתי מישתדלת תמיד להעלים מעינין את הפרט הזה... סבת מהאתי הנמרצת היתה מנחת באפני התי והעליו, אשר לא יכול נישוא את השממון, בתכונת נפשי, ישותה נוטה יותר לדעות ודברה, מאשר לכדידות ופרישות... ובנידון זה לא הספיקה לי גם ההכרה הברורה, שהודי נוהגים ככה לא מחפד אהבה אלו, לא הספיקו כל סמני-החבה המרובים, שהיו מדאים לי בכל עת ובכל שעה. מה בצע היה לי בזה שאהבוני, שמחרו למלאות מאווי לבי, במרם עברו פי, אם אתרי כל אלה הייתי מרגישה את עצמי כאסירת-כלא, כמשוללת חפש, כנכדלה לדעה מכל מוודעותי, אשר דבן אילוי לא זכו להיות הביכות כל כך על הודיהן, אך תחת זאת לא נגדתי מסכיב בסוגים מעיקים כמוני!...

הסוגים האלה נעשו מעיקים עוד יותר בשנת התמשש-עשרה לחיי, כאשר כליתי את תק למודי בבית-הספר הפרטי. עד העת ההיא הייתי לפתות, הפשה במדה ידועה, חפשה מהכלא המשומם שבביתנו, עד אחר הצהרים, ויחד עם זאת היתה לי גם כיתר שעות היום עבודה קבועה בהכנות היטעורים לבית-הספר: אולם שתי אלה פסקו, ואני קצתי פשוט בחיי מפני הכדידות והכטלה, אשר הביאיני יחד לידי שעמום כבד מנישוא!...

מהשעמום הזה לא הצילה אותי גם הקריאה הנפרזה בספרים, גם ההשקעה בדמויות, מדה ידבקה כי מקצת מהמת אותה הקריאה הנפרזה עצמה ומקצת — מהמת ארה-חיי, היום בלי חליפות, בלי שוב

יותר אהרי זמן מועט... לזאת הועיל אמנם לא מעט אותו המצב המיוחד, שנמצאה בו אהתי אז... אך איך שיהיה, ואותו הדבר הפלאי, אשר הרגש בביתנו במשך שנים רבות בלחץ קשה מנשוא, — הומש סוף סוף וכמו נשכה גם מלב...

נשכה מלב.

אמנם, כן נדמה לי במשך זמן מה, אפס כי לא ארכו הימים, ואני חברתי את טעתי, — הפרתי, כי הרגשתי על עצמי את כבד הלחץ... מאז שנעשינו ליושבי כרך הסתמנה בארה היינו מין התבודדות, כעין פרישה בכונה מהי חברה. אל ביתנו באים אמנם אנשים שונים, אך כל אלה היו רק בעלי עסק, ובקוריהם היו לשם משא ומתן עם אבי... מתחלה אפשר היה לסבר, כי כל זאת היא, מפני שגרים אנהנו בעיר. הנני זרים לגמרי, בלי כל קרובי משפחה, והשעה לא הספיקה לנו עוד לרכש מיוזעים די צרכנו; — אולם סברה כזו לא היתה מספקת עוד, כמובן, אהרי שנושנו בעיר מגורינו, אהרי שעברו עלינו כה שנים אהרות, ומצב הדברים לא נשתנה כמעט במאומה...

נכר היה היטב, כי לא בודדים אנו על-כרהנו, רק מתבודדים בכונה, נמנעים מקרב אלינו אהרים, מהתקרב אליהם בעצמנו:...

אנכי למדתי בבית-ספר פרטי לנעורות. שם התקרבתי במשך הזמן לאהרות מהברותי, כחמש או שש מהן היו לי לידידות טובות, ואנהנו התחלנו מבקרות אשרה בבית רעותה לעתים מזומנות. בעת הראשונה, כל עוד הייתי קטנה, כבת אהת-עשרה ושתי-עשרה שנה, לא הקפידו הנרי על זאת כלל; אולם כאשר גדלתי יותר, התחילו הנרי מביטים לא בעין יפה על בקורי הברותי בביתנו, זאת בקורי שלי בבתי הללו כמעט שאסרו עלי לגמרי.

הגזרה הזאת, כמובן, לא היתה לי לרצון; אך מלבד התרעמות, שהעירה בנפשי, עוררה את לבי על זרותה. אנכי לא הייתי עוד בעת ההיא תמימה כל כך, שאהשוב כי כל הנעשה בביתנו, צריך ומהיוב להיות כן; הוכחה טובה כנגד זאת הלא היה כל מה שראיתי בבית הברותי:... וכמו כן לא יכלתי להחליט, שהנרי חושבים את תברותי אלה לבלתי הגונות, כי בנין זה היה ההפך: אנכי הייתי צריכה לחשוב לי לכבוד הברותא כזו:...

ברור היה, כי פה צפונה סבה אהרת, אך מה היא — את זאת לא הבינתי עוד...

ואז בא אותו פרק הזמן, שמכלי ידיעתי התחילו מצטרפים בו ברעיוני דברים שונים, רחוקים לכאורה ובלתי שייכים זה לזה. לא בפעם

מגורינו החדשה. הן פסקו רק אז, כאשר היתה אחותי לבלה.
הדבר היה כשנתיים אחרי שעברנו לגור בעיר הפלך נ. אני הייתי
אז כבר כבת שתיים-עשרה שנה, על כן גם נחקק פרק הזמן ההוא בזכרוני
היטב לכל פרטיו. הוא לא נמשך הרבה, רק כשני חדשים לא יותר;
ובהיות הזמן קצר כל כך, נעשו ההכנות המדויבות בתפזה מיוחדת.
נכר היה הדבר היטב, כי הורי דוחקים את הישעה, ממחרים ככונה את יום
החתונה; אך נמוקס בנידון זה לא נזכר אף פעם אחת מפורש. לפחות—
אני לא שמעתי כזאת. „נהיך למהר” — נשנה אז לא אחת ושתיים בביתנו,
אך זה היה נאמר תמיד כדבר מוכן מאלינו....

ואני, אף על פי שלא הבינותי את הענין בשכלי, אך חוש השתי
היטב, כי לכל זאת יש שייכות קרובה מאד אל אותו הדבר, אשר גם
הוא לא נתבטא מעולם בביתנו מפורש, ובכל זאת היתה מציאותו מרגשת
היטב. בו תרצתי בפני עצמי עוד פליאות אהדות אשר נראו לי בעת ההיא.
מעיני לא נעלם, כי בהשמחה הרבה, שהורי שמחים על שדוך אחותי,
מעורבים מעין חאנה ופחד מסותרים, ובאחותי עצמה הכרתי גם כן,
כי דלי פניה מעת שהיתה לבלה, אף על פי שהתתן, — כפי הנודע לי, —
מצא הן בעיניה מאד....

וכל אלה נתבלטו עוד הרבה יותר בימים האחרונים לפני החתונה.
בימים ההם ראיתי פעמים אהדות את אבי ואמי מתלחשים יחדו, וגמלכים,
כפי הנראה, בדבר-מה חשוב וקשה מאד. פעם, אחרי התלחשות ממושכת
כזו, הלכה לה אמי לאיזה מקום, אשר לא ידעתי, ואבי התהלך כל
העת אנה ואנה בחדר, התהלך בסערת נפש עזה ובקוצר-רוח נכר...
ופעם אחרת, אחרי אשר התלחשו הורי זמן מה לבדם, קראו אליהם
את אדתי, אשר שבה מאתם הפורה כולה, ופניה המתולעים היו רטובים
מדמעות....

לעימת זאת זוכרת אני יום אחד, כשבוע אחרי ערב החתונה,
לכאורה לא קרה כאותו יום כל דבר היוצא מגדר הרגיל, אך סקירה
אחת בפני הורי היתה דיה להוכיח, שדבר-מה משמח מאד, קרה בלי שום
ספק. בכלל ראיתי מהיום ההוא והלאה שנוי נכר ביהסם של הורי אל
אדתי. אמי אהבה אמנם עוד מאז את אחותי מאד, אך עד העת
ההיא לא היתה מראה סמני-חבה יתרים לה בגלוי, ביחוד — בפני אבי.
גם זה האהרון, אשר נראה היה, כאלו הוא קוצף על אדתי, התחיל מתיחס
אליה בחבה ורוך, שלא ראיתי דוגמתם אצלו מעולם, ושעל כן לא האמנתי
כמעט, כי נפשו מסוגלה לרגשות כמו אלה....

והיום החדש הזה לא רק שנעשה תדיר, כי גם הוטב עוד הרבה

על דעתי גם לא עלתה המהשבה, שלזה יש איזה יחס אל המחזה, אשר ראיתי בערב ההוא... אמי ואחותי נסעו אחרי ימים מועטים לאיזה מקום, אשר לא נודע לי; אבי היה נוה להתרגן בעת ההיא יותר מהרגיל; שרה-באשה, קרובתנו העניה, אשר נתבקשה לסקה על הבית עד שוב אמי, היתה תקרת אותי בהשאי, כשלא היה אבי הזאת, אולי יודעת אני, אנה נסעו אמי ואחותי? — ואני גם לא זכרתי אולי את כל אלה, ללא הייתי מתגעגעת כל כך על אמי, ולולא הייתי מרגישה בנפשי גועל רב מאד לשרה-באשה זו...

ורגש הגועל הזה נהפך למין שנאה כבושה באותו יום שישבו אמי ואחותי הביתה. הדבר היה בחדר-המכשלות. שרה-באשה ספרה לאמי בלחש דבר-מה, אשר לא הבינתי משמעותו, אך ראה ראיתי, כי פני אמי מתקדרים יותר ויותר, ובמדה שהתקדרו ורעמו פני השומעת — בה כמדה נהרו וצהלו פני המכפרת... באחדונה התעוררה אמי ובקצה גדול גערה בדוברת; אך עד מהרה הלך הקצף ועל מקומו באו כני מר וגניחות ממשכות... שרה-באשה העמידה פנים כאלו השתדלה לנהם את אמי ולהרגיעה, אך צביעות זו היתה גלויה למדי ונכרה היטב גם לילדה בלתי-מנוסה כמוני אז...

אני קצפתי קצף גדול על האשה המבישה הזאת, אשר ראיתי את זדון-לבה, את כונתה הרעה להדאיב נפש אמי; אולם היא לא היתה היתרה, אשר עשתה כך, כי כמה עשו רבות משכנותינו, הרבה ממודעות אמי, אשר היו מביאות אותה מתחלה לידי בני ואחד כן היו משתדלות לנתמח...

כפעם בפעם, כשהיה נשנה מהוה מעין זה, היתה אמי מדברת אחרי כן קשות עם אחותי. היא היתה מוכיחה אותה על דבר-מה באמרים נמרצים, ובמין מרירות מיוחדת היתה מסימת את תוכחתה: „כל זה בגללך, בת יקרה“...

„כל זה בגלל בתך היקרה“! — הייתי שומעת כפעם בפעם את אבי מדבר בתוכחה מרה אל אמי.

„כל זה בגללך, בת יקרה“! — הייתי שומעת פעמים רבות את אמי מדברת בתוכחה כזו אל אחותי.

והפרדות האלה היו נשנות, וחוזרות ונשנות עוד אחרי כמה שנים במקרים שונים. אותן הייתי שומעת בכל פעם, כשהיו מציעים לאודתי איזה שדך, והענין היה מתכטל מסכה בלתי ידועה לי. אותן שמעתי עוד שנים אחדות אחרי כן, כאשר החלישו הורי לעזוב את עיר-מגוריו הקטנה, אף גם — בההשנים הראשונים לשבתנו בעיר הפלך ג. עיר-

אשר נגלה פתאם לעיני, הבני בלי בשממון ויקפא כל דמי בעורקי...
אבי ואמי נראו לי כנאבקים יחדו: הוא היתה אחות כשהליו
ונתלה בארבות ידיו השלוחות, והוא היה מתאמץ לדהות אותה מעליו,
לדליץ את ידיו ממנה... מפי שניהם לא נשמעו מלים, רק איזו הכהת
סקוטעות, מן נהם צרוד וממושך... ופניהם?... הפנים האלה היו גוראים
מאד, מפילים אימה: פנים הרדים, מעוותים מהרון גורא — להאחד,
ופנים מהולעים מהתאמצות נמרצה עם עינים מולטת מהדהדת-נפש—
להשנית...

והמחזה הרעישני כל כך, עד שלא ראיתי בהגע הראשון כל דבר
הלתו. רק אחרי רגע נמשכו עיני אל אחותי הכבירה, עלמה כבת
שמונה-עשרה שנה בעת ההוא, אשר עמדה נשענה אל הקיר... ישער
ראשת ולבושה היו פרוצים; עיניה, אשר התרחבו ונפקחו שלא כרגיל,
הביטו ישר נכון בלי תנועה, והפיקו אימה אלמת; פניה היו תורום
מאד ועל לחיה האות נראה כתם אדום...

כאותו רגע הבינתי בשביל מה נאבקים אבי ואמי, — הבינתי
פשר כל המחזה הוד לפי שכל-הילד, ומן רגש מיוחד תקף אותי, רגש
מעורב מפתח והמלה, רגש מצוי אצל הילדים, בשעה שהם רואים את
הכריתם מקבלים עינם... נפשי נכספה מאד לדעת, כמה הטאה אחותי...
כי תהא ותעניש ילדה קטנה כמוני — זה היה בעיני דבר רגיל וטבעי,
אך בנוגע לעלמה גדולה כאחותי הלא היה דבר כזה ויצא מגדר הרגיל...
אולם בכל גורל תשוקתי לדעת פשר המאורע, לא מלאני לבי לעמוד במקום
הסבנה, כי יראתי, בן ירגישו בי חורי בשעת כעס, ואו — כמו שידעתי
על פי הגמזון — לא אנקה גם אנכי, אף על פי שלא הטאתי כמאום...
על כן מהרתי לשוב בהשאי אל מטתי, אך עוד זמן רב לא יכולתי
לישן, כי הקשבתי מבלי משים אל הנעשה מאחורי הקיר.

עדה הייתי עוד, אף על פי שהתחפשתי בישנה, כאשר נכנסה
אחתי אל החדר אחרי זמן מה... אנחנו ישנו שתינו כמטה אחת, ואני
הרגשתי פעמים אחרות, כי רעד כל גופה והתפליץ, כמו בן שמעתי
כי היא נאנקה בהשאי, בקול עצור... אחרי כן, כשהייתי מנמנמת כבר,
נדמה לי, כי שמעתי קול צעדי אמי אשר קרבה כלט אל מטתנו ותשה
אלינו, וכאשר נודקפה שוב נשמעה לי כעין אנחה כבדה וממושכה...
אולם כל אלה נעשו מוכנים לי רק אחרי שנים רבות, אחרי
שהיו הזכרונות נשכחים כבר למהצה; לא בן או, למחרת הערב ההוא
בבקר זכמים הבאים אחריו. אמנם ראיתי פעמים אחרות כימים ההם
את אבי ואמי מתלהשים יחדו, נמלכים באיזה דבר קשה, כנראה; אולם

... אותה הנשיקה הממושכה והדומה, אשר רק נשיקת אם אוהבת
מסוגלה להיות כמות, — ורק במקרה מיוחד, אולי רק פעם אחת בחיים, —
אותה הנשיקה המיוחדת היתה בלי ספק מעין גמול לי! ...
השזה היה הגמול הזה את המהיר ששלמתי בעדו? — זוהי שאלה
אחרת, שאין כדאי לטפל בה, שאין אני הפצה להעלותה גם על דעתי:
המעשה כבר עשיתי, והחריטה לאחר זמן איננה מועילה כלום! אולם את
הנשיקה בעצמה אינני יכולה לשכוח בשום אופן; כפעם בפעם אני
הוזרת וזוכרת אותה נגד רצוני, ונגד רצוני שבים ונוכחים לפני גם אותם
הפרטים השונים, שיתוסס הפנימי זה לזה מוכן לי עתה היטב, אף על
פי שרובם היו לפני ימים רבים וכשעתם נקלטו רק בזכרוני, מבלי שהבינותי
את משפטם...

אמנם הייתי פעמים רבות אחריו כן מסופקה גם אני, אם היו כל
אלה בפעל, או רק הזוין-לבי הם; אולם פרטים חדשים אחדים, אשר
נגלו לי בזמנים מאוחרים יותר, היו מתאימים מאד אל אותם הרשמים
הבלתי בהירים, אשר נשארו בדמיוני הצעיר מהשנים הקודמות; ובהיותם
מבארים יחדו אלה את אלה ומתבארים אלה על ידי אלה — התלכדו
במשך הזמן לצורך אחד שלם...

מתי, באיזה אופן, ועל פי מה — אינני יכולה להגיד עתה בבירור;
אך זוכרת אני, כי היה יום ואני הבינותי הכל, — הבינותי, אף על פי
שפרטים רבים נעלמו ממני כשעתם, ולא נודעו לי גם אחרי כן, אך
אני יכלתי כבר לשערם מעצמי בנקל...

ואני זוכרת ערב קיץ אחד. כמה היו ימי שני חיי או — אינני
יודעת, אך כפי שאשער עתה, הייתי או צעירה מאד, ככת המש
או שש שנים. טטעס זה, כפי הנראה, לא הרגשתי בכל דבר יוצא
מגדר הרגיל במשך היום הקודם; רק אחרי שעליתי כבר על משכבי
ואישן — הקיצותי פתאם לקול רעש משונה, אשר עלה באוזני מהחדר
הסמוך. מבלי חשב הרבה קבצתי מעל מטתי וארוץ כבהלה אל הדלת;
אך שם נשארתי על עמדי כדבוקה במסמרים, כי הסחזה הזו והמתמיה,

נשיקה גמול

מין השגעון הזה והוא שקעה יותר ויותר באיוו עצבות ושתיקה תמידית,
כלי כל סמן בינה, בלי כל סמן דגש... בעת הראשונה נסה עוד רבי
אברהם גדליה אישה — מליץ טוב יהיה לנו: הוא נפטר כבר! — לרפאה
ב"פגולות" שונות, נסה לדרוש בחומאים, בקדרים וגם — להבדיל —
ב"יהודים טובים"; אולם כל אלה לא הביאו שום תועלת: דעת ביילה
לא שבה עוד אליה, ומעט מעט שכחה האמללה גם לדבר בבני-אדם".
המספרת התיישה כבר; אך אנהני נשארנו עוד זמן רב בקיפאים
איש על מקומו בלומיה שלמה ובלי תנועה: נפש-הילדים הרבה שבנו
הרגישה באותם הדגעים הרבה, הרבה יותר ממה שיכול שכלי לתפוס אז—
ובתרטה רבה על העבר קבלנו על עצמנו לבלי הנגרות עוד להבא
בביילה המוטוועה!

ואחרי הפסקה הרשה, לא ארוכה ביותר, שבה אשת מלמדנו לספרה הנפסק.

„הרבה, הרבה מאד נדברו ונדונו אז בעירנו על הענין הזה. הדעות נפלגו. רבים הוכיחו, כי עון גדול הוא לעגן אלמנה צעירה כשפרינצה, היכולה עוד להיות לאיש ולראות בנים; ואחרים, צדדו, להפך, בזכות ביולה, הבהילה ביותר על ילדיה וחוששת להסכנה שיש בדבר... כנראה, היה גם לכה של שפרינצה עצמה נקפה ועל כן לא האיצה כלל ביבמה לתת לה הליצה, אף על פי שהדבר הזה היה נוגע לחייה מאד — „כן הוא, ברור הדבר, כי מצד שפרינצה לא היתה כל הישתדלות, כל חביעה מיוחדת; אולם ביולה עצמה לא יכלה לנשוא את הרעיון, כי בגללה געשית גיסתה האהובה לאמללה; ועל זאת היתה מצטערת כל הימים ומתענה מאד... לא די שתנתמי שפרינצה לא היו מועילים כלל, אך להפך, במדה ידועה היו מגדילים עוד את הצער ומוסר-הלב... „סוף סוף התערבו אחרים בדבר וביולה הסכימה לזאת, שיהן רבי אכרדם-גדליה אישה הליצה ליבמתו. במשך שבוע ימים קודם לכן נעשה חשבין מחזיק, שעל פיו קבלה שפרינצה את החלק, המגיע לה בנחלת המת — אחר נסדרה החליצה...

„ובעצם היום ההוא לעת ערב הלה פתאם הצעיר בילדי ביולה, תינק בן שנה ויששה חדשים. ראוביקה החובש החליט אמנם אז, כי לילה הויק חלב האם, שהיתה שרויה כל הימים ההם בצער ופתח ותכך בלי-חשף; אולם... מה יש פה לדבר!... כן הוא מנהג הרט זה: הכל השבים את עצמם לפילוסופים ומתחכמים יותר מדי, אף על פי שכל ההתחכמות הזו איננה שוה גם הצי פרוסה!... ראוביקה עצמו נוכח עה מדרה, מה פרוסה היא ידעתו באמת: אם להיונק הויק חלב האם המקילקל, מה היה להילדה הבכירה בת שש שנים, כי הלחה גם היא למתה היום ההוא?! —

„אמת היא, כי שבועות אחרים אחרי כן היתה האסברה — ׀ ישמר האל אתנו ואת כל בני ישראל מהמתלה הרעה הזאת! — „מהלכת“ כעירנו וסביבותיה; אולם אז, כשחלו ילדי ביולה, לא נשמע עוד כל דבר רע, לא היתה עוד המגפה „צרת רבים“, והוא האמללה לא יכלה נשוא את השכר הגדול הזה: מות שני ילדים ביום אחד — היא יצאה מדעתה“...

„בעת הראשונה היה שגעונה פוער ורוחת: היא היתה מדברת רברי-הבאי שונים בלי חשף ולעתים קרובות היתה מתגעשת, קורעת את בגדיה, צועקת ומכה את כל הקרב אליה; אולם מעט מעט עבר

שנה את כל סדר המעשים. אישה של שפרינצה, ר' בנימין-ניסן, הצטנן פעם בדרך ויהל. מתלתו נראתה מראש בקלה מאד, וראוביקה החובש לא מצא בה כל סכנה ויבטוח בפואה קרובה ושלמה; אולם משמים, נזרדה, כנראה, אהדת, ואחרי ימים מעטים היתה שפרינצה — לא עלינו — לאלמנה!

„השכר הזה היה כל כך פתאומי, כל כך בלתי-צפוי, שאיש לא העלה על לבו כימים הראשונים, כי האלמנה האמללה תהיה זקוקה עוד בהכרה להליצה... אומרים, כי ראשונה זכרה זאת ביולה בעצמה... כן היא: לב האדם נביא נאמן הוא: לב העניה הזו נבא לה מראש אה אשר יקרה לה באתרונה!...

המספרת נאנחה אנתה עמוקה ותפסק את ספוריה; אך אנתנו בלנו כאלו קפאנו על מקומותינו ונשאר בלי-תנועה. רק כהצי שנה לפני כן נזדמן לנו לראות סדר הליצה בבית-המדרש הלכן וכנפשותינו הרכות היה חדש עוד הרשם העז, אשר עשה עלינו המהוה ההוא: אינו אימה בלתי-מבוגרה מלאה את כל הכית. בכל קהל הנאספים הגדול שררה דמיה שלמה, רק הרב והדין, אשר פניהם היו הורים ורצינים עוד יותר מהרגיל, השמיעו לפעמים מלים אהדות בלתי-ש... לפנינו עמד המהוה בל: הנרות הדולקים בעצם הצהרים, „הך-הטהרה“, העומד על יד הקיר, וה„הלוי“ הנשען אל הדף ופניו הורים כסיד —

הנקל להגיד: כאיתו מעמד, אהורי „הך הטהרה“ נמצאה נשמת המת, הבאה מעולם-האמת לראות במדר ההליצה...!

וכל הפרטים האלה הלפו בדמונונו לשמע דברי המספרת האהרונים. לבות-הילדים שבנו דפקו מאד בצפיה לדברים מבהילים ובקצרות רב הכינו לאהרית הספור; אך מין רגש מוזר, מעורב מיראה ותשוקה-לדעת, מנענו מדבר דבר, מנענו גם מהניד יפה... אנהנו נבהלנו במקצת, גם השתוממנו קצת, בשעה שיואלקה היטהר, אשר הצטיין תמיד בפזיונות יקצרות-רוחו, לא התאפק גם הפעם ויפן אל אשת מלמדנו בשאלה: — הלא ביולה לא היתה זקוקה להליצה, ולמה אפוא היטישה היא כל כך לזאת?

הנשאלה לא ענתה בהרגע הראשון דבר, רק הביטה אל השואל כמניד-ראש, כאומרת: אך ילד הנף ואינך יודע עוד דברים רבים, הידועים לכל הולתך! — אהר השיבה באנחה קלה:

— הלוואי שלא תכוא זאת לירכם, ילדי, אף אנהנו ראינו אז בחיש, כי אמנם לא דבר ריק הוא החשיש הזה, שהעולם החיש בנתינת הליצה...!

אחיו הצעיר, רבי בנימין-נימן, ושותפותם של האחים לא היתה כלל מעין אותה המצויה אצל רוב המיחדים האחרים, שהשותפים מתחשבים זה עם זה ודולקים יחדו את החוץ, או סובלים יחדו את ההפסד: זו היתה שותפות גמורה כלו כל השבון וחלוק, כי כל מה שהיה להאחים, כל מה שהכניסו והוציאו — הכל היה לשניהם בשוה.

„על זאת אמנם לא היה להתפלא ביותר; נפלאה בודד היתה ידידותן הרבה של שתי הגיסות. ביילה וגיסתה הצעירה שפרינצה היו דבקות זו בזו הרבה יותר מאחות: הן גרו בבית אחד, בשלו כמעט אהבה אחת ולבשו תמיד מלבוש אחד...

„הן לא נפרדו גם מהיין לביתן, ובני-עירנו הורגלו כל כך לראות תמיד את ביילה ושפרינצה יחדו, שהיה נחשב לתמוה, אם נראתה האחת פעם במקרה יחידה, ומיד היו שואלים לשלום האחרת, אולי חלתה?... „לצני העיר היו מלגלגים, כי נשמח אחת לשני הגופים האלה; אך הגיסות עצמן לא היו שמות לב כלל לזאת, וכשהיו נשאלות על דבקותן הרבה זו בזו, היו תמחות מצדן ולא היו מבינות כלל: על מה יכולות הן להתקוטט כאמת, אם דבר לא יחסר להן, ברוך השם!...

„ודאמת צריכה להאמר, כי אמנם היה ביחן מלא כל טוב, בהיות עסקי אנשיהן מצליחים כל הימים. בן הוא, מצד זה לא היה להגיסות על מה להתאונן; אך מצד אחד לא היה מולן טוב ביותר: שתיהן לא נחברכו בבנים... ביילה היתה יולדת וקובדת, לא עלינו, ושפרינצה היתה עקרה לגמרי!

„רבים בעירנו היו אומרים אז, כי הצרה הזאת היא שקרבה היתה מבל את שתי הגיסות; אף על פי כן לא רפתה הידידות הזאת גם אז, כשנולד לביילה זרע קים ושפרינצה נשארה עקרה כמקודם. להפך, נראה היה הדבר, כי על ידי הטפול המשותף בילדי האחת נקשרו נפשות שתיהן עוד יותר: ושפרינצה נאשה, כפי הנראה, מלראות בנים בעצמה, ועל כן דבקה בכל נפשה בילדי גיסתה הכבודה, והיתה להם כאם יטירה!...

„ישתי האמת האלה היו בהולות מאד על שלשת הילדים, איש נשאר בחיים, אף היו הלשים וחולנים תמיד. מסבת מחלותיהם התכופות של הילדים היו שתי הגיסות נשארות פעם כפעם כלזאת כביתן כמשך שבועות רצופים; אף איש מבני-עירנו לא התפלא עוד על זאת, כי ההרגל של ימים רבים עשה את הדבר הזה לשבעי מאד, שאי-אפשר כלל להניח באופן אחר...

„בן היה הדבר נהג כמשך שנים רבות; אף בתאם קרה מקרה, אישך

ובכל פעם אחרי מאורע יקר כזה, כשהיינו שבים וגאספים ב„הרד“ אחרי סעודת-הצהרים, היינו גיללים לזכור ולהזכיר בהדה מיוחדת פרטים שונים מאותו המאורע. הפרטים האלה היו מברחים את דעתנו מאד ובשום אופן לא יכלנו להבין, מדוע אין דעתה של אשת מלמדנו נותה מהם והיא מוכיחה אותנו תמיד על התעלולים האלה...

האמת צריכה להאמר, כי אשת מלמדנו לא היתה מסתפקת רק בדברי-תיכחה בלבד; היא היתה מראה פעם בפעם גם אותות אחרים של רחמים רבים והשתתפות חמה בנוגע לבייליה. היא היתה מפנה את לבה להמשוגעה לעתים יותר-קרובה משעשו זאת שאר השכנות, היתה מאכלת פעם בפעם את זו האחרונה ונתנת לה לפעמים איזו שמלה ישנה, איזו נעלים בלתי —

— האין די לה לעניה זו, שהוא ספת-אלהים כל כך, למה עוד מוגעים בה בני-אדם?

כן היתה אשת מלמדנו מתרעמת פעם בפעם; ולפעמים היתה מוסיפה עוד, בפנותה אלינו:

— לו הייתם מכורים, ילדי, את ביילה זו לפני עשר שנים, או לו הייתם יודעים את המוצאות אותה — כי עתה לא הייתם מתגרים בה ולא הייתם מרעימים אותה ב„הפ-הטהרה“ הזה, שהוא יראה אותו כל כך, ולא לשוא!...

על מה זה ימדוע קוראה אשת מלמדנו לביילה המשוגעת בשם „מיכה-אלהים“, לא הבינונו אז; כמו כן לא ידענו ולא שעדנו, מה היא סבת היראה הגדולה שהמשוגעת יראה את „הפ-הטהרה“; אולם אותו העצב הרב, שנשמע בקול המדברת, היה פועל על נפשי-הילדים התמימה שבנו מכלי-משים פעולה נפלאה: כמשך ימים אחרים היינו נמנעים מהתגרות בהמשוגעת, ובמשך ימים רבים היתה הולכת וגדולה בנו התשוקה לשמוע את מקרי-הייה של ביילה ולדעת את פשר הדברים הסתומים, אשר רמזה עליהם אשת-מלמדנו לא אתה ושתיים — — —

הפצענו זה נתן לנו סוף סוף באחד הימים. מלמדנו לא היה אז במקרה אתנו ב„הרד“ ואשתו ראתה בואה אמצעי נכון, למנוע אותנו מהשתכחב בשעת-כשר כזו. אחרי הקרמתה הקצרה ההררשה עוד דגעים אחרים, כאלו סדרה בינתים את זכרונותיה — אתר החלה לספר:

„שימו נא אל לבכם, ילדי, כי ביילה זו, שאתם רואים אותה עתה — אל נא תיכרני, אלי, על דברי! — בצורת בהמה ממש, היתה לפנים אשה השוכה ובעלת-בית אמידה בעירנו. אישה רכי אברהם-גדולה היה מחשובי בעלי-הבתים. הוא סחר כל הימים בשותפות עם

הרעימה ולמען הביא אותה לידי אותה הנהמה המשונה והמזוהה, אשר שעשעה אתם ותכרה את דעתם. יותר מכל הצטייני בואת החטנים, אשר במדרגתהטויות של כמר=השדק; אך גם אנהנו, ילדי ה"הדרים", דא היונו מונעים מנשינו את הענג המיוחד הזה.

ומכל התעלולים השונים, אשר היונו הגלים לעולל לביילה, היה אחד, מיוחד ומצוין במינו, שהיה עולה אמנם בידנו דק לעתים החוקות מאד, אך בשביל יקרדמציאותו היה נעים ומענג ביותר —

כן היא, דק לעתים החוקות מאד היונו זוכים לפגישה בחצר בית הכנסת באהת השעות הפנויות, כשהיינו יוצאים מ"הדרינו" למועד סעודת הצהרים; אולם בכל פעם, שהיה מקרה כזה מזדמן לנו, לא היונו מניחים אותו עוד מידנו. במקרים כאלה היונו עורכים על ביילה מערכה מיוחדת כדי לטרדה אל פתח ביתהמדרש הלכן. היא היתה מתאמצת להתלק, כי למרות הסרבינותה היתה תשה כפי הנראה, ברגישה הטבעי, דבר=מה אי=נעים לה; אולם אנהנו לא היונו מתרפים כלל והיינו מכתירים אותה מכביב, היסמים אותה מעבדים שונים ומונעים ממנה כל מגוס, עד שתותה נכנסת בעל=כרה אל פהזוהר ביתהמדרש. שם היתה הכורת מתחלקת: אחדים מאתנו היו ממחרים לכגור את הרלת החייסנה בעוד שהאחרים היו נצבים כשומרים ליה מכוא ביתהמדרש הפנימי ועל יד המעלות, העולות אל עזרתההנשים.

ביילה, השכביה אתנו באופן כזה, היתה עומדת בינתים בלי תנועה ומביטה לעברים שונים בפחד גדול וענותנפש רבה; אולם אנהנו לא היונו שמים לב כלל לזאת, כי מאותו הרגע היה מתחיל התלק היתר=הטוב והזוהר=מכרה בשעשועינו: אחדים מחברינו, המהרדים ואמיצי=הלב ביותר, היו מתנבזים בלש ונגשים אל ביילה מאהדיה ודוחפים אותה פתאם אל הפנה האפלה, שכן שני הפתחים, אל אותה הפנה, שישם היה עומד "דף הטרה" של ה"הברה קדישא" —

ומה שהיה מתהווה בהנעים ההם, קשה לתאר בדברים. ביילה, המהדישה והשוקטה תמיד, היתה מתגעשת פתאם ומתחילה נועה בקול נורא ומשונה. היא היתה בועטת בהגליה, מכה בידיה, מפדפפה בכל גופה ומתאמצת בכל כחה להמלט; אולם במדה שהיו התנגדותה והתמרמרותה הולכות וגדולות, בה במדה היה שעשוענו זה נעשה מכרה ומענג יותר ויותר, ובשום אופן לא היונו מרסים מביילה, עד שהיה השאצן מעורר את השמש מהרדמתו אהדי התנור, או שהיה מושך אליו את לב אחד הגדלים מהעוברים במקרה על יד ביתהמדרש, ואז היה בא קץ לתעלוליו — לגדל צערנו, כמובן...

— ... כן הוא, יודעת אני את בני הדרך החדש, כי לוועגים הם לכל
יאינם מאמינים בכל מה שהאמינו לפנינו; אף המעשה הזה נהיה לעינינו
ואין איש יכל להכחישו...

בהקדמה זו פנתה אלינו, ילדי הדרך, אישת מלמדנו רבי שמעיה;
ואף על פי שבאמת היו ההקדמה והתוכחה שבה מיותרות קצת לנו,
אחרי שהיינו עוד אז ילדים בני תשע ועשר שנים ולא הסכנו עוד
להטיל ספק בכל משמע אונינו ומראה עינינו — בכל זאת קבלנו באהבה
את ההקדמה, כי שמחנו מאד על מה שיבוא אחריה, על עצם הספור,
אשר הבטיחה לנו אישת מלמדנו זה כמה —

הגקל להגיד: ספור על דבר מקרה-חיה של ביילה המשונעת...
מי מאתנו לא ידע את הבריה המשונה הזו, שאיננה מדברת כשאר בני-
אדם, רק מנהגים לפעמים בנהמה לא-מובנה? מי מאתנו לא התענג
על מראה לבישה, המרכב ממני סהבות משונים ומזוהים, בעלי צבעים
וגונים שונים: שחול אחד ואדום ושחול אחד ושחור או לבן, כרגל אחת
פוזמק צמר וערדל קרוע וכרגל שניה התול-יכר ונעל-עוד כלי עקב?...
את ביילה זו זכרנו מקדמות ילדותנו, ומעת שזכרנו אותה לא שונתה
אף במעט. מנהגה היה אחד תמיד, בכל עתות השנה גם בקיץ, גם
בהרף היתה לנה כליילת: פעם בפרוודור בית-הכנסת, פעם בהמתרת
אשר מתחת לה, אהן הקדש" על מצע ה"שמות" הגנוזים שם ופעם
באכסדרת בית-המדרש מאחורי הערמה הגדולה של חבילות-החודים,
הצבירה שם. כיום היתה תועה מהבקר עד הערב בהדכות והיתה מהלכת
על פו הוב באמצע הדרבים; רק בשעה שהיתה מרגשת רעב, היתה נוטה
לאחה הצדדים והולכת ומתחככת על יד קירות הבתים, עד שהיתה אחת
הנשים מתעוררת להמול עליה והיתה מוציאה לה פת לחם יבש או
שיורי סעודה של אתמול... הזמם היתה אוכלת כל מה שנתן לה והזמם
היתה שבה אחרי כן לאמצע הדרב ומהלכת לה לאטה הלאה הלאה.

היא היתה מהלכת לה, מבלי נגוע באיש, מבלי פנתת לשום איש;
אולם היו אנשים, אשר אהבו לנגוע בה ויעצרו אותה בלכתה, למען

ביילה המשוגעת

דבר שכל התנונים הקטנים מבקשים אותו, אך לא רבים זוכים לו...
ואז נעשה גם שנוי השם הזה: הראשונים היו כלי ספק אותם
ה"ישוביים" עצמם, אשר הוסיפו להיקל את התאר "כהן", כי כן היה
מחוב טבע היחס המיוחד, שבינו וביניהם; אולם מעט מעט הורגל
הכנוי הזה גם בפי התנונים והתנוניות, כעין באור אירוני לסבת "הצלחתו"
המיוחדת, ומאלה התפשט השם החדש בכל עירנו...

וזנות היקל הכהן היתה מבורכה כ"פדיון", אם גם ככלל לא
היתה הברכה מצויה בפרנסת הורנישק, אשר היתה הולכת ופוחתת
משנה לשנה. משנה לשנה ירד מסדר הבר והעצים, שני מקורות הפרנסה,
אשר היו לפנים מהותר-טובים, גם ה"סביכה", אשר התפרנסו ממנה
רבים מבני עירנו באופנים שונים, הלכה ודלה, בהיות תכריח-האותיות
היהודים אנוסים לעזוב את הכירותיהם, ורבים מאלה, שהיו לפנים משפיעי
פרנסה, נדהקו אחרי כן בעצמם לגבול בעלי-הפרנסה הקודמים ויגדילו
בעליכרם את הלחץ —

כן הוא, הכל היו מתאוננים על היעדיעת, רבים היו מכרזים
גם להרהיק נדוד: רק היקל הכהן היה יוצא מהכלל, כי פרנסתו נמצאה
לו כרוחה ועוד עלה בידו לחשוך סכומי כסף מפרק לפרק. אמת הדבר,
כי גם לו היו השנים הראשונות טובות מהבאות אחריו: ההגבלות
היודעות בנתינת תעודות מניגה נגעו, כמוכן, גם באלה הכפריים, אשר
התייחסו לה"מנין" ההינציביטיטי, ורוע מצבם של המשפיעים היה מרגיש
במדה ידועה להמשפע — אולם להתאונן לא היתה לו כל סבה, כי
מה שנפחת מצד אחד נוסף מצד אחר...

דהקם של ה"ישוביים" ההולך וגדול גרם אמנם לזאת, שישכר
הכהן היה הולך ופוחת משנה לשנה, ותחת זאת היה נוסף לו בכל
פעם תפקיד חדש: בשנה האחת תפקיד של "קורא", בשנה האחרת —
גם תפקיד של "תוקע" — אולם גם באותה השנה, שישלשה אלה
ביחד לא המציאו עוד שכר כה"מנין" ההינציביטיטי, לא נספק בכל זאת
הקשר, אשר היה קים במשך שנים רבות: הכהן היה למלוח והכפריים
הרדוקים — ללויים, המשלמים רבית ונחשבים לקוונים מחיבים...
ובכל זאת לא עלה על דעת איש לשנות עוד הפעם את שמו:
הלא כל הדברים האלה נסתכמו באופן כזה, יען כי הוא היה כהן!

גם את סכומי הנסף, ישכל אחד מאלה מקבל, נקב הנספי בשיחתו לפיתמו.

— עתה הסר לנו עוד רק כהן, — סים המספר — אולי יודע רבי היקל כהן כזה?...

נפלא הדבר! ביטעה ישמע היקל על דבר סכומי הנסף, הנקובים כשכר ל"בעלי-התפלה" והאחרים, הזדעזע בקרב נפשו הגיש מעין קנאה להמאשרים האלה, המכשורים למצא בלי עמל רב הכנסה גדולה בערך כזו — אולם כמעט בא לידי עצמו מקרה טוב כזה, החל פתאם לבקפק... לו נדמה פתאם כמוזר ואי-טבעי מאד, שיעזוב איש יהודי את העיר ובית-הכנסת דוקא למועד ה"ימים הנוראים": הלא בזמן שהיו השנים כתקונן היו גם ה"ישוביים" עצמם מתכנסים העירה למועד הזה — ואיך זה יעשה הוא דוקא את ההפך?...

ובכל זאת לא יכול להתאפק משאל: כמה יקבל כהן כזה? — מהמשה עשר עד עשרים רובל, אם רק ימצא אדם הגון; ולשמע הסכום הזה נפגשו פתאם עיני היקל ועיני קרינה-גיסל. מי יודע, אולי גרמה בגישת-העינים זו לבעלי-הנרניות, שיוזכר פתאם את "בעלי-התפלה" הרבים, את ה"קוראים" ו"תוקעים" השונים, שכלם יהודים כשרים, ובכל זאת אינם נמנעים מעזוב את העיר... יהיה איך שיהיה והדבר נגמר באותו מעמד, לשמחתי הרבה ישל בנימיך זלוג ההוניציביטשי, אשר לא תסרה לו עוד כל מאומה ל"מניע"...

היקל גם הוא היה ישמה בדיעבד מאד, כי מלבד השכר הטוב, אשר קבל בלי כל טרחה, ומלבד הצדירות השונים, אשר העניקה לו הכפרית בתור מתנה לאשתו — מלבד כל ההנאה ההמדת הזאת, עוד היתה לו הנאה מוסרית רבה במצבו החדש. בהעיר לא היתה מניעה לחלקו אף "עליה" אחת בה"ימים הנוראים", ובכפר היו לו יום יום שתי ה"עליות" הראשונות ("לוי" לא היה שם). בעיר היה עולה לדוכן כמעט בשורה האחרונה וקילו הרק היה נבלע בקולס העב של הכהנים המיוחסים; לא כן בכפר, שישם תפס בכלל מקום חשוב מאד והכל נהגו בו כבוד רב —

הצד הזה לכב אותו בשנה הראשונה יותר מכל; אך בשנים הבאות נגלה עוד צד טוב אחר, החשוב בערכו הרבה יותר מהראשון. אל ה"מנין" ההוניציביטשי היו נאספים כל היהודים, היושבים בכפרים הפמוכים, וכל אלה השבו לעצמם להוכיח לסוד פעם בפעם במשך השנה אל הנות "כהנס". מעט מעט היו הקונים הארבעיים האלה לקונים תמידים ואחרים מהם החלו גם להתאספן בביתו, מדי בואם העירה —

כן הוא, רבים היו שמחים בזמן ההוא, ביהוד — ה"ישובים" עצמם... מי יודע, אולי היתה מעורבה בשמחת האנשים הגסים והמגושמים האלה גם מדה ידועה של אותה ההנאה הפנימית, שהגותן מרגיש בשעת נתינתו... ככל אופן היו מרגישים מין הרבת-ידעת מיוחדת, כראותם את עצמם, 'לפניה', פעם אחת בשנה, "בין יהודים", ב"ימים הנוראים", לפניה — זוכים להתפלל בבית-כנסת, בתוך עדה גדולה, יחד עם אנשים, היודעים יותר מהם לכוון בתפלתם ולעורר דחמי שמים ביום-הדין הנורא...

וכן היה הדבר נוהג שנה שנה, עד השנה ההוא, בראשית שנות השמונים. איש לא ידע בגרור את הדבר, אך השמועה פשטה יותר ויותר, כי גם על הכפריים, העוזבים את מקומם למועד ה"ימים הנוראים", יהיו חלים ה"הקים הזמניים", והרשות תחשב גם את אלה למתישבים מהרש —

— אכן, ראויים הם לענש זה — נדברו אז רבים מכני-עירנו — הם שמתי על ההק הזה, אשר עשה אותם לבטוחים מפהר הסנת-גבול ונגיעה ב"הוקה": עתה ירגישו גם הם בצרת הרבים... אינני יכול להחליט, עד כמה היתה צודקת הטענה הזאת, המתקבלת אמנם מאד על הדעת. מי יודע, אולי ראו הכפריים מתהלה גם בפועל רק את צדו הטוב של האסור החדש, וההנאה הפרטית הכריעה אצלם את הצרה הכללית — אולם משעה שפשטה בעיר השמועה הנזכרה, לא היו עוד שמחים בודאי, כי הרעה הלא היתה נוגעת להם ביהוד... הם השבו הרכה, נועצו בינם לבין עצמם, נמלכו באחרים, וסוף סוף החליטו, לכוונן "מנינים" בכפרים.

לכאורה, לא היה דבר נקל מזה; אך בפעל נגלו מעצורים רבים ושונים. יותר מכל הרגיש המחסור ב"בעלי-תפלה", אשר נדרשו פתאם במספר הגון, והדבר הזה נתן למוסדי ה"מנינים" ענין קשה לענות בו במשך שבועות אחרים —

— ומה? — שאל באחד הימים ההם היקל קרינה-גיטלים את בנימין-זליג ההינציביטשי, אשר סר במקרה אל הנותו של הראשון לקנות דבר-מה — היש כבר ל"מנינכם כל המכשירים?... —

השאלה הזאת נערכה בלי כל כוונה מיוחדת: אותה היו רגילים להציע בעת ההוא רבים מכני-עירנו לפני מכירה מה"ישובים" ובה הסתמנה תאוה-לדעת פשוטה, איך זה יתכוון סדר-הדברים החדש?... — לנו יש, ברוך השם, כמעט הכל — השיב בינתים הנשאל ויפרט אה מי שכרו ל"בעל-טהרית", ל"בעל מוסף", ל"קורא" ה"הוקע".

עוד יום אחד לפני ערב ראש־השנה למועד הצהרים היו נראות ברתובות עירנו הקטנה עגלות אכרים, המתנהגות בכבודת והעמימות מיני כלי־בית שונים, ביהוד — מטות־עין, שלחנית, כפסלים ארוכים וחבילות כרים וכפתות גדולות — ומתוך החבילות האלה היו מכבצנים ונראים לפעמים גם מיני ראשים קטנים שונים, מעוטפים ופדועים, בעלי שער שחור ומסולסל, אי בעלי שער חלק ממראה פשתה... הראשים האלה היו נגלים ומתעלמים הליפות, יבשעה שהיה נגלה אחד הראשים, מיד היה זוג עינים פקוחות כאופן בלתי־מצוי מכיס ממין המתן והשוקה מיוחדת אל כל אשר מסביב, כאלו היו רחובות דורנישקה מלאים באמת דברים מפליאים הרבה...

והעגלות מהמין הזה היו הילכות ומתרככות במדה שהיה הערב הולך וקרוב. בין עגלות האכרים הקטנות, הרתומות כל אתת לפים אחד קטן ודל, היו נראות גם עגלות ממין אחד, עגלות־חצרונים גדולות ומרכבות מגוהשת, הרתומות לצמדי סיסים אבירים ובריאים — אולם גם אלה גם האחרות היו טעונות במדה שזה כלי־בית שונים, היו מלאות נפשות אדם ומשמשות לצורך אחד: להביא דורנישקה להומים הנראים "את ה,ישוביים" על אותה ה,פניכה".

שטף האורחים ההדשים לא היה נפסק גם במשך כל הלילה, והלילה ההוא לא היה דומה כלל לשאר הלילות: השקט הרגיל ודומות המנותה השלמה הפרעו פעם בפעם על ידי רעש אופנים, קול הכרים ושאון דפיקות; בבתים רבים לא ככה האזר עד הבקר, ורבים מהשוכנים הקדוכים התהפכו מצד אל צד ויקללו בלבם את האורחים המרתגים האלה, המעורדים שאון דוקא בשעה בלתי־מכשרה כזו ואינם מניחים לאתרים לישן...

אולם לעומת אלה, שלא היו שבעים רצין ביותר, היו רבים אחרים שמחים מאד לבוא האורחים הכפריים. מלבד כל המון הקבצנים הששדטים וה,זרדים" המיוחסים, מלבד כל המון הגבאים, הגבאות ושאר "כלי־הקדש", בין שהיו טובנים בעצמם ומאמסים ובין שהיו ויטנים בביתם ומסבלים — מלבד כל אלה ה,מאמסים" וה,מקבלים" השונים למיניהם, עוד היו נהנים מה,ישוביים" הרבה, בעלי־בתים" כיטנים, אשר היו אמנם מכרחים לותר על רווחתם במשך ימים אחדים, אהרי אספם אל מעונם משפחה כפרית, אך תחת אי־הרוחה הזמנית הזאת היו מקבלים בהלקם שקי תפוחי־אדמה, תרנגולות, ביצים, חמאה ומיני זרעונים וירקות שונים — באחת: כל אותם הדברים, שמוי ה,ישוביים" עשירים בהם, והעירוניים צריכים לקטת אתם בכסף...

הוא היה כהן...

אין אני אומר כלל לתאר כאן איזו דרמה קודע-דנפש על דבר כהן שאהב גרושה דוקא, או איזו טרגי-קומדיה על דבר כהן ממין אחר, כהן בתור בנוי-משפחה, המוכיח יותר מדי פרט יהודי, אינעם מאד במקרים יהודיים... מי יודע, אולי תקרינה בחיים גם דרמות, גם טרגי-קומדיות כאלה? — אולם במדרגותיהם ההיא, שאני עומד בו באותה ימעה, אין בכל אפן מקום למאורעות ממין כזה...

כן, הוא היה כהן, וכהונתו לא היתה לו כלל לאפן ומכשול, אך להפך — כמדה ידועה לעזר, לאשר רב.

בעקרו של הדבר יש להוסיף, כי היה תנוני, או — יותר מדויק — בעל ה של תנונית, והודות להפרט האחרון הזה היה מטונה במשך שנים רבות בשם דוקל קרינה-גיטליס. לזאת גרמה אולי במקצת גם אהה הכבה, שקרינה-גיטל היתה דוקא לידת-דורנישק, בת בתוך-אלמן האופה, בשעה שדוקל, "הובא מן החוץ" בתור חתן — ואחרי שהוא עצמו לא הצטיין בשום דבר הוטא מהכלל, היה טבע הענין מהוב, שבראשונה יהיה נקרא על שם הותנו ואחר — על שם אשתו...

בזאת אפוא אין כל פלא; להפך נפלאה היא דוקא זאת, שבאחדות הימים נשתנה הדבר ואשתו התחילה להקרא מעט מעט על שמו, גם לשמו בעצמו נוסף תאר חדש, שלא היה נודע מקודם — התאר: "כהן!"

וראשית הדבר הזה היתה באחת השנים הראשונות לשנת השמונים, באחד הימים האחרונים לחדש אלול —

אמנם כן הוא, מאותו פרק-הזמן עברו כמעט ימיו עשרות שנים, אשר הביאו שנויים לא מעטים ופחותים גם בעולם הגדול, ובהרבה עולמות קטנים התחוללו בינתיים שנויים גדולים והשונים מאד; אך עוד גם עתה נדמה לי, כאלו לפני עיני ממש עוברת אותן התמונת המיוחדות, שהיו שונות זו מזו בפרטיהן, ואשר בכללן היו יוצרות תמונה אהה שלמה ומצוינה במינה, תמונת דורנישק ב"ימים הנוראים".

הוא היה פהן ...

נתר ממקומו בכת: הרעיון העובר כברק כמוהו מקפיא אמנם את דמו,
אך יחד עם זאת הוא מעורר בנפשו עוזו בלתי-מצוי...

נבלע כלו ברעיון האחד הזה הוא עובר עוד הפעם את כל אורך
ההדר, נגיש עד החלון ופותח אותו בכח וחסזון רב, עד ישיתי שמשות
מתמונצות בבת אהת — אולם היא איננו ישם לב לכל זאת ושואף
בענג מיוחד את האויר הקר והלח, הפירץ ב'שטף חזק מהחזן אל
ההדר...

י'שטף האויר החזק מככה את מנורת-הנפט, הדולקת על השלחן;
אך לפינכרג אין כל צורך באור: הוא מקריב כסא אל החלון, יושב
עליו ותומך את ראשו ב'שתי זרעותיו... עיניו נעצמות מאל'הן, הכרתו
דולכת ורפה: הוא י'שקע מעט מעט ב'שנה חזקה ועמיקה.

מין רגיש מזור, בלתי כרוך ובלתי מוכן גם לעצמו, תוקף אותו כלו. הוא מרים את ראשו מעל הכר ומתאמץ לישבת, אך באותו רגע ראשו נשכ ונופל מאליו על הכר וההתאמצות לקום איננה מצליחה מאפס פה...

— האמנם ראשית הקין הוא? — שואל הוא את עצמו ומרגיש, כי מהשבותיו מתבלבלות, הישיו מסתכסכים והכל מסביב מתנועע, הג וסובב באופן משינה...

... מה זאת... מי זה דקף אותו פתאם ככה עצום כל כך ויעמידו על הגליוני...

הוא איננו מכיר מה היה לו, איה הוא ומה הם הגליונים האמוציים כדום הסוככים אותו... דבר-מה עולה אל גרונו, מפרכס שם והינק אותו... היא מתנועע כמכונה וקם ממקומו, אך ישווי-המשקל חסר לו וגו נע ומתנוודד אנה ואנה, עד אשר ידו נוגעת במקרה באיזה הפין והוא נשען עליו רגע. באותו רגע גוכרים הפרטוכים וההניקה בתוך גרונו והוא מחל להקיא...

אדרי זאת הוא מרגיש, כי רוח לו הרבה, אך אינני יכול לזכר עוד, מה היתה במחשבתו קודם. היא זוכר רק זאת, כי הפין לעשות דבר-מה, אך הדבר עצמו איננו עולה על דעתו...

— כררר... — מתעוה הוא ומודעוץ פתאם מהטעם ההמויזמר, המרגיש בפיו — מים... מעט מים...

והמלה „מים“ מעוררת תקף בזכרונו את הדבר, אשר נעלם ממנו לפני רגע. רגליו כבדות אמנם וגיפו מתנוודד, אך הוא איכף שארית כתי, צועד ישר אל קצה התדר ואיחו בשתי ידיו כספל-הרחצה, המלא מים... מזה נשארו לו עוד רק צעדים אחדים, אך בהיות ידיו עסיקות, כבד לו עוד הרבה יותר להתחזק על רגליו והוא נוטה בכל רגע לגפל; רק ההכרה החזקה, כמה נחוי ונכבד הדבר, עומדת לו באותו הרגע ונותנת לו כח כדי להתנהל עד התנודד ולשפוך את המים על הפחמים הבוזרים...

אד עב מתמר ועולה ומכסה עליו, אך היא אינני מרגיש בואת ומוכף לעמוד בתוך האד בהסמיכו ראשו אל התנודד. רגעים אחדים הוא נשאר כמצב הקפאון הגמור הזה, מבלי השגב דבר ומבלי הכיר מאומה מכל אשר אותו... פתאם הולפת רעדה עזה את כל גופו והוא

— אינני חפץ לזכור ולא אזכור עוד, יהיה מה שיהיה: הוא שונה ודודר ושונה במהשכתו את ההחלטה הנחרצה הזאת — שונה ותזר ושונה בלי הפסק רק כטנה מיוחדת, לכלכל על ידי זאת את מהשכות עצמו; אולם הדבר הזה איננו עולה בידו כלל; מזה הושב אתה ודמיונו מציר אחרת: ...

נגד רצונו רואה הוא את עצמו שם... פרטים שונים מתהלים, זמנים קרובים ורחוקים עוברים בערכוביה, מהזות בהירים ומשושטשים מצטירים באפנים שונים, מאורעות וגופים מתערבים יחדו — אך פרט אחד איננו משתנה, מהזה אחד נשנה פעם אחר פעם בלי שגוי כל שהוא בתכונתו: או קורת-רוח שלמה, או יחס-בוז, אירוניה מסתרה רק למהגה...

— אבל למה היה מעמיד את עצמו כמצב אינעיים כזה?... איזו רוח רעה היתה נושאת אותו לשם, אם היה מכיר היטב, כי בקורו אינם נכספים כלל?...

סמני שממון היה רואה כפעם בפעם, בלי פהוקים תכופים לא היה עובר גם ערב אחד: אך הנעישה אף פעם אתה הבקור באופן אחר?... כמה פעמים היה רואה ברקיעינים מיוחד, נהרת-יפנים פתאומית ברגע שהיה מופיע זה או אחר — האם קרה כזה אף פעם אתה ביחס אליו?!

הוא מתנועע על משכבו. נדמה לו באותו רגע, כאלו אלפי נמלים רוחשים על פני כל גופו ממעל ובתוך כל אחד מאבריו פנימה; אך גם הרגש אי-הנעימים הזה היה לו למשיב-נפש, לו רק היה יכול להציל אותו מהדמיונות הטורדים, העוברים לפניו בלי הפסק וגורמים לו מין רגש כאב מיוחד, כאלו אלפי מהטים דקים שבדקים ננעצים שם עמוק עמוק בקרב נפשו פנימה...

— ... האמנם היה זה רגש אהבה?!

— לא, האיבה היתה אולי פה מרבה מאהבה, איבה מערבה משאיפת נצחון ותאות נקם בלתי מספקות!...

ובכל זאת הלך עוד כערב הזה לישם, בהיותו נכון להסתלק מכל, לשטוח את הכל, לו רק אשר במכנט אחד בלתי מעליב כל כך, לו רק הונן בתנועת הסד פחיתה שבפחותות!...

— אז...

ופתאם תולף כמותו כברק רעיון חדש. הוא מתאמץ להסית את דעתו מזאת, אך נגד רצונו מסיף מודה להשוב:

— האמנם זאת צריכה, מוכרחת להתהוות?!

היטב, אנה נוטים הפתויים האלה.

— לא, כזאת לא תהיה!... הדבר המתחל צריך להגמר, יהיה מה שיהיה!...

אך הרעיון המפתה איננו משגיה, כנראה, על ההחלטה הנחרצת הזאת, ואיננו עוזב את מקומו. המרי הגועז הזה מתחיל מרי עז כנגד פינברג מסיח את דעתו בחוקה לענינים אחרים, ממשש בידו את מצחו ומתכוון, כי ברקותו מרגשת דפיקה יותר חזקה מהרגילה, גם ראשד כבר עליו ונראה כמועק בהשוק-כרזל מסכיב... אותו רגע מרגיש הוא רפיון רב ברגליו, ולכל יפול תהתיו על הקרקע, הוא אוסף שאריות כה כדי להגיע עד קצה המטה. שם הוא נופל באפס אונים ושוכב רגעים אהדים כלי תנועה.

— איך לא עלתה זאת על דעתי עד כה? — מתפלא הוא ומשתרע בינתים ברוחה יתרה — המצב הזה הוא היותר-נאות... עתה נשאר לי עוד רק למצוא איזה ענין להגות בו, למען לא תארך העת יותר מדי...!

אולם כמו להכעים אין ענין כזה נמצא בקל. דברים רבים ושונים חולפים אמנם לפניו, אך באופן בלתי-מוכן כל אלה חולפים כמו מרחוק, נגלים ונעלמים בהלק-רגע קטן כל כך, שאין אפשרות לתפסם... רגע משעשעת אותו הפזיזות הזו בעצמה; אך בהרגע השני כבר מלאה היא אותו ואיננו פונה אליה עוד כלל... הוא מבקש ענין כזה, אשר אפשר יהיה להתעכב בו, לחשוב על אדותיו ולמלא במחשבות האלה את העת; אך כמדו עוברים דוקא ענינים פהותים ומשילל-ערך, שאין כראי לטפל בהם אף רגע —

אי-ההצלחה זו מחלה להרעימהו, ובאותה שעה איננו מכיר כלל, כי הוא עצמו אישם בזאת: כלי הכרה אמנם, אך בהירות אינמטינקטית לא מעטה הוא משתמט ומסתלק מכל אותם הענינים, המסיגלים לעורר בנפשו רגשות ומחשבות בלתי-נעימים... הוהירות הזאת ממלסת אותו לא אהת ושתיים במקומות מסכנים מאד, והוא עובר עליהם בשלום ובלי פגע — אולם המקומות המסכנים רבים יותר מדי וההצלחה בוגדת לפעמים!...

בהרגעים המעטים כבר חלפו לפניו בין שאר הדברים מהות ידועים אהדים, אשר היו שונים זה מזה גם בתכונתם, גם בזמן היותם, ובכל זאת היו מתיחסים זה לזה באופן ידוע — אולם דוקא אותו היהם הידוע המריץ את פינברג להתעלם מהמהות האלה כפעם בפעם, ובמדה שתכפוהו יותר, בה במדה נזהר גם הוא יותר ויותר מהם...

מאד גם בעיניו.

— לא, מאי-הנעימות הזאת אין להמלט, בנראה...

— ומה דמית אהה? — מהל הוא להתגרות בעצמו — הדמית באמת, כי האמצעי הנפלא הזה, אשר מצאת אהדי מהיטבות וחשבוניות רבים, יהשיך ממך גם את אי-הנעימות היותר-פחותה?... —

— הלא זה הוא אסונך העקרו, — מוסף הוא לטעון אל עצמי — כי הנך מפונק יותר מדי ואיך יוכל לסיכל אף ישעה אהת כה-היא, אם גם היית יוכל לזכות על ידי זאת הרבה בעתי דו... —

ופרטום רבים, העולים בזכרוני, מאושרים את המלפפ הזו. בעצם לא היה נוטה כלל לפורנות ובסתר נפשו היה מקנא באלה, אשר דאה אותם מבישרים לקמץ: אך הוא בעצמו לא היה מבשר לזאת, כי לא היה מיצא בו די כהרצון לטעם מנפשו את הדבר הנכסף, אם רק היתה יכולת המרית להשיגו... וכמה פעמים היה מהליט אהת ועושה אהרת, רק מפני שהאחרת היתה נוחה לו באותו רגע יותר... כמה פעמים היה מכיר בעצמו ביטעת המעשה, כי יתהרש עליו אהדי כן, ובכל זאת לא היה יכול לעצב בחוה, לא היה יוכל להתגבר על תשיקתו באהדי העני...

— מה יש לדבר: גבר משולל-הרצון, סמרטוט, סמרטוט גמור... אולם גם בהתוכחות האלה, אשר הוא מטיף לעצמו, צפונה פניה אהרת: הוא מבקש לבלבל על ידי הדברים האלה את העיונותו, מתכוון לעצב את מוחו בענינים צדדיים, לבל יודגש כל כך אי-הנעם הסרתן, הממלא את ההרד —

והדבר הזה אינו עולה בידו. הוא מנסה ללחץ באצבעותיו את נהריו, אך גם זאת איננה מועילה: על ידי סתומת החטם הוא מרחק לישאף רוח דרך נדונו, והקיסור מנהה במדינותו את מפתח-הגרון, יחד אל ריאתו וממלא אותה: גם הסרתן אינו מוסק כלל... נדמה לו, כאלו הסרתן הזה ממלא את כל קרבו, והוא מדגיש מין גועל-נפש מעורר-הקאה...

— אבל עד מתי עוד ימשיך העניי הנורא הזה... —

— אילו... — הולפת בתאום מהיטבה ככך במהו ועיניו נסיות מבלי-משום לעבר התלון.

— רק להנעים אהדים... — כאלו מפתה הוא את עצמו ומתנצל בפני עצמו בבת אהת — רק עד הסתר האויר מעט מהסרתן הכבד הזה... —

אולם הוא אינו נתן להנחת את עצמו בהעדמה כזו: הוא מבין

לסכול את כל הטורה הכבד הזה, לבלבל את כל ההוצאה היתרה הזאת...

— בשעה ש'התעניתי, שנודתי בעירום וחסר כל מעור לעיר, מישיבה לישיבה, מבית-מדרש לבית-מדרש, באותה שעה כאלו לא היה לי אב, כאלו לא היה לאב הזה בן; אולם כמעט התרוממתי משפל-מצבי, כמעט נודע הדבר, כי אינני חי עוד הייחלכב כבראשונה, וכבר נמצאי לי גואלים, התובעים הלך, כאלו חיב אני להם...

ואת הדברים האלה השמיע מפרש באוני אביו, השמיע עוד דברים רבים אחרים מרים מאלה — ואביו...

הוא עוצם את עיניו, אולי לא יוסיף לדאות עוד; אך גם בהיות עיניו עצומות, אין המהוה ההוא מש מגדו ונדמה לו, כאלו הוא רואה באותו הגע ממש את הראש המטה, את נידהשפתים בלי קול ואת המבט המלא צער והזכחה אלמת —

עתה רק הדמיון לבדו גורם לי להודעוע בלו; אולם אז לא שם גם לבו לכל אלה. אז היה שמה מאד, כי אחרי כדור-הדברים ההוא לא ישהה עוד אביו פה יותר; הוא היה ישמה, כי גם המכתבים נעשו מעטים יותר ובקשית-התמיכה כמעט חדלו לגמרי... בן הוא, גם הודיעה האחרונה העציבתו רק מעט, וגם בהעצבות המועטה הזאת היתה מערבה כעין הנאה פנימית מסתרה...

ובכל זאת — הוא עצמו לא הבין מה זה מונע אותו, אך לבבו לא מלאהו לבער את המכתבים האלה. הוא לא נגע בהם, לא אהב גם להעלותם על דעתו, ואם נגלו לפניו במקרה, היה ממחר לשטות מעליהם ומתאמץ להיטות מלבו את מציאותם — אולם להכחידם פעם אחת לא מצא די אונים בנפשו...

— הבלים!... סנטימנטליות נבערה!... והוא עצמו אינני מבחין הטיב, את מה הוא מכה בשמות

האלה: האם את זכוונתיו הבלתי-גלויים, או את ידאתו הבלתי-נכרת, או אולי את כל אלה יחד?... מבלי השיב עוד הרבה הוא מאסף את כל הניר, הנמצא בארנו השלחן, ישב אל התנוד ועוסק במשך הגעים אחרים בעבודה האורגינלית הזאת: לקמט גורי ניר ולהשליכם זה אחר זה על האש... העבודה כשהיא לעצמה מעסקת אותו, על בן גם איננו מרגיש, כי העשן העב העולה מהניר הנשרף מכאיב רק את עיניו, אך קיטור הפחמים הכבד איננו נעצר על ידי זאת במאומה... בשני אלה הוא מרגיש פתאם בעצם הרגע ההוא, שגזרה-הניר האחרון משלכ אל תוך האש, וזריזותו בעבודתו הקודמת נראה מנוכחה

רק עד ארגיעה נמשך תמהונו; ברגע השני הוא מכין כבר את אשר לפניו. פניו מתעותים באי-רצון גלוי ועינו נמשכות מבלי משים אל הפהמים, המאדמים כבר ומעלים עשן. רגע קטן הוא שקוע בהסתכלה העשן, הנבלע מלמטה בהציה האפל והולך ומסתמן מלמעלה, ששם הוא משתרע ומתפזר מתחת לספון בדמות אד נפר היטב לעין — אולם ריה הפהמים הלוהטים, ההולך והוק, נעשה כבר מנשוא, ופינברג מחל לתבל מזימות, כמה יפיג את הסרתון הזה.

אחרי עיון קצר הוא מכונן צעדיו אל השלחן ולוקח משם את גליונית הניר, אשר היו הבושים בהם הבקבוק, הסרדינות והגבינה, והוא מקמטם בידו ומשליכם על פני האש זה אחר זה. באפו עולה ריה ניר נשרף, ואם גם הריה הזה איננו נעים ביותר, אך לעומת קיטור הפהמים נראה לו גם זה רצוי מאד... הוא ממיש בכיסו, מוציא משם גורי ניר שינים ומשליכם על פני האש. ככה הוא עושה אחרי עיון קצר גם לקונטרס-רשימה קטן, ובאותו רגע אינו יכול להתאפק מהעיר העדה אירונית, כי השכונתו עם החיים הלא נגמרו כבר גם מבלעדי זאת...

קונטרס-הרשימה נשרף לאש, והוא מבקש ניר אחר. לתכלית זאת הוא נגש עוד הפעם אל השלחן והילך את הארגז. שם מונחים מכתבים אחרים במעטמות קרועות וכרטיסי-פוסטה כהובים, אך ידו כאלו איננה נשמעה לו לקחת את אלה... הוא מביט אל הכתב המטורף והמטושטש, המסודר בשורות מעוקמות ונפתלות, הוא מביט אל גורי הניר הכלים והנכתמים במקומות שונים — ולמראה אלה הוקף אותו מין רגש מוזר, מעיק ומדכא-נפש מאד, לבו מתכוץ מאיזה כאב-פנימי בלתי-מוכן, זכרונות רבים נשבהים-למחצה מתעוררים לתחייה, והם מגדילים את הכאב, מכבדים את עקת-הנפש עוד יותר...

בבהירות ההולכת וגדולה מסתמנת לפניו המונת אביו, כפי אשר נרשמה במוחו מזמן ראיונם האחרון: קומה כפופה ומדכאה, פנים צומקים וכתומים-זרקקים, עינים שקועות וקודרות, רגלים כושלות ואברים דוערים ומזדעזעים מחלישה —

והתמונה האמללה הזאת, אשר היתה מעוררת המלה בלב זרבים, לא הרכה כלל את לבו הקשה של הבן, אשר ראה בה רק מפגע לעצמו... הוא האמין, כי לא די שיצא ידי תובתו בהחלט, כי גם צדקה גדולה עשה, קרבן למעלה-מכתי הביא, כשישלח לאביו עשרה עשרת הובלים בהלותו פעמים — ואם זה האחרון לא הסתפק באלה ויבוא בעצמו לעיר-מגורי בנו באמת-לא, כי בעיר הקטנה אין רופא הגין, לא היתה עוד זאת הוכחה מספיקה ללבן, כי באמת מהוים הוא

ולו רק זמנית: במשך הזמן הקצר הזה, לפחות, תחדל הנפש הזעירה מהיות זעירה כל כך, האינרציה ואמפיריאלב הולכים הלוך וגדול ובאותה מדה מתמעטת הפחדנות הארורה הזאת, אשר בשאר העתים אין כל מפלט ממנה!...

— אמנם כן הוא — נגדר רעיון חדש אהרי הקודם — על זאת הנני מהיב תודה לקרושינסקי... בראשית התודעותו לא היה מוחי תופס כלל איזה ענג הוא מוצא בהליפות מרעישות, ברשמים חזקים ורגשות סוערים... לי נדאו אז כל אלה כשגוענות מחלטים, עדי אשר טעמתי גם אני מנעמם של המאויים הפורצים והמתנעשים האלה וארגיש בנפשי את שפעה הכתת הכבוד הזה, הפורץ חוצה בכל הקף...

— האמנם יכלו היו עד אז להקרא בשם היום?... בן עשרים ושלוש שנים הייתי, אך לחי גת, כמשמעותה הנכנה של המלה הזאת, אף לא החלתי עוד, לא נסיתי אף פעם אהת — ובאותה שעה לא ידעתי זאת כלל, ואדמה בנפשי, כי אותה הקריאה המפשטה בספרים מת ים, המתארים חיי אהר ים, ואותן העלילות הדמיוניות, הטצרות ומצטירות בנפשי על פי השפעת הקריאה ההיא עצמה — הם חיי המציאות באמת!...

בדמיונו מתעוררים לתהיה זכרונות מפרק הזמן הזה, כאשר הכיה בראשונה את טעותו בנידון זה. כמה הצטער אז על העבר וכמה גדולה ונמרצה היתה תשוקתו להי רת מאז והלאה!...

— האם לא היה זה האסון היותר גדול!?! — הלף פתאם רעיון במדוי — האם לא נוח היה לי להישאר בטעותי עד עולם?... לא זאת הפעם הראשונה הוגה הוא בהשאלות האלה. לכאר את סבות המהוה הזה איננו יכול, אך דעתי נוטה להאמין, גם מעשים רבים מוכיחים, כי אמנם היתה הכרת הטעות ההיא אסון גדול לו — אבל מדוע זה רק לו ולא לכל איש זולתו?...

עוד הפעם אותה הסתירה הבלתי מכארה, כי בשעה שמצד אהת אין הוא מצטיין בשום דבר מכל האחרים, באותה שעה אין הוא דומה כלל מצד אהר לכל אלה האחרים... כמה פעמים היה מתחמץ כלו, היה קוצף ונכון לככות מכעסו על ההכרה להודות, כי הכל בו בינוני ומצוי, ועצמותו איננה מצטיינת בשום דבר, הוצא אף במקצת מהכלל — ואיככה אפוא מתאמת זאת אל המהשכה האהרת, כי יש בו פרט ידוע שונה משל האחרים?...

— אבל מה זאת? — מתעורר הוא ומפסיק את הלך המחשבותיו הקודם — מה הסדרון המתעב הזה?... מאין זה?...

זדוהה מרגע לרגע את המעשה, אשה הוא עצמו מכיר, כי ראוי הוא לעשותו...

פינברג לא יכל לתת גם לעצמו השבון ברור על זאת: השמה אפ מצטער היא על השתלה היותר הו?... האש לא אהה בפהמיהאבן כראוי; היא רק לחכה במשך זמן מה את הנפט מלמעלה, נאהה עוד רגעים מעטים בהגבשושיות הכולטות, אחדי כן שקעה מעט מעט ותאסף, מבלי מצוא עוד הומר נוהלהתלקח, ובשעה שהתעורר פינברג סוף סוף לקום ממושכו כדי לסור ולראות, לא נראה עוד אף ניצוץ קטן אחר.

— הפעם לא אתן עוד לרמות את עצמי בזריוות המדומה הראשונה, — שוהה עם לבו, אחרי שעלתה בידו להבעיר עוד הפעם את הפהמים — הפעם אפקה בעצמי על זאת, שלא תעשה עוד המלאכה רמיה...

ולתכלית זאת הקריב כסא אל התנור ויהפכו על צדו, למען היות המושב נמוך יותר וסמוך אל הקרקע. הישיבה באופן כזה לא היתה אמנם נעימה ומרוחה ביותר; אך הרגשה וזדוהה נראו בעיניו כמשעשעים מאד, בהיות דעתו מבודדת עליו וראשו סיבב קצת באופן נעים מאד אחרי נוספתהיין האהדות, אשר הספיק לשתות ביניהם.

כמצבינפשו זה נראה הכל נקל בעיניו, הכל טוב, כשר ומתוקן; גם ככל הדברים, העולים על רותו, הוא רואה רק את הצדדים הנעימים, הוא מרגיש שביעת-רצון פנימית בכל ויחד עם זאת — מין צרך מיוחד, להביע את רגש הרצון הזה בדברים, ולו רק בפני עצמו, אם אין שומע אחר זולתו... באמת הן יש יתרון גדול לשיחה כזו עם עצמו, כי בה אין כל צרך לסיס דוקא את הפרזה אשה התל, או להתחזק בענין אחד עד סוף; פה נתן הפש גמור לדלג מענין לענין, באין כל אונס אפשר להשב ולהלל מחשב ככל העולה על הרזה באותו רגע...

והוא משתמש בהתופש הגמור הזה. הוא הושב מחשבותיו בלי כל קשר והשתלשלות, גם משיח עם עצמו בפרזה מקוטעות, החסרות בראשיתן או הנפסקות באמצעיתן... בין שאר הדברים, הוא מעיר גם על מצב נפשו הנוכחי ודן על פעולת היין, איך הוא פועל בתהילה באופן מעורר ואיך ההתעוררות המלאכותית הזאת גוררת אחרת מין החלשת הכחה מיוחדת —

— ובכל זאת, — בא לידי מסקנה — טובה מאד התעוררות כזו,

להשתעיד דוקא למאויי האהר?...

— אבל מה הפך היה לקרושינסקי בו?... לאיזו תכלית היה מיטך

אותו תמיד אהריו?...

את השאלה הזאת היה מציע לפני עצמי כפעם בפעם, והמיד

היתה רק תשובה אחת אפשרית לו: קרושינסקי היה הואה בו מצד

אחד הנשמת ההכנעה וההשתעבדות לרצון עצמי, ומצד אחר — אותו

הטמוס ההפכי, המסוגל להכליש ביותר את היתרונות הנעדרים בו

והנמצאים בהאחר...

וגם ההכרה המדאיבה הזאת לא היתה מספיקה לו עוד, לשחרר

אותו מההשפעה הבלתי-מוגבלה, אשר היתה לקרושינסקי עליו?... האחרון

היה מתקלם בו תמיד בפני אחרים, מכנה אותו „נפש ועורה“ „נשמה

של הצי-פרוטה“ בינם לבין עצמם — וכל אלה היו ממדרים את הונו

ומסיתים להתפרק, אך לטווא!

לטווא נסה פעמים רבות אהריו כן לשוב אל אהרתייו הקודם.

לשוב ולהסגר באותו התיג הצר והבורד, אשר בו היה יסלו ושאגן לפני

כן — לא, הדבר הזה לא היה עוד אפשרי לו גם אז, כאשר נפרד

קרושינסקי ממנו, כאשר עזב אותו האיש גם את העיר: הוא ערער ככה

את שווי-המשקל בנפשו פנימה ויעורה יש מצד אחד אירציון גמור

ביחס לחיש והוה, ומצד אחר — שאיפה בלתי-מספקה למה שאין,

למה שאי-אפשר להיות...

הוא מודרעז פתאם, כמו עיי דחופה חוקה, מביט אל סביבותיו

מבלידעת ובמשך הנעים אהדים איננו יכל לזכור בשום אופן: מה

זאת, מה היה לו?...

— אמנם כן, זכר פתאם — הלא...

והוא מוסיף לשבת חתתיו בלי-תנועה, גם עיניו נטויות נכתן לנקודה

אחת, רק במוחו מחלות לזוע איזו מחשבות ככבדות ובעצלתים:

— האם זמן רב הוא וישב ככה?... היתה נדרם זמן מה, או

אולי?... לא, הדבר הזה אי-אפשרי הוא... הוא מהגיש עוד, מכוח

דוישב את כל...

— אבל מדוע זה הדבר נמשך כל כך? — נראה לו הדבר כחמור

קצת — הלא כבר הגיעה העת!...

הוא יודע, כי המקום ההוא שם מאהריו: מין הגש בלתי-כבדות

ובלתי-מוכן עוררהו אז, כאשר קרב אל השלחן, להציב את הנסא דוקא

באופן כזה... עתה אמנם אין בו עוד הרגש ההוא, אך מין עצלה

או לאות מיוחדת מכבידה עליו את התנועה. הוא מתעצל לזו ממקומו

לקרוא לפעמים עד אור הבקר בלי הפסק —

והקריאה התדירה הזאת פעלה לא רק על דמיונו, כי אם גם על מושגיו, רעותיו והשקפותיו, אשר שנו אמנם בהדרגה מתונה כזו, שהוא עצמו כמעט לא הרגיש בזאת, אך השנוי היה כביר ועצום, כולל ומקיף את כל פרטי החיים. שנוי כעין זה נהיה גם בתנאי חייו והרגליו החיצונים; אך גם השנוי הזה התהווה לא בפעם אחת, כי אם בהדרגה מתונה, ובאופן בלתי נכר יותר מדי. מפרק לפרק ניסף על שכרו, ובאופן מתאים לרובי הכנסתו ואמצעיו גדלו יותר ויותר צרכיו והוצאותיו; אולם הכיעותיו לא עברו ככל העתים ההן את גבול יכלתו, והוא היה שמה בהלכו, שבע רצון ומאושר מאין כמוהו...

אמנם כן, גם אז לא היה דמיונו מפתפק באותן הקטנות, אשר היו לו במציאות, והוא היה יוצר בקרב נפשו פנימה מחוות דמיוניים נאדרים; אולם יצירות הדמיון האלה היו גם בעיני עצמו רק מין שעשועים רוהניים, אשר אין להם כל יחס אל המציאות. בכלל היו אז אצלו שני העולמות האלה: עולם הדמיון ועולם המציאות מסומנים היטב בגבולותיהם, מבלי נגוע זה בזה ומבלי השפיע זה על זה כל עיקר; בשעה שבאהר היה הכל גדול, כביר ונאדר, כאותה שעה היו בהשנוי כל הענינים קטנים, פתותים וזעירים — ודיקא ההבדל המוחלט הזה היה גורם, שלא תהיה כל פתירה בין שני אלה, שלא יהיו כל נגוד פנימי, כל קרע בנפשו —

— ולמה היה צריך להודמן, כי יבוא האישי הזה ויבלבל את כל?...

— מה היה הכח האדיר הזה, אשר משך אותו נגד רצוני אל קרויטשנסקי, אף כי הרגיש בנפשו היטב, כי קרבת האישי הזה מסוגלה רק לעבר את רותו, לגזול את מניחתו, להשבות את שלתו ולהרוס את שווייהמטקל בקרבו פנימה?...

הוא חי בבדידות גמורה, אבל הבדידות הזאת היתה מתאמת בלי ספק לנשיותיו השכביות, כי לא הרגיש לפני כן כל צורך בתברה, ולהפך, כפעם בפעם, כאשר היה מודמן במקרה בתוך איוו תברה היה מרגיש את עצמו במצב מצר של מבוכה כבדה מנשוא: מחשבותיו היו מתבלבלות, הושיו — מפתכסכים, האכריו — נראים ככפותים, מבלי כל יכולת להתנועע באופן הפשי...

— ולמה זה אפוא היה לו למכור את עצמו לכל הענויים האלה?... אם קרויטשנסקי לא יכול לכלכל את הבדידות והשקט, ושואן תברה עליוה היה לו צורך הכרחי תמיד — למה זה היה צריך הוא עצמו

הוא החליט לעשות כמעשה האחרים; אולם רק אחרי קבלת ההחלטה הזאת הרגיש בכל מלואה אותה המרירות הרבה, אשר היתה במצבו הנה. הוא היה, כאיש שנפקדו עיניו פתאום לראות את אשר לא ראה ולא יכול לראות מקודם. לפניו נגלו פתאים כל הצרדים הרעים, אשר במצב הובש-כיתה המדרש, האוכל לחם חסד וכסף לאהנים רבים; הם נתגלו במדה מרבה כזו, שלא יכול עוד נשוא אותם מבלי הרגיש כאב תדיר, מבלי התמרמרות פנימית עצומה ומבלי הכדוך נפש נורא... לפני כן לא היה מרגיש כל בושח בלבושו הקרוע והמטולא, לא היה הוזה כל הרפה לעצמו בזאת, שברוב הכתים היתה ארוחתו מוגישה לו בחדרי המבטלות; כמו כן לא היה עולה כלל על דעתו להעלב ע"י סמני הבזוג הגלויים, שחכל היו מרשים לעצמם להראות לו: כל אלה היו רגילים ועל כן גם נראו כטבעים בעיניו — אולם כמעט נתן לבו להתביגן אל מצבו, לא יכול עוד להעלים עין מכל הפרטים המעליבים האלה, ובאותה שעה לא יכול גם להשתדד מהם: רק יחסי אל הדברים שנה אולם הדברים עצמם נשארו בלי כל שנוי עוד ימים רבים —

והימים ההם הספיקו להשיג את מצבו הקודם כל כך, שהפרדות ממנו נראתה לו כאישר נעלה מאין כמודו. האושר הזה כלו היה קשור אמנם רק למשמרת פקיד-עווד בבית-המסחר של ספרים כשכד שמונה רובלים לחדש; אולם לפי מושגיו אז היו גם המיטמרת גם השכר הגונים והטובים למדי, והעיקר — כי על פיהם עלה בידו לנתק כל קשר עם עברו, להתרחק בהחלט מכל אלה הדברים והאנשים, אשר היו מפיגלים להזכיר לו את חיי הקודמים...

כמשמרתו לא היתה המלאכה מרבה ביותר. והוא השתמש בהמקרה הטוב הזה להשתלם בידועת שפת היסיה ואישכנו על ידי קריאה נפרעה בספרים, הנמצאים בבית-המסחר. הוא קרא מכל הכא בידו בלי כל בחירה. בעת הראשונה לא היו רוב הספרים הנקראים מיבנים לו היטב; אך בהיות עיקר כונתו להשתלם כשפה, לא היה המעצוד הזה חשוב בעיניו, ומעט מעט, במדה שגדלה והתרחבה הכנתו, באותה מדה התפתחה בקרבו תשוקת קריאה בלתי מצויה, אשר בלעה את כל הישיו... יותר מכל משכה את לבו הספרות היפה, אשר גלתה לפניו עולמות חדשים, עולמות נפלאים ומלאי-קסם, אשר לא הלם מעולם על אדותם, לא הבין אותם גם עתה כל צרכם, אך אותו ההרגיש, אותה איש-לימות, ההכנה פעלי עוד יותר על דמינו... הוא לא יכול עוד להסתפק בזה, שיהיה קורא זמם בבית המסחר, כי לא יכול להנתק בפעם בפעם מהספר הנקרא, ויהיה לוקח אתו את הספר אל מעונו, שיטם היה מוסף

המרים ומדכאים מצד אחד, היו נעימים ומעודדים מצד אחר: מחזות העבר הקודרים עשו את ההרה למכהיק ומלא-זיו...

ובעברו לאמנם לא היה מהסור במחזות קודרים! "שליש-עשרה שנות-חיו הראשונות בעיר-מולדתו הורנישק, בכית הוריו, לא היו יכולות להחשב בשום אופן למאשרות מאד. אביו היה אחד מבעלי-הבתים הדלים: תנוני בלי סחורה, מוזג בלי תעודה וסוחר-תבואה בלי פרוטה. בשורה האחרונה של כל השכונותיו היו מתגלים: עוני ולחץ קבועים ומתסור נפרץ מאד. השלישייה הזאת לא היתה נעימה ביותר, אך בכית-אביו היתה עוד שלישייה אחרת, לא נעימה ככל אופן מהראשונה. לאביו היתה אישה שניה, לאשתו זו היו בנים מבעלה הראשון, וגם לו לעצמו היו בנים מאשתו הראשונה; אהרי כן נולדו בנים משתפים אחרים — ובאופן כזה היו בכית אחד שלשה מיני בנים שונים, ערכובית "שלה", "שלה" ו"שלהם", — ערכובית-אחרים של אביהורג, אם הרגה, בנים הורגים העומדים ביחסים שונים זה לזה...

על תנאי-היום כאלה אי אפשר היה, כמובן, להתגעגע ביותר; אולם גם תנאי-התים החדשים, חיי נערי-ישיבה עד השנה השיש-עשרה והיו בתור חובשי-בית-המדרש כמיטך שנים אחדות אחרי כן — גם תנאי-התים האלה לא היו נעימים כלל. באחרית הימים אמנם היה מתפלא על עצמו, איך יכול לנשוא את כל אלה; אך בימים הראשונים ההם — את זאת היה זוכר היטב — לא הרגיש יותר מדי ברוע-מצבו, בלתי אם במקרים מיוחדים, כאשר הורע המצב הזה עד בלתי נשוא, וגם במקרים המעטים ההם היה שב ונרגע תכף, כמעט באה לו רוחה מעטה... אמנם כן הוא, בראשונה הדל להיות שבע רצון ממצבו הקודם ככל ל, רק אז, כאשר נתגלגל במקרה, אהרי נהדים ומלטולים שנים, אל אחד מכתבי-המדרש פה בעיר הפלך נ. גם עד העת ההיא לא נכחד אמנם ממנו, כי ישנם היום אחרים, ויתר על כן — לא אחת ושתיים עוררו התים האחרים גם קנאה בקרבו; אולם זה קרה על פי איוז סבה בלתי-מובנה כמעט, שלא עלתה מעולם על דעתו: אולי יכול גם הוא עצמו להיות היום אחרים?... המחשבה הזאת התעוררה, התחזקה ולסוף נכבעה במוחו, כאשר ישמע ספורים אחרים על דבר אנשים שנים, אשר היו לפנים במצב דומה למצבו הוא, והודות לרצונם ועמלם התרוממו משפל מצבם. הדברים האלה פעלו הרבה עליו, אך יותר מכל פעלה עליו העובדה, כי כמעט כל חובשי בית-המדרש, אשר התנדע אליהם בנ. הישבו את מצבם ההוה רק לזמני, מצב שימשך עד שיכלו את הכתם-הקודמת ויבואו למצב חדש...

ולחקירות, לשמועות ולהשערות לא יהיה קנין...

הרעיון הזה, כי שמו יהיה נשוא על שפת רבים, כי הוא יהיה „גבורהיום“ ובי ישיחו גם אלה שהכירוהו, גם אלה שלא הכירוהו מקודם — הרעיון הזה היה נעים לו הרבה יותר, מאשר הפיץ להודות על זאת גם בפני עצמו... כמה פעמים היתה קנאתו אוכלת אותו כסתר, נראתו, איך אהרים מתפרסמים, נעשים במשך זמן ידוע לנושאי-שיחה כלליים ונזכרים גם במקום שמכירים אותם, גם במקום שאין מכירים אותם פנים בפנים כלל!... כמה היה מקנא בהם אושרים ההם וכמה היה נכון לתת, לו רק יכול להגיע למקומם... כל פרסום, יהיה איזה שיהיה, היה נעים הרבה יותר לאהבת-עצמו מאותה ההכרה המדכאה, כי בשביל אפשרותו המהלטה אין מציאותו מרגישה כמעט גם בהפכיבה היותר-קרובה ואף כי בחוג רחב ורחוק יותר!...

הוא מתנודד פתאום ועושה בלי-הכרה איזו תנועות, כאלו הוא מבקש לדחות מעליו את התמונה הלא-נכספה, הנגלה לפניו — אך התמונה איננה זעה, ולו נדמה, כאלו היא מרגישה באיחו רגע על עצמו את המבט המלא לעג-כזו, כאלו הוא רואה בעיניו את בתי-הצחק האידו-נית — שני בלי-זינה המצויים של התמונה, שאותם הוא רואה בתכיפות כל כך...

— מדוע היתה כזאת? — שואל הוא ומתהרט תוך כדי דבור, התשובה הישרה על השאלה הזאת מכאיבה ומדכאת-נפש יותר מדי. — למה נסתבנו הדברים ככה, כי זה האיש קרוי-ינסקי יגלה פתאום על אופק היוו ויתפס שם מקום חשוב ורבי-ערך כל כך?...

פרקדחמן ההוא היה בלי-ספק היותר מאשר כהיו, הוא לא בקש או גדולות, לא תבע מהחיים תביעות יתרות; הוא היה לא רק מסתפק, אך גם שמח וחשב את עצמו למאשר מאד כאותו המועט, אשר עלה בידו להשיג... ובאמת, האין התארים האלה: „הרבה“ ו„מועט“ רק מושגים הנגדרים בערך? מה שנהשכ כמועט בעיני האחד, נחשב כהרבה בעיני האחר, הכל לפי מושגיו והרגלי של אותו האיש — ומושגיו והרגליו של עצמו, לא היו או באמת מסוגלים ליצר תביעות מרבות או גדולות ביותר!...

כן הוא, בעת האחרונה, מאיזו סבית בלתי-מוכנת גם לעצמו, לא היה אוהב ביותר לזכור את ימי-ילדותו ואת שנות-בחרותו הראשונות; ואם היה גוף אחר או סבה היצינה מזכירים לו במקרה את אלה, לא היה שבע-ערצון מזה כלל — אולם בפרקדחמן ההוא עיה היו ימי ילדותו וראשית בחירתו נזכרים פעם בפעם לפניו, והזכרונות האלה...

פה לא נשארה לפניו עוד כל עבודה והוא נגש אל השלחן, אשר עליו היו ערוכים: בקמק יין־שרף, חבת סרדינית, התיבת גבינה־הולנדית ופרוסות לחם. כל אלה היו מוכנים אתו זה ימים אחדים ועוד בהקנתם נועדו למטרה הזאת, כיתוד — בקמק היין. הוא לא זכר עוד בכירור מתי זמפי מי, אך שמע שמע בלי ספק, והדבר היה מתקבל מאד עלהדעת, כי מצב הציי־שכרון מסגל את האדם יותר מכל לקבל את פעולת הקיטור התנק באופן בלתי־מרגש כלל... מי יודע: אולי פועלים פה אדיה־ספירט העולים אל המוח־ומקחים את ההחנשה, או אולי הק טבעי אחר פועל כאן — אולם בזאת אין כל נפקותא, העקר הוא, כי האמצעי יהיה מבין להתכלית הרצויה בפעל!...

— אבל מה יעשה, במה יתעסק בינתיים? —

הוא כבר הספיק למלא ולהריק כוסות־יין אחרות, הספיק לאכל מהצית הסרדינית ופרוסת גבינה הטובה, והגיש השוכע יחד עם מהומתי־שכרון קלה העירו רוחו ויצדו בנפשו מן צדך לפעל ולעבוד...

— אולי ראוי בכל זאת לכתוב? —

השאלה הזאת עולה על לבו לא זאת הפעם הראשונה; היא חשב בה פעמים רבות בעתים ישונות, אך בימים האחרונים עסקה אותו ביתוד, ובכל זאת לא בא לידי כל החלטה קימת... עד מאה פעמים החליט לכתוב ופעמים כמספר הזה החליט לבלי כתוב... פעם בפעם, בשחיתת דעתו נוטה לכתוב, היה נערך ומשתכלל בדמייתו טופס מכתב ארוך, אשר היה צריך להוכיח לכלם, כי לא הבינו כלל לרוחי — של פינברג, — לא ידעו מאומה מהנעשה בעולמו הפנימי ועד כה לא צירו בנפשים, מה היה בפעל... הרמיון הזה היה נעים ומלכב מאד, אך זו רעה, כי למרות כל התאמצותי של פינברג, לא יכל בכל זאת להשתחרר מההכרה המרה, כי דבר כזה יהיה כזב נורא ומגונה מאד, מטובה עוד הרבה יותר מהמת הזאת, שביסודו מונחת עיד הפעם אותה ההתהדרות השטותית והמניחה, אותה רדיפת־הכבוד בלי הכרת כל זכות עצמית על הכבוד הזה — שתי המדות האלה, אשר השפילו וגני אותו המיד בעיני עצמו ובעיני אחרים...

— לא, לא... פעם אתה יחידה, לפחות, ראוי להמנע מכות

בזרון!...

אולם גם בההחלטה הזאת, לבלי כתוב כלל, מתערבת בלי הפצו,

כמעט גם בלי הכרתו, מהשבה אחרת, פניה זרה —

— הסבה תשאר חידה סתומה, לפליאה זו לא ימצא כל באור

מספיק: התאזהרלדעת תגדל בהכרה, זרות המקרה תפעל מאד על הרמיון,

רגע העביר את כף ידו המגאלה על מצחו... הסכה הקלה הזאת נתנה לו ענין להסתכל תהלה בראי, ואהרי כן, כאשר נראה בפעל, כי אמנם השאיר מגע היד עקבותיו על מצחו — לרהץ את פניו וידיו. בעשותו את מלאכתו זאת התכונן למלא בדיוק אהרי כל פרטיה, כפי שהיה רגיל לעשות בשאר העתים; הוא לא שכה להתכונן גם אל כנרי הלכן העליונים, כדי לדעת הנקיים הם כל צרכם —

— הכל על מקומו בסדר נכון! —

ויכולת זו לשים לב לנקלות, יכולת המעידה על צלילות-דעת מהלטה ומנוחת-נפש שלמה — הרהיבה מאד את אהבת-עצמו והביאה לו ענג מיוחד.

— אהרים כשעה כזו ו'מדכאים, נרעשים ונכוכים בודאי כל כך, שהם עצמם אינם יודעים ומכירים כלל את אשר הם עושים!...

— אהרים אינם מסוגלים לעשות מעשה כזה בלי סבה-גורמת השוכה, כלי איזה מקרה רבי-ערך ויוצא מהכלל: טבע הענין מחיב אפוא, שכל הישיהם צריכים להיות נבלעים בהרעיון האהה בלי כל אפשרות לשים לב לענינים צדדיים!...

ההערכה הזאת, הערכת האחרים מול עצמו, אשר היתה הפעם כלה לטובתו, פעלה עליו פעולה נעימה ומעוררת כאתת: יחד עם התרוממת הרוח הרגיש גם התעוררות-אינרגיה בלתי-מצויה והתנכרות כה-הרצון כמדה מרבה מאד —

הוא היה בטוח, כי יוציא הפעם את מהשבתו אל הפעל!

* * *

*

פינכרג עמד עוד רגע קטן ויתכונן אל לשונות האש הדקות, הנראות כוזהלות ומלחכות את גישי הפחמים. עינו השתעשעה מבלתי משים בשנוי גוניהן הנפלא של לשונות האש הזעירות האלה, אשר היו כהלחלות-יכהות בשפוליהן, כהירות יותר באמצעיתן ומלמעלה — כתלתלות-אדמדמות!...

— עתה התלקחה כבר האש בהפחמים עצמם: הם יוסיפו לבער

מאליהם!...

הדבר הזה לא עלה בידו על נקלה. הוא לא ידע, איך מבעירים פחמי-אבן, וכפיסיהעין הרקים, אשר היו מוכנים לזה, נשרפו לאשר מכלי הועיל במאומה, עד אשר עלה רעיון טוב על לבו, לשפוך נפש על הפחמים: העצה הזאת הצליחה באופן היותר-טוב!...

על עצמו מהסכנה המדומה... רגיש מעין זה היה מתעורר בקרבו גם בכל פעם, שהיה שומע או קורא על דבר מקרה רעה או אכזר-עצמו באופן כזה: דמיונו היה מתפעל כל כך, עד שבמשך זמן ידוע לא היה יכול בשום אופן להשתחרר מהציור-הדמיוני המענה הזה... בכלל לא היה יכול גם להבין, איך יכולים אחרים לכצע דברים כאלה, אשר רק לזכרם בלבד קופא כבר דמו בעורקיו ושער ראשו סמר —

מה יש לדבר: שהדן, רך-לב, רפה-עצבים!

האם רק מפני זאת הוא ירא?... האם רק מראה דם שותה, דמיון כאב חד יבהלהו?... הלא כמדה שוה ירא הוא גם את יסורי הנתלה, הנטבע והמרעל; — ירא לא רק את היסורים האלה עצמם, אך גם את פעולתם על דמיונו: הוא חשש פשוט להרסה מאיחרה, לא בטח כלל ביכולת עצמו לשאת את היסורים בסבלות הראויה... לו נראה נכסף דק מות פתאמי, מות הבא כהרף-עין, בלי כל מכאובים מקודם — באיפן כזה היה בוחר בשמחה, לו רק היה בידו אמצעי נכון!...

— לו... לו...

מלת-ננאי זו היתה הוספה תמידית וקבועה בכל פרטי חייו, בכל מעלות-רוחו. לכל מעשה קטן או גדול בחייו, אשר היה צריך לעשות על דעת עצמו, היתה מצטרפת תמיד בהכרה איוו, "לוי" או "לולא", אשר היתה גורמת לאתת משתי אלה: או לעשות דבר נגד ההוכחה הפנימית, נגד הרצון-העצמי, או, להפך, להמנע מעשות את הדבר שההוכחה-הפנימית מהיכח אתו, שהרצון-העצמי נוטה אליו —

האם לא היה נכון עוד גם בערב הזה לשוב ממהשכחו ולבטל את החלטתו, לו רק נסתכב איזה דבר באופן אחר?... היא אמנם לא הפין להודות על זאת גם בפני עצמו, אך בסתר נפשו הלא אנוס היה להכיר את האמת, כי הליכתו שמה היתה מעין "נסיון אחרון" ולמרות השתדלותו להשלות גם את עצמו, כי רק ראיון של פרידה אחרונה הוא זה, לא הדל בכל זאת מקות לאיוו תיצאות בלתי-צפויות...

הוא מודעוץ פתאום ומעביר את ידו על מצוה ועל שער ראשו כמתעורר מתרדמה, או כמבקש להבריה איזה דבר אי-נעים. מהשכחו נגעו מבלי משים באוהם הפרטים, אשר היו אמנם רק זה מעט, לפני שעוה אהדות, אכל הכבדים לו ביהוד בשביל זאת מנשוא עתה, בעוד שלא נמחה אף במקצת אותו הרשם המדכא, אשר עשו על נפשו...

— מה זאת? — שמה הוא על ההודמנות הטובה, הנמצאה לו פתאום להסיה את דעתו מהמהשכחות הקודמות. הוא התבונן באוהו רגע אל כפות ידיו, כי מגאלות הן כלן כפיה, ומבלי משים נזכר, כי לפני

איננו פונה כלל למהשבות צדדית, ומספיק להתעסק בהכנותיו בודדות-
יתרה. הוא יורד מעל הכסא, מהפך את המכסה באופן כזה, שביחד
קבולו יהיה מכון למעלה, ואחרי כן הוא לוקח מתוך הסמרטוט את
נושיו הפחמים ומסדרם בתוך המכסה ההתפוך: 'זה על גב זה —

— הכל נכון! — קורא הוא אחרי זמן מה וזוקף את קימתו, אשר
היתה כפופה במשך כל זמן עבודתו. באותו רגע היא מרגיש פתאם
כאב חזק בשדרתו, אך רגש הכאב הזה נדחה תיכף מפני רגש כאב
ממין אחר, התוקף אותו כלו וגורם ללבו להתכווץ באופן אנוש מאד...
כל זמן שהיה מטופל בהכנות ההן, היו מהשבותיו מצימצמות בנקודה
האחת: לעשות הכל כראוי — אולם במעט נפני מהשבותיו מהענין
הקודם, הסתמנה פתאם לפניו אותה העבודה, העתידה להתהוות עוד
מעט, בכל גדל הסיבותה, והוא הרגיש מהרעיון הזה מין צער בלתי-מבואר
בדברים, מין דאבון-לב ורחמים על עצמו...

— למה נגזרה עלי כזאת?! — מתדמצים כל הושיז בקרבו.
— אבל מי זה גזר עליך?! — נראה לו, כאלו גוף אחד נעלם מעין
נגדו כסתרי-נפשו — הלא אתה בעצמך החלטת, כי כן צריך, מכרה
להיות!...

— האמנם כן צריך, מכרה להיות באמת?! — שואל הוא ומתרעם
תיכף על שאלת עצמו.

— הוי, סמרטוט, נפש זעירה!... גם בפני עצמך היית צריך להתבייש
על קטן-נפש מהפיר כזה!... רק להשתעשע בדמויות בלתי-מתקיימים
הנך יודע, ובשעה שאתה בא לידי מעשה אין לך עומד עיך כף והנך
משתדל להשתמש, לבקש אמתלאות ולסגת אהוד!...

והתוכחות האלה אינן מקררות עוד את דעתו; איזו תשוקה מזורה
לבנות, להשפיל ולגנות את עצמו בכל האפשר, תוקפת אותו. הוא
מהפך לתכלית זאת את התארים, הפוגעים יותר מכל באהבת-עצמו,
ובוהר כבנוי-הגנאי הזוהר מעליבם — אולם הדברים הריוקים אינם ממונים
עוד, כפי הנראה, את ההתמרמרות הפנימית העצומה והיא מהל לעורר
בזכרונו מעשים ממשיים, המכונים בתמונתם לאותה התשוקה המזורה,
אשר התעוררה בנפשו בכל הקף —

הוא זוכר, כמה פעמים עלה על לבו אותו הרעיון, אשר הוא
אומר לבצע הפעם, וכמה פעמים התחדט עליו משהגנת יתרה וחסר-
כחוצון!... על דבר שכין ובכלל על דבר כל כלי גוזר או חוקר לא
היה יכול גם לחשב: די היה לו לציר בדמונו מחזה כזה והוא היה
מודעוץ כלו, מרגיש הלחלה-פנימית ועושה בידו תנועות מכיניות, כמו להגן

ותתדפס עוד פעמים אחרות, מביכותה והרדתה תגדלנה יותר ויותר; אך כלה אובדת-עצות לא תוכל להחליט כנפשה דבר עד שיוכ הבעל... הבעל ישמע בשחוק אי-אמון את דברי האשה והמשרתת, בשחוק הזה יצא אל המסדרון, ישה אל כפתח-המנעול, יציץ בעד החור. „אמנם כן, המפתח תקוע בחור-המנעול מכפנים: הדבר תמיה קצת“... הוא יתדפס בחזקה, כשעת ההפסקות יטה אוזן, יקטיב בשימת-לב רבה — ומהפסקה להפסקה יקדרו פניו יותר ויותר, סערת-רוחו תגדל ובאותה מדה תגברנה גם דפיקותיו... „אכן נפלא הדבר! — יקרא בתנועת-ראש ומשיכת-כתפים — אינני מבין כלל, מה זאת?!"... „האמנם?"... תחליף במוחו מחשבה, אך מפורש לא ישמיע אותה כלל זאת...

על שפתי פינברג מופיעה בתצחוק מוזרה.
— כן, הוא לא יאבה להאמין, אך אנוס יהיה להאמין או, כאשר... אולם כטרם שיוסיף להמשיך הלאה את המהוה החדש, מתעורר הוא פתאום ומחל להתרעם על עצמו.

— אמנם בן-חיל אני! תחת עשותי את אשר ראוי לעשות, הנני יושב על מקומי הזהה, ויצר לי המונות שטחתיים והישוב בדברים, שאין להם כל ערך...

הוא קם ממויטבו בהחלטה נמרצה, מכנין צעדיו לעבר התנור; אך שם הוא נשאר עומד פתאם ונמלך רגע קטן: במה ישים את הפהמים?...

להניח על הקרקע, על אחד הכסאות או בכלל באיזה בלי-עץ — כדבר הזה, מוכן הוא מאליו, לא יעשה בכל איפן. הוא מתפש מסביב דבר-מה מכין להפצו ואיננו מוצא; הוא מנסה להסיר את דלת-הברזל אשר לתנור, אך גם זאת איננה עולה בידו —

— איך לא שמתו את לבי לזאת מראש? — מצטער הוא מאד ומניע ראשו במבוכה רבה — הלא דבר קל כזה יכול להפך את הכל... ובעמקי נפשו פנימה מחל' להודיעו מין רגש בלתי-ברור, כעין רגש הנאה על המעצור אשר נגלה פתאם; אך באותו רגע כבר תופס הוא את עצמו ברגש הזה, שאיננו נאה כלל, וכמו בתור פצוי על החל'שה הזמנית הזאת הוא מעביר את מוחו בהתאמצות יתרה, למען מצא עצה.

העצה נמצאה. הוא לוקח לו כסא ומקריבו כחפזן אל התנור, עולה על הכסא, פותח את הדלת הקטנה אשר להתנור מלמעלה, מנשש שם זמן מה באפלה ומוציא סוף סוף את מכסה-הברזל של ארבת-העשן... „המכסה הזה כאלו נוצר ביהוד להפציו" — חולף רעיון במוחו, אך הוא

כאשר נכנס כבר אל הדרו פנימה, סגר את הדלת בערו והדליק את המנורה.

— מה מנוחך הוא הדבר, — מוסיף היא להשיב באירוניה מרה — להתעתד למעשה כזה, ולחישש כאותה שעה לאיזה מקרה אסון!... עיניו נמשכות באותו רגע מבלי משים אל הפנה, ישש עומד תנודר כדול עגול. בהציהאפל, השורר כפנה הרחוקה ההיא, מסתמנים כל הדברים רק באופן מטושטש מאד; אולם הוא יודע ועל כן גם עינו מכתת היטב את הצבור, המונה שם על הקרקע צרור בסמרטוט — כן הוא, ערמתו עלתה יפה! הוא נתן להמשרתת להביא את פהמיהאבן, למען השק בהם את התנור ופתאום הודיע לה, כי נחפו הוא ללכת בדבר ענין נחוץ: הפחמים נשארו על מקומם בחדרו!... — מהר בבקר תשיקי — זוכר הוא את דבריו אל המשרתת — כן, כן, מהר בבקר... ומהר בבקר?...

— ומה?... החשים אז, המרגישים מאומה?...

השאלה הזאת תולפת כבדק במחו, הוא היה נכסף מאד לדעת זאת; אך הוא בוש גם בפני עצמו, כי שאלה סכלה כזו היתה יכולה לעלות על דעתו.

— כמובן, לא! — הורץ הוא בהחלט ובדמונו מחל להצטור מתוה. השעה השמינית, התשיעית עוברת. המשרתת מתפלאה, כי לא נקראה עוד אל ה"שכך". „בודאי שכב אמש לישן בשעה מאתרה מאד— מחלטת היא בלבה — על כן אחר גם לקום היום"... היא מחכה עוד מעט, נגישה בינתיים פעמים אהדות אל הדלת, נמלכה בלבה, מפקקת זמן מה והורצת סוף סוף, כי צריך להעירו... היא מתדפקת פעם, ושניה ושלישית: אין מענה!... „מה זה היה לשכננו? — מדברת היא אל בעלתהבית — הוא ישן עוד! „אי־אפשר הדבר, — עונה האחרונה — הלא איש עסוק הוא! בודאי לן הלילה במקום אחר"... המשרתת יוצאת עוד הפעם, מציצה בעד הדורהמנעול: לא, המפתח תקיע בחוד מכפנים!... היא מתדפקת בחוקה ומענה אין... „לא, שנתו חוקה בודאי, צריך להעירו!" — כן אומרת בעלתהבית, והיא בעצמה טורחת לצאת, מתדפקת זמן רב בחוקה: עוד הפעם אין כל מענה!... — ומה אז?...

דמיונותיו נפסקים פתאום בנקודה הזאת, ובמשך רגעים אהדים הוא שקוע כלו במחשבותיו ומיגע את מחו לברר את השאלה: מה יהיה אז?...

— כן, — מוצא הוא פתאם את אשר בקש — בעלתהבית השוב

השעה היתה מאתרה כבר ומוגה-האוויר לא היה נעים כלל, בשעה שיצא שאול פינברג ההוצה; בכל זאת לא פנה אל עבר מעוני, רק עמד רגע קטן וימלך בלבו, אחרי כן כונן צעדיו אל העבר האחר. מרצפת הרהוב היתה הללקקה מהרפש הרך, הרוח הלה והחוזר היה לשוכך וחוזר ומתגכר לרגעים והאוויר היה מלא רסיסי אד עב, אשר הגדיל עוד יותר את השכתי-הלילה ויאפל גם את אור פנסי-הרהוב. מספה העוברים הנפגשים ברהוב היה מעט, גם אלה המעטים היו נחפזים לעשות דרכם במהירות האפשרית; אך פינברג התנהל לאטו כמטיל, מבלי שים לב גם לזאת, באיזו רהובות היא עובר...

הרואה אותו מן הצד היה מדמה בלי ספק, כי שקוע הוא מאד במחשבות; אך באמת לא השב כלל מאותו הרגע, אשר הרגיש את עצמו כדד ברהוב: אפטיה גמורה תקפה איתו וכל תנועותיו היו אנטז= מטיות בהחלט, בלי כל הכרה ובהינה. הוא עצמי לא הכיר, איך נהיתה זאת, כי אחרי תעותו כשעה שלמה ברהובות שונים, נמצא באחרונה ברהוב מגוריו לפני הצד מעינו, ובלי-הכרה, רק על פי ההרגל נכנס אל המבוא, אשר היה כמהלה ארכה ואפלה, מקורה מלמעלה בכפה — וכהשכה הגדולה הזאת הרגיש פתאום את הפחד הנעלם אשר היה חוקף אותו כפעם בפעם בשעות מאתרות כלילה במקומות כאלה. הרגש הזה יגדל במדה שהוא הולך וקרב אל האגף הקציני, אשר במכפלתו התהתונה היו רק אסמיעצים ומבואי מרתפים; ואותו הרגש מגיע למדרגתו היותר-גבוהה בשעה שהוא נכנס אל המסדרון האפל, עולה במעלות ונגש לפתוח את דלת הדרו... הוא עצמו איננו יכול לברר לו הישב, מפני מה הוא מפחד; אך הפחד הזה תוקפשו למדות חפצו, מעביר קרה בכל אבריו ומסמר שערות בשו... הוא עצמו מכיר הישב, כמה מגוהבים והסריוסוד הם כל החששים השמתיים האלה; בכל זאת איננו יכול להשתחרר מהדמויות המבהילים, המצטירים בנפשו ומעיררים אותו להקטיב ברגזה לכל שאון קל...

— גם הפעם שוב הפחדנות הזאת! — מתקלם הוא בעצמו.

לא יצא לפעל

השתמש בערמה, כי לא היה לו צורך להתחפש: מראהו היה מעורר המלה למדי גם בלי זאת. רק מעט מעט, במדה שהסבין עם מצבו החדש, בה במדה הרגיש יותר ויותר הצורך להתחפש, להתראות כבלתי רגיל, כאיש שלא נסה מעודו בזאת; אף כי באמת כבה היה רגיל ומנוסה באומנותו, וכמעט הדל מהרגיש בנוחותה וכיעודה, רק דאגה אהת היתה מרגזת אותו...

הוא לחץ פתאם את ראשו בשתי ידיו. כל מריחת הזכרונות הקודמים היתה כאין לעומת היואוש הנורא, אשר תקפהו כאותו רגע לזכר ההוה... הוא לא יכול גם להתנחם בתקוה, כי השמועה הרעה לא תעבור מגבול ביתו והלאה; הוא היה בטוח, כי עוד כאותו הבקר תפיץ הוה-גרונה את השמועה בכל העיר, ומי יודע, אולי לעת כזאת כבר עומדות תבורות תבורות ונדונות בהחדשה המזורה הזאת?...

רבי אהרן-שלום הרגיש, כי ראשו כבה עליו ורגליו רפו מאד. ברב עמל קרב עד קצה גדה בית הקברות וישען עליו באפס-יכה. נראה היה כאילו קפא כלו במצב הזה.

צעדיו בלי כונה מיוחדת, אל העבר האהר.

מתשבות ברורות ומסיימות לא היו במוחו, הוא הרגיש רק עקה נוראה ודכרוך־נפש גמור. מעבר לבית־הקברות היו בורות של תול וחמר, רבם כעין כוכים מאדכים ומקודים מלמעלה. הוא נעצר מכלי משים ויתבונן אל הכורות האלה, ומכלי משים עלה על לבו זכר עזריאל הקברן, אשר היה מנביל גם תול וחמר לבני העיר, ובאחד הימים, לפני שלש שנים, ירד לתפור עפר באחד הכוכים האלה, וגושי־אדמה גדול נעתק מלמעלה ויכס עליו...

הוא הודעוע פתאם. כברק הלפתו המיון כחור: לו נקבר הוא עצמו תחת גושי־אדמה כזה... אולם רק רגע ארך הדמיון הזה; ברגע השני כבר ישבו מתשבותיו עזה הפעם אל עזריאל הקברן.

— הכל בשביל הפרנסה — השב, ותונה הרישית מלאה את נפשו — בשביל הפרנסה... בשביל הפרנסה...

הוא שנה וחור ושנה את המלים האלה פעמים רבות בלי הכרה ברורה. הן פעלו עליו באופן מזור, כאלו המתקין במדה ידועה איזו מרירות טמורה או הרגיעו איזה כאב פנימי עמוק... הוא לא הרגיש כלל כזאת, איך נעתקו מתשבותיו מעט מעט מעזריאל הקברן ותעכרנה אל עצמו. בהמתשבות האלה התערבו זכרונות שונים, אשר לא היו אדווים כלל זה בזה בסדר הזמנים או משתלשלים זה מזה בקשר הגיוני; הם היו מקוטעים ברובם, מקדמים ומאודחים ומעורבים יחדו בלי כל סדר וערך. פה הלפו פרטים, אשר היו לפני ימים ושבעות אחרים, לפני שנים אהזות ולפני עשרות שנים, — פרטים הנשכחים למחצה ופרטים המרגשים עוד היטב בכל תקף רשמיהם...

ופרט אחד מאלה עולה בזכרונו ומתיצב לפניו בבחירות יתרה. נדמה לו כאלו עתה, באותה השעה עצמה היה הרבר... נדמה לו, כאלו הוא רואה עתה את הרדוב ההומה, את בתי־האבן הגבוהים ואת ההגיות ובתי־המסהד המלאים עושר ושאון חיים עליוזים — את כל הכבודה ההיא, אשר הכליטה עוד יותר את עני עצמו ומחשיה הערא, בהיותו נורד הצי רעב ומשולל תקוה בהחובות העיר הנכריה... והנה הזקן ההוא דולך לעמתו, ופניו מפיקים נדיבות וחמלה, והוא מביט אליו בתחנונים... הוא הודעוע וידו הגיפה בלי רצון לעבר פניו, כאלו אמה להכריח מעליהם זכר טורד.

... או פשט ידו בפעם הראשונה; הנסיון הראשון נעשה מאונם, ברגע יאוש מר. בקולו נשמעו המעות, ידו רעדה, ראשו בער וגופו התפלך באהו־קדחת. — אבל אחרי כן... בעת הראשונה, לפחות, לא

תקפתהי כלה... מלבד בני הבית, נמצאה בחדר גם הוהגרונה, אחיה אריה הסוחר בעורות. רבי אהרן-שלום לא הרגיש מעולם הבנה יתרה להאשה הזאת, אשר אהבה, לשלח לשונה" בכל, ללכת רכיל ולהפיץ דבות נתעבות — וכל זאת בהפידות של צביעות, בהתהפשות מגונה, כאלו היא עצמה מסתלקת מ"לשון רעה", ועל כן היא באה רק לגלות צערה על מה שאהיים — "לוי תיבש לשונם" — מדברים כזאת וכזאת... את מנהגה זה ידע רבי אהרן-שלום היטב, ובהתכונני הפעם, כי כבואי ההרישה פתאום ותתכוין כלה בהעמידה פנים של יראת שמים, כאלו היא קובלת על "רעת בני האדם הרבה" — בהתכוננו אל זאת לא היה כל ספק בעיניו, כי "הנהש הארסי" הזה כבר הספיק לשלוח את רעלו... באותו רגע נמשכו עיניו אל פני אשתו ובניו. הם ישבו מהדישים, נבוכים ומדוכאים מאד, ולו נדמה, כאלו הם נמנעים בטונה מהבט ישא אל פניו... הוא מאן עוד להאמין, כי אמנם בא הדבר, אשר ירא מפניו כל כך, וינס להשלוח את נפשו בתקוה, כי הוהגרונה איננה יודעת, איננה יכולה לדעת דבר כזה; אולם התקוה הרפה הזאת הלפה מהרה, כמעט עזבה הוהגרונה את הבית והוא נשאר לבדו עם אשתו ובניו.

* *
*

רבי אהרן-שלום לא הרגיש בעצמו, איך עבר את הרחוב, אשר שם ביתו, את רחוב האכרים, את ככר המרעה ואת כל הגדר של בית-הקברות. הוא עזב את ביתו, כי לא יכול לשבת שם, לא יכול נשא את כל הנעשה לעיניו... להוסיף כהיש עוד לא היתה כל אפשרות, לא היתה כזאת גם כל תועלת, כי למרות כל הערמומיות והבדוהות, אשר השתמש בהן, למען השלוח את נפש בני ביתו — למרות כל אלה הרגיש היטב, כי פליאות רבות נשארות בהכרח כלתי מתורצות, ואם גם הפליאות האלה לא עוררו עד כה השד ביותר, בכל זאת מספיקות הן עתה לאשר בכל תוקף את השמועה ההרשה... הוא לא נסה גם להתכחש, אך מראה היאוש הקודר הזה כבר לו מנשוא. שם אהרי הקיר היתה ולטקה מוטלת על מטתה, הוכשת פניה כבר ובוכה, ליד השלחן היו הימקה ושפרילה יושבים נדהמים ומשפילים מכתיהם לארץ, כאלו הם אשמים בכל הנעשה, ושם היתה אשתו נודדת כצל, מכוצה ומדכאה, כלה כתוכחה בלי דברים... הוא לא נתן לעצמו השנון בחר על זאת, אך בצאתו מביתו לא פנה לעבר מרכז העיר, כי אם כונן

עשרה שנה, כבר באה העת לדאוג לאהריתו, ודבר כזה אפשר רק בעיר גדולה.

את כל זאת מבין גם הוא, מבין אולי עוד יותר מהם; אולם הם יודעים רק אחת, והוא יודע עוד אחרת....

וזאת ה"אחרת" נקרה עתה בלי-השך במחוז, הגדילה את קדושת פניו והעמיקה את קמטו-טצתו. מצב-נפשו זה הלך רק או, כאשר כלה ללבוש את בגדיו ויצא אל הדר-האיכל... שם על שלחן הארוך, (המטוסה במהצלת כפולה ועליה מפת-בר לבנה) רתה מיחס-נהישת ממורט, ואד יעלה מכרה-הרש המלאה הלב רותח, ומתוך האד נשקפו לו פנים עליוזים ושמהים, נשמעו ברכות-בקר, העוזכות אליו באהבה והדוה, אחר — פטפוט ילדים עלו וצהל, בלי כל דאגה ובלי כל רגז ועצב... עקת הנפש הקודמת הוסרה כמו ביד-קוסם נעלמה, רגשות הרגז והדאגה נדפו כרגע אחד, ומקומם לקחה עוד הפעם הרחבת-הנפש של אב אורב הנמצא ברג בנייכותו הנאהבים והנעימים.

ה"מנין" השלישי והאחרון בבית-המדרש הלכן כבר השלים את התפלה. מספר המתפללים בגלל היה מעט מאד, אך המעטים האלה לא היו כנראה, טרודים יותר מדי בעסקים, כי כבר הגיע סוף השעה האהדת-עשרה, והם לא נחפזו בכל זאת לעזוב את בית-המדרש. פה ושם עמדו זוגות והבורות של משהחים, אך מעט מעט נספרו הזוגות והחבורות הנפרדות על החבורה הגדולה האחת, אשר כמרובה היה רבי אהרן שלום.

הוא היה נחשב גם לפנים ב"הכמי העיר" ושיחותיו בבית-המדרש אהרי התפלה היו מושכות אליו תמיד קהל גדול; אולם הפעם, בשונו מ"המקומות הרחוקים", אחרי שבתו שם כשנתיים ימים — גדל עוד ערך ספוריו ודבריו בעיני בני-עירו. פה היתה תאיה לדעת מה נעשה ב"עולם הגדול", תקוה לשמנע חדשות מלאות ענין — ושתי אלה מלא רבי אהרן-שלום באופן היותר טוב, בהיותו גם הוא, כנראה, מוצא עונג רב בזה, שעוני הכל נשואות אליו והכל צמאים לדבריו.

השומעים נמשכו כל כך אחר שיחתו, עד שרבים מהם נלוו עמו גם בצאתו מבית-המדרש. לזית-הכבוד הזאת הרהיבה מאד את אהבת עצמו, ושבע גאון ועונג צעד לאטו בתוך חבורת שומעיו, אשר לוהו כמעט עד פתח ביתו.

והרגשות האלה מלאו עוד את כל נפשו בצערו על סף הבית; אולם מעוף עין אחר בפני היושבים בהדר-האיכל די היה להפיר פתאום מעליו את צהלת-רוחו, ועקת-נפשו בלתי מוגבלת, כעין נבואת לב מרה,

והרעיון הזה גרר אחריו רעיונות אחרים. רגע אחד חשב בגאותי הגרים על יקך ערך בניו, העולים כלם על בני גילם; אחר נסבתי מהשבותיו על כל אחד ואחד מהם בפרט.

— מה גדלה שפיליה, אל תשלוט בה עין-רעה... כבואי לא הכרתיה כמעט... עוד מעט ועברה את אהתה הכבירה — ולטקה!... — ולטקה אמנם בתחיל היא!... הן לא כימים הראשונים הימים האלה: עתה דבר כזה טוב והגון מאד...

הוא החל להעביר בזכרונו את הפרטים, אשר שמע מפי אשתו בדבר היהם שבין ולטקה בתם ובין שמואל-נתן בן אדיה הסוהר בעורות. — בלעדי היהם הזה היה הדין כמנהו דורש, לפחות, שמונה מאות רובל, והאם לא הצלחה מיוחדת היא, כי אפשר להסתפק עתה בארבע מאות?

— ארבע מאות... ארבע מאות... — נשנה המספר הזה ברעיוני פעמים אחדות באופן מיכני, קבלי דעת נפש נטו מהשבותיו לעבר אחר. באותו רגע העיב על קודר את פניו, אשר היו צהלים ומאירים זה מעט, ועל מצחו ממעל לגבות עיניו נגלו קמטים דקים ועמוקים. אלה הפרטים הבלתי נעימים, אשר התאמין כל כך להסיה את דעתו מהם, התעוררו פתאם בזכרונו למרות חפצו, ולמרות חפצו נצבה לפניו השאלה המרגיזה:

— אם עד כה לא נודע אמנם עוד הדבר, אך מי יערבהו להבא, כי לא יודע?

— מה ישמה אז אדיה הסוהר בעורות!... בעיני הלא דע מאה המעשה, כי שמואל-נתן בנו נכון לקחת את ולטקה כמעט בלי נדה — האם לא ישיש, כי ימצא לו תואנה לכטל את הדבר?...

ובדמיונו הוסיפו להצטיר עוד תוצאות מעציבות הרבה, העתידות לבוא בהודע הדבר ההוא, אשר הוא עמל כל כך להסתיר. הן גם אשתו ובניו אינם יודעים את האמת, כי בערמוניות ואמתלאות שונות עלה בידו להשלות את נפשם — האם לא יגדלו בשביל זאת האבן-לכם ויאושם שבעתים, כאשר תודע להם טענתם המרה?...

— טעות מרה... טעות מרה... — דוכבו שפתיו פעמים אחדות, ושהוקדגו מר נראה עליהן. הוא זכר באותו הרגע את ההצעה, אשר הוצעה לפניו פעמים אחדות במסתבים, ומאז בואו — עוד פעמים הרבה בעל-פה. הם מתפלאים ואינם יכולים להבין, מדוע איננו מאשר גם הוא את העצה הטובה הזאת, לקחת את הימקה אתו אל עיר-מגוריו?.. יותר מכל מהרעם על המאון הזה הימקה כעצמו. לו מלאו כבר שש

— פה אין איש יודע דבר — כא בלבו רעיון אחר, אשר היה לנודם ומרגוע לנפשו — לו ששטה שמעיה קלה שבקלות, כי עתה נכר היה זה מתוך דברי אלינקה ויהוסי אליו... אכן אין איש יודע פה דבר!

ההלטה זאת הרגיעתהו, כי הרגיש לאות גופנית ורוחנית כאחת וישאף יותר מכל למנוחה. היא התעצל גם להשוב מחשבות הרבה, ויתכנס כלו באדרתו ויעצם את עיניו. בדבע-השעה הראשון הפריעוהו טלטלות העגלה החזקות, כי היתה הדרך במקום ההוא מקלקלה מאד; אולם עד מהרה אחזה העגלה דרך ישרה וסלולה, אשר נראתה כמרפדה בבוץ רך, והתנועה השווה והקצובה נסכה עליו תרדמה. כדמיט הצטירו מהות נעימים, מחזות הראיון הקרוב עם הנפשות האהובות, המצפות גם הן לבואו בקוצר-היח.

* *
*

דבי אהרן-שלום התעורר זה עתה משנתו, אך לא בקה עוד את עיניו. מעבר להיץ-הקרשים, המכדיל בין הדרהמטות וחלרי-האובלן, הגיעה לאזניו כאותו רגע גניחה צרודה וממשכה. זה היה קול שיעון-הקיר, המתעתר להשמיע את השעה, והוא התכוון למנות את מספר הקולות.

— שמונה! — החליט, אחרי חכותו רגע וקול הדש לא נשמע עוד — אכן אחרתי לישן היום!

ובכל זאת לא נתפו לקום וללבוש את בגדיו, וגם כאשר התעוררה אחרי רגעים מעטים לקום, עשה את מעשהו כמתנות, ונכר היה בו, כי מיהו עסוק באותה-שעה בענין אחר...

המהשכה הראשונה, אשר התעוררה בקרבו ברגע הקיצ, היתה אותה המהשכה הנעימה, אשר היתה מתעוררת והזורת ומתעוררת בנפשך פעם בפעם בשלשת הימים האחרונים — המהשכה הנעימה, כי בעירור הוא, בביתו, בחוג בניו... נפשו לא שבעה עוד מנעם הרגש הזה, אשר נמנע ממנו במשך ימים רבים, ועל כן גם התענג עליו מאד ויעוררלו פעם בפעם. הענג הזה גדל עוד יותר, כאשר התכוונן אל התנועה הזורה, אשר מעבר להיץ-הקרשים, בהדר הסמוך.

— הם מדמים, כי הנני ישן עוד — חשב בלבו ובת-צדוק מלאה רצון חלפה על שפתיו — הם צועדים בהזרות, מדברים בלחש, כדי שלא להעירני.

הזיעה מעל הזוכיות ויבט אל חשבת הלילה. בתוך ההשכחה נראי פה ושם פנסים בעלי צבעים שונים, גם כבואות בלתי-כרוזות של בנינים. המסע עצר יותר ויותר את תנועתו, ובהגדף האד המיותר, נשמע כעין מטק רתיחה. אחרי רגע הרגשה דחיפה הזקה, כי נעתקה העגלה משביל-הפסים הקודם אל שביל חדש.

התהנה ז., אשר קרב אליה המסע, לא היתה מהגדילות ביותר, והנוכח הזה היה היחיד, אשר עזב פה את המסע. בית-הגתיות הצר והאפל היה שמש, ורק בפנה הקיצונה, סמוך לפתח, נראו אנשים אחרים, לבושים בגדי אכרים ושומים תקועים להם כאזוריהם. המסע קרב אל האנשים האלה, אך בהשכחה לא יכול להכיר פניהם.

— אה, רבי אהרן-שלום! — נשמע לאזנו פתאם קול מצדע, ותמינה כהה כמו נעתקה מהקיר ותלך הלוך וקרוב אליו.

— אלינקה?... קרא — הלא?...

— האם לא הכירני עוד רבי אהרן-שלום?... שלום עליכם!... סוף

סוף בא, ובני-ביתו כבר העידו בי עד עשר פעמים: דאה, אלינקה, הבא הפעם את אבינו!...

— ומה שלומם? — קרא רבי אהרן-שלום בהתעוררות-חדה גלויה —

מתי ראית אותם?

— היימקה ושפרילה היו בביתי כחצי שעה לפני נסעי הגה...

והעגלון הוסיף להשיב על שאלות המסע בפרטות יתרה אשר העידה בו, כי הפין הוא להשיב רצון את השואל. וכינתים נאספו הסעי המסע אל העגלה, אשר עמדה מאחורי בית-הגתיות, והעגלון הראה לו עוד הפעם אותות-שרות, בנערו היטב את התכן למושב המסע וכרסו ממעל שמיכת-צמר עבה.

— בשם ה', נהג! — פקד רבי אהרן-שלום, אחרי שהשתדע

בזוהה בהעגלה ויתעטף היטב באדרתו. הוא לא טעם זה ימים רבים הרחבת-הנפש כזו, שהרגיש פתאום הפעם. הכבוד המיותר, אשר נהג בו אלינקה העגלון, העיר בקרבו מחדש את התכנה הנעימה, הכתה-ערך-עצמו בתור בעל-בית היטב ומכובד.

— פה, ברוך-השם, הכל מכירים אותי, יודעים מי אני ומבינים

את ערכי; לא כן שם...

אולם במקום הזה הפסיק רבי אהרן-שלום את מחשבותיו... במלת "שם" היו אדווים וכרוזנת פרטיים רבים, אשר לא נכסף כלל לעוררם הפעם, בהיותם עלולים רק להבל את צהלת-רוחו ולהשכיח את הרחבת-הנפש אשר החל זה מעט להרגיש...

להשתרע על הספסל אף מעט. בכל האברים מרגיש כובד נורא, הראש נוטה באפס כה הצדה וכל החושים נלאים וקהים עד מאד... הטוח והרמיון כאלו מסתלקים מכל עבודה; רק רעיון אחד ממלא את כל הנפש, מרגש בכל החושים: מתי יבוא הקץ?...

— עוד שבע שעות בעגלת-הקיטור, אחרי כן...

והנוסע הסיה את דעתו בחוקה ממה שיבוא אחרי כן: הרעיון, כמה עוד עליו להענות בעגלת-הספים, אחרי הגיעו עד התתנה האחרונה במסלת-הברזל — הרעיון הזה היה כבר לו מנשוא.

בינתים מש המסע ממקומו, ואחרי מדהפית ושריקות אחרות במשך הרגעים הראשונים, החלה התנועה השווה והמהודת בלזית משק-אופנים והודועות-עגלות. התנועה הזאת והקולות האלה, ההולכים ונמשכים בלי הפסק ובלי הליפות, השפיעו על הנוסעים נטיה לשינה: מאושרים אהדים מצאו להם גם מקום לשכוב מקופלים, הודות לשכניהם הטובים, אשר פנו להם הצי הספסל לרחבו; יתר הנוסעים, אשר לא זמי לרוחה כזאת, בקשו להם, לפהית, מסעדי-מה מפנים, מאהור, אי לצרדים וכמצב כזה גסו להרדם מעט...

הנוסע החדש עשה גם הוא כמעשה האחרים: הוא סמך את זרועותיו על כרכיו וישען בראשו על כפות ידיו ויעצום את עיניו... עד מהרה תקפתהו הצי-תרדמה, הושיו כמעט שבתו כלה, והמעשים הנעשים מסביב לו חדלו להתרשם בו באופן ברור; אולם למרות כל אלה הרגיש היטב בתנועת המסע, הרץ במהירות הלאה הלאה, זאם כי היו כל אבריו כרעוצים ומדכאים, הרגיש בנפשו מעין עונג מיוחד: שם מאחוריו, הרחק הרחק מזה נשאר הכל; לפניו: עיר-מולדתו, ביתו, אשתו ובניו.

ובכל פעם אשר נעצר המסע באחת התהנות, היה הנוסע מתעורר ומונה ברעיוניו מספר התהנות אשר עליו לעבור עוד:
— לא הרבה עוד, עוד מעט, עוד רק אחת...

* *
*

מסנת-הקיטור השמיעה כבר את שריקתה הממושכה לאות קרבת התתנה, והקונדוקטור לקח מיד הנוסע את כרטיסו.
— יהי שם הי מבורך! — קרא האחרון בקומו ממקום-מישבו ויחמתה, למען חלץ את עצמותיו הנדכאות. אחר כן נגש אל החלון וימה את

בעגלות המתלקה השלישית היה הדחק גדול, כרגיל בהימים שלפני ההג, והנוסע אשר בא בתחנת ב. אל אחת העגלות המלאות האלה, עמד רגע קטן בפהת ועל פניו נכרו איתות מבוכה ואי־רצון. בידו האחת היתה קופסה־מגבעתו, בשנות — הבילה מאורכה, הכושה בשמיכת צמר, ומאתריו נראו פני סבל, עמום שקדמסע כבד וחבילה שניה, צרורה ברצועות־עור.

— הנה אדוני עצמו רואה — נשמע קול הסבל — העגלות כלן מלאות מפה לפה, אין רוח גם באחת מהן... אין ברירה, צריך למצוא מקום פה...

ולמרות הצי־האופל אשר בעגלה, גם למרות המון החבילות השונות וגבות האנשים, אשר מכבו בעד האור המעט, העיקר הסבל עינו המנוסה בכל פנות העגלה וימצא מקום פני קצת על אחד הדפים העליונים. בתנועה רגילה הרים את שקדמסע ממעל לראשו וכמהירות דחק את משאו בין החבילות האחרות. ברגע אחד הזיחה גם החבילה אשר בידו באחד המקומות.

— פה ספסל לארבעה — פנה אל הנוסע — והיושבים רק שלשה... יואיל נא הארון לקחת לו מקום בזה.

נכד היה הדבר, כי הנוסע איננו שמה ביותר על זאת, שיצטרך להדחק במקום צר כזה; אולם, באין ברירה, היה אנוס למלא אתרי עצת הסבל... היושבים על הספסל מקודם נסו אמנם להשמיע מהאתם נגד השכן החדש, הבא להצר מקומם, בטענם את הטענה הרגילה: „עוד אחד החזיק כבר במקום וינח הפציו לעד על חזקתו“; אך הנוסע החדש לא שם לבו לזאת וישב על מקומו.

— מארת אלהים היא — נהמו שפתיו הרש — כלילה העבר לא מצאתי מקום בעגלה להרדם מעט, וגם הלילה איטבע נרדדים...

את אשר הרגיש הנוסע — יהיש רק מי אשר נסה בענוי הזה: לנכוע שני ימים ושני לילות במחלקה השלישית, מבלי מצא יכלת

נודע הדבר

משם יכתוב אליה במהרה ויודיע את יום שובו...

עד היום ההוא לא ידע איש מאומה מכל אשר נדבה, גם בכיתה
לא ידע איש, כי מקבלת היא ממנו מכתבים....
ויום יום היא הולכת אל בית-הפוסטה, יום יום מתהדשת תקותה
ויום יום תוהלתה נכובה. —

מה זה היה לו?... האמנם?! — — — — —

ואני מתדעזע פתאם כולי, מרים את ראשי, מביט על סביבותי
במבוכה ואינני מכיר את מקומי: איה אני ומה אתי?...
אהרי רגע התכוננתי, כי ראשי מגולה ומגבעתי מתגוללת לרגלי
על האדמה.—

כן היא, אנכי נרדמתי מעט לפני כן!

ברגע הראשון לא הכירתי, כפי הנראה, אך אחר הגע האדימו פתאם מניה: היא נכלמה מאד. במכוכה רכה קפצה ממושבה ותסוב בהפזון לעבר אחר.

אני צנחתי על הספסל, אשר ישבה עליו העלמה זה מעט, ואבט אחרי ההולכת וארא אותה הולפת בין העצים, עוברת דרך היער ונוטה לימין. משם והלאה לא נראתה עוד לעיני, אך אני לא הדלתי עוד מהגות בה אם כי לא ידעתי על אדותיה כל מאומה; רק על פי סמנים שונים, ושהתכוננתי בהם בעת פגישותינו, יכולתי לשער, כי תופרת עומדת ברשות עצמה היא ושנותיה כעשרים וחמש, או גם מעט יותר...

* *
*

... מה זאת? האמנם היא לפני — והיא באמת תופרת, יתומה מאב ויושבת עם אמה הזקנה ועם שתי אחותיה הקטנות?... אבל באיזה אופן התודעתי אליה ואיך נסתכנו הדברים, כי היא מספרת לי את כל אלה, שכפי הנראה, אין גם אמה יודעת אותם?... אולם את כל הפליאות האלה הרגשתי רק ברגע הראשון; אחר רגע לא היטבתי עוד בדבר הזה כלל: כל מהשבותי היו מרפזות בעצם הספור.

ובספור לא היה כל חדוש, כל ענין מיוחד ויוצא מן הכלל: הכל היה פשוט, באופן טבעי ורגיל מאד...

הוא היה מעיר רחוקה, אך פה עבה בצבא. אליה התודע במקרה. הם נפגשו פעמים אחדות בבית ידידתה, פעמים אחדות הלך לשלחה בערב עד מעונה, ולבקרה בביתה החל רק בשנה האחרונה... בקרוי נעשו הכופים יותר ויותר, סבבו מיטך עליו עין אחרים, רבים ישערו הדמזים שונים השמיעו את השערתם, כי כבר הותלט דבר מה — אך ביננו לבין עצמם לא נאמר עוד באמת כל דבר ברור...

וההודש האחרון לעבודתו בצבא הגיע... הערב ההוא היה מלא נגה ירה וקסם שירה נפלא... או גלה את לבו, בקש, נשבע... או לא רק הבינה, אך שמעה מפורש את הדברים, אשר עשוה למאושרה במאושרות — היא ידעה ברור, כי לא רק אוהבת, אך גם אוהבת היא... זמן עבודתו בצבא נשלם והפרידה היתה מוכרתת: על פי החוק מדיב הוא לנסוע לעיר מולדתו, לקבל שם את תעודת הפשתו —

מפני שגם תקותי היתה נכזבה יום יום. אולם פעם אחת, זוכר אני, זכיתי לראות מכתב מושט אלי מבעד לשכבה, ואז — למה אכתד את האמת? — שכתתי עד ארגיעה, מהזב שמחתי הפרטית, את האחרים... כן הוא, עד ארגיעה שכתתי; אולם אחרי רגע קטן הרגשתי בעין עקיצה הזקה בלבי ועיני נפנו בלי רצוני לעבר העלמה ההיא.

עיניו נפגשו באותו רגע: היא הביטה אלי במנאה; אך הקנאה הזאת לא פגעה בי כלל: בה לא היו רוע לב וצרות-עין באשרם של אחרים, ורק צער רב היה בה, ענות נפש דואבת מאד...

ואני, הנראה בעיניה כמאושר מאד, באמת לא הייתי מאושר כל כך ברגע ההוא. אמנם נתקבל המכתב המקוה, ואולם חכנו לא היה משמה לב כלל: ידידי הטוב, אשר פניתי אליו בעד לי — הידיד הטוב ההוא, אשר בעת שלותי לפניו לא היה הם על כסף בחברתי ובערב אחד של משתה והוללות היה מפור יותר ממה שדרשתי עתה ממנו בתור גמילות-חשב — הידיד הטוב והנאמן הזה לא מצא כל יכולת לעמוד לי בשעת הדקי ולמלא את שאלתי הקטנה.

כן, נסיון-חיים מר היה זה; אך אני לא השבתי עוד בו, ואשים את לבי יותר אל העלמה, אשר הלכה לה בינתיים: הגם היא מחכה למכתבו של ידיד טוב ונאמן?... הגם "ידידה" נחשב באלה, שהמרחק מעיל לצנן את הים ידירותם?...

שמוע במהשבותי יצאתי מבית הפוסטה ועל סף הבית עמדהי רגעים אחדים ואמלך בלבי: אנה אלך?... לנוע ברחובות בחום יום הקיץ הבוועד, הדבר הזה לא היה נעים ביותר, אך לא נעים מזה היה לי לשוב למעוני: שם היה לפני רק מעשה אחד; לקחת את ארדתי ולתת אותה בעבוט, והמעשה הזה לא היה נחמד כל כך, שאהיה נחפו לעשותו... סוף סוף החלטתי ואכין פעמי אל הגן הקרוב. שם היו משעולים אחדים, משכבים מלמעלה בענפי עצים עבתיים, ובמשעולים האלה הייתי מהלך לי, הולך ונע בלי כל מטרה.

— האמנם היא זאת? — שאלתי פתאם את נפשי, בעברי על אחד הספסלים, ואתבונן אל העלמה, היושבת על הספסל וראשה מוטה ומוכב למהצה אל מסעדה. את פני היושבת לא יכולתי לראות ברגע הראשון, כי היו מסותרים תחת המטפת הלכנה, אשר החזיקה היושבת בידיה; אך כאשר קרבתני יותר, התעוררה העלמה פתאם לקול צעדי, הרימה את ראשה והסר את המטפת מעל פניה.

כן, היא היתה באמת לפני; בעיניה נראה עוד נגה לה, לחייה הרטובות במקומות שונים ושפתה-התחתונה וסנטרה הזרועות לרגעים.

... ובין המאורעות הרבים והשונים, שאירעו לי בהיי נדודי לפני, היה מאורע אחד, שאין אני בעצמי מבין כלל, מדוע נקלט ככה בזכרוני ולא נשכח ברכות הימים, כמו שנשכח רובם הגדול של המאורעות האחרים.

אנכי התגוררתי אז בעיר הפלך הדרומית נ. מפני שלא היה לי מעון קבוע, נהגתי לקבל את מכתבי „פוסט ריסטנט“, ואחרי שלא היתה לי כל עבודה, הייתי הולך יום יום אל לשכת הפוסטה לשאל, אם נתקבל כשבילי איזה מכתב.

מי יודע, אולי היו הפקידים נהפזים ביותר, לו היו יודעים, מה רב קוצר רוחם של המהכים ומה כבדה אותה השעה, שהנפש מקולעת בה מתוהלת לאפסיתוהלת. אולם הפקידים לא היו חשים, כנראה, את אשר תרגיש נפש המהכים, ועל כן היו עושים את מעשיהם במתינותם הרגילה, עד שהיה מגיע התור של הדורשים למכתבים.

ואני, אשר הרגשתי בעצמי בקושי החכו אף טעמתי כפעם בפעם את מרירותה של התוהלת הנכונה, כשהיה הפקיד מודיע שף שף בקצרה: אין — אני הכינותי היטב לנפש עוד אהדים מן המהכים לשוא. בין אלה נמשכו עיני בידוד על העלמה אהת, אשר היתה באה גם היא כמעט יום יום לדרוש למכתב, ובכל פעם היתה הולכת ריקם.

פני העלמה ההיא לא היו מסוגלים כלל למשוך עליהם את עיני הרואים. גם אותי עוררו רק עיניה להתבונן בה, כי עשו עלי העינים ההן רושם מוזר ככל פעם שקרה לי להביט בהן. על פי רוב היו העינים ההן מסבכות בעפעפיהן העבות ונטויות למטה, כאלו התבוששה העלמה במצבה שאינו מתאים לה; אולם כשהיה פקיד הפוסטה מתהיל לפדר את המכתבים, מיד היו עיני העלמה נפצות לעבר ההוא ובמבטיהן היה הרבה, הרבה מזה, שהלשון איננה יכולה להביע, שהדבור איננו יכול לסמן, ורק הנפש מרגישה אותו היטב, והלב מתכוץ לזכרו מבלי משים...

מי יודע, אולי היתה נפשי מוכשרה ביותר להבין צרת נפש זולתה,

מאורע קטן

כיום השני בבקר, היתה לי כבר היכולת לדון על הדבר בדעה צלולה יותר — או הרגשתי כעין התחלקות גמורה בעצמי. בשעה שמצד אחד הכרתי היטב, כי אין לי כל זכות מצד המוסר להרוץ משפט קשה על כלתי, לו גם הייתי אני עצמי תקי מפשע בהחלט, ואף כי עתה בהיות מדת עוני מרובה הרבה יותר — באותה שעה לא יכולתי מצד אהר למלט נפשי ממין רגש מזור, כעין הרגשת קור של געל נפש, הבאה לו לאדם ברגע אשר תגע ידו בעצם משקין ונאלה מאד... אנכי הרגשתי עוד געגועים רבים, כליון נפש עצום אל הגוף, אשר היה יקר ואהוב לי מאד מאד עוד לפני יום אתה; אולם יחד עם זאת השתי בנפשי, כי קרבת הגוף ההוא לא תתן לי עוד את העונג השלם אשר היתה נותנת לי לפני כל זאת אמנם יקשה לי עוד להפרד מעל הנפש האהובה, אך להיות דבק בה בלי כל הרהור לא יעלה עוד בידי בשום אופן!"...

„ואף נוכחתי כי הדבר הזה כן הוא, כאשר רק שבתו וארא את פניה בפעם הראשונה אחרי זה. ראיתי היטב, כי פני הנערה הורו ויפיקו ענות-נפש רבה, ואף גם זאת ראיתי כי עיניה נטויות אלי בדאגה ובמישת הנינה; ואמנם עוררו כל אלה בקרבי רגשות-המלה להמעונת וגם מוסר לב ותרעמות על אהבת-עצמי ואכזריותי, ואולם בכל אלה לא היה די כה להחם את לבבי ולהמס את קלפת הקרח אשר עלתה על הלב הזה ותכסהו הלך וכסה" —

המספר העדיש, וגם אני החרשתי. בהיותו שקוע כלו במחשבות וזכרונות, לא התבונן, כפי הנראה, כי לא כלה עוד לספר; ואולם גם אני לא מצאתי עיד הפין באהרית הדברים. האם לא אחת היא, מי היה המתדול בדבר ומי השמיע את המלה הנתרצה?... הפרוד היה מוכרח — והם נפרדו.

עוד לימים מאד וחטרת נסיון כהיים בכל אשר הוא פינה; על כן לא יכלה לעמוד בפני הקסם אשר נסך עליה בן־דודה, עלם צעיר כלי כל חקות־מוסר, רודף תענוגים וחומד נשים מבלי דעת כל מעצור לתאוה... את כל אלה הכירה, כמוכן, רק אחרי כן; אולם כאותה שעה כבר באה התרטה לאח־זמן, והמדחה אשר נעשה, נשאר כבתם אשר לא ימחה עוד מנפשה, כתם אשר גרם לה ענויים ויסורים רבים תמיד, ועוד הרבה יותר — מאז נפגשנו יחדו אני והיא, ומעת שהתקרבנו הלכה הלך ורבה"...

„מה התדוללה בנפשי בעת שמעי את הדברים האלה — את זאת לא אוכל להביע בדברים, כי גם בדמויני כבר לי מאד לכלכל במלואה את הערכוביא הנוראה אשר באה אז ברגשותי. רגשות שלמים, ברורים ומוגבלים היטב לא היו אז בנפשי, כי נפלגו או התפוצצו כולם לדגלי התנגשותם החזקה זה בזה, ואחרי שהתלכדו החלקים השונים המתנגדים וסותרים זה את זה — התנגשו עוד ביתר תקף... אנכי התאמצתי להסתיר את מכוכתי, התאמצתי להתראות כשלו; נסיתי להשמיע גם דברים טובים, דבריי־נתימים לבת־לויתי, אשר אחרי עבור התעוררותה החזקה היה מראה פניה מראה נפש מדוכאה מאד ומעוררת המלה; אולם כל התאמצותי לא הועילה לי, ואנכי הרגשתי בעצמי כי גם הזות־פני וגם הטעמת קולי עונות כי כחשי"...

„בדרך שזכנו שלטה בנו דממת־מבוכה ככדה, ואת המבוכה המעיקה הזאת הרגשנו עוד הרבה יותר בכואנו הביתה. אנכי הכרתי היטב, כמה דאבון לב ומפה נפש אנכי גורם לה במנהגי, אך באין לי כל יכולת להתהפש ולהסתיר את סערת־רוחי שאינה מצויה, חשבתי ליותר נכון להסדר מעליה בשעה מוקדמת מאשר הסכנת"...

„אנכי כוננתי פעמי ישר אל הדרי־מעוני ואסגר שם לבדי. בדידות שלמה היתה לי בשעה ההיא צורך מוכרח; כי היה עלי להרגע ולקבץ את מחשבותי, למען ברר לעצמי את הנעשה בנפשי. ואולם הדבר הזה לא עלה בידי מהרה. פעם אחרי פעם הייתי מחל לסדר מחשבות קבועות, הייתי מחל לחקור את הדברים בהתכוננות מחונה; אך כפעם בפעם מצאתי כי די היה לי לזכור פתאם סבה ידועה אתה, וכאותו רגע היה המוח פוסק מעבודת־העיון המסודרה, המחשבות והחקירות הברורות היו מתבלבלות, ואיתה הערכוביא הנוראה של הרגשות המתנגדים והסותרים, אשר לא היתה כל אפשרות להפרידה ליסודותיה, היתה ממלאה שנית ושלישית את כל נפשי והיתה מחוללת בה סערה עצומה ואינה מצויה"...

„אחרי ליל נדודים תמים, כאשר עברה התסיסה החזקה הראשונה,

... את זרזי המפורט סימתי בבקשת שליחה ובשאלה ערוכה אליה :
התוכל לכפר לי ולשכוח את הכל? — אולם גם הבקשה גם השאלה היו
רק מפני דרך הכבוד, כי באמת לא הייתי מספק או אף רגע כי תסלה
לי בכל לבה... ועל כן השתוממתי לא מעט, כאשר הרגשתי בה אחרי
הדברים האלה, כי מדה ועצובה היא, כאילו היא משתמטת מהבט ישר
בפני..."

פרומקין, אשר דבר את דבריו עד כה מעומד ובמנוחה שלמה,
הפסיק פתאם ויחל להתהלך כחדר. אחרי רגעי דממה אהדים שב לספר,
ובכולו הרגשתי זעזועים קלים, אשר לא נכרו בו בראשונה.

— „אמנם הפלאתי מצב-נפש כלתי בערב ההוא, ויעורר בקרבי השעוהת
שונות; אולם פשר הדבר הנכון לא עלה על דעתי גם כתור השערה
רהקה. וגם בערב היום השני, בראשית השיתה, לא שערת עוד כל
דבר חשוב, כאשר החלה כלתי להתודות לפני גם היא ולספר, כמה
ענתה נפשה במשך כל היום וכמה המר לה הרעיון, כי אני בתכונת
רוחי הישרה, בהתפטרי מכל כזב, היכתי אותה עוד הרבה יותר בשביל
שהמתירה מצדה את סודה, בשביל שדהתפשטה באופן רע ובשביל
שרמתה אותי באופן מגונה... בשמעי את דבריה, היוצאים מלב נשבר
והמלאים הרהורי-זרטה רבה והכרת-אשמה, לא יכולתי להתאפק מצהוק
קל על תמתה היתרה הזאת, כי הייתי בסוה ונכון לשמוע בתחימת הודוי
הארוך הזה דברים אהדים ונכוחים בנוגע לחטא קל וקטן, אשר איש
כמוני לא היה זוכר אותו כלל, כי לא היה נהשב בעיניו, ואשר
רק בעיני העלמה התמימה היה גם הוא לכבד מנשוא..."

„כן הוא הדבר: כך הייתי תושב בדרך ודאי, לכן המריצתני רוחי
להבטיה מראש כי סולה אנכי לה בכל לבי; וגם לא איחס לעצמי
דבר כלתי לא נכון, להחליט, כי פניה זרה היתה לי בדבר הזה, כי
הפצתי להשלות את המדברת בהבטת-ישוא, למען תגיד לי את כל
לבה באמת ובתמים... ואמנם ערמה כזאת היתה באמת גם למותר,
כי הנערה היתה ברגע ההוא כמצב-נפש כזה, שהלב יפתה בו מאליו,
בעת שהדברים פורצים ועוברים כל-הק והמדבר לא יסקוד ולא יזכור
את כל ההגיונות ואת כל ההשכונות האהדים..."

פרומקין הפסיק עוד הפעם, ואני התבוננתי בו וארא כי יכבד
ממנו מאד לספר את עצם הענין, כי על כן האריך עד כה בפרטים
רבים. רק אחרי הפסקה ממושכה שב לספור.

... הדבר אשר נודע לי בערב ההוא, היה פשוט מאד ומצוי.
הנערה גרה לפני שנים אהדות בבית אחד מדוריה, והיא אז צעירה

— היודע אתה את הסכה האמתית מפני מה בטלתי אז ארוסי?...
אנכי קפצתי ממקומי. את פרומקין ידעתי מכבר, ובשנים האחרונות
היינו מקורבים מאד; אך הענין הזה היה יודע, סתומה לי, מפני שבשעת
מעשה לא היינו מקורבים עוד כל כך, ואחר כך — כש'שאלתי אותו פעמים
אהדות על אדות זה השתמש בכל פעם מתשובה ברורה. ראיתי, שמאיוזה
טעם כמוס אין הוא רוצה לגלות לי סודו. ודבר זה מצה רעי, שלכו
היה עתם לנגדי בכל יתר מיצאותיו וקורותיו, הגדיל עוד יותר את תאותי
לדעת.

ותאותי נמלאה הפעם.

„בלי ספק יודע אתה, — החל לספר — כי ארוסינו נעשו לא
על ידי שדכן ולא עליי „חשבון“. אנהנו התודענו איש לאחותו עוד
שנים אהרות בטרם ארשתיה, נפגשנו יחד לעתים תכופות, וכמעט שנה
תמימה אתה הייתי מתהלך עמה בתור מיועד-להיות התתן. הדבר מוכן
מאליו, כי במשך הימים הרבים ההם הספקנו לדון ולדבר על דבה
ענינים שונים והספקנו להכיר במדה ידועה זא“ו; אני הספקתי להכיר
את תכונת רוחה, את ארהותיה והשקפותיה, והיא — את כל אלה
בי; ואולם בנוגע לעצם היהם אשר בינינו נסתכנו הדברים באופן מוזר
מעט, כי עד עצם מועד ה„תנאים“ לא הרבינו כלל לדבר בו“.

„ואולם תת אלה גברו מיני השיחות האלה בינינו אחר ה„תנאים“,
וכמעט אשר דהו מפניהן את כל הדברים האחרים, ויהי כאלו נחפזנו
להשלים בפרק-הזמן ההוא את אשר החסרנו לפני כן; ובאמת היה
עלינו להיות נהפזים מעט, אחרי כי יום חתונתנו הגבל להיות בזמן
קרוב, וכבר עשו הכנות עזות לו“.

„ובערב יום אהר, כאשר הלכנו שנינו לשות, התעוררתי פתאם לגלות
לפני „המיועדה להיות הכרת-הי“ את חטאות-נעורי. ההתעוררות הזאת —
את הדבר הזה אנכי זוכר היטב — באה אצלי פתאם, וכאופן אשר גם
אני בעצמי לא ידעתי זאת מראש; אך כמעט הרגשתי בה, מלאתי
שלוה נעימה ומיוחדת, שלוה של ההכרה המתוקה, כי בהתעוררות זו
מסתמנות ישרת תכונתי והסתלקתי מכל כזב ואונאה... את הדבר הזה
אני זוכר, ועוד דבר שני: בשעה שההלתי לה ת ודות, כאיש המתודה
בהרטה ובשת-פנים על מעשיו המגונים והמזעזעים — באותה שעה לא
היתה בנפשי אף מקצת מן הרגשות האלה; ולהפך: בעמקי-נפשי פנימה
התדלדלו רגשות סתומים ותלומים מעין הנאה של השתכחות, מעין שמחה
על ההזדמנות הטובה להתפאר ולהתראות לעיני הנפש האהובה במעלה
יתרה: מעלת גבר בן-חיל“.

— ... לא, ידידי, בדבר הזה אין אתה יכול להיות ערב גם לעצמך. יכול אתה דגן להחליט, שבעיון, מצד ההגיון והיושר, מתוּיב הדבר להיות כן; אך במעשה, כשיהיה הדבר נוגע לעצמך, עוד ספק גדול הוא, אם יהיה כך כה להשתחרר מהשפעת המשפטים הקדומים... שכלך יגיד לך אתה; אולם כל הושיך כך, כל רגשות-לכך יתקוממו לזה, — ומי יודע, איזה צד יכריע את השני?...

הדבר היה באחד מערבי-ההרף הארוכים. אני ופרומקין ישבנו בחדרי מעינו של זה. לפנינו היו כוסות תה, אך התה כבר הצטנן, ואנחנו לא נגענו עוד בכוסות, כי נמשך לבנו אהדי וכות חם וסוער. מתוכחים היינו על דבר שוויון-זכויותיהן של הנשים, ואף על פי שבעצם השאלה היו דעות שנינו מתאימות, כפי הנראה, בכל זאת, באופן בלתי-מוכן לעצמינו, נראה גם הלוקדעות גדול בינינו: פעם — בהגבלת יסודותיה של איזו הנהגה, שישנינו לכאורה מודים בה, ופעם — באיזו מסקנה, שצריכה לצאת מתוך הנתות ידועות... הלוקדעות גדל והוכוח נעשה סיער עוד יותר כשנגענו בזכויות המוסריות, ואני החזקתי בדעתי, שגם במפצוע זה ראוי להיות שווי גמור ומהלט. טענת מתנגדי מצד ההגיון היו קלושות מאד, ואנכי שמתתי מראש על הנצחון הקרוב; אך פרומקין שנה פתאם את פני המערכה ויפן לעבר אחר, אל הצד המעשי שבהשאלה המפשטה הזאת. ולדוגמא הביא את פריצת גדר הצניעות, אשר אין ערכה דומה כלל ביחס לאיש, או לאשה... אני עמדתי על דעתי, שבעיני לפתות, אין שום הכדל בין איש ואשה ובתשובה על דברי היתה הטירדה המובאה למעלה.

— היו ימים — הוסיף פרומקין אחרי הפסקה קצרה — אשר גם אני הייתי נכון כמוך היום להחליט, כי ההגיון ולא ההרגל משפיע על רגשותינו; אולם...

הוא הניע את ידו ולא כלה את הפרזה אשר החל. כשדבר היה עומד לפני, ומשהפסיק התחיל מתהלך בחדר, — דבר שהעיד עליו, כפי שהייתי מכיר בו מכבר — שאין רוחו שלו ביותר.

לאחר זמן מועט עמד שוב לפני ונתן בי עיניו דגע, כאלו היה מפסק ונמלך בלבו, אחר כך פתח:

במחשב ובמעשה

כן הוא, למרות היותו רק בעל מלאכה פשוט, היו כל משכילי העיר דוֹשְׁבִים אותו לאחד „משלהם“ ומבקשים קרבתו; אולם הוא, אם גם לא ברה מהכבוד הזה, אך גם לא רדף אחריו יותר מדי. הוא השתדל יותר להתקרב אל בני דלת העם החשוכים, אל בעלי-המלאכה אשר לא ידעו ספר כלל או ידעו רק מעט, ובקרב האנשים האלה אשר השבוהו גם הם לאחד „משלהם“, אמנם עלתה כידו לפעול הרבה... רבים מהצעירים בהם התעוררו על ידו ללמד ספר, רבים מהזודעים ספר במקצת התענינו בקריאת ספרים ועוד היו רבים, אשר נאספו אל ביתי בשבתות וכימי החג והוא קרא לפניהם שעורים שונים... הסוג האחרון הזה גדל וירב ביהוד, עד כי צר ביתו מהכיל את כל הבאים, והדבר הזה המדיעהו להעביר את קריאת השעורים ממעונו הפרטי אל בית-המדרש של החיטים. זמני בית-המדרש התנגדו אמנם בראשונה לה„הדשה“ הזאת, אך שמו הטוב בקרב בעלי-המלאכה, אשר התימרו בכבוד „הברס“, עמד לו לבצע הפצו, ואחר, כאשר נגלה הדבר, כי גם רבים שאינם בעלי-מלאכה מוצאים ענין בשעורים האלה, לא היה עוד פוצה פה נגדו...

והשמועות המפליאות האלה ענייני כל כך, שבשבת הראשונה ההלטתי לסור ולראות בעיני את ה„פלא“. מקום המיעדה לא היה בבית המדרש עצמו, כי אם בחדר סמוך לו, המכונה „בית שני“, וכבואי כבר היה ההדר מלא מפה לפה, אנכי נשארתי עומד בפתח, את פני המדבר לא יכולתי לראות, אך את דבריו שמעתי היטב, והדברים האלה הפליאוני לא בהדושם, כי אם באותה ההסברה המיוחדת, אשר נכרה בה הסתגלותו השלמה של המדבר אל השגת שומעיו... הוא לא הטיף, לא קרא, רק שוחח, ומה מובנה, מה מושגה-לכל היתה השיחה הזאת!...

כאשר פסקו הדברים והמדבר קם ממושבו, נראי לי פניו מזדעים מאד, אם גם לא יכולתי לזכר, איפה ראיתים. ברגע הראשון לא שמתי לבי לזאת יותר מדי ואמר לעוזב את הבית, אך הדבק, אשר נהיה פתאם כאשר התפרץ כל קהל הנאמנים לעבר כער הפתח, עצרני עוד מעט על סגומי ובאותו הרגע קרב הוא אלי ויעמוד במרחק שני צעדים ממני. אנכי הכטתי אליו עוד הפעם, גם הוא הביט בי פתאום: שנינו הכרנו זה את זה ובעמל התאפקתי מקריאת תמהון:

— „הכבש“!

כן הוא, ה"הכנה הקודמת" היתה יכולה להחשב כנשלמה כבר; אולם העבודה והפעולה, אשר היו צריכות לבוא אחריה, לא החלו עוד מאיזו סבה בלתי ידועה לי. פעם בפעם, מדי בקרי בכית קרוליצקי, נדמה לי, כאלו חבר ילדותי מרגיש את עצמו כנלאה במדה ידועה מהעפלתו המודמת והוא זקוק עתה למנוחה, וביתוד — בהיות משמן גוו הולך ומתרבה, כרסו הולכת ומתעגלת והתנועה הנלכת וכבדה עליו.

ומבלי שיכולתי לתת גם לעצמי השבון כבוד על זאת, היה מראה קרוליצקי מעורר בקרבי את זכרון ה"כבש", ואני הייתי נכסף מאד לדעת, מה היתה אהרית ה"איש המוגבל" הזה; אולם הדבר הזה לא עלה בידי, כי גם קרוליצקי לא שמע ולא ידע כל מאומה על אדות רע ילדותו.

— הוא היה בודאי לתנוני קטן — השמיעני את השערתו — והוא מוכר עתה באחת מעריהמצער פלפלין ועטרן בפרוטות. ההשערה הזאת נראתה גם בעיני קרובה מאד לאמה, ומעט מעט שכחתי את ה"כבש" ואחדל מהתענין בו.

* *
*

עוד שבע, שמונה שנים עברו, ולרגל אחד הענינים נודמן לי להתארה שמועות אהדים בעיר המחוז צ. שם סיפר לי הרבה על דבר נודר אחר, מצוין ונעלה במינו, אשר קביצת ספריו הפרטית נודעה לתהלה ככל העיר, כי אין דומה לה, וכל איש מבקש דעת, התפיץ לקרא בספרים הצונים, פונה אל הגודר ההוא, שאיני משיב פני איש ריקם בדבר כזה. אנכי אתענינתי כמוכן, מאד, בחוון בלתי נפרץ כזה, ובלי קושי מיוחד נודעו לי עוד פרטים מלבבים הרבה על דבר הגודר הנפלא הזה.

בתוך שאר הדברים סופר לי, כי הגודר הזה למד את אימנתו בשנת העשרים לימי חייו ועד העת ההיא עסק כמה שמכונה "השכלה". העובדה הזאת כשהיא לעצמה היתה מלככת למדי, אך עוד יותר הרבה היה מלבב הטעם, אשר עורדרו — כפי שספרו לי רבים על יסוד הנדאת עצמו — לצעד כזה: הוא מצא את ידיעותיו בלתי מספיקות לאחת האימניות, המכונות "הפשויות", ועל כן החליט להשתמש בהן רק לצרכיו המוסריים... אולם, "צרכיו המוסריים" היו, כנראה, לא מעטים וקטנים, כי במשך יותר מעשר שנים השקיע את כל עקף משכרתו בספרים ולהספרים האלה הקדיש את כל עתותיו הפנויות מעבודתו.

מחלוקת ומתנגדות כמעט בכל העינים. שלמ'קה לא היה מבקש אמנם כלל להעמיד על דעתו, ובתשובותיו אשר היו נשמעות במתינות ושפה רפה, היה נראה יותר כמפקפק ולא כבטוח בצדקת דעותיו — אולם אי-הבטחה זו והותור הזה היו מרעימים עוד יותר את מתנגדו הנלהב, וכדום נפשו לא היה הירשלה יכול להתאפק פעם בפעם מקריאת רגז: — רק „כבש" אתה ולא יותר!

* * *

לש או שבע שנים עברו מיום עזבי את עיר מולדתי הירנישק, ובמשך כל הימים ההם לא שמעתי דבר על אדות ה„כבש", עד שנפגשתי בעיר הפלך נ. עם חבר ילדותי הירשלה. הוא עמד על משמרתו בתור פרוביזור באחד מבתיה-המרקת, ובמראהו היה צעיר כרכי מגוהץ; אולם אפני לא שונה הרבה, גם דעותיו ושאיפותיו נשארו בעקרון כמי שהיו, אם גם צורתן החיצונית ישונה במדה ידועה ע"י השפעת חיי הכרך. כאשר שאלתי על שלמ'קה, נודע לי, כי גם האחרון מתגורר בעיר נ. וכאשר הוספתי לשאול למעשהו, הניע הירשלה קרוליצקי בידו ויען באירצון גלוי:

— רק „כבש" הוא, גבר לא יצלה לכול!

ה„כבש" נסה לעבוד בבית-מסחר, אך עד מהרה נמאס בעיניו המלצוץ הזה וידו למורה. האומנות הזאת גם היא לא ישרה בעיניו וימצא עבודה בבית אחד הטוענים בתור מעתיק כתבים; אך גם בעבודתו ההדשה מצא פסולים ויהדל ממנה.

— איש ישר הוא מאד, — תם חברי את ספורו הקצר — אך מוגבל יותר מדי. הוא איננו מבין כלל את החיים ואיננו משיג את הדבר הפשוט והברור הזה, כי כדי לפעול על החברה, תנאי הכרחי הוא לרכיש מקודם ערך ידוע בהחברה הזאת, יהיו מושגיה מוטעים כמי שהיו, אך מבלי מלא במדה ידועה את תביעותיה, אין כל אפשרות להשפיע עליה ולתקנה. והירשלה, אשר היה כבר לגריגורי פאבלוביץ קרוליצקי, אהו מאד, כנראה, בשטת ההכנה הקודמת, ואין לכתו, כי עמלו „לרכש ערך ידוע בהחברה" לא עלה בתהו. גם לעת פגישתנו הראשונה כבר היה לו חוג מיוחדים נכבד מאד; אך במשך הימים, כאשר התהתן באחד העשירים הנאורים, ובנדה הכפול, מצד אביו ומצד חותנו, פתח לו בית מרקת, או עלה עוד „ערכו בחברה" מעלה מעלה.

כל כך כאפיייהם וכשהונותיהם, כאפני דייהם והרגליהם?... אבי הירשלה היה קרולעצקי החביב, אשר עמד בעיר מולדתנו הקטנה הורנישק על מעלה יותר גבוהה מאחד הרופאים המלומדים; והירשלה עצמו הצטין מרוב הבריו לא רק בהליפת שמלותיו המגהצה זיפי תארו — שני דברים, אשר הכירם היטב, גם התגאה בהם — אך גם בכשרונותיו הטובים והתריפים, ביחוד — בתפיסתו הקלה והבנתו הנפלאה... והתלמיד המצוין הזה אשר היה מתעלל לפני זה בה"כבש" יותר מאחרים, רבק פתאם בהאחרון ויפך עליו מאז והלאה לא רק מפני תלמידו ה"הדר", כי אם גם — מפני המלמד עצמו...

שלמיקה לא היה עוד צורך להלאות את מלמדנו בשאלותיו הנעתרות, כי הירשלה היה העור עמו על השעור ומכאד לו כאורך רוח ומתינות נפלאים את כל המקומות הקשים, עה כי היה שלמיקה יודע את שעור השבוע כאחד מאתנו. אולם בואת עוד לא המו הסרי הירשלה עם תבד, לא הרפה הירשלה מאביו, עה שחרשה לו לספת מורה ליטפת רופיה, לא הרפה הירשלה מאביו, עד שחרשה לו לספת גם את שלמיקה אליו כחבר בלי שלומים.

נפלא הדבר: ה"כבש" הזה, אשר בלמודי ה"הדר" היו בכשרונותיו גרועים כל כך, נראה כמוכשר הרבה יותר להלמודים הכלליים, אשר היה משיגם כלי קושי מיוחד. והעובדה הזאת שנתה מעט מעט, מבלי אשר התכוונו אנהנו בעצמנו לזאת,, את השקפתנו עליו. כימים ההם כבר עזבנו את ה"הדר", ואתו יחדו — גם את הגמרא; הלמודים הכלליים וספרי ההשכלה לקחו את לבנו, ובמקציע הזה היה שלמיקה חבר שוה לכולנו.

עתה איננו יכול לזכור אמנם את תקופת התיים ההיא מבלי שהוק אירוניה, אך באותה שעה — גם מבלי געגועים. כן, הרבה, הרבה מאד היו בה מהתמימות הילדותית, מהסר הדעת הבלתי מכר והאמונה העצמית הנפרזה; אולם באותה שעה היו שם גם הום נעורים אמתי, התמכרות לרעיון בלתי מזויפה, אידאוליות טהורה ובקשת טוב, הנשענה על אמונה שלמה באפשרותו של הטוב הכללי הזה...

ובנקודה הזאת הסתמן עוד הפעם שנוי אפיו של ה"כבש" מיתר הבריו. בשעה שכולנו היינו מתלהבים בעצמנו ומלהיבים את האחרים בדברים נלהבים ומשפטים סוערים, באותה שעה היה הוא שומע יותר משהיה מדבר, גם דבריו היו מתונים ומסיגלים יותר לצנן את החום וההתלהבות... ומדתו זאת היתה סבה למחלקת נפרצה ביני ובין הירשלה. הם היו דבקים עוד זה בזה, אך מבלי שים לב לזאת, היו העוהיהם

שמו היה שלמח, או שלמ'קה; אך אנתנו, חבריו ילדי ה„חדרי“, הסכנו לקרא לו תמיד בכנויו: „הכבשי“. מי היה הראשון, אשר טפל לו את הכנוי הזה, אינני יודע; אך השם הזה היה עולה על השפה גם מבלי משים, רק למראה קלמחר הפנים האלה. לשלמ'קה היו עינים אמוצות — עכורות, מצה צר ושפל, הוטס קטן ושטוח, סנטר מארך וכולט קצת בקצהו, גם שער ראש מתקוין ממראה פשתה כדה — וכל אלה נתנו לתארו דמיון רב לראש כבשי; אך הדמיון הזה גדל עיד הרבה יותר, בהיות עיניו מביטות נכהן בלי תנועה ומפיקת מעין תמונות אוילית והכנעה פהדנית.

בסכלותו ופהדנותו לא היינו מסופקים כלל, כי היו לנו סימנים מובהקים לזה: ותורו התמידי על שלו, הסתלקותי ממחלוקת והשתעבודותי לכל. מבלי כל כונה רעה רק משרירות הלב, המיוחדה לילדים, היינו מעליבים אותו תמיד ומרשים לעצמנו להתעילל בו בהתולים שונים, ויתר על כן — מלמדנו לא נפרע ממנו מעולם כהומר דין קשה על תעלולינו אלה: מצד אחד היה ה„כבשי“ עצמו שונא קובלנות, ומצד אחר לא היה גם מלמדנו הישש יותר מדי לעלבון התלמיד העני הזה, אשר אביו נהמן הארוך היה משלם רק חצי השכר הרגיל, וגם זה לא בעתו... כל אלה היו מספיקים לעשות את מצבו ב„חדר“ לבלתי נעים מאד, ולאסונו היו גם כשרינותי גרועים מאד; תפיסתו היתה קשה והבנתו — מגבלה, ובאותה שעה לא היה הפץ — אי לא היה יודע איך, כאשר לעננו לו תמיד — להונות את מלמדט ולהתראות בשעת הצורך כמכין. בהתעקשות מיוחדת היה שואל וחוזר ושואל את הדבר, אשר לא היה מבורר ומובן לו כל צרכו, אם גם הרגלו זה היה מביא לו פעם בפעם עונש מצד מלמדו וחרפה מצד חבריו.

המצב הזה שונה הרבה לטובה, מעת שהתקרב אליו הירשלה... ההתקרבות המוורה הזאת הפליאה בשעתה את כולנו, ועוד גם היום, בזכרי לפעמים את מסכות העת הרחוקה ההיא, הנני מתפלא ושואל את נפשי: מה היה הדבר, אשר קשר יחדו את שני חברי אלה, אשר היו נבדלים

"הפכש"

האפשר יותר: אלה הם עוד מהות-רנעימים, מהות-רנעוים ומשמחים...
בהם ישנם עוד הרבה צדדי אודה, נקודות אשר זענג רבות; לא כן באלה,
הכאים אתריהם, העברים כסדרם לפי זמניהם המאוחרים...

... ללח-מבכרה קשה, התרפאות אטית, מיני מיתוש שונים, הליי-
ילד תכופים, הריון ולדה חדשים, הילשה חזרה לפדקים אצל האם
וממרי מחלה תכופים אצל הילדים — שלשלת ארוכה של מיני פגעים
שונים בהפסקות ממושכות פחות או יותר הולכות ומשיכת במחשבתו,
ובמדה שהשלשלת הזאת הולכת ונמתחה, בה כמדה נעשות תליותיה
מלכדות, עבות וכבדות יותר ויותר... הוא נעשה אב לאדבעה בנים,
הצרכים מתרבים, השכר איננו מספיק, השיעות ההדוקות נעשות תכופות
יותר והמרדות התמידות נוטלות ממנו את היכולת לעבוד בהוריות
הקדמות: שיעות עבודתו מתרבות כמו מעצמן והוא אנוס להתאחד יותר
יותר בבית המסחר —

העול הולך וכבר, הציאר נכסף יותר ויותר...
לכלי טוב הלפו גם הימים החם, יטהו מבשר עוד, לפחות,
להתמרמר, להרגיש מחאה פנימית נמרצה נגד סדר-הדברים הזה: הכל,
הכל התחלף כהכנעה גמורה מאפס בת, בהשתעכרות מחלטה מאפס
אינרגיה —

הוא הולך ומישך בעול!

הזה — אך העובדה בעצמה איננה משתנה על ידי כן!... אחרי הפסקה ארוכה של שלשה — ארבעה חדשים, יש שעולה בידו למדר את זמנו כהפצו, ובשמן ימים אחרים הוא קרא יום יום כשעה אחת לפני השנה; אולם מסכות שונות, על פי רוב — בלתי-צפויות. מפריעות פעם בפעם את הסדר הקבוע; הספר המוחל איננו נשלם וההפסקה התדושה הולכת ונמשכת שבועות וחדשים רצופים...

כמהשבתו עוברת שנה אחרי שנה לאחור: המאיתרות בראש, המוקדמות יותר — אחרי כן... היא מגיע בזכרונותיו לאותם הימים הרחוקים, כשהיה גר עוד כהעיר הגדולה הזאת בתור עלם בן עשרים שנה, שבא רק זה מעט מעיר מולדתו הקטנה והנדהה ויהי מלא הדה על כל המעלות הטובות של מקים-מגוריו החדש: שכר מספיק לצרכיו, שהרור מתביעות קנאים השכים, והעקר — כתיספרים מלאים וגדושים, הנותנים יכלת לקרוא כל מה שהלב הפין —

מה טובים ונעימים היו הימים ההם, מה מאישר ושמה היה אז! הוא הסתפס עוד בהכרה, שהוא עצמו משתלם, ושפע הכחות הרב, שהרגיש כנפשו, הקדש במדה ידועה גם לטובת זלתי... אמנם, לא גדולים, לא כבודים ביותר, היו המפעלים, אשר השתתף בהם; בכל זאת נעים היה לו להכיר, שפעולתו היא שרה בערך ליכלתו, והדבר הזה נתן בלבו הקנה טובה לעתיד, כי במדה שתתרבה יכלתו, בה במדה תתרחב ותשגא גם פעולתו המיעילה...

הוא זוכר באירוניה מרה את הדמיונות ההם, שהיו רק אילוזיה נהמדה: המציאות הביאה ממש את ההפך!...

... בפרק הזמן הקצר, שבין האירועים והגשואים, הרגיש כבר פעם בפעם היסר-הנאי, מעין הגבלה ידועה בחפשי-הפעולה הקדם; אולם לפי דעתו אז היו כל אלה רק מפריעים זמניים וארעיים, שסבתם היתה משורה למצבו המיוחד בתור התן, ואחרי התנהה, כשתכטל הסבה, תכטלנה גם הוצאותיה מאליהן —

כן היה חשבוננו, ומה מיטעה היה ההשבון הזה! בזכרוננו עוברים חדש אחרי חדש בשנה הראשונה לנשואיו... היכול להתאכזר כל כך לרעיותו הצעירה, אשר ישבה כל היום שוממה ובודדה בבית — במנעו ממנה את הפצה, להשתעשע מעט בערב?... היכול להתרעם עליה, שלא מצאה כל ענג בזה, שהוא יושב וקרא בספריו, מבלי שעות אליה?... תלונותיה מהמין הזה היו כהבה יתרה, בהתרפקות של אהבה רבה — היכול לקצוף עליה? היכול להשיב פניה?...

הוא מתעכב בכונה בהזכרונה האלה, עומד ושוהה בהם ככל

הדבר הזה איננו עולה בידו: ישנה לו וישלש עד לאין קץ. כי לא
בו האלשם, אך ישם בעמקי נפשו פנימה עוד ירחש הרגש המר הקידם,
לא תכחד בשום אופן ההכרה הברורה של אחריות עצמו...

הוא מתקשה בינתים לזכור, מה הגיע אותו להבנם הנה? אין
כל ספק, שדבר-מה עוררדו לזאת; אולם מה היא אותי הדבר, איננו
יכול לזכור עוד... עיני עוברות מהפץ אחר למשנתו בחדר, אילי יעוררו
אלה בזכרונו את הנשמה, וברגע ישעיש נחה על ארון-המזון, עולה
על לבו מבלי-מישים:

— הוזה הוא הדבר?... לא, לא... לאכול אינני הפין בלל, לא
הפין גם לפני כן...

ועינו נחה רגע על שלחן-הכתיבה ישם בפנה. מקומו הרגיל של
השלחן הזה הוא בחדר-המשכב, אך כשחלה הילד ונעשה ישם המקום
צר, הוצא השלחן לאיזה זמן הנה, אף על פי שגם צד המקום מאד...
מה שיפלינסקי עסוק ומקדמה בהפרטים הבלתי-השונים האלה ורק
פתאם הוא נזכר:

— הלא זה הדבר... כן, כן... ואיך יכלתי לישבות?...
שיפלינסקי הרגיש זעזוע חזק, כאלו רחפו מי בכח, ובאותו הרגע
הרים את ראשו, הנשוי אל החוץ. ברגע הראשון לא אבה להאמין.
אך סקירה אתת בהספר הפתוח לפניו הוכיחה, כי נרדם באמת: הוא
לא הפך גם צד אחר בספר...

הוא נטה לאחורו, נשעל בערפו על גב הכסא ועל שפתו נגלתה
בתצחק. באירוניה מרה ומפה-נפש חיטב:
— זה הוא משפט הקריאה הזאת... וכמה יטובות עוברים ללא
קריאה בהחלט...

עיניו מביטות נכון, אל המנורה הדולקת, אך המבטים האלה
נשויים בלי-דעת, רק מפני שהוא קופא על מקומו בלי-תנועה —
ומצב הקפאון הזה מטביע תחמו גם על מהלך מחשבותיו של
שיפלינסקי: המחשבות האלה הולכות ונמשכות כאטות מיוחדת, הן
נגרות זו אחרי זו בעצלתים, מסתעפות זו מזו על פי היחס היותר-
קרוב, מבלי כל הקפצות הרגילות לצדדים, מבלי כל הדלגים הפתאמיים
והעברות הבלתי-צפויות, שיהרעיון עיבר ודולג על פי רוב מעניף
לענין....

... כמה יטובות וירחמים עוברים לשיפלינסקי, מבלי שתהיה לו
יכולת להקדיש אף ישעה אתת לקריאה כהונן... הוא מרגיש צורך
גדול בזה, הוא מצטער הרבה על שאין לי אפשרות למלא את הצורך

הבתמן ומעט מעט התגלם ברעיון מסוים — היא בכל טרדנותיה ודאגתה
להילדים לא שכחה גם אותי וסעודתי, ואני...

פני בלומה הכחושים והכמושיים, עיניה המרוטות מבני וגדודת-
שנה, העגולים הכהולים-כהים שמתת לעיניה וכל חזותה הגענה
והמדוכאה עוררו בלבו הגישות צער ותמלה רבים. יחד עם אלה הרגיש גם
מיסדר-לב קשה ותרעומת נגד עצמו, שאיננו הם על אשתו כראוי —
לא, כן לא יעשה! — ההליט בנפשו, וההחלטה הזאת נתנה לו
כה חדש, הסידה פעם אחת את לאותו הקודמת ותעורר בקרבו אינרניה
עצומה.

בלומה ברכה זמן רב, נפתה להבטיח, כי איננה עיפה עוד,
נכתה להוכיח, כי לו נחוצה המטחה יותר מאשר לה; אולם דבריו
הזכו עליה והיא נאותה לטכוב בתנאי, שיעידנה אהרי שעות אחדות.
כאשר נוכח שיפלינבקי על פי נשימתה הקצובה של בלומה, כי
ישנה היא כבר, קם לאטו ממושביו ויתכוון בשימת-לב רבה אל הילדים
התלים, אחר ישח בזהירות וימשך קצת למעלה את הישמיכה הקלה
שעל הילד ובערישת הילדה העתיק מעט את הכר, אשר צנה הצדה
וישמש מתדת לראש החולה... עוד רגעים מעטים הפתכל בפני הילדה
השומטים, האזין לנתרתה הצרודה, אחר הביט אל השעון, ובהוכחו,
כי עוד שעה ורגעים אחדים עד „גתינת“ הסמים — מנה לצאת מהדר-
המשכב אל הדר-האכל; אולם כעברו על יד המטה נעצר עוד הפעם,
כי נמשכו עיניו מבלי משים אל בלומה הישנה...

היא התירה בשכבה את לבושה ממעל ותלקי צוארה, כתפה והזה
היו השופים... מה כחושה היא כלה! רק עור יבש מתוח על עצמות
בולטות, וצבע העור עפרוריי-כהה... עינו עברה על פני הלחיים הצומקות
והשוקעות, על פני החיטם והמנטר המנדודים, על פני היד הצנומה,
הפשוטה באפס-כח, ועל פני קף-היד, שכל פרקי עצמותיה וגידיה
בולטים מתת להעור הדק והיבש כקלף — כל אלה עברו לפני עיניו
במראיהם עתה, ובדמינו הצטיר מראה של אותה האשה עצמה בזמן
אחר, בעבר לאידהוק עוד כל כך —

— רק תשע, עשר שנים! לחיטות שפתיו ולבו מתכוין ממין
כאב נורא, שאין לבאר אותו בדברים — רק תשע, עשר שנים, ומה
לשאר ממנה?...

הוא עוכר הלאה ונכנס אל הדר-האכל, אך הרגשת הכאב הפנימי
איננה דולפת גם יש —

— האמנם אישם אנכי?! — מנסה הוא להרגיע את עצמו; אולם

יצא להזיק. בשעה שהלך מבית-המסחר למעונו טפסף גשם דק וקר. אחר — בהליכתו לבית-המדקקה היה הגשם מעורב בכפור, ועתה — בהזירתו כבר הדל הגשם, אך הקור גבר ומרצפת הרחובות הררטובה מקודם נעשתה חלקלקה מאד. קשה ביחוד היתה ההליכה בצדו-הרחוב: רק בהתאמצות רבה וזהירות מיוחדת אפשר היה להמלט ממעידת פתאומית — ואחרי רגעים מעטים כבר הרגיש שיפלינסקי, כי כל גופו רטב מזעה, ויעבור אל אמצע הרחוב.

— מה היה, לו נפלתי ונפצתי כנפלי את צלוחיות-הסמים שבידי?... אולם גם הרעיון היחידי הזה נפסק באמצע ולא נמשך הלאה: שיפלינסקי נתעצל גם להשב מהשכנות. הוא הלך בכבודות, כי הרוח העז והקר נשב לעבר פניו וידהפוי לאחור; לרגעים היה אנוס לעמוד ולפנות הצדה מעט מפני הרוח החודר והזקר כמו במחטים — ובכל זאת לא נתן קץ דרכו כל שמהה בלבו; להפך, נראה היה, כאלו נעמה לו גם ההליכה הכבדה הזו הרבה יותר מהכניסה לביתהו...

שם מכר את הצלוחיות ליד בלומה והוא עצמו נעצר זמן מה בתדר-האכל, כי לא נכון היה לגשת אל החולים ברגע בואו מהחזיק, מהקור שברחוב... עיניו כאבו מאור-החדר אחרי השכבת הרחוב. קצת אזניו ופניו האדימו ויתלהמו מההם אחרי הקר — וכל ההרגשות האלה התחלפו מהרה בהרגשת עיפות כבדה מאד: הוא עבר ברוב עמל אל הדרי-המשכב, ושם צנה מהרה באפס-כח על הכסא הסמוך לערישת הילדה הדעלה...

כרבע שעה היתה בלומה עסוקה בילדיה התולים ולא שעתה אל אישה, אשר ישב בקרבתה דומם ובליתנועה; פתאום כאלו נזכרה דבר ותפן אליו:

— הן לא אכלת עוד, ברוך, מהצהרים מאומה... הגך רעב בודאי... שם על הדף התיכון בארון-המזון מוכנים כעכים, מליה עשוי... בארגז מימין יש נתח כרכשאה... אולי הפך אתה כוס חלב מהבקבוק?...

שיפלינסקי לא זכר כלל עד הרגע הזה, כי לא אכל עוד בערב, וגם כשנזכר עתה, לא ידע בעצמו, החפץ הוא לאטל אם לא?... הוא הוסיף להתריש, לא ענה דבר, אך דברי אשתו עוררוהו מבלי משום להביט בפני הדוברת, ובמדה שדוסיף להסתכל בפנים האלה, בה במדה תקפתו יותר ויותר מין רגש מוזר, מעור מאד ובלתי-ברור גם לעצמו ברגעים הראשונים —

— אכן, איש טוב ורחמן אני... — הסתמן אותו הרגש יותר ויותר,

הם נכספים כודאי מאד למנוחה, אך לבם אומר להם, כי לא כל כך מהרה יעלה הדבר בידם... עוד לא אהת ושתיים ירגיזום ממנוחה במשך הלילה...

— גם החיים האלה אינם נעימים ביותר! — כא לידי מסקנה, והמלה „גם“ נותנת למהשבותיו מבלי משים מגמה חדשה: הוא עובר מעט מעט למצב עצמו, אל אותם הנאייה-החיים, שהוא נתון בהם, ואל אותן המסכות, הגורמות לו להיות טרוד כל הימים ונוטלות ממנו פעם בפעם גם את היכולת להנפש כדי צרכו כלילות —

— האמנם רק הוא אישם בכל זאת?...

הכננוי „הוא“ מכון אל אדוניו רוזנרטן. השאלה הזאת מתעוררת פעם בפעם, אך שיפלינסקי מתקשה להשיב עליה בכרידות. אמת הדבר כי בבית-המסחר מוטלת עליו עבודה רבה; כל הספרים נערכים וכל החשבונות נעשים רק על ידו; אולם... האם נסה לדרוש עוד ואדוניו לא נעתר לדרישתו?!

— ומדוע הוא מהדיש באמת ואיננו מנסה, לפדות, לדרוש?

גם השאלה הזאת איננה חדשה כלל, כי לא אחת ושתיים נערכה לפניו... הדבר איננו ברור אמנם גם בעיניו, איננו מדור גם לו כל צרכו; אך מין רגש פנימי נעלם לוחש לו תמיד, כי את הדבר הזה איננו צריך לדרוש: מוטב שיעמל הוא עצמו עוד שעות אחדות יתרות, אך עוזר הגון אל יהיה על ידו!...

— מי יכול לדעת, לראות מראש את הכאות?!

כמה מקרים כאלה כבר היו!...

— אמת הדבר, רוזנרטן איננו קמצן כל כך, שיכשר בעיניו

לעשות מעשה כזה בשביל השבון פעוט; בכל זאת... מוטב שישארו הדברים כמו שהם עתה...

מצב-נפש שיפלינסקי הוא מאותם שהאדם מסתלק בהם בהפך-לב מכל שנוי, מסתלק גם מכל שאיפה לאיזה דבר שיהיה; רק הפך אחר ממלא או את כל הנפש, הפך להקפא במנוחה שלמה על מקום אחד, להשאיר בלי כל תנועה קלה... מבצבצ-נפשו זה היה צד לו כמעט לראות, איך עוזרת-הזקתים מכלה להבין את סמיה-הרפואה, הנועדים לו: הוא נתעצל למוש ממקומו, נתעצל להגיע אחד מאיבריו —

כמו על כרתי קם ממושבו, סלק את המגיע ממנו וקבל את המוכן לו.

ראשית השנה הראשונה אחרי הצות-הלילה הגיעה כבר כאשר

רב אל הרופא ואחד — אל בית-המסחר, על כן החליט ללכת בעצמו אל בית-המרקחת.

* *
*

בבית-המרקחת היה שיפלינסקי אנוס לחכות כשעה שלמה, עד שהגיע תורו ועד שהכיני את הסמים על פי הריצפט. מלכדו היו שב עוד המטה — שישה אנשים, שכלם עמדו וישיבו הזמם; רק לחיטת מים רותחים, אשר נשמעה בלי-הפסק מהחדר השני, הפריעה את הדומיה; לפעמים התערבה בזאת גם יחזקת סמנים, אשר שחק עוזר-הרוקחים... כל אלה נסכו מין עצבות, עצלה ונטיה-לשנה על שיפלינסקי, אשר נטה אל הפנה, המרוקקה ביותר ומארה פחות מהאחרות, וישב שם על הדרגש המקולע. ראשו נטה באפס-ככה לאחוריו, עיניו נעצמו למחצה, ובמצב כזה ישב והסתכל, מבלי העמק הקר במראה-עיניו, — ישב ויהשוב, מבלי התבונן למהשבות עצמו...

במשך זמן מה הסתכל בפני האנשים, המתכים כמוהו להכנת סמיי הרפואה, אשר הזמינו, ומבלי-ישים עלו על לבי מחשבות והשערות שונות על דבר מיני המחלה, שגרמו להזמין את סמיי-הרפואה האלה, ועל דבר המזמינים, איזה יחס יש להם אל התולים... הזקנה הכפופה היא, המקבלת מיד עוזר-הרוקחים את הצלוחית והקופסה, היא בודאי אומנת בבית עשיר; הילד האמון על ידה הלזה; איתה מלווה משורת-הבית, היא הגערה, העטופה כלה במטפת עבה ועומדת שם בכיאה על יד המזוזה... שתי העלמות הצעירות, העומדות זו בצד זו על יד השלחן ומשגיחות היטב אל כל תנועותיו של חניך-הרוקחים — אלה אחיות הן בלי ספק... הן מחכות בקצרות רב: אילי מפני שהרפואה נדוצה, ואולי מפני שהן יראות ללכת יחידות בחשכת-הלילה?... הרחוק מעונן מזה?... ומי הוא הדולה בביתן: האביהן, אם אמן, או אולי אה יחיד?...

הוא לא גתן לעצמו השבון, מדוע מענינים אותו כל הפרטים האלה, שאינם נוגעים לו בשום אופן: ההתענינות הזאת באה מאליה, והוא לא הכיר אותה כמעט גם בעצמו — כינתים עברו עיניו מהקנינים אל הרוקחים, ואחרי עיניו נמשכו גם מהשבותיו. הוא הביט אל עוזר-הרוקחים והחניך, העוסקים איש איש במלאכתו בלי הפזון ויחד עם זאת — בלי הפסק... בעיניו לא היה כל ספק, כי שניהם נלאים מאד אחרי עבודת-היום הממושכה.

שיפלינסקי נכנס אחרי בלומה אל הדר-המשכב, אך על שאלותיו השונות של הרופא השיבה רק האשה, והאיש שמע והסתכל הזמם. הוא פתח את פיו רק אז, כאשר כלה הרופא את בדיקתו והקירתו ויפן לצאת אל ההדר החיצון.

— מה יש עוד לשאול — ענה הרופא ברגז קל על שאלת שיפלינסקי -- הלא מראש העירותי בכם לחב דיל את יתר הילדים... להבדיל בהל'ט... המחלה הזאת מתדבקת...
— האין פסטיניר ודיו?...

הרופא הפסיק כשאלה הזאת את דברי עצמו וישב לרשום את הריצפט; אך גם בתוך באוריו והערותיו על דבר שעורי הסמים וזמני שתיתם. על דבר האמצעים, שיש להשתמש בהם, ועל דבר הסמנים השונים, שיש לשים לב אליהם — בתוך כל אלה לא שכה להזכיר פעמים אחרות על דבר התדבקות המחלה ונחיצות ההבדלה המחלטה ביהב אל יתר הילדים...

שיפלינסקי לא ענה להרופא דבר. בעמק נפשו, הזדעזעו אמנם מיני רגשות שונים לשמע דבריה-התוכחה האלה; אולם גם אתר מהרגשות השונים לא הסתמן בכרירות מספיקה, לא התעכב הרבה, רק הלך במהירות, רפרף ממעל ויגע נגיעה שטחית בנפשו... במהירות הברק הלך כדמיון שיפלינסקי ציור הדברים, שנהיו בבית רוזנרטן לפני הצי שנה, כאשר הלה אחד הילדים ובמחלה היה השיש מועט לסכנת התדבקות. הציור הראשון התהלך כהרף-עין בציור אחר. בזכרונו התעוררו פרטים נשכחים למחצה, פרטי מחזה, אשר נגלה לעיניו פעם לפני ארבע או חמש שנים. במקרה נודמן לו לסור אל מעון כורך-ספרים אשר גר יחד עם עוד שני בתי-אב במרתף אפל ולה, בעל שני חדרים לא-נרחבים, ובתוך הדתק והחלאה ההם שכבו שלשה ילדים תולים, אשר דבקה בהם המחלה בעברה מזה לזה, וככל זאת לא הרחקו יתר הילדים מהתולים —

— אכן לא לעניים נועדו הקי ההיגינה, אמצעי הזהירות! ואז — זוכר הוא — התכוין לבי מכאב פנימי עצום מאד: נפשו דאבה על התורים האמללים, שעניותם איננה מניחה להם לדאג לשלום ילדיהם דבועי —

או היה נד לאתרים!...

... רגעים מעטים אחרי שעזב הרופא את הבית לבש שיפלינסקי עוד הפעם את אדירתו ויכן ללכת. המשרתת כבה עיפה ברוצה מרחק

של האדונים" — האמנם אפשר לבטל בהלצה כזו את כל טענותיו?
— האדונים נוטלים ממנו את עתו ותפישו, הם מתייבים אפוא
להספיק לנו גם את כל צרכינו ההכרחיים — כן הוא באמת: אולם
איזה הוא שעורם הנכון של הצרכים ההכרחיים? מי זה ידע לקצוב
איזה דבר הוא הכרחי ואיזה דבר הוא מיותר?...!

ושיפלינסקי עצמו לא הרגיש ב זאת, איך נעתקו מחשבותיו מעט
מעט מהמשפטים הכלליים אל עניניו הפרטיים. ממסבות הימים האחרונים,
אשר גרמו לו הוצאה יתרה והכריתו אותו לבקש מאדוניו כסף שלא
בזמנו — מהמסבות הקרובות האלה עברו מחשבותיו מבלי משים אל
מסבות אחרות, רתוקות יותר. הוא זכר את הימים, שהיה מותר עיה
בהם משכרו וצובר בתור פקדון. הדבר הזה היה לפני ימים רבים,
אך במשך שנים הרבה היה כסף-פקדונו ממציא לו עיד רוחה בעתות-
צרה; רק כשלוש השנים האחרונות...

... קץ דרכו שם קץ גם למחשבותיו המעצבות: הוא הגיע
עד פתח מעונו.

כמעט נכנס שיפלינסקי, התכוון הכף לסמנים אחדים מעוררתי-
השש: הדלת החוצונה לא היתה נעולה ובמסדרון נראה אדרת, שמיכה
וזוג ערדלים של איש זר. הוא לא משל ברוחו עד הסירו את אדרתו,
ובהלצו רכ את ערדליו נכנס אל החדר הראשון, הוא חדרהאכל. שם
לא היה איש, אך מהדרה-משכב הסמוך נשמעו אנקות ילד וקול דברים
מקוטעים —

— האמנם?! הלפשו פתאם ככרך רעיון נורא, והוא הרגיש, כי
ברכיו פקות. באותו רגע נכשל מאי-זהירות באחד הכפאות והכמא
נעתק בשאון ממקומו. לשאון הזה תרדה בלומה ממקומה בחדר-
המשכב ותגלה בפתח.

— מה נהיתה? — התמלטה מפיו קריאת-שאלה ויותר לא עצר
בה להשמיע דבר.

— האמנם לא פגשתך ניתקה בדרך?...
ובלומה ספרה בקצור ובדכדים מקוטעים את אשר קרה. במצב
ליבלה — הילד, אשר תלה לפני ימים אחדים — לא נראה כל שנוי
לדעה, אך לעת-ערב נגלו בשפרינקה — ילדה כבת שלש שנים —
כמנים מתירדים: שעול תכוף, גניחה צרודה וחום במעלה גבוהה...
הרופא כודק עתה את התולה, אך לא החליט עוד דבר... ניתקה —
המטרתה בבית שיפלינסקי — נשלחה אליו לבית-המסחר, לבל יאחד
לשבת שם ולבל ישכה לקת כסף מהאדון...

— הרופא החליט עוד בכקר, כי הסכנה כבר הלסה!
והוא כאלו מתנצל בואת על רפיון אינרגיותו, אף על פי שבאמת
קרב יותר לשיעור סכנה אחרת. בזכרונו עוברים מבלי משים אותם הפרטים
אשר היו רק זה כרבע שעה, פרטי הדבר בשעה שבקש וקבל את
הכסף מיד אדוניו... הוא איננו יכול לתת גם לעצמו השבון ברוד על
רגשותיו אלה, אך הוא מרגיש מין דכדוך־נפש מיוחד, — הוא מרגיש,
כי על ידי המגע בנקודה זו נמלת ממנו כל אינרגיה וידיו הפזות...
— האמנם יש עוד אפשרות לסלק בזמן מן הזמנים הוב עצום

כזה?!

הוא איננו הפין לטפל בהשאלה הזאת, אך היא נערכת לפניו
נגד רצונו, ובכאב־לב רב אנוס הוא לומר, כמה הב כבר לאדוניו
במשך השנים האחרונות. בשעות הדקות שונות, כשאין שברו מספיק
לצרכיו, הוא מקבל סכומים מסיימים על השבון שברו להבא; אולם
גם בהעת הבאה הצרכים מרובים, הם מתאימים בקישי לסכום המשכרת,
וההוב שאיננו הולף ומסתלק, עולה ורב יותר ויתר —

— אמנם, — נגד רעיון חדש אחרי הרעיונות הקודמים — עוד
מאושר אני, כי הזדמן לי ארון גדיב־לב כזה, הנוטה להסד ומותר
הרבה על שלו — ומה הייתי עושה, לו...

הוא מסיח את דעתו בתוקה מהנקודה הזאת. הרעיון: מה היה
עושה, לו היה אדוניו מתוכם אליו כאופן אחר? — עולה פעם בפעם
על רוחו, אך הוא משתדל בכל פעם להסתלק ממהשבות כאלה,
המביאות אותו מבלי משים במזיכה רבה ומבליטות מין סתירה פנימית
בנפשו, מין נגוד עצום ברגשות עצמו... בשעה שמצד אחד הוא
מאשים את עצמו בכפות־טובה בשביל הרהודיו הרעים — באותה שעה,
מצד אחר, איננו יכול בשום אופן להסתלק מאותם ההרהורים, המודעועים
נגד רצונו בקרב נפשו ולוחשים לו בלי־השך, כי מוטב היה, לולא היתה
כלל הטיית־הסד זו, המעמסת עליו הובה כבדה של הכרת־התדה...
מבלי משים חילופות בזכרונו שיחות שונות, שהיו לו במקרים
שונים עם רבים ממזודעיו, בעלי־סקודה כמוהו, מדברי כלם מכבצת
איוז איבה מיוחדת ביחסם להאדונים ככלל וביחסם לאדוניו של כל
אחד מהם בפרט, ואת האיבה הזאת, הכללית והפרטית, אין אחד
ממזודעיו מכקש גם להסתיר...

— האמנם צודקות הן התביעות האלה? האין פה עוות־דין ושל
הצד האחד הנוגע בדבר?...

מזודעיו מכני־אומנתו רגילים לכנות אותו בשם „סניגורם המושבע

בת-הצחק על שפתי האדון רחבה עוד קצת יותר ובקולו נשמעה
הגינה כפולה, בהפסיקו את המדבר:

— למה היא ההתנצלות היתרה הזו?... לא זאת השנה הראשונה,
שאנו מכירים זה את זה — להתבושש אין פה בכל אופן כל סכנה...
כמה נצרך לו?

— המשה-עשר רובל — השמיע שיפלינסקי בלהש, ובלי-הכרה,
רק בתנועה מכוננית העביר את קף ידו על מצחו: כף-היד הוטבה
קצת מרסיסי-הזעה הרקים, אשר כמו את המצח...

— טוב, — ענה האדון ויהל לגלל את הבישת הנר של אחד
מצורות-הכסף. אחרי דגע קטן הוסיף:

— כן הוא, העקד שכתתי: מה שלום הילד?... העוד לא הוטב
לו?...

— לעת עתה לא:

— תבל, תבל!... ומה הרופא אומר?

— הרופא אומר, כי סכנה מיוחדת אין בדבר, אך...

שיפלינסקי לא הפסיק לכלות את דבריו, כי באותו הרגע בלה
האדון למנות את הכסף וימסרהו לידו. עוד פרזות אהדות בניין זה:
דבריי-תודה המים מצד רואה-החשבון ותשובה ענותנית מצד האדון,
כי איננו ראוי כלל לתודה זו. — ושניהם עברו בשיתתם לעיני עסק
שונים. כינתים לבשו את אדרותיהם, יצאו להיץ ועמדו על יד עוזרי-
המסחר הצעיר, אשר סגר אחרי צאתם את הדלת, ושיחתם כלתה רק
או, כאשר נפרדו בקרן שני רחובות ויפנו איש לעבר מעונו.

מעון שיפלינסקי לא היה קרוב ביותר אל בית-המסחר, ואחרי
הפרדו מעל אדונו היה צריך לעבור עוד מרחק לא מעט. התשוקה
לדעת בהקדם, מה נעשה שם בבית, החישה את פעמיו ברגעים הראשונים;
אך מעט מעט גברה עליו לאותו והמעט את מהירות הליכתו: הוא
הלך לאט, שקוע במחשבות.

מחשבותיו סובבות על מהלת ילדו, על הדאגה והטרדות, אשר
גרמה המהלה הזאת בימים האחרונים לו ולבלומה אשתו; ברעיונו נערכים
חשבונות-כסף, נזכרים סכומים שונים, אשר הוצאו לשכר הרופא וכבית
המרסרת בעד סמירפואה —

— ולואי שיביאו כל אלה, לפחות, את התועלת הרצויה! —
חולף רעיון כמודו, והתשוקה לדעת, מה נשמע שם בביתו, מתעוררת
בו מהרש בתקף רב וממריצה אותו להחיש צעדיו; אולם אחרי הגע
רופפת כבר אינרגיתו, והליכתו נעשית אטית יותר ויותר...

בבית-המסחר של רוזנגרטן נסגרו כבר דלתות-החלונות, נסגרה
 כבדיה-כרזל גם הדלת האחרונה מעבר החצר, רק הדלת לעבר הרחוב
 היתה פתוחה עוד למהצה. בקרבת הדלת הזאת, נשען על חבילת-
 סהודה הבושה התנמנם מעומד הצעיר בעיזרי-המסחר, נער כבן המטר
 עשרה שנה, אשר החזיק בידיו צרוד מפתחות ומנעולים גסים. הוא
 הבה לשנים, אשר נשארו עוד בבית המסחר, עד כלותם את מלאכתם.
 אלה השנים היו: בעל בית-המסחר, ישמחה רוזנגרטן, והוא-ה

החשבון ברוך שיפלינסקי.

מרהיב נשמעו זה אחר זה עשרה קולות של אחד השעונים בעיר.
 ושיפלינסקי בלה את מלאכתו, סגר את ספרי-החשבונות הגדול המונה
 לפניו ויסדר את הספרים העבים האחרים, המפורזים על פני השלחן
 הרחב ועל עמודי-הכתיבה הסמוך. הוא אמר כבר לקום מעל מושבו,
 אך נחם באותו רגע, כאלו זכר פתאם דבר-מה, וישאר על מקומו צופה
 לעבר בעל בית-המסחר, אשר היה עסוק עוד במלאכתו, למנות ולהשגיב
 צהרות כסף שונים.

כפני היתה-החשבון הסתמנה לאות רבה, עיניו היו נעצמות
 לדגעים מעצמן ובכל הזותו נכרה תשוקה עיומה להקדים לכתו מזה
 כדי למצוא מנוחה; אך הוא התגבר על נטיותיו השבעיות ויוסף להשגיח
 דומם ובלי תנועה אל האדון, אשר לא פסק דגע מעבודתו. הוא מנה
 וחזר ומנה את הכסף, רשם וחזר ורשם את הסכומים המתקבלים, אחר
 ערך וחזר וערך מספרים שונים זה אל זה.

סוף סוף בלה גם רוזנגרטן את מלאכתו ויעביר בפעם האחרונה
 על שוד המספרים, הרשום בקונטרס הכיס, המנה פתוח לפניו. באותו
 רגע נגש שיפלינסקי אליו.

האדון קדם את פני הוואה-החשבון בכתיצחוק של רצון וירידות
 של חנינה, אך אלה לא עוררו, כנראה, את שיפלינסקי, אשר פתח
 בקול ישפל של מוכנה נכרת:

— אמנם מתכושש אני כבר להשתמש כל כך בנדיבותו, אדוני
 רוזנגרטן, אך ההכרה מאלצני לפנות עוד הפעם...

מושך בעזר

עלו קריאות וצהלה, מסכים נראו פנים שונים וידיים רבות תפשו בו;
אך הוא לא ידע ולא הרגיש מאומה...

כאשר שבה אליו הכרתו, ראה את עצמו נסחב על ידי שיטרוי
פוליציה אחרים ומוקף להקת אנשים שואנה. רגע אחד הביט על סביביו
בהשתוממות, אך ברגע השני כבר ישער ויבן את הכל... מאותו הרגע
לא היה עוד כלל צורך לסחוב אותו בכח, כי עמד הכן על הגליץ
ויצער הלאה.

הוא ידע את הצפוי לו בבית פקידותהרבע, אשר הוא מובל
שמה עתה, היא ישער בקרוב גם את העונש, אשר ישים עליו שופט-
השלום אחרי זמן מה; אך הוא לא הרגיש כל הרטה: הוא הניח
את רוחו!



קל-ערך, אך כמעט שנומדה במחלישות-אגרוף, ללא היכולת הכרו לומר על שלו...

ברסוצקי לא הכיר אולי ברוד, אך במדה ידועה לא יכול לכתוב מנפשו את אשמתו בשני המקרים האלה, וההכרה הזאת הגדילה עוד את הרגז הפנימי. בינתיים כלתה סעודת-הצהרים של ימכת. ככל השבתות היה הולך אחרי הסעודה אל בית יענטה-בילה, אך הפעם לא יכלה גם לעלות על דעתו כזאת, גם להשאיר בבית בעליו היה כבוד ממני. הוא יצא על כן להתהלך ברחובות בלי כל מטרה...

הוא התהלך זמן רב. פעמים אחדות קצה נפשו בתהליכה במטלה בלי מטרה וישר אל בתי-משתה, אך השתיה ביותדות לא היתה מסוגלה כלל לכדה את רוחו, אשר חבלה יותר ויותר. היו רגעים, שבהם תקפתהו סערת-המה נוראה וכלתי מתארה במלים, וברגעים כאלה היה מהגיש בפששו מעין תשובה לחלום ולנפץ את כל הבא בידו; אולם אחרי סעודת כאלה היה בא פעם בפעם מין שקט של דכודך-נפש גמור והעדר ענין מחלט, כאלו הכל מת מסביב, כאלו גם הוא איננו חי בפעל...

במצב נפש כזה היה גם ברגע ההוא, כאשר נשא עיניו במקרה וירא כמרתק איזו צעדים מעטים ממנו את קרונושטיין הצעיר, אשר הלך לקראתו בלוית עלמה לבושה פאר... עד הרגע ההוא לא תפס הצעיר הזה כל מקום נכבד במחשבותיו. הוא זכר רק את אשר עוללה פרוד-הרויטה ואל גוף אחר דוללה לא היה לו כל ענין; אולם מראה הצעיר המגוהץ והצוחל בחברת עלמה מהוג חב-חתי העיר בקרב נפשו פתאם רגש חדש ומזור מאד... הוא לא הכיר בעצמו את הנעשה אתו, אך מין כת אדיר, אשר אי אפשר היה להתנגד לו, משכו וידהפתו הלאה, ישר לנוכח הצמד ההולך לקראתו... והצמד פגע בינתיים בעמד של מודעות וישר מעט הצדה לקרוא איזו הודעה... באותו רגע קרב גם ברסוצקי להעמוד מעברו השני, ומבלי תת לעצמו הישבון, מה עוררתו לזאת, עמד גם הוא כמו למען קרא, אך עיניו היו נסוות בלי רצונו אל קרונושטיין...

מה קרה ברגע הקטן ההוא ומה נהיתה ברגעים אחרים אחרי כן? — את זאת לא יכל גם ברסוצקי עצמו לברר. הוא זכר רק זאת, כי עמד סמוך מאד לקרונושטיין, והאחרון הפנה שכתו ומבלי משים דהפי ברויעו... מעצם הרגע ההוא אבדה חברתו והוא הרגיש רק אתה, כי אגרופו החלטים הדישים דבר מה שנוא וזעים מאין כמותו — והדישר הזאת מישהו לו ענן גדול, אשר אין לתאר במלים... מעברים שונים

— מי נתן לך את זאת?... הגידו...

שדידה רישה היתה שנקועה יותר מדי בהסתכלות הארג ולא הרגישה בכך הנקשה בקרב ברסוצקי עד הרגע האחרון; היא נרעשה על כן מאד, בהרגישה פתאם את מגע הויד הגפה הזאת ובשמעה את קריאה זו, אשר לא בשרה טובה הרבה... בתלה, מנוכה ומרדלכ נראי במבטה, אשר נטה לעבר פני ברסוצקי, אך לדבר דבר לא היה בה כת...
— הדוני... אמרו... זאת, כל אלה נתונים לך מי חו?...

היא רעה כלה כעלה-נדרף, בסנת-זרועה כמו הושמה מועקה ונשימת ברסוצקי הנוערת כמו להטה את פניה... ברגע הנורא ההוא התמלטה מפיה איזו מלה, אך היא לא זכרה עוד אחרי כן דבר... כאשר שבה אליה רוחה כמעט התבוננה, כי גזרת-הארג מתגלגלת לרגליה וברסוצקי איננו עוד על ידה...

4 7

+

ברסוצקי היה כבר רתוק מהמקום ההוא. גם הוא לא יכול אחרי כן לברר לעצמו, השמע באוזניו אם רק הבין את הדבר המר?... אך כאמת הן אדתי היא. ברגע הראשון הרתיה קצף נורא את דמו ורגיש משטמה עזה אל פריידה-רישה הרים את ידיו למהלומות בלי רצינו. עוד מעט ואגרוסויו העצומים נתנו בכל תקף על גוה, אך באותו רגע התהלף רגשו המשטמה ברגשו של שאט-נפש... הנערה הזאת, הרועדה כלה ונמוגה מפתח, נגעלה פתאם בעיניו כל כף, שלא רק לננוע בה, אך גם להשאיר בקרבתה לא יכול עוד...

מבלי כל דעה והכרה, רק כנדהק על ידי כח חיצוני, התהלך זמן רב בהרזבות, ובאופן מכונתי כזה שב גם אל בית בעליו אחרי שעות אחדות, כאשר הרגיש לאות גפניה עצומה ואפיסת כוחת מחלטה. שנתו בלילה היתה חוקה, אך כבדה מאד: פעם בפעם היה מקיץ מהלומות מהבילים, כבדים ומדכאי נפש, ובכל פעם היה גופו רטוב כלו מועה קרה... בקומו בבקר משנתו, לא ידע אף דבר אתד שכל הלומותיו המענים; אך בנפשו הודגשו עקה טרדה זמין רגו בלתי מוכן נגד כל והכל... הרגו הפנימי הזה היה בלי ספק סבת קטמתו עם בעלת-הבית בגלל איזה דבר פעוט, אשר בעת אחרת לא היה שם גם לב אליה. מהסבה הזאת נולדה בלי ספק גם קטמתו עם הבדו הפועל, השוכן אתו יחדו בבית-כעליהם — קטמה, אשר הודלה גם היא בטכיל דבר

חוק והפנים הקודרים קדרו שבעתים... בתלקי-הגע קטן חלפו בזכותן
 ברסוצקי רגשות מרגשות שונים, אשר פערו כנפשו בתקופת העת
 האחרונה. כמה שמה או, לפני שיטה חדשים, כאשר הסכימה גם
 פרייז-הדישה לקבע בקרוב את מועד התזנתם, ולתכלית זאת הבטיחה
 לסמך בתוצאותיה ולאסוף את שכרה, עד הוצת בידה פנים כסף מספיק
 לצרכי נשואיה היותר הכרחיים... כמה התענג בכל פעם, כאשר נסכה
 השיטה על ההכנות האלה, ומקין שני חדשים, כאשר החליפה פרייז-הדי
 רישה את משמרתה ותבוא לשרת בבית קרונשטיין, כמה היה נעים לו
 אז הרעיון, כי זאת הוא משמרתה האחרונה, גלגולה האחרון בבית
 זרים... שובע-הרצון המיוחד הזה גרם לו, כי לא שם לבו יותר
 מדי לספורי פרייז-הדישה, אשר ספרה ברוח התולים כדרכה על דבר
 תעלולי בן האדון, קרונשטיין הצעיר, הפורש לה רשת ומעטת עליה
 פתויים שונים. הוא לא שם לבו גם לפרטים רבים אחרים, אשר אמנם
 נראו לו תמוהים קצת, אך לא נתן להם ערך מיוחד. ככה, למשל,
 האמין בלי יפקוק לדברי פרייז-הדישה, כי מטפת הצואר החדשה
 מתנת הגבירה היא, והשמישה היקרה ועוד הפצים אחרים, אשר רכשה
 בעת האחרונה, נקנו בהכסף אשר אורחי בית-האדוניה מעניקים לה פעם
 בפעם ביד רחבה... הוא לא שם לב גם לזאת, כי ביהסה אליו נראו
 שנויים וחליפות בלתי מובנים: פעם התיחסה אליו כמו מנודה, במין
 קרה וגאון, ופעם החליקה לו ותתמצה במין הננועה יתרה; בכלל נראה,
 כאלו היא מרגשת לפעמים איזו מכוכה בפניה...

וכל אלה קבלו פתאום ערך מיוחד בעיני אחרי שיחת המורה
 עם רהיקה השחורה בראשית השבוע. הם נפגשו במקרה. מצדה, לפחות,
 היתה הפגישה הזאת מקרה בהחלט; מצד רהיקה קרוב יותר לשער
 כונה זדונית, כי כונה כזאת היתה בולטת מאד ברמויה, אשר לא היו
 אמנם מפורשים, אך — יטקופים ומובנים למדי... הוא לא שכח אמנם,
 כי רהיקה נשאה אליו עין לפניו, ולו גם שכה, כי עתה הזכירתי זאת
 צהלת הנצחון, אשר נכרה היטב בדבריה; בכל זאת פעלו עליו הדברים
 האלה את פעולתם, ולא אתה ושתיים במיטך השבוע נתת פטישו הגדול
 על מטיל-הברזל המלבן בעז וחל מרבים מהרגיל, כאלו בקש להלום
 ולנפץ במהלומותיו איזה דבר בלתי נכסף ובלתי נעים מאד...

מין חפץ בלתי מוכר כזה לנפץ ולהלום תקפוהו כלו גם באותו
 הרגע, אשר נגלתה לעיניו גורת-הארג, ומכלי הת לעצמו השכון
 ברור על מעשהו, תפיש פתאם ביד פרייז-הדישה למעלה מפרק הזרוע
 ויקרא בקול צרוד ומור, אשר היה מסוגל להקפיא את דם השומע:

התגושה בודאי מאד לו היה עליו לכאור את הנעשה בקרב נפשו ולהביע במלים ברורות את הרעיון, אשר נדבע כמסמר כמודו וינקר שם בלי הפסק: הוא הרגיש רק זאת, כי המצב כבד מנשוא, כי הרעיון מעביר מרה בכל גופו וגורם לאגרופו להתלכד מכאב...

כאשר בא אל בית ינטה-בילה, היתה השעה קדומה עוד ואיש זולתו לא היה שם. בעלת הבית השתמשה במקרה הזה לשוחח עמו מעט ב„רצינות“. היא התגאה שכותה „מצליח לזוגים, ועל כן התענינה מאד ב„זוגותיה“ ותטפל בעניניהם בהשק מיוחד, כאלו היו נוגעים לעצמה... „זוגותיה“ מצדם הכירו היטב, מה טוב לכה להם, ולא כהדו ממנה דבר; בחפץ לב נועצו אתה בכל דבר קשה, הסירו באמצעותה סכסוכים שונים, או בקשו סיועה בפרטים אחרים. ברסוצקי גם הוא לא היה יוצא מהכלל ובעתים אחרות היה שמה לשוחח מעט עם ינטה-בילה בדבר „עניניו“; אולם הפעם היו לו הדברים האלה לא בעתם וישמה, כי נפסקה השיחה מהרה, כבוא פנים חדשות הביתה. מספר הנאספים הלך ורב, החרד נתמלא שאון שיחה עליזה ושחוק צוהל: אך הוא לא השתתף בעהלה הכללית וישב דומם. פתאם הלך רעיון חדש במוחו, ומבלי הגד לאיש דבר, קם ונשתמש הדוש מהבית... בעאתו החוצה, עמד עוד רגע קטן כמפקפק; אולם פקפקו לא ארך ותנועת ראש חזקה סמנה ההלטה נדרגה. הוא לא חישב את דרכו. אך רגליו הביולוהו בלי הכרה לאותם הדמוכות, אשר דרכם היתה פרידה-הרישה צריכה לעבור, ובקרב שני רהובות כאלה נפגשו אמנם פתאם יהודי...

הפגישה הזאת לא היתה לו בכל אפן מקרה פתאומי ובלתי צפוי: הוא הכה לה ובמהשטבתו כמו נסדרו גם הדברים לתכליתה: בכל זאת נרעש מאד ברגעים הראשונים ומין מבוכה בלתי מובנה ובלתי מבוארה תקפתו כלו, הדברים המסודרים במהשבה כמו נגזו פתאם. ודברים אחרים מצויים לא היה במוחו להשמיע. הוא התריש, אך פניו קדרו יותר ויותר...

אולם פרידה-הרישה לא הרגישה, כנראה, בכל הגרות האלה, כי בהיות רוחה צוהלה דברה היא עצמה בלי הפסק ותעבור בדלוגים ובלי השתלשלות מענין לענין, כפי אשר עלה על דוהה. כאשר הגיעו לאחד מפסגי הרדוב, הוציאה מתחת למטפחתה צרור מקופל, ובהסירה מעליו את הבישת הנוד, נגלתה גזרת ארג יטל הצי-משי צבוע. היא נפנסה את גזרת הארג לפני בן לויחה ועיניה הבריקו...

כאותו רגע הבריקו גם עיני ברסוצקי, אך ברק העינים הזה לא כמן כלל רגש מעין הדוה. הגו המוצק הזה הודעוץ כלו כמו כרטט קדחת

רק כבת שבע־עשרה. קימתה היתה למטה מממוצעת, גזרת גוה דקה, שעררה השחור מטפע, פניה רעננים וצבע עורם צה עם חכליל נהמד. במדבריה ותנועותיה הסתמנו פיוזות מלככת ועליצות ילדותיות, גם עיניה התומות־כהות, אישר לא היו גדולות במדתן, נראי כמצתקות תמיד.

בראשית התורעותם היתה עוד בת־ספר גמורה, כי רק זה מעט באה מעיר מולדתה המצערה; אך גם אז משכה כבר עליה עיני רוב הבתורים, וברסוצקי לא היה היחודי, אישר בקיט קדבתה ויתאמין למצא הן בעיניה. הוא היה רק מאושר מהאחרים, כי נקשרה בו נפש פריידה־ריישה ותאהבהו גם היא... במיטך הימים שונתה הרבה: היא היתה למכשלת כרכית מה„מוזחסות“, היינו, מאותן המכשלות המשרתות בכתי גדולי העשירים ומקבלות שכר הגון, אך כל שברן נבלע כאופן בלתי מרגיש גם לעצמן במלבושי מדה וקשוחים שונים — אולם בשביל השנוי הזה לא שונה כלל היהם הקודם בינה ובין ברסוצקי; להפך, כרכות הימים הסכיני כל בני התכורה להשכם כ„חתן וכלה“ גמורים, וכן היו גם בעיני עצמם.

כטחתו באמונתה לו היתה חוקה כל כך, שלא היה עוד מקום בנפשו למין רגשות הקנאה, אישר היו מודעזעים לפעמים בקרבו בעת הראשונה; בכל זאת היו גם אחרי כן מקרים ידועים המודעזים בנפשו מין רגשות בלתי נעימים, אם גם בלתי ברורים מאד. כדרך רוב המכשלות ומשרתות הבית היתה מספרת גם היא פעם בפעם את מאורעותיה: איך בן האדון עצמו פורש לה רשת ומנסה דבר אליה... היא היתה מספרת את המאורעות האלה ברזה התולים, והיתה מכליטה כיהוד את הצדדים המטחנים שבמאורע, וכל השומעים היו ממלאים שחוק פיהם ומשמיעים חדודים שונים מאותו הענין. גם ברסוצקי היה שחוק יחד עם האחרים ומתראה כמבורח; אולם בפתר נפשו עמק היו הדברים האלה שרטים שרטות, ובהיותו מלוח את פריידה־ריישה אחרי כן עד בית אדוניה, לא יכול פעמים אחדות להתאפק מהעיר: אולי נכון לה לעזוב את משמרתה?... היא לא היתה משיבה על זאת דבר, רק היתה שוחקת בקול, והשחוק הזה, אישר היה מביע ברור את כל בטחונה בנפשה ואת כל כוזה לנסיונות האדון או בן האדון, היה מרגיע את ברסוצקי יותר מכל...

* *
*

ערב שבת היה אז. ברסוצקי, אישר היה סמוך על שלחן בעליו הנפח, הבה בקצר רוח עד תום סעודת הערב, למען יוכל לעזב את הבית. היא

ומזהמים, ובהבתים הצרים והדלים האלה שוכנים מיני בני-אדם, השגים ונבדלים מאד ממנו ומכל בני החברה, המינבת איתו... איך היום, עמלים ומשתעשעים בני האדם האלה — את הדבר הזה לא יכול, אף לא נכסף לדעת.

אולם מבלי ישים לב לזאת, היו הפנות הנדהות והחשוכות האלה מלאות היום, היום שונים ומיוחדים אמנם, אך מתאימים מאד לרוחם ומושגיהם של אותם בני-האדם, אשר גם נמוסיהם והרגליהם, מרדנותיהם ותענוגיהם שונים מאד ומיוחדים במינם. בימות החול, בששית ימי המעשה, היה איש איש טרה בעבודתו; אך בימי-המנוחה, שבתות ובהגים היו גם האנשים האלה, ביהוד הצעירים שבתם, מרגישים צורך כשעשועים והתבדרות, ועל פי הצדך הזה נוצרה פה מעין בתי-ועד, שישם היו נועדים מ„המין החזק“: רבנים, סבלים ובעלי-מלאכה שונים, ומ„המין היפה“ — מבשלות, משרות-תוכית ופועלות בבתי-הדפוס...

אפשר להגליט ככטחה, כי אחד הצעירים מהוג מיוחדיו של לור אברהמוביטש לא היה מוצא בשום אופן נחת-רוח בבית ועד כזה, אשר מסומו היה על פי רוב בקצה הצד מטונפה, בקומה תחתונה שקועה למקצה באדמה, בחדר לא מרוח בעל הקרה נמוכה ומערכה דלה מאד... הוא לא היה יכול נשוא את הדם הכבד והאצור המטחת המלא ריח רטיבות, ועה ועטרן; הרגשו האפתתי היה נפגע בודאי מהנמוסים המקובלים פה. אשר היו נראים בעיניו נסים ומגוהבים כבת אחת; גם הכרית, הנעשית במקום הזה, ויהר מיני השעשועים היו מעבירים רק בת צחוק של בוז והמלה מעורבים יחדו על שפתיו.

אולם אותם האנשים, שלהם נועדו בני הועד האלה, לא היו, כנראה, מפונמים כל כך, ולפי תביעותיהם המצומצמות הרגישו את עצמם מספקים למדי. הם כלו פה את עתות מנותתם, והשעות האלה עברו להם בהתעוררות חדה ועליצות ענג, אשר הרגשו את כחם התעוררנה אותם לעבודה חדשה אחרי יופיה-מנוחה.

בית-ועד מטפס כזה היה גם כמעון יגמה ביולת הפרסודית של משרתות, והודות לאימנתה של בעלת-הבית, אשר היו זקוקות לה רוב המשרתות, בבקשן לתן משמרת, היה הבית הזה מהותר עליונים ונעימים במינו, והצעירים בכריחו על פני האחרים. ברושצקי כבר גם הוא את הבית הזה על פני האחרים, אך איתו לא לכמה כל כך העליצות הכללית השוררת פה; אותו משנה ביותר אחריה מבשלת צעירה, פריידהרדישה שמה, אשר היתה גם היא מבקרת תמידית בבית יגמה-ביולה.

פריידהרדישה היתה כבת עשרים שנה. אף במראה החיצוני נראתה

הברור הזה בכללו הכיב את תקות הנאספים, אשר טרחו לביא בגללו ויתענו בארך עת ושמן בצפיתם לו; הוא נגמר כלו במשך זמן קצר מאד ובלי כל סכסוכים מעינים. גם הקידת העדים שהוזמנו, גם טענות באיכות של התובע — כל אלה נראו מזדהרות לגמרי, אהרי אשר הנתבע עצמו הודה על כל פרטי האשמה בלי שום השתמטות ודחי. על שאלת השופט: אם התנפל ביום פלוני ופלוגי על בן-המדרים לוד אברהמוביטש ויכהו? — ענה בלי שמוץ פקפוק: כן. כאשר שאלו השופט עוד: ההיתה לו עלה או מטרה בעשותו כזאת? הירו אמנם פניו רגע, עינו האמוצתי ירוקות הכריקו מבעד לעפעפיהן וכעין דמט קל חלף גוו; אולם אהרי רגע קטן של המיה ענה במנותח שלמה: לא... במנוחה שלמה כזאת ענה: „לא“ גם על שאלת השופט האהדונה: אולי יש אתו דברים להצטרק?

מעצם הרגע ההיא נראו פניו כטאוכנים, ושפתיו היו סגורות ומדוקדקות היטב. הוותרו זאת לא שונתה במאומה גם אז, כאשר נקראה לפניו החלטת השופט, כי ענש מאסד לשבועים הושם עליו; הוא שמע הזמם, ורק בתום המריאה הרעיז את שערותיו העבות והמסומרות בתערת-ראש חוקה... רבים מהנאספים המתאיים-לדעת, אשר נכזבה תודלתם מכבוד המשפט הגלוי, כתרו את הטוען באיכות של קרוגשטיין; אך גם מפי זה לא יכלו להוציא דבר כהפצם ויסור מעליו באי-רצון גלוי: קשה היה להם להאמין, כי לא-זהירות אומנותית יתרה ממריצה את הטוען להתראות בלא יודע ולמשוך בסתפיו, כאלו גם הוא משתומם על ההידה הסתומה הוואת.

* *
* .

קשה היה להאדונים המכובדים האלה להאמין באי-יודעת בא כתי של קרוגשטיין, ועוד הרבה יותר היה קשה להם להאמין, לו נסה איש להוכיח להם כרצינות, כי לוד אברהמוביטש עצמו אינו יודע כלל את הסכה, אשר עוררה את כרסוצקי להתנפל עליו פתאם ולהכותו — וככל זאת הלא כן היה הדבר בפועל!

בן-המדרים העשיר והנאור, אשר בבית-מסחר אביו היה לו דבר רק עם אדירי הסודרים ומחויץ לבית-המסחר — רק עם חוגי החברה הגבוהים השוכנים במעונותיהם המהירים והמהודרים בהרעכות המרכובים — הצעיר המאוישר הזה יכול לכל היוותר לדעת רק זאת, כי ישנן בעיד סממנת צרות ונהדת, אשר משני עבריהן צפופים בתים קטנים, שפלים

ליטכות שרפטיהשלום של המהלקה השלישית בער הפלף נ. היתה מלאה אנשים יותר מכפי הרגיל, גם הנאספים היו רובם לא מהמין המצוי בלשכה כזאת; פה נראו רבים מבני מרום העם המקומי: צעירים מגוהצים ועלמות לבושות לפי המדה האחרונה. נכר היה, כי איזה משפט מענין ומיוחד במינו עתיד להתברר; אך המשפטים הראשונים לפי סדר היום היו פשוטים ומצויים, והנאספים, בני העשירים, אישר מלאו את הספסלים הראשונים, התענו מאד באורך העת ובשממון נורא. הם התעוררו ויצהלו רס למועד הצהרים, כאשר הודיע השופט סוף סוף, כי העידוני יעקב בן היום ברסוצקי נתבע לדון על פגעו ב„מעשה“ בבן-הכותרים לזר אברהמוביטש מרונשטיין.

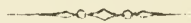
מקום התובע נפקד, כי טוען פרטי עמד בתור באיכותו, אך הגחבע בא בעצמו. הוא היה צעיר כבן המשרועישרים שנה. קומתו היתה ממוצעת, אך מבנה גוו המוצק, כתפיו הרחבות, תודו הבולט, פני השחרהרים והשזופים וכספות ידיו הרחבות והנקטות — כל אלה העידו, כי כתי רב ואגרופיו מסוגלים למהלומות. במשקע לחיו מצדי הטמו, בכפלי תנוכי אוניו ובהחריצים, אישר מסכים לצפרני ידיו גודעו עקבות שחרר ופיה, אישר גם המים לא יכלו להעבירם ברהיצה, ועל פי הסמנים האלה נכר, כי נפה הוא.

כאישר נכנב אל ההלקה הגדורה, אישר בתוך בין שלוקן השופט והספסלים הנועדים לקהל, נטו אליו מבטים רבים בתשוקת הקך מיוחדת; התנפלותו הפלאית והבלתי מבוארה על קרונשטיין הצעיר הטילה סערה בתוג מודעיו הצעירים של האחרון. הם נדבחו הרבה במקרה הזה ויחקרו לסבתו, אך בלי כל הצלחה, כי לא העלו בתקירותיהם כל מאומה.

— אייזהצלחה הגמורה הזאת עוררה והלחיכה עוד יותר את התשוקה לדעת, והתשוקה הזאת משכה רבים אל לשכתהמשפט; אולם נראה, כאלו נגזרה על הפליאה להשאר בלי פתרונים, כי גם ברור המשפט לא גלה כל פרט הדיט ראוי לשרמת לב...

הגיה את רוחו...

לדבר אמנם בלחש, — בין ישני ההדרים הפסיק רק פרנודיקרזים דק
וישפל מהתקרה — אך כחום נפיש רב והוכחה פנימית חזקה...
כחצי שעה עבר. הבת היתה עסוקה בחלוקף תלבשתה והאם דברה
את דבריה בלי הפסק — וסוף סוף השמיעה גם נתשה פרוזות אהדות בלחש,
להיש ישפל ורפה עוד גם מלחש אמה.
ובהדר הגדול כבר היה אוד, כאשר ישבה ישמה האם ופניה צהלים
ונגזים כאחת. „בשעה מוצלחת“ הביעו שפתיה בתשובה על מכתי השאלה
אשר מוננו אליה בעל הבית והאורה בצפית קצר היה...
— בשעה מוצלחת!... בשעה מוצלחת!
ישני הגברים תקעו יד איש לרעהו.



* * *

✽

בהיין שרד עוד אור כהה של בין-ערבים, אך בבית פנימה היה כבר חצי אופל. במעון הודי נתשה, בהחדר הגדול, איש שמש בעתה יום שונות לתכליות שונות, היה למועד ההוא משתה תה. מלבד אבי נתשה ואמה, ישב אל השלחן גם אורה, אך כולם החרישו ויהיו שקועים, כנראה, איש איש במחשבותיו ומערכי לבו.

— נפלאה היא כעיני, — השב האורה, אשר היה מכיר וקרוב לבעלי הבית — מה מרמים האנשים האלה בנפשם?... הם שיכחים, כנראה, כי היא איננה עוד ילדה קטנה וכידם אין פרוטה... מקרה אשר כזה איננו מזדמן בכל יום ואם יתהדטו, לאתר זמן, לא תועיל להם עוד ההרטה...

הוא איננו שדכן אמנותי, כי יהיה נושא את נפשי, הלילה, רק אל שכר השדכנות — אנכי אורחא, תסכן לו מאד, כמובן, משכרת צדדית נוספה כזאת! — אך עקר הדבר ישר כעיניו מאד... אם פוחד אמיד ומכובד כרבי היום ליב נאות לקחת לו נערה עניה בלי כל גדה, הלא היו צריכים הודי הנערה גם להיות שמחים על זאת מאד, ורק עקשנות הסרהרעפ היתה זאת מצדם, כי לא קבלו את הצעתו הראשונה לפני שבועים; אולם לפקפק גם הפעם, אתרי הצעתו ההדשה, בשעה שחיים ליב נכון לקבל על עצמו גם את כל ההוצאה של צרכי החתונה — פקפוק כזה הוא שנגעון גמור, אולת שאין כמיהה!...

— האין זאת אולת נוראה? — הוסיף לחשב — הם היושבים להטיא את כתם נגד רצינה לאלמן וקן, ואם תזקן ככיתם ושערה ילצין בכתוליה — הייטב להם?... היא לא תסכים לזאת?... הלא זקנים וזכמים הם ממנה, ולטובת עצמה היא צריכה לשמוע להם ולכטל דעתה מפני דעתם!...

מהלך המחשבות הזה נפסק פתאם, כאשר נפתחה הדלת ונתשה הופיעה על סף החדר. היא לא יכלה להכחין בחצי האופל את פני המטוכים, אך כאשר קדמה האורה כאחת המהתלות המצוינות במקרים כאלה, הכירה תקף את הקול.

— האמנם?! — הלפה בלבה השערה ככרק ומין רגש מזור, בלתי ברור גם לעצמה, סער בנפשטה.

היא לא שרתה הרבה בהחדר הגדול ותענוד אל החדר הסמוך כדי להחליף את תלכשתה. מהרה באה אתריה גם אמה, אשר החלה

גם זאת, כי למרות כל התאמצותה לאנוס את עצמה ולהתראות באותה שעה כצוהלה ושמדה, לא נעלם בכל זאת מצב נפשה האמתי מעיני סנינה, אשר גם היא מצדה לא יכלה להסתיר את צהלת נצחונה ושחוק לענה...

לזכר שחוק הלעג הזה מלאה נפש נתשה משטמה עזה אל רעותה. מי יודע, אולי לא היתה באמת כל פניה זרה בלב סנינה, כאשר שאלה את פי אודותה על מצב פרנסת אביה ואגב אורחא — גם על זאת, אולי מצעים לפניה איזו שדוכים; אולם נתשה ראתה באותות הידידות וההשתתפות האלה רק התהפשות מהעבה מצד השואלת גם השדה איהה בתשוקת זרון „להטט במקום הפצע“.

— וכמה מתגאה הפתיה הזאת כל כך?! — עלה פתאם רעיון חדש על לבה — היא מדמה בנפשה, כנראה, כי אין איש יודע עוד את הסוד, איך אשה מתיחס אליה באמת; אולם הוא טועה מאד, אם היא תישבת כן:...

נתשה מצאה עונג מיוחד ברעיון הזה, ובמשך רגעים אחדים עוררה בזכרונה שמועות שונות, אשר הגיעו לאזניה בדבר ידמי של איש רעותה אל אשתו הצעירה; אולם מעט מעט, מבלי הכר גם בעצמה, איך נהיתה זאת, נסבו מהשבותיה מהענין הפרטי הזה למשפטים אחרים, יותר כלליים.

— אמנם דעה מוטעה היא, — הכתמנה ברעיונה כעין מסקנה — מה שאהיותינו הושבות לאישר להנשא דוקא לאחד הצעירים ומבקשות את האישר הזה... אשר מדומה זה איננו מתאמת בפועל תמיד... יש מצב, אשר למראית עין אולי אין לקנא בו, אך בעצם מהותו טיב ומאשה הוא הרבה יותר מהאחרים, המעוררים קנאה בזהרם החיצוני.

ההיתה זאת קפיצת רעיון בלי השתלשלות הגיונית, או היה קשר פנימי ידוע בין המסקנות הקודמות והמהשבה התרשה — אך נתשה נזכרה פתאם על דבר איזו הצעה, ורגש מעין חרטה לאחר זמנה, חרטה על מעשה עשוי שאין להשיבו עוד תקפה כלה...

— הן לא ילדה קטנה אנכי עוד — נקוטה בנפשה — עת לי כבה לדעת את החיים ולבלי המשך אחרי תעתועי דמיון והבלי ילדות; — בת עשרים ושבע שנה הנני —, הוסיפה להוכיח ולהכלים את עצמה — ועוד ראשי מלא הבלים ותעתועים, כאלו בת שבע-עשרה שנה הייתי היום:...

ובמדה שהלכה וקרבה אל בית הגוריה, בה כמדה גברו מיסרי כליותיה והכרת עותתה בקרב נפשה.

ראשה שח עוד יותר וקומתה התכיצה, עד שנראתה צוארה כקצרה וכתפיה — כמורמות מעט. היא ידעה היטב, כי לפנים נחשבה בין העלמות היפות, ביהוד הצטיינה בצחות עור פניה, אשר היה רענן וענוג, ובשפיע שער ראשה, אשר היה מעורר קנאה בלב כל רעותיה; אולם זה שנים אחרות לא יכלה לכהד עוד מנפשה את העובדה המעציבה, כי עוד פניה הילך וכהה, הולך ונובל, שער ראשה הולך ונשר, ולשני קצות מפתח פיה למטה, במשקע הלהיים לשני עברי חטמה וממעל לגבות עיניה, מסתמנים יותר ויותר קמטים וכפלים.

— היפלא הדבר!?!... השנים מזקינות ויפי העלומים נוכל, גם אם ההיים טובים ונעימים הרבה יותר, ואף כי כתיים רעים ומרים כחייה!... — האמנם היים כאלה קדואים היים!?

פעם בפעם, כמשך שבועות רצופים היא אנוסה לשבת כלואה בבית, מפני יסורים לה צרכי מלבוש ישונים, וישיבת הכלא הזאת, השוממה למדי גם באופן היותר טוב, ככדה ומדכאה את הנפש שבנעתים כתיך בית הוריה, המלא קדרות צרה ודאגה תמיד... כל פנים עצובים יש, קדרים ונועמים. אביה מחאונן תמיד על סרסרותו, כי היגיעה מדובה כה ודאבון הלב מצוי, רק הישכר מועט ובלתי נפרץ. אמה נאנהה, כי תגרניות השוק והתגונים, אשר היא היכת להם סכומים ישונים, אינם מניחים לה לעבור את הרחוב, ישני אחיה הקטנים כוכים פעם בפעם ומחליטים, כי לא יוכלו לראות את פני מלמדיהם, אם לא יותן להם „שכר למוד“, ואחיה הגדול, העובד זה שנים אהדות בתור פקיד באחד מכתבי המסחר, ממרר לעתים קרובות את היי כל בני הבית בתלונות רגז, כי שכר עבודתו נבלע בצרכי הבית והוא בעצמי הסד כל...

נתשה רגזה כולה לזכר הפרט האחרון. יותר מכל מרר אחיה את הייה, כי התקוטט בה פעם בפעם, ביהוד בעת שנקנה לה דבר מה מצרכי תלכשתה... גם היום למועד ארחת הצהרים היתה כיניהם קטטה: הוא כמש לה בלי ספק תואנות בשביל מגבעתה ההרשה, והיא שמעה מפיו דברים מרים רבים, אשר הרתיתו מאד את דמה... למען השקט מעט את רוחה הנגרשה, עלה פתאם על דעתה לכקר בבית סוניה, אשר לא היתה יש זה ימים רבים.

למה עשתה אולת כזאת?!... האם לא יכלה לשער מראש, כי כן יהיה באחרונה!...

היא הבינה היטב, כי רק ככונת זרון, למען הרעימה ולמען עורר בה קנאה עזה הרבתה סניה לדבר כפניה על אשרה כתי נשוואיה ותתפאר במערכת מעונה ובהפצים השונים, ישנקנו מקרוב — היא הבינה עוד

— לא, אינני עימות כאלה תקרינה אצל כל הזוגות — נסתה לנחם את עצמה — בכל אופן טובים היום כאלה מהי „עלמה זקנה“... נתשה היתה בותרת בשמחת לב גם כתיים כאלה, לוא רק היה הדבר תלוי בהפצה!...

אולם למרות כל ההוכחות ההגיוניות האלה, לא יכלה עוד סוניה למלט נפשה משפע זכרונות בלתי נעימים. עוד היום למועד ארוחת הצהרים נפלה בינה ובין אישה קטטה קטנה. דבר-מה הרגיוהו, כנראה, שם בבית-המסדר; אך בה התעבר מכלי כל סבה נכוחה... מצח בעלת-הבית הצעירה הזעב יותר ויותר, ממעל לגבות עיניה נראו שני קמטים דקים: היא ישקעה כולה במחשבותיה.

* * *

*

כל עוד הרגישה נתשה את מבטי רעותה המלויים אותה, הוסיפה לצעוד הלאה בקומה זקופה וקלות עליוה, גם פניה הוסיפו להפיק צהלה ואי-דאגה: אולם כמעט עברה את שער התער ותרגיש את עצמה בלתי נראה לעין סוניה — באותו רגע ישנתה כולה. הליכתה נעשתה אטית, קומתה התכווצה קצת וראשה שט, גם מעל פניה נגזו הצהלה המעושה ושחוקי-הידידות המלאכותי. מין רגש כבד תקף אותה פתאם, רגש מעיק ומדכא נפיש מאד, ובזכרה את דברי סוניה האחרונים בעת פרידתן, החליטה במרידות רגז:

— תחכה נא עד ישאחיה מבקרת בביתה לעתים תכופות!

גם הפעם, גם בכל הפעמים הקודמות היתה הולכת רק אז, כאשר היה השממון גובר עליה בביתה יותר מדי. היא היתה משערת מראש, כי הפקוד לא ימציא לה עונג רב, כי גם מעט הנועם אשר תמצא בהפקוד הזה, ירעל בלי ספק ממרידות רפה; אבל זאת היו רגעים, בעת ישהיטיבה הממושכה בבית נראה לה כבדה מנישוא והיא היתה מחלה לפרט במהיטבתה את רעותיה הקודמות, אל מי מהן תלך להתכבד סצת... תכונת ההיטבונות האלה לא היתה משעשעת נפש כלל ומסקנתם היתה מעציבה עוד הרבה יותר. רעות רבות היו נזכרות, מבלי משים היו נזכרים גם הימים הראשונים ההם, בעוד ישוהו כולן בנעוריהן אשה בבית אביה; אך אחת אחרי אחת נשאו כולן לאנשים, מעט מעט רפה הקיטר בינן ובין נתשה, מיטנה לשנה נצער מספר הרעות, אשר היתה מבקרת עוד לפעמים בביתן, גם הצעירות ברעותיה הקודמות הספיקו כבר להנשא — רק היא...

היו על המפה; אחר הציבה את הכסאות מסביב להישלחן בסדר מדויק, ואגב אודא הקנה עניבת אהת האלונטיות המרוקמות, אשר על ימני קרנות ארוך-המזון, גם הפיחה קצת אבק מעל כר הספה הרכה.

אולם כל המלאכה הזאת לא היתה מרובה ופנאי היה עוד לא מעט; לא היתה לה איפוא כל כבה להחפו ותהי עפוקה יותר במחשבותיה, מאשר כמלאכתה... לרגעים עמדה תחתיה ועיניה עברו במנוחה מהפיץ להפיץ בהדר הזה ובחדר הסמוך. שתי המטות המגוהצות יחד עם מכסי המישי והכרים האדומים אשר עליהן, ארון המזון יחד עם כלי-ההמדה של זכיות ומחבת לכנה אשר על דפו הגלוי, המלתחה המהוקצעה, המנורה התלויה והתמינות האוליאוגרפיות במסגרותיהן המזוהבות — כל מערכת המעון הזאת, אשר נכרה במקורה הראשונה, כי לונג צעיר בשנה הראשונה לנשואיו היא, הרחיבה את דעתה יטל בעלת-הבית החדשה.

— הכל ערוך כהוגן, כפי שראוי להיות אצל אנשים הגונים — באה לכלל החלטה, ומתוך כך זכרה עוד הפעם את אורחתה.
— כמה שלא התאמצה להסתיר את רגשותיה האמתים, אך הדבר היה נכר למדי, כי מערכת מעוני ומצבי הראיבו את נפשה ועוררו בקרבה מנאה עזה...!

— אמנם, — הוסיפה לחשוב — בזאת אין גם שלא נתשה הלא כבודה ימים ממני לישלש שנים, לפחות, ואני הקדמתי בכל זאת להנשא ממנה... לה מלאו כבר עשדים ויש שנה והיא — אמללה! — איננה יכולה גם לקות להנשא בקרוב...

בלב סנייה התעוררו עוד הפעם רגשות התמלה לגורל דעותה השוממה, ויחד עם אלה הודעונו כסתר נפשה מעין רגשות הדטה על איזה עול אשר עשתה... היא ידעה היטב, כמה מדאיכום דבריה את נפש דעותה, ככל זאת מצאה עונג מיוחד בענות הנפש הזאה ובכנות ורון להרעימה הרבתה לדבר על מערכת מעונה, על הכלים החדשים, אשר נוספו בעת האחדונה, ועל הי נשואיה, אשר הארה כצבעים ורדיים...

בנקודה הזאת נפסק מהלך מחשבותיה הקודם. לפניה הסתמנה פתאם מהשבה הדשה אשר לא נעמה אמנם כלל, אך להסית את הדעת ממנה אי אפשר היה... היא לא יכלה עוד לכהד מנפשה את האמת, כי בדברה אל נתשה, על נעימותיהם של נשואיה, לא גלתה פרטים ידועים אשר איש זולתה לא הרגיש עוד אמנם בהם, אך היא עצמה כבר טעמה את כל מרירותם...

הן כבר חבקי ותשקנה אשה לרעותה פעם אחת בבית פנימה, פעם שניה — אחריו הדלת על יד המדרגות מלמעלה; אולם נראה הדבר, כי הפרידה עוד היתה קשה להן. ולמען דחותה עוד מעט, ירדו שתיהן יחדו כמעלות. פה בפתח המסדרון התחתון חבקי ותשקנה זו לזו בפעם האחרונה.

— זכרי נא, נתישקה, להבא פקדיני לעתים יותר קרובות!

— ברב עונג, סוניטשקה... היי שלום!

סוניה נשארה עוד רגע על עמדה ותכט אהרי ההולכת, אשר צעדיה הקלים נראו כעין טיסה עליוה, הליכה המיוחדת רק לשנות-הנוער משוללות-הדאגה...

— הענייה! — השבה סוניה בלבה — היא מתאמצת להתראות כילדה, מעמידה פנים, כאלו לבה טוב עליה וכל דאגה ורה לה... תונה את מי שתונה, אך אותי לא תולוך שולל!
היא עזבה את מקומה ותהל לעלות כמעלות בצעדים אטיים, שקועה כלה במהשבותיה...

— היא מתברכת בלבה, — הוסיפה לחשב על דבר אודתה — כי עלתה בידה להישלות אותי; אך אני יודעת היטב את הסבה האמתית, מדוע לא נראתה בביתי יותר מהדש ימים... לה לא היתה עוד מגנעת-כציר, רק אתמול עלתה בידה לקנות... אכן, ראויה היא האמללה למנוד-ראש: כל הפין נמצא לה בקושי גדול!

בלב סוניה התעוררו רגשות המלה רבים לגודל רעותה, אך יחד עם אלה השתפכו אל נפשה רגשות של שובע-רצון, שמחה והרחבת-דעת כנוגע למצב עצמה. גם ברגשות המלה עצמם התערב מין נועם מיוחד, נועם ההכרה, שהוכיחה לה את גדל-נפשה ונדיבותה...

בינתיים עברה את המעלות, נכנסה אל מעונה. וכמו שראוי לבעלת-בית אוהבת סדרים, נגשה אל השלחן ותהל לפנות מעליו את ספלי-הזכוכית, אשר הוגשו בהם לפני האורחה מיני מגדנות שונים. כאשר השיבה את הכלים האלה למקומם, אספה את זגי-האגוזים וקליפות התפוחים, אשר

בשעה מוצלחת

מחינה ושוכטה, כן היה גם „אישי“ בלי „כופה ומערה“... הרעיון „לאבד את עצמי לדעת“, להטבע או להחנק, להתנפל מתוך יאוש אל „זרם החיים הפוערים“ או, להפך „להנוד כלה מעל החברה המשתתתה“— רעיון כזה אף לא עלה על דעתו...”

„מי יודע, אולי יפלא הדבר בעיניך; אך אנכי נסיתי להתנחם בהרעיון, כי היא עשתה מה שעשתה מ„הכרה“. בהיותה „אנוסה“ למלא מציה הודיה... אנכי האמנתי בזאת, וכדמיוני כבד נצטירו יאוש ה המר, ענוות נפשוה ומלחמת הדין גימית; אולם גם נחמתי זאת לכהה ממני: אנכי נזכתי מהרה, כי היא שמחה מאד באן שרה הכלתי-צפוי, והעדיים היקרים כהוה יחד עם התקנה להייעושר ודוחה בעתיד — שני אלה ממלאים את כל נפשה ואינם משאירים בה מקום לכל הגש אחר...”

„ההוכחה הזאת גרמה לי באמת צער רב, כי בה היתה גם פגיעה באהבת-עצמי, ופגיעה מעין זו בלתי-נעימה מאד; אולם גם פצעי זה נגלד ברכות הימים, אנכי שכתתי את כל המאורע הזה, רק לא את ה„תורה“, היוצאת ממנו...”

„התורה הזאת, הה, הה, הה, היתה מועילה לי מאד: עיי „נסיון“ אחד נצלתי מעשרה „נסיונות“ אחרים...”

מלמנסן הוסף לשתוק עוד אחרי חתימת ספרו; אולם לי נראה שתקו זה מעושה ומוזיק מאד, ועוד היום, בזכרי את שיחתנו הזאת, עולה מבלי משים על לבי השאלה:

— הנה אנכי נסיתי אחרי הדברים האלה בעשרה „נסיונות“ חדשים, ובכל נסיון ונסיון היתה היא בעיני „בת-שמים“ ואני — „מאשר במאשרים“ ו„אמלל באמללים“; באותה שעה הסתפק הוא דק ב„נסיון“ אחד יהודי, אשר גם בו לא היו כל הוועות האלה — ובכל זאת עוד שאלה היא: מי משנינו נפגע יותר?...

אכן, היתה כתומה היא נפש האדם, היתה בלי פתרון;

על זאת, כי באין ידם משגת לתת לבתם נדה „הגון“, הלא הייתי אני בהכרה התן „הגון“ מאד...”

„באהבתנו, אמרתי, לא היו כל פסגות; אך מעצורים אהדים היו בה בכל זאת. המעצור העיקרי היה, כי מצבי החמרי לא היה מכוון עוד, כראוי לראש בית-דאב, וזאת היתה הסבה, כי כל מעשה רשמי לא נעשה ואנכי לא דברתי גם עם אבותיה מפורש... יחס אלה אלי העיד אמנם, כי מבינים הם את כל, מבינים גם את הסבות המונעות; אך הם התרישו וגם אני התרשתי...”

„השתיקה הזאת, כמובן, היתה רק בני זכין אבותיה; אולם בינינו לעצמנו נדברנו הרבה בעתידותינו. אנהגו לא שנינו אמנם כהלומות ולא בנינו „מגדלים פורחים באויר“, להפך, מסקנות שיותותינו מהסין הזה היו מעציבות ככל פעם, כי אהדי כל מועצותינו היינו מוכרחים להודות באי-אפשרות הדבר לעת עתה; בכל זאת הייתי מתכוון בה תשוקה מיוחדת לדבר בעתידנו, אם גם רחוק הוא, וככל פעם אחרו שיהיה כזאת היו מתרכיב געגועיה עלי, אהבתה — מתעוררת וסמני-הכתה — נכפלים...”

קלמנסין הפסיק ספורו ואני הכטתי אליו ואשתומם לראות, כי רשבו עיניו ותזהרנה במין נוגה מוזר ובלתי-רגיל. הוא הביט נכחו ובפניו הסתמנו מעין עצב, כליין-נפש וגעגועים... נכר היה בו, כי אינו זכרונות מרים ונעימים כאחת התעוררו בקרב נפשו, וכדמיונו ישבו לתחיה מחזות נשכחים למהצה מתקופת-אשר רחוקה...

— האמנם עוד יקרים לי הזכרונות האלה כל כך? — שאלתי את נפשי — האמנם הם כל כך הלב, הדופק בקרב האיש הזה, הרצון והקשה למראית עין?... אמנם, היתה סתומה היא נפש האדם, היתה בלי פתרון!...

ועל רשמי-פני קלמנסין הלף פתאם כעין רשט קל: נראה היה, כאלו ננעו זכרונותיו בדבר-המה, מד מאד... הוא הודעו, ובאותו רגע שב לספורו הנפסק.

„בימים ההם — הוסיף לספר — נודמן לי המקרה לנסוע אל אחת הערים הרחוקות. בנסעתי אמרתי לשהות בדרך רק כשבועים, על כן גם לא התניתי עמה להחליף מכתבים; אולם סבות שונות, בלתי-צפויות מראש, דחו את ישובי מיום ליום, משבוע לשבוע במשך חדשים אחדים. סוף סוף ישבתי, ואתה יסער נא את תמהוני, מכובתי וכעסי, כאשר נודע לי פתאם בשבתי, כי היא נארשה בינתיים לאלמן עשיר וצעיר בלי בנים!...”

„כאבי היה גדול, לבי דאב מאד; אולם כשם שהייתה „אהבתי”

צהטו, אשר היתה עתה סרקסמית כלה. הוא הביט בי, ובנראה, התענג מאד על תמיהוני ומבוכתי.

— כאשר אראה, הנך מטיל ספק באמתת דברי — החל לדבר אהרי הפסקה ממושכה — אינך מאמין, כי הייתי מסוגל לאהוב; ובכל זאת אמת הדבר ונכון כנכון היום:

בת־הצחק הלפה לגמרי מעל שפתיו, רק בעיניו נשקפה כעין אירוניה ובקולו נשמעו לי צלולים מיוחדים, אשר מהותם לא היתה ברתה לי באותה שעה...

„אמנם אהבתי, — החל לספר — אהבתי רק פעם אחת, זאת היתה הפעם הראשונה וגם האחרונה בחיי, כי היא היתה לי „לקח“ טוב מאין כמהו: התורה, אשר ימצאו אהדים בעשרה „נסיונות“, מצאתי אנכי ב„נסיון“ האחר והמיוחד הזה...“

„הדבר היה לפני ששישבע שנים. היא היתה בת להורים נכבדים, אשר היו לפני גם עשירים, אך לעת התודעותנו היו כבר בעוני. אנכי אהבתי, אך גם כעצם תקופת אהבתי לא השבתי, ל„בת־שמים“ ולא ראיתי בדמות פניה את „סמל היופי“. גם לא היתה כלילת־יופי באמת, עיניה לא היו „שמי־ספיר כליל־אכזב צה“, גם לא „השרת ליל־כציר קודר“, לא „תהום רבה“ נשקפת בהן, אף לא „רחבי הלד“; שערותיה לא היו „תלת־י זרב“, גם לא שחורות כ„כנף־עורב“ — עיניה היו חומות־כהות, שיערה — שטן־כהה, וכל אלה כיתר פרטי חיצוניתה היו יכולים להחשב באמת כבינונים וממוצעים...“

„בינוניות וממוצעות היו גם תכונות־נפשה וידיעותיה, גם אהבתי אליה היתה בינונית וממוצעת. קרבתה לא הטילה „סערה“ בנפשי וסרירתה לא שללה שנה מעיני כלילה ותאות־האכל כיום. אנכי אהבתי להיות בקרבתה, התענגתי בשיחתה והברתה; אולם מעולם לא קנאתי ב„ענק צוארה“, כי דבק הוא בה תמיד, אף לא נכספתי להיות „מטפת־אפה“ או „נעל הגלה“, בשביל שאתה הן כל הימים...“

„ובכו שהיתה אהבתי בינונית, כן היו גם מסכותיה והשתלשלותה בינוניות ומצויות. אנכי לא ראיתי תמונתה בהלום, לא השתי אליה „געגועים שאין להעלימם“, ובראותי אותה בפעם הראשונה לא היתה בעיני כ„נדעדי“ מאז... בפגישותנו הראשונות כמעט שלא הייתי מתענין בה כלל; רק מעט מעט נודענו, התקרבנו, היינו לידידים טובים ואז — עוד מעט יותר... אז החלה ה„אהבה“, ובאהבה הזאת לא היו כל פסוקים: אני אהבתי אותה, היא אהבה אותי, אבותיה גם הם שמד

היש עוד קצרה-אפים ומהור-חמה מעלם בן עשרים ישנה בעצם תקיפה „אהבתו הראשונה“?... לא לפלא הוא איפוא, כי גם אני במצב כזה הייתי ענה לכעוס מאד, וכל טענה כנגדי היתה מרתוהה את דמי. איש-סודי בפעם ההוא היה יוסף קלמנסון, כביד ממני לימים כשבע שנים, ומשפטיו הקרים והמתונים, אשר היו הנגוד המהלט להתפעלותי והתלהבותי באותה שעה, הרגיווני כל כך, שלא יכולתי עוד למשוך ברוחי ואקרא בהמי:

— אבל אתה לא אהבת מעולם!... לו נסית בזאת כמוני, כי

עתה אהרת דברתי!

אנכי לא הייתי מסופק אף רגע, כי הוכחה נמרצה כזאת דיה לבטל את כל טענות מתנגדי: אולם גם בפרט הזה טעיתי, כאשר טעיתי אז בפרטים רבים אחרים, השוכים מזה. קלמנסון לא התפעל כלל מטענתי. רק בתצחק של קלסה מרה נגלתה על שפתיו. רגע קטן הכיט אלי בעינים בודדות, אחד ענה כנחת:

— אבל מי הגיד לך, כי לא אהבתי מעולם ולא נסיתי במסה

כמדך?... דע נא איפוא, כי אמנם אהבתי ונסיתי במסה, ובכל זאת לא אהרת אדברתי!...

עתה הגיעה שעתו להשתומם. מבלי שים לב לזאת, „אהבתי“ שעבדה לה את כל הישי ורגשותי ואני הייתי אז במצב כזה, אשר האנכיות מתגברת באדם ונוטלת ממנו את היכולת לחיש ולהבין נפש זולתו — מבלי שים לב לכל זה, לא יכולתי להמנע מהשתוממות רבה, בשמעתי את ההגדאה הזרה והבלתי-צפויה הזאת!...

קלמנסון והאהבה! קלמנסון היה אוהב!

אינני מספק כלל, כי כל אחד ממיודעינו השתומם לא פחות ממני לו שמע את אשר שמעתי אנכי. כלנו ידענו, כי קלמנסון הוא בכלל בעל טבע קר ומתון, ואלה „מין היפה“ בפרט הוא מתוהם בקר-זרות מחלטה, הגם הוא היה מסוגל לאהב?!

והוא ייטב בינתיים דומם. המדידות הקודמת לא נכרה עוד בבתי-

בנסיון אחד

לעתים רחוקות ובמדה מועטה מאד. למרות כל הסגנו והסתפקותו במועט,
לא יכול להשוך גם ככום קטן בשביל בני-כוחו, אף הוא עצמו חב לבעלי-
מעונו העניים ופעמים רבות נשאר רעב במשך יום וימים...

בשעות הרעות והמרות האלה, כאשר היה הרעב מציק לו ומחליש
לבו עד מאד, היה עולה לפעמים על לבו זכר בית „הכנסת-האורחים”
ויצרו היה מפתהו לסור שמה; אולם מין יראה בלתי-מוכרה מפני זה,
שמכונה „להס-הסד”, היתה שולטת בו ומונעת אותו ממעשה כזה....
ובמדה שתכפו מקרי המדסור אצלו בסוף החרף, בה כמדה גברה יראתו
מפני „להס-הסד” —

— הכל, הכל כשר בעיני, אך בואת אל הנסני, אלי!
וימי הפסה קרבו בינתיים. אם בכל ימות השנה אפשר להסתפק
בלטרת להם יבש, אישד מהורה רק פרוטות אחדות; אך בימי-הפסה
אי-אפשר להתקים באפן כזה, ואם יאבה או ימאן, עליו...
הוא ננער פתאם ומביט על כביבותיו בתמהון. במשך זמן מה נמשך
אתרי זכרונותיו, ודעתו הוסחה לגמרי מההוה; עתה הוא זוכר הכל, היא
זוכר גם זאת, כי לא אכל כמעט בבוקר מאומה, והוא מרגיש אפיפת-
כוח רבה וענות-רעב נוראה...

— למה הרחקתי ללכת כל כך?... אם היום או מחר, הן לא אמלט
סז א ת, ומדוע לא סרתי לשם?...

נגוד פנימי אין עוד בנפשו: הוא מבטל רצון עצמו בהחלט ונכנע
הכנעה גמורה מפני ההכרה, התקיף ממנו... הוא מרגיש לאות רבה
בכל אבריו, כרכיו רועדות מהלשה ורגליו כבדות, צועדות ברב עמל;
אך הוא איננו שם לב לכל זאת ושכ בדרך, אישר עבר בה זה מעט—
והירה התרומם בינתיים עד הצי השמים. נגה-כסף חור טפל באמצע
הרהוב, אך עוד טורי הבתים מטילים צל עב, גם הדממה השלמה עודנה
שודרת מסביב.

ללכת הלאה, מוכף להתרחק מ'שם'... הוא עובר בלי-הכרה את הרחוב, אשר בין הצד ביה-הכנסת וכביה-שוק, הוא עובר גם את הכנר לרחבה, עובר עוד שני רחובות מרוביים ובא אל הרוב מרוחק, אשר גם בימות החול הוא שקט, שמש ואפל, ובלי-להג אין נפש היה נראה בו...

השממה הזאת, חצי-האפל והדממה מתאימים מאד למצב-נפשו הטובה. פה אין דבר מזכירו את המציאות ההנה, אין דבר מעורר לבו לעינים אחרים ואין דבר מפריעו מלהלום בהקיץ... הוא איננו זוכר כלל את מקומו ומצבו; בדמיונו מצמידים לילות-פסח אחרים, לילות-פסח של השנים הקודמות, אחד — גם לילות-פסח לפני שנה.

גם אז לא היה אמנם מצבו טוב מאד: העת כבר היתה דחוקה לו, המחשבה היה מורגש ככל פנה, והוא שכע רגו וכעס הרבה, עה ישהיג בקושי את הכסף לצרכי התג היותר הברזיים; אולם כל הרגו ומפחד הנביט הקודמים ניטבו בעצם ערכי-ההג: „ארבע פנותיו“, אשר ישנו כמו בכת קסם, ילדיו העליונים, אשר התכווננו בחדוה אל בגדיהם וכובעיהם החדשים, גם פני אשתו השוחקת למרות כל לאגתה — כל אלה הרחיבו את דעתו וטעימוהו מענגי-ההג המיוחד...

את הענג הזה טעם אז בפעם האחרונה. עוד בשבועות הראשונים אחרי ההג עוב את ביתו, למען „נסות מזלו“ כאחת הערים הגדולות — למה עשה זאת?... למה הרתיק נדוד עד הנה?...

בזכרונו שבים לתתיה כל מאורעותיו ופרטי תיו בפרק הזמן הזה. הוא לא בקש אשר, לא קוה לגדולות; הוא בקש רק פתילתם ויקר, כי בעיר גדולה כ לא יקשה הרבר ממנו. „תביעותי לא מרובות הנה, — השב בלבו — צרכי אינם גם החצי מצרכי בקי-כרך — האם גם מועט כזה לא ימצא לי?...”

ובהרשי הקיץ והבציר אמנם נמצא לו שבר טוב בערך: הוא טעא לו משמחה בתור מפקח על הפועלים באחד הבנינים, ויהי חצי שברו לצרכי עצמו פה וחצי לצרכי בני-ביתו בעירו; אולם מראשית החורף פסקה מלאכת הבניה ויהד עם זאת פסקה גם משבתו... הוא החל לבכש משרה אחרת, הזר על בתים שונים, התרפס וירבה תחנונים: אך כל אלה לא הועילו לו... אמנם גם בקיץ לא היו תיו נעימים ביותר: עבודה של שש עשרה שעות ביום, העליה והירידה התטופות על מערכת-הקורות, תום-הצתדים הלוחט ואבק הלבנים והשיד — כל אלה היו אמנם פרטים בלתי-נעימים מאד; אך גם אותם זכר אחרי כן בהרשי התדק באנתה...

עבודה תמידית לא היתה לו ומשמחה ארעית נמצאה לו גם היא רק

כשבועים הוא הופך והצור והופך יום יום בעיני זה, ובכל פעם הוא אנוס להכיר, כי אין דרך אחרת לפניו.

שני השבועות האלה ענו את נפשו מאד. הוא ידע ברור, כי כל

הקדושתו ומחשבותיו לא תועילנה לו, ובכל זאת חיטב ויחפש עצות —

אך לישוא! יום אחריו יום עבר, ערביהפסה הגיע וכל עצה אין.

עוד בקומו משנתו בכקר הרגיש מצוקת-נפש נוראה, וכשעת סעידת

השחרית המקדמה לא יביל לבלע גם פרומות-לחם אחרת. הוא עזב

את הבית ויהע בלוי-מטרה כרהכות, אך הגדודים האלה לא הקלו מכאובו;

להפך, מראה האנשים, הטרודים מהכנות ההג, והמון הקונים, הממלאים

את כל התגוזות — מראה כל המאשרים האלה פעל עליו פעולה

מדכאת-נפש מאד... הוא שב אל מעונו, אך גם שם היו הכל טחודים

בהכנותיהם להג, רק לו לבדו לא היה כל מעשה, והבטלה מתוך אונס

וי כבדה עליו מנישוא.

— הנה בעלי-מעונו, אשר אני מתגורר אתם — עלו מבלי משים

מחשבות מרות על לבו — הנה גם הם עניים, מאענים כל הימים בענים

ותיים בלחץ, אך היום גם הם "שונים לאחדים"; רק אני לבדו אמלא

מכל...

היום ארך לו מאד, השעות נראו בעיניו כוזהלות בכבוד נוראה,

עד עשר פעמים ברה מהבית הרחובה, מהרחוב — הביתה, ובקצרה-ה

חבה לבוא הערב; אולם כאשר התשיך היום, עוד כבדה המעמסה על

נפשו ומין עקה נוראה תקפתהו יותר ויותר...

— עוד רק שתי שעות... עוד רק שעה אחת...

הוא לא התכוון בעצמו, איך נשארה רגליו אל בית-הכנסת הגדול...

מסביב לו אורה רבה, פנים צוהלים ובגדים חדשים; אך כל אלה מדכאים

את נפשו עוד יותר ודוחים אותו כמו בכת-נעלם אל אחת הפנות היותר

השכוחות... הוא עומד נשען אל הקיר, שומע קול מתפללים; אך שפתיו

אינן נעות וקולו אינו מתאחד עם קולות האחרים, הוא מרגיש את

עצמו גבדל, גבדל מכל הקהל המוכב אותו...

— כל אלה ילכו איש איש לביתו, איש איש אל שלחנו, ואני...

הוא מזדעזע פתאם. כהיותו שקוע במחשבותיו, לא התכוון, כי

כלתה התפללה, אף לא הרגיש בזאת, איך נסתף בורם הקהל היוצא

מבית-הכנסת; רק בהער, בכור הלחץ ובהפזר האחרים לעברים שונים,

הוא מתעורר פתאם, וזכר את מקומו וישואל את נפשו: אנה הוא הולך?...

הוא יודע היטב, כי הבית ההוא נמצא בקצה הצד בית-הכנסת

מהעבר האחר; אך הוא איננו נותן הישבון גם לעצמו על מעשהו ומוסף

אחרי הרעש, מקוצת החפזון ותנועת המהומה של ערב הפסח הגה זה באה מנותת ההג. החוכות עירי הפלך אמנם מלאים עוד עוברים ושבים, אך אלה אינם נהפזים, רצים וגדחקים עוד, כמו לפני שעות אחרות: הם ישיבים מבתי הכנסת והמדרש השונים אחרי התפלה. חבורות חבורות נכדלות כפעם בפעם מהחמון וסרות למכואות החצרות. ההמון כרחוב הולך ונצער. עוד מעט והרחובות מתרוקנים. בדממת הלילה נשמע ברור קול צעדים כודד, אהר המאחרים נחפו לביתו; אך גם הקול הזה הולך ונדם, ודומיה נעימה ונוראה כאדת ממלאה את החובות העיר ההימיה... כל ההנויות סגורות, כל דלתות החלונות כמכפלות התחתונות מוגפות, ושני טורי בתי האבן הגבוהים מטילים צל עב על סני הרחוב; רק פה ושם יוצא קוראורה מאהר הסדקים בדלתות החלון, או נוגה הירה תודר כהרוח, אשר בין שני כתים, והאור המועט הזה מציג תמונות דמיוניות משינות על שטה קטן כרחוב או על אחד הבתלים... כהציאהאפל נראתה כצל נודד תמונת איש הולך, אך קול צעדיו איננו נשמע: אולי מפני שהליכתו אטית מאד, ואולי מפני שעקבות נעליו נתמחו עד היסוד?... הוא איש כבן המש ושלישים שנה, גבה קומה ודל-בשר מאד. מעילי-הרף, אשר הוא לובש, טלוא וקרוע, כובעו ישן ובלה וקצות מכנסיו, הנראים מתחת לשולי מעילו, פרומים, מטולאים ונכתמים. הוא מתנועע בכבודות, גבו כפוף, ראשו מורד ועיניו עצומות למחצה. לרגעים מתעותים רשמי-פניו ומין רטט מזעזע כל גופו: מי יודע, אולי מצינת הערב הוא, או אולי מצהת-נפש פנימית?...

כדרך זה עובר על בית אופה ניצרי. החלונות היחידים המוארים, בשעה שהחלונות הסמוכים מוגפים, מפנים אליהם את לבו בלי רצינו, ולמראה מיני-המאפה השונים יתקשהו פתאם רעיון זה: אולי... אולם הרעיון הזה נראה לו לעצמו רחוק כל כך, שאיננו היטיש גם להשיב כנגדו: הוא בטוח, כי בזאת לא תהיה לעולם, לפניו רק דרך אחת...

— דרך אחת... דרך אחת... מביעות שפתיו בלי-הכרה!
וזאת לא הפעם הראשונה, אשר הוא בא לירי החלטה כזו: זה

בליל התקדש חג

משיכת-כתפים של תמהון מדכרת כמו בכרור: האמנם אינכם יודעים?...

..הוא מתנועע, רוזם... הוא מבקש בודאי לקרא ודו!"

..ודו... אמנם כן, לודו הוא זקוק מאד?"

וכל העינים, הנטויות אליו, מפיקות המלה ומנודרדאש. "יש יסרהו יה — קורא הוא ברור במבטי העינים האלה — היש עוד גוע אמלל כמותו?..."

היש עוד?... היש?...

והמהזה הולך ונמשך, דמיונו מוסיף לציר —

הרשידהאדמה מכסים את עיניו, גושי העפר נוסלים וממלאים את הלל הקבר התדוש: תור ה"קדיש" הראשון מגיע...

מי יקרא את ה"קדיש"?... הכל מהדישים, מניעים ראש ונאנחים בלירצין...

אהד השמשים אשר לא פג עוד שכרונו, קרא כקול צרוד ולשוין מגמגמת את ה"קדיש" הראשון, וכל השומעים נדים לגודל האב האמלל, אשר באתהו בזאת.

* *

*

היש עוד דעה גדולה מזו?... היש?...

הלילה חלף ואתו יחד נודדים גם מחזות הדמיון הנסער: אולם רשמי הלילה הזה אינם נמהים... לשוא מתאמץ ר' גדליה להסתיר שברו מעין זרים ולהתראות בשלו ומאשר: הכל רואים, כי קומתו הזקופה נעשתה כסופה, פניו הרעננים והבריאים צמקו וקדרו — והשמיעה הולכת ומתפשטת בעיה...

מניחה לו לשבת תחתיו כמנוחה... קצף נרא מתלקת יותר ויותר בנפשו,
רגשות חמה עזים מרתתים את דמו, שניו מתעצמות לחדיקה ואנרפיו
מתלכדים מאליהם —

„איך מלאם לבם לעשות כזאת?!”

הוא היה יודע, כי בניו אינם נוהרים הרבה במצות-הדת, גם הוא
כשעתו היה מרשה לעצמו מעשה-זרות ידועים: כמ. אי-אפשר להתנהג
כמי שמתנהגים באתח עדיהתחום — אולם צעד כזה...!

ובכחירות מכאיבה נגלה לפניו כל עמק התהום הנורא, אישר טבעו
בו כל היקר לו, כל נחמת היוו וכל פרו עמלו ושקידתו: למה עמלו?...
על מה שקד כל שנות היוו?...

ושאלת-היאוש המרה הזאת מעוררת בקרב נפשו שאלה אהדת,
מרה ומדאיבה עוד הרבה יותר: האין הוא עצמו אשם בכל זאת, אשר
נהיה עתה?... היא היה מתנאה תמיד בפעולת עצמו במין מעדי
ראש של חמלה על רבים מבני-עירו, אשר לא השבילו כמוהו לטונן
את מצב בנייהם — האין אהדית-הדבר מניחה את ההפך?... האין
הוא ראוי למנוד-ראש מצד אותם האנשים, אשר היה נד להם לפנים
ומקנא בהם עתה?...

רגשות החמה וההתמסרות הגלכים ורפים בקרבו; איתו תוקפוח
איוו התיאשות ואפיסת-אינרגיה מהלפות, בו מתעוררת כעין חמלה על
אפסות עצמו, ובנפשו המדכאה אין גם די רצון להשוב מחשבות, לחקור
את מצבו בדעה צלולה —

* * *

*

הוא איננו מתהלך עוד, גם מודו כמעט שאיננו עובד את עבודתו;
הוא מוטל בלי-כח על כסאו וכלי-הכרה עובדים בדמיונו ציוד אהרו
ציוד, מחזה אהדי מחזה...

בדמיונו הוא רואה את עצמו בחדר-משכבו על ערש-דווי. הבקר
כבר האיר, אך בחדר שורר עיד הצי-אפל, כי מסכות-החלון מורדות. אנשים
שונים מתהלכים אנה ואנה, אך הדממה איננה נפרעה, כי הנמצאים
שעדים לאט, בזהירות על בהנות רגליהם. הדברים נאמרים בלחש, אך
הוא שומע ומבין, כי דשיו רפים אמנם, אבל צלולים עוד למדי.

„מתלתו אנושה — מגיע לאזניו קול מתלהשים — הגפיסה קרובה!”

„ואים בניו? האמנם אינם יודעים דבר?!”

והוא לוקח עוד הפעם את המכתב ושכ לִקְרָא בו...
עתה הוא מבין את המכתב בכללו, מבין על מה מתאונן בנו,
מבין מה היא הצרה הפתאומית והבלתי-יצפויה, אשר עליה מפכים רוב
הדברים; אך ככל זאת עוד רבים המקומות הסתומים והבלתי-מוכנים,
עוד רבים הדברים, הנראים לו כזרים ומתמיהים עד מאד;
הוא קורא עוד הפעם את המכתב, שונה ומשליש; אך הדברים
הסתומים אינם מתבארים בשום אופן והוא מרגיש, כי פה צפון דבר-
מה, השגב ורבי-עֶדֶךְ מאד, אשר איננו יודעוהו עוד...

* *
*

הוא יושב זמן מה בנדהם ועיניו נטויות נכתן אל נקודה אחת.
פתאם הולפתו דעיון כבדק, הוא קופץ ממקומו ופניו מלבינים מאד.
„לא, לא!... הדבר הזה אי-אפשר הוא!”
ובכל זאת הוא הועד כלו ומביט על סביבותיו בבהלה... הוא
שולח ידו לאחוז במכתב, הפרוש על השלחן; אך ידיו הועדות כל כך,
שהמכתב נשמט מהן פעמים אחדות ואיננו מתהפך כהפצו... סוף סוף
עולה הדבר הזה בידו, והוא מחל לִקְרָא את המכתב עוד הפעם מראש;
אך בעמדו בהצי העמוד השני המכתב נשמט מידו, קריאתו נפסקה וגופו
נוטה באפס-כחה אחרונית על גב הכסא —
הוא איננו הישב, איננו מרגיש גם כאב; רק כעין מועקה נוראה
מכבידה על כל נפשו והוא קופא על מושבו בלי תנועה!

* *
*

הוא איננו יודע בעצמו, כמה זמן נמשך מצב הקפאון הזה; אך
פתאם הוא ננער כמו מדהיפה חזקה, והוא מזדעזע כלו, מרים את
ראשו ומביט על סביבו בתמהון. במשך רגעים אחדים איננו יכול לברר
לעצמו מה אחר, אך מעט מעט מתעורר זכרונו והכתתו תשוב אליו.
עוד רגע קטן מסופק הוא ושואל את נפשו: אולי הלום הוא? — אולם
סקירה אהת לעבר המכתב, הפרוש על השלחן, דיה להסיר גם את הספק
הקל הזה...
הוא קופץ ממקומו: סערת-הרוח, ההולכת וגוברת בקרבו, איננה

שם את כף ידו על מצחו ועוצם את עיניו; אך אחרי רגע לכבר שב הוא להליכתו, וככה הוא מתהלך וחושב, מתהלך ותוקף בדברו החידה הסתומה הזאת!...

* *
*

רגליו נלאות מרוב הליכה, מוחו נלאה מרוב עיון ותקירה. מאפס כה הוא נופל על כסאו הרך, עוצם את עיניו ולוחץ בשתי ידיו את רקותיו, כאלו הוא אומר לעצמו בחוקה בעד הרעיון מפעל; אך המוח איננו נשמע לפקודה והמהשבות מוסיפות להגדר זו אחרי זו מאליהן —

היא רואה וטכה, כי מרוב הקירתו מוחו מתבלבל ורעיונותיו מסתבכים, על כן הוא מחליט להסיה מעט את דעתו מהענין המטרידו, ולמען הטות את מהשבותיו לעבר אחר, הוא שולח את ידו ולוקח את גליונות העתון, אשר נהקבלו יחד עם המכתב.

בעתון היה קורא רק את הפרק הפוליטי: יתר הפרקים, ביהיה פרק החדשות, היו נקלים ובלתי-השובים בעיניו: תחת זאת היה קורא את החדשות הפוליטיות בשימת-לב ורצינות מיוחדות; כל פרט בהן היה מעניינה ואל כל שמועה היה הדר ומתבונן... „פה צפונה חכמה רבה ועמוקה בכל מלה, בכל הגה קל — כן היתה דעתו — והקוראים דברים כאלה קריאה שטחית אינם יודעים ואינם מבינים כל דבר“... הוא מנכה גם עתה לקרוא בעיון; אך הדבר הזה אי אפשר לו הפעם: רק עיניו עוברות משורה לשורה ומוחו איננו קולט כל רעיון, איננו תופס משמעות כל משפט... באופן מטנתי הוא עובר משורה לשורה, מעמוד לעמוד, מפרק לפרק, ופתאם מופיע לפניו היסס מ. בראש אחד המאמרים. הוא מחל לקרוא בלי-בחינה, בלי התענינות: אך עוד מהשורות הראשונות הוא נמשך אחרי הדברים הנקראים, ובמדה שהוא מוסיף לקרוא, בה במדה תגדל התענינותו —

הוא קורא על דבר גזרת-יציאה, אשר נגזרה על היהודים, היושבים בעיר מ. שלא כדון, והחדשה הזאת פוקחת פתאם את עיניו והוא מחל להבין את מכתב בנו... רגע הוא מרגיש מעין רוחה, כמו הוסרה מעל נפשו מעמסה כבדה; אך באותו רגע כבר תוקפים אותו רגשות צער ודאגה לזכר הצרה הגדולה, אשר באה על בניו... הוא איננו מסיב עוד את המאמר שהתחיל, כי הרעיון: עד כמה הרעה הזאת נגעת לבניו — הרעיון הזה משעבר לעצמו את כל מוחו של רי גדליה,

לֵב לְכָל דָּבָר, וְמִה הוּא הַתָּא הַמְדוּמָה, אֲשֶׁר הוּא מִבְקֵשׁ עֲלָיו
סְלִיחָה וּמְעוּדָר, „רַחֲמֵי אֲב מִשְׁכִּיל, הַיּוֹדֵעַ לְהַבְחִין בֵּין אֲשַׁמַּת וְהֵן מִשְׁדִּירוֹת—
לֵב וּבֵין הַטֹּאֲת־אוֹנֵס מִהֲכֵרָה מִרִי — מִה פֶּשֶׁר כָּל הַחוּזֵן הַסְתֵּמִים וְהַפְּלֹאִי
הַזֶּה?... מִי יִבְאֵר לִי אֵת כּוֹנֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה?...”

* *
*

הַצֹּת־הַלִּילָה קְרוּבָה וְרִי גְרָלִיה עוֹדֵנוּ מִתְהַלֵּךְ בְּתֵדוּוֹ, שְׂקִיעַ
בְּמַחְשְׁבוֹתָיו. „סְדִרֵי־כְרָאשִׁית נִשְׁתַּנוּ עָלַי — מִתְלוֹנֵן הוּא כַּפְעַם כַּפְעַם
בְּמַחְשְׁבוֹתָיו — שְׁבוּעִים יָמִים עוֹבְרִים מִן הַמְעוּדָר וּמִכְתָּב אֵין; סוּף סוּף
יָכוֹל הַמִּכְתָּב וְהֵנָּה הוּא סְתוּם וּמִלֵּא פְּלִיאֹת! אֲכֵן סְדִרֵי־כְרָאשִׁית נִשְׁתַּנוּ
עָלַי!...”

וּבִאֲמַת, הָאֵין זֶה שְׁנוֹי בְּסְדִרֵי־כְרָאשִׁית? מִי רָאָה כּוֹזֵאת, כִּי
לְמַעַד הַצֹּת־הַלִּילָה עוֹד יִהְיֶה רִי גְרָלִיה עַד וּמִתְהַלֵּךְ בְּתֵדוּוֹ?...
לֹא הִיָּה סְדִרֵי־כְרָאשִׁית קְבוּעַ, כָּל דָּבָר וּמַעֲשֵׂה הִיָּה נַעֲשֵׂה יוֹם יוֹם בְּשִׁעָה
מְזוּמָנָה; רַק הַיּוֹם שֶׁנָּה הִבֵּל. הוּא לֹא קָרָא אֵת עֲתוּוֹ לְפָנֵת עָרֵב,
לֹא יָצָא אַחֲרֵי מִשְׁתַּחֲוֵית הַתָּא אֶל הַמַּעֲקָה, אֲשֶׁר לְפָנָיו בֵּיתוֹ, וּסְיָגָתוֹ בְּפִיו,
לְמַעַן שׁוּחָה מַעֲט אֵת הַעוֹבְרִים עָלָיו מִמְכָּרָיו, לֹא הֵלֵךְ לְבֵית־הַמְדָּרֵשׁ לְתַפְּלָת
מִנְתָּה וְעֵרְבִית, לֹא אָכַל בְּעָרֵב אֵת סְעוּדָתוֹ הַרְגִּילָה וְלֹא עָלָה בְּשִׁעָה
הַעֲשִׂירִית עַל מִשְׁכְּבוֹ... מֵאֵז קָרָא אֵת הַמִּכְתָּב, רַק רְעִיּוֹן אֶחָד מִמֵּלֵא אֵת
כָּל נַפְשׁוֹ, רַק שְׁאַלָה אֵת מַעֲפָקָת אֵת כָּל מוֹחָו. בִּינְתִים בָּאָה „זְקֵנְתִי”
הַחֲדָרָה, וְהוּא לֹא קָרָא בְּאוֹנִיָּה אֵת הַמִּכְתָּב מִתְרַגֵּם יְהוּדִית בְּמִנְהַגָּו.
הִיא הִבְתָּה זְמַן מִה דוּמָם, אַחֲרֵי כֵן פָּנְתָה אֵלָיו בְּשִׁאֲלָתָהּ, וְהוּא לֹא
עָשָׂה הַפְּעָה. הִיא נִכְהָלָה מִפְּנֵי הַסְּמִנִּים הַלְּאִישׁוּכִים הָאֵלֶּה, וּבִלְבַב חֲרָה
הַפְּצִירָה בּוֹ לְהַגִּיד לָהּ, לְפָנֵת, מִה שְׁלוֹם הַבָּנִים וְמִה נִשְׁמַע אֵת: אֵךְ
הוּא עֵנָה בְּקִצְרֵרוֹת וְרַגְזוֹ גְלוּיִים: „שְׁלוֹם, שְׁלוֹם לָהֶם, כָּל הַדָּשׁ אֵין.”
הִיא הִבִּיטָה אֵלָיו בְּרַגְזָה וְדָאָה, בְּמִכְטָה נִשְׁקָפוּ צֵרֵת־נַפְשׁוֹ וְחוֹכְתָה לְתַקְנִית
וּבִאֲנַתָּה הַעֲמוּקָה, אֲשֶׁר הַתְּמַלְטָה מִלְּבָבָה כְּצִאֲתָה אֵת הַחֲדָר, נִשְׁמַעָה
קְבֻלַּת־יִסּוּרִים בְּהִבְנָעָה; אֵךְ הוּא לֹא שָׁם לְבוֹ לְכָל אֵלֶּה...
הוּא לֹא שָׁם לְבוֹ לְזֹאת, כִּי כִכֵּר עֵבֶר זְמַן תַּפְּלָת מִנְתָּה וְעֵרְבִית,

לֹא הַתְּכוּנָן, כִּי הַמְּשֻׁרְתָת הִבִּיאָה מְנוּרָה דוֹלְקָת וְתִשָּׁם אֵת לְהַסְּהָעָרֵב עַל
הַשְּׁלֹחַן, אַף לֹא הַרְגִּישׁ בְּזֹאת, כִּי הַמְּשֻׁרְתָת נִשְׁאַרָה זְמַן מִה עַל עֲמָדָה בְּפִתָּה,
בְּמַחְכָה לְפָקִידָתוֹ, וְאַחֲרֵי כֵן יָצָאה בְּמִשְׁכָּה בְּכַתְּפִיה וּבְהַגִּיעָה רֵאשִׁיה —
הוּא מִתְהַלֵּךְ פֶּעַם בְּחַפְזָה וּפֶעַם לְאִשׁוֹ. לְפַעְמִים הוּא עוֹמֵד רַגְעַ,

מתכנסות גבות-העינים וכל רשמיהפנים נעשים רצינים, כמעט גם קשים.
„לא אנקם הפעם — נוהמות שפתיו בלהש — יוסרו וידעו מועדם

להבא!”

בטרם פתח את המכתב הוא מתכונן אליו מכל עבריו. הוא רואה
שתי מרקאות במקום האדת הרגילה, ובפלס ידו הוא נוכח, כי אמנם
כבר הפעם משקל המכתב.

„הם מרבים להתנצל, — חלפת בתצחוק של רצון על שפתיו —
אך סדת-שיא הוא: כל התנצלות לא תועיל להם!”...

ובהרעיון הזה, הוא מרגיש מין ענג, מין ספוק-נפש מיוחד. רגע
אחד מתעוררת אמנם דאגה בלבו, אולי קרה שם אסון, וההשש הזה
מעוררהו לפתוה מהרה את המכתב; אולם אחרי רגע קטן הוא לועג
בעצמו לחששיו השטותיים, ומבלי שים לב לזאת, שבסת-נפשו פנימה
בוערת כאש התשוקה לדעת את הכתוב במכתב, הוא עושה הכנותיו
הרגילות במתינות שלמה וכלי כל הפזון. הוא יושב לו על כסאו הרך,
נשען בגבו על כר הכסא מאחוריו, מוציא את משקפיו מנרתיקס, מוזה את
זכויותיהם ומרכיבם על הטמו, ורק אז הוא קורע את קצה המעטפה, מוציא
את המכתב בעצמו, פורשהו על השלחן ומחל לקרא בו...

* * *

*

זה וכהצי ישעה הוא קורא את המכתב, שונה ומשלש, והדברים
סתמים ובלתי-מוכנים לו כל עיקר... בכלל רבות מאד הזריות והפליאיות:
מכלותיו ונכדיו אין איש כותב לו דבר, גם בנו השני כותב רק שורות
אהרות; כל המכתב ערוך ביד בנו הבכור, אך גם זה אינו כותב במנהגו
בשפה בודדה, שפתיסותדים קצרה ומחדיקה...

שני גליונות-ניר גדולים לפניו, כתובים מכל עבריהם; אך היא
איננו מכין דבר מכל המון המליצות האלה, מכל ההתפלספות הארכה הזאת
על ה„היים“ וה„דת“, על ה„הכרתה“ וה„אמונתה-לבי“, על ה„הרגל לתנא-איל
היים ידועים ועל הצרך להתרגל לתנא-ייכהחיים אחרים, שונים
ובלתי-רגילים... מה זה עלה פתאם על לב בנו להקביל את אפני-
החיים בעיר מ. אל אפני-החיים באחת מ„ערי-התדום“?... מה פשר
הדברים: „קרבנות בלתי-אפשריים“, „עתידות הבנים“, „הכרת לעשות
מעשה נגד ההכרה-הפנימית“ ועוד דברי-פלא רבים כאלה... למה זה
התעורר בנו פתאם לדבר על יהדותו ועל דבקתו בה, מבלי שים

ר' גדליה וילכרמן מתהלך בחדרו, וברשמי-פניו מסתמנים דאגה, רגז וקצרות של צפיה. „שבועים כבר עברו מן המועד הקבוע — יוצאת נהמת-תלונה מבין שפתיו — הגם היום לא אקבל מכתב?...”

ר' גדליה הוא זקן כבן ששים שנה, אך קומתו הגבוהה עודנה וקופה ופניו בריאים ורעננים לא לפי שנותיו. בני עירו אומרים עליו, כי היו עברו באושר ועתה הוא מבלה שבתו בטובה, והדברים האלה אינם רחוקים מהאמת. כל ימיו היה ר' גדליה סוחר מצליח ויתגורר בעיר מ. ולעת זקנה העביר את בית-מסחרו לבני בניו, כי צרכיו לא היו מרבים עוד ופרנסתו נמצאה לו כדוה מתכונת-הזוג. היו עברו במנותח נפש שלמה, יום אחד לא שנה ממשנהו; רק היום השלישי פעם בשני שבועות היה מצטין מהאחרים, כי אז לפנות ערב, למועד משתה הטהר, היה ר' גדליה מקבל מכתב כתוב על ידי בניו ואנשי-ביתם... אלה ידעו את טבע אבוהם, כי אוהב הוא סדר נכון וקביעות ככל דבר, ובהיותם מכבדים אותו מאד ושוקדים למלא את רצונו בדיוק, לא הרשו מעולם לעצמם, להפריע את הסדר הקבוע ולאחד את המועד. —

כה עברו ימים ושנים, ומה זה היה להם הפעם, כי שנו פתאם ממנהגם?

על זאת נסער לב ר' גדליה מאד, ובנפשו מתהללים רגשות דאגה ורגז, פחד ותלונה.

* * *

*

קול הדלת בהפתחה ובהסגרה נשמע מהחדר החיצון. „גוי-א-האגרות הוא זה!” זעלף הרעיון ככרך כמות ר' גדליה, ובאותו רגע נפתחה הדלת, המשרתת נראתה על הקף והושיטה לו גליונות-עתון אהדים ומכתב... המעטפה נכרת בצורתה, גם כתבת הפירמה וכתב-היד נודעים. רגע דופק הלב דפיקות חזקות קצת מהרגיל, היד הועדת מעט, הפנים נהדים משמחה והעינים מכריקות: אך בהרגע השני מתקמט המצח,

השמועה

האחרונה. הנה הוא, הגבר הבריא והחזק, לא יכל נשוא את כל
התלאה הזאת ויזכא תחתיה, והיא, אישה רפטיבת, ערנה היה וברואה.
מדוע לא היה להפך?

עיניה נטרות אל פני העולה הדלים והצומקים ובמחה סיבת
בלי-היטך השאלה האחת:

מדוע? מדוע?



כל אלה נראו לה כמנהגי-פריצות מתפירים, והיא השתוממה, כי אין העלמות האלה מרגישות לשום בישה טבעית בזאת...
היא השתוממה גם לזאת, כי בעת שהורעו עסקיהם, לא די שלא המעיטו את הוצאתם, אך להפך, עוד הרבו לפזר אלפים על צרכים ריקים ופזותים, על דברים מיותרים לגמרי. תשובת שלמה, כי הדבר הזה הוא הכרחי, כי אי אפשר „לגלות את הקלפים“, ולהפך, נהיץ ל„סמות את העינים“ ולהזק את ה„בטהוין“ — התשובה הזאת לא היתה מספקת לה כלל וכפשוטותה לא הבינה, מה תועלת יש בהערמה זאת: אם עסקיהם הטובים נראו בלתי-מספיקים לצרכיהם המרובים, מה יש לקוות עוד מהעסקים שהורעו?!

עיניה נטויות מבלי משים אל החולה והיא מסתכלת בדיון הני הזה, בקמטי המצה וקוצות שער-השבה.
— סלה נא, אלי, סלה נא לו — געות שפתיה באנחה הרישית אם גם העוה, כבר נענש דיו על עותהו...

העונש היה מר וקשה מאד. עוד בהיות הרוחה למראית עין, כבר היה המחסור מורגש בסתר פעם בפעם ככל מרירותו. בשעה שעוד מאית רובלים היו נפזרים להבל, כאותה שעה כבר היו הסרים כפעם בפעם זוזים אחדים לצרכים הכרחיים. הנושים הגדולים לא זעזעו אותם עוד, אך להם היו נושים רבים זעירים, אשר הציקו להם בתביעותיהם יום יום, ושלמה, למרות גאינו הרגיל היה אנוס להתרפס ולדבר ההגונים אל האנשים הנקלים האלה, אשר בתנאים אחרים לא היה נתנם גם לביא אל הדרו.

היא מודעזעת כלה ורטט עז הולף בכל אבריה. פרק הזמן הזה לא היה עיד הכירע, אהדיו באו ימי הירידה... לא, לא יורדה היתה זאת רק נפילה, נפילה השופה ונמרצה, בלי מעצור ובלי מעמה: עסקיהם לוקחו מהם, מערכת-ביתם נמכרה בפומבי, גם יתר הפליטה, אישר עלתה בידם להציל בסתר מיד הנושים, גם כלי-היקר בכסף, זהב ואבנים יקרות, אישר הצפינו — כל אלה העכישו אחד אחד...

לה צר מאד על כל אלה, אך כמה נחשבה ענות-הנפש הזאת לעמת היסורים האחרים, אשר גרם לה המצב הזה! ראשונה עזבם בנס-יהודם היום-אלטה, אחר היתה גם בתם היהודה ביולה אנוסה לעזוב את ביתם ולנוע לעיר אחרת, למען בקש לה מדיה בעמלה. —

„יש אשר האדם הוא הליש מזוכ, ויש אשר הוא מוצק מברזל“ — עולה על לבה המאמר הידוע בכל פעם, מדי השבה במקדי השנים

פיה שאלו על כל דבר, אתה נועצו על כל מעשה ובטעמה עשו כל מה שהיו צריכים לעשות; במציאות אמם האמתית כמעט שלא התבוננו, דעתה לא היתה השוכה בעיניהם כל עיקר, ואם נסתה פעם להתערב מעצמה בעיניהם, היו מביטים אליה בתמהון קרוב לבזו... בשעת רצון מיוחדת היו לפעמים כהמבט הזה גם מעין רחמים ומטר ראש של המלה...

להמלה היתה ראויה באמת. אך לשוא התאמצה להסבין עם אופני ההיים החדשים: נימוסי החברה הכרכית בכלל ומנהג ביתם בפרט היו זרים לרוחה כהחלם, היא נזורה מהם יותר ויותר ובתוך החיים העלזים, בתוך קהל האורחים השונים, אשר היו ממלאים את ביתם, היתה מרגישה את עצמה בודדה, עוזבה ושיממה... הרגש הזה היה קשה לה שבעתים, כי נעדרה גם מנוחת-הנפש, המצויה במקרי-בידודת אחרים; למדת חפצה היה לבה מתחמץ ונפשה דואבה על מנהגיה-החרות השונים בעיניה-הדת, אשר נקבעו בביתם, גם על הפורנות הנפרזה, אשר בלעה סכומי כסף גדולים בלי כל תועלת...

הפורנות הזאת גדלה עוד יותר מקץ שנים אחדות לשבתם בעיר-הפלך, כאשר מלאו לביילה בתה שש עשרה שנה והיא היתה לעלמה. האם אהבה, כמובן, את בתה היחידה בכל הום נפשה, אך בשום איפן לא יכלה להבין לרוח העלמה הזאת, למאווייה ונימוסיה. על דעת האם היו גם המעון הקודם ומערכת כליו מהודרים ויקרים יותר מדאי, אך הבת לא הסתפקה באלה, כמו שלא הסתפקה בחליפות שמלותיה הרבות, אשר רק פעם או פעמים היתה לובשת אותן, אהה היתה זרה אותן הלאה...

היהדינה היתה על פי רוב רואה ומהרשת, אך לו ערבה לפעמים את לבה להעיר את און שלמה או ביילה על זאת, היתה מתמלסת מפי שלמה רק קריאת-בזו: "אשה כפרית הנך ואינך מבינה כלל את החיים האלה!" מכתי הבת במקרים כאלה היו מביעים עוד הרבה יותר ממה שמללו שפתי האיש.

כן הוא, היא לא הבינה באמת את הדיים האלה. היא ראתה רבים אחרים נוהגים כן, ובכל זאת נראה לה תמיד, כי המנהג הזה מקולקל מאד. היא התבוננה כי בתה איננה נבדלת במאומה מכלל כל רעותיה, ובכל זאת היתה מוצאת את הנימוסים האלה בלתי-הגונים מאד לנערה תמימה וצנועה. סבוב הצעירים התמידי, הטיולים והבקורים התרפים בתיאטר, כרותי-הנשף, ערכי-המהל ושעשועי-המסבית, גם לבוש-המשתה ומחשוק-הגו הזה—

שדי היתה זאת, עניש ראוי לי על פי מעשי!

* * *

*

מהשבותיה כמו קופאת במשך רגעים אחדים על הנקודה הזאת. לא זאת הפעם הראשונה עולה על לבה הרעיון, כי אם גם קנאתה האוילית וחשידיה הריקים לא היו הסבה היחידה, בכל אופן עזרו הרבה להתהווה השנויים הנמרצים בארצה-היהם ומצבם... אם בעיני שלמה ישרה מאה ההחלטה, להתישב בעיר-הפלך נ, היה הדבר הזה טבעי מאד: נפשו קצה מפני החיים הגרועים בבתי-המלון, ושיבת-הכפר לא התאימה עזו עם הרגליו הכרכיים, גם דעותיו כהטף-הבנים הצדיקו את החפץ הזה... לבנם הסבור חיים-אלטר מלאו בימים ההם ארבע עשרה שנה, לבתם ביילה — שתיים עשרה — וכבר באה העת לשים לב להנך שלם, וככפר הן לא היתה כמעט כל אפשרות לזאת...

כן הוא, מצד שלמה היה הדבר הזה נכון מאד; אולם היא מצדה איככה הסכימה לזאת? ישיבת הכרך בעצם לא היתה רצויה לה כלל, צורך התקונים באופן הנך בניה לא הרגישה, להפך, במדה ידועה, גם יראה מפני התקונים החדשים האלה — מה הגיעתה אפוא להסכים?... היא מצאה אמנם אמת-לאות שונות, להצדיק את מעשיה בעיני עצמה, היא התאמצה להאמין, כי הוכחות אישה פעלו עליה; אולם בסתר נפשה פנימה הכירה היטב את הטעם האמתי, כי להסכים לזה המדיצה ביהוד החפץ להיות תמיד על ידו, להרחיק מעל יו את הגבירה ברמן, לראות בעיניה תמיד את יחס זה לזו...

היחס הזה לא היה מסוגל כלל לשמח את לבה: הוא לא שונה, מאשר היה קודם לכן; אך היא עצמה, כנראה, שונתה במדה ידועה, או השקפתה על זאת, לפחות, שונתה... היא עצמה לא ידעה, היא לא נסתה גם להקיר, מה היתה סבת השנוי הזה: האם פעלו עליה שנויי המקום ותנאי החיים החדשים, או קרבת האהין ברמן, אשר לא מצא, כנראה, כל זרה ביהם שלמה אל אשתו? איך שיהיה, אך הגשות קנאתה הקודמים פסקו. בכל זאת לא פסקה שנאתה המסותרת אל הגבירה ברמן, כי היתה לה לצרה מפוככה במקום אחר.

היא עצמה איננה יודעת איככה נהיתה כזאת, אך בניה, ביהוד ביילה בתה, נקשרו אל הגבירה המרמית, אשר היתה להם לאם: את

היתה מרגישה פה את עצמה לא רק כמוותרת, אך גם כמפריעה, והמצב הזה היה כבד לה מנשא. היא הדלה מהשתתף בהשעשועים האלה, אך השעשועים לא פסקו בשביל זאת... אישה והאחרים נפי פעמים אחדות לפצור בה, אך סדובה המריצם להדל ממנה זמעט מעט הפנינו לחשוב את אייהשתתפותה כדבר טבעי ומחויב.

היא נשארה שוממה בביתה, אך גם פה לא הונח לה. למרות כל השתדלותה להפיה את דעתה מהענין הזה, היו כל מחשבותיה סיכנות רק עליו: היא היתה משערת לדגעים מה הם עושים, איה הם נמצאים ובמה הם משתעשעים...

היא התענתה מאד מהרגשות האלה, ובאותה שעה עצמה נכלמה והתהרטה בהם, כי השכה אותם למתועבים מאד. מבלי יכולת להסירם מלבה כליל, התאמצה להסתירם, לפתת, מעין זרים. מטעם זה הרה לה היטב גם על גיפתה הדורה, אשר נמצאה ללא דרשונה ותהל לסכסך את הדברים ברמויה הארסיים.

— אך עורת את, או שוטח שאינה מרגישה כלל — היתה לוחשת באזניה פעם בפעם — הכל מן הצד רואים ושוחקים בקרבם, רק את, הנוגעת בדבר, אינך מתבוננת מאומה... לוא הייתי אני תחתך, כי עתה לא היה כזאת... בביתי, בדשותי, לעיני ובפני, לפתות, לא הרשיתי כזאת מעולם...

בפטר נפשה לא היתה יכולה להכחיש את אמתת הדברים האלה, אך בגלוי היתה מתראת, כאלו היא ממאנה להאמין, כאלו היא כועסת גם על ההשד הזה מצד אחרים... היא היתה קיצפת גם באמת, כי מונח גיפתה לא נעלמה ממנה. דבורה היתה גיפתה מצד שלמה, ובכל אופן לא היתה פה אהבה יתרה; השמחה לאיד והחפין להרעים היו גלויים ונכרים למדי...

אולם הידיעה הברורה הזאת לא התישה את כח הרעל, אשר היה ממך בהוכחות הדורה, והרעל הזה פעל את פעולתו המפסדת בקרב הנפש הדואבה: הפצע לא נגלד, רק העמיק יותר ויותר. היא התענתה הרבה במשך הירחים המעטים, אשר התארכה הגבירה זרמן בביתה, אך יפורי-נפשה גדלו שבעתים במשך הירחים הרבים, אשר ישב שלמה בעיר הפלך נ... היא באה למדרגה כזו, שהיתה תישרת אותי גם בשדה יתרה שם, בשדה בלתי-נצרכה כלל לעסק...

— אמנם אשה נכערה, חטאת מאד, ככה-רעון הייתי — נעות שפתי היהידינה בדאבון-לב עצום — הטא הטאתי במחשבותי הרעות, והמחשבות האלה הכיאו לירי מעיטים, אשר אחריתם היתה רעה וזרה מאד... מוסד

— אמנם כן, עין פלילי היה זה — מתרעמת היא על עצמה — על לא דבר הקצפתי את האללים... מרוב טובה הייתי מתאוננת רע, על כן הסיר ה' את הטובה הזאת ממני. הוטאת, הוטאת מאד הייתי... תמונה עולה פתאם לפניו והנשית ההרטה מתעוררים בקרבה עוד יותר.

— גם לה הטאתי הרבה מאד בהרהורי הרעים... היא בעולם האמת, כבר צורפה מכל הטאיה, ואני עודני... היא מתאמצת לסלק את התמונה הזאת מנגד עיניה, מנסה להפסיק את זרם הזכרונות הבלתי-רצויים האלה — אך לישוא. שלישלת הזכרונות הולכת ונמתחת, ולפניה מרהפת בלי חשך תמונת אסתר ברמן, אישה עמיתם בעיר הפלך נ, אשר באה כפעם בפעם בחדשי הקיץ אליהם „לישאק היה צה"...

הגכירה הכרנית הזאת לא הצטינה אמנם ביפיה, לא היתה גם צעירה ורעננה יותר מדאי; אולם גהיצה הכרכי, נימוסיותה ופאר לבושה מזו את ההסרונות האלה. יתרוניותיה עשו חישם באופן כולט בעת שהמשילוח אל בעלת-הבית. יחס שתי אלה זו לזו היה בידידות רכה, אולי גם נפרזה; אולם הידידות התוצינית הזאת הגדולה עוד יותר את הנגוד הפנימי של בעלת-הבית אל אורחתה.

גם אז היתה היה-דינה טופלת כבר אישם על נפשה על אדות מהשבותיה הרעות, ובכל זאת לא יכלה לשליש ברוחה, כי למרות חפצה היו רגשות רגז וכעס מתעוררים בקרבה למראה היהם, אשר בין שלמה והגבירה ברמן. בעוד שהיו דבריו בחברת אישתו מעטים וקצרים, והיה כלו שקוע במהשבותיו, היתה חברת האורחה מעוררת אותו באופן נכה למדי ושיחתו עמה היתה חיה ועליוה... השיחות האלה היו סיככות על ענינים, אשר רק הם מצאו בהם ענין מה, גם נזכרו פעם בפעם מאורעות או אנשים שאינם, אשר היו ידועים רק להם, ולחיה-דינה לא היה אף מושג קל מהם; על כן לא יכלה גם להשתתף בשיחה, ומבלי משים הרגישה את עצמה זרה ומרוחקת בתוך ביתה, בחברת אישה...

הרגש הזה תקפה עוד יותר בעת השעשועים השונים, אשר היו נערכים לכבוד האורחה. היא השתתפה בהם פעמים אחדות; אך מסעיד הטוול האלה, הכרות „על פני הדישא תחת כפת השמים", ארית הפקועות והאגוזים, השיטה בסירות על פני הנהר וצידת הדגים — כל שעשועי הכפר החפשיים האלה, אשר הולידו בקרב האחרים התעוררות רכה, עליצות סוערה והשתובכות נפרצה, פעלו עליה פעולה הפכית. היא

קרובה, ומצד אחר נעימה היתה לה ההכרה, כי מיד אישה שלמה כל זאת.

אמנם כן, המסכה הזאת היתה לה לעונג רב, אך הביאה לה גם טרדות רבות ואיננעימות. יחד עם קרובה נמשכו אליהם גם קרובים עניים ממשפחת שלמה, ובעצמה איננה יודעת ברור, מה הגיעתה לזאת: האם רגש הכרת-תודה מצדה לאישה על כל הסדיו לבני משפחתה, או הפיץ פשוט לעשות נהנתרות לו, או אולי רגש אחר — איך ושיהיה, היא התיחסה אל קרובי אישה בידירות יתרה ופעמים רבות השתדלה לטובתם ותמליץ עליהם לפני אישה. „עסקינו, כרוך הי, נפרצים — היתה משיבה אל לכה — גם לאלה יספיקו!“... אולם דעת הקרובים עצמם לא היתה כן, ומהתנגשות שני הצדדים יצאה איבה ומשטמה בלתי נפסקת. קרובה היו מרשים לעצמם הירות יתרה והיו מוכיחים אותה, כי היא נושאת פנים יותר מדי לקרובי אישה; אלו האחרונים היו מסתפקים בעקיצות מסתרות ותיכחות ברזו, כי קרובה נהנים מצדה בזכות יתרות. בינם לבין עצמם לא פסקו דברי דבה רעה, ותחבולות שונות אלו כנגד אלו.

המון זכרונות רבים מתעוררים בהרהידינה מבלי משים, ולפניה עוכרים בפרטות כל מקרי-החיים ההם, חיים שוקטים, טובים ומאוישים למראית עין, אך באמת מרים ועצבים.

האם היתה באמת מאושרה, שמחה בחלקה לכל הפחות? גם או לא ידעה, גם עתה איננה מוצאת פשר הדבר הזה, אך ברור הוא הדבר, כי בעמקי נפשה פנימה לא היתה מסתפקת כלל בכל הטובה הרבה והרוחה, אשר היו סיכבות אותה. ומבלי תת גם לעצמה השוכן ברור על זאת, היתה מתנגעת פעם בפעם על הימים הראשונים, עת ישבו כמעט בדר בהבית הדל והנמוך בקרבת רפת הבקר... שנוי המצב גרם לשנויים רבים אחרים בארחה-חיים. מעת שהתלו העסקים הגדולים היה שלמה יושב בביתו רק לעתים רחוקות, כי לרגל עסקיו הנפרצים היה נוסע כמעט שנה שנה הוצה-לארץ, ובמשך חדשים רצופים היה יושב בעיר-הפלך ג. הפירוד לימים רבים מבעלה היה תמיד קשה לה, אך קבלה הדבר הזה כרעה מוכרתה. ואולם גם בהימים המעטים, אשר היה אישה הפשי מעסקו ויושב בביתו, היתה מרגישה מעין רחוק והתנכרות ביחסו אליה. הוא היה מראה לה אמנם בפעם בפעם סימני-ידירות ממשיים בעדיים שונים, ארג יקר ללבוש וחפצים אחרים, אשר היה מביא לה ככל פעם מדי בזאו לביתו; אולם למרות כל אלה הרגישה, כי הם מתנכרים זה לזו, ומאה הצטערה על זה.

והזכות הראשון הזה לא היה האחרון; אחריו נמשכו אחרים, קשים וסוערים יותר. הפירוד בין אביה ואישה גבר, הסכסוכים רבו, הקטטות הזקו ותכפו יותר ויותר, והיא היתה מקולעה בין שני המתנגחים, מבלי דעת אנה לפנות. בקרב נפשה פנימה היתה נוטה אמנם לדעת אביה, ובסתר היתה מתפללת, צמא, בוכה ונודדת נדרים, למען ישוב אישה אל הדרך הטובה; אולם למרות כל אלה לא יכלה להתנגד לשלמה בגלוי, לא יכלה גם להתוכח עמו בשום אופן, ובהכנעה גמורה מלאה את הפצו תמיד. הוא היתה מכירה היטב, כי זה הוא עון פלילי, כי עוורת היא לדעה, אך כח טמיר ונעלם מנעה להתנגח להפץ בעלה. היא הרגישה עצמה נכונה ללכת גם אל ה„גיהנם“ אחרי אישה...

* * *

גיהנם... גיהנם — שונות שפתי היהודינה פעמים רבות בליהכרה — האמנם היו היה גיהנם?... לא. על דעת רבים היו החיים האלה גן־עדן גמור, מלאים כל טוב ורוחה, מלאים אושר וכבוד... התאדים: אשת מוהר־יערים והזוכרת אחיות־ישדה היו מטובדים ונעימים הרבה יותר מהתאר הקודם: העלכת; המעון החריש, אשר חדריו הרבים והמרווחים היו מקושטים ברהיטים יקר־יערך, היה מרחיב את הדעת הרבה יותר מדמעון הצר והדל, אשר תקרתו נמוכה ומעליטנה ורהיטיו המעטים עשויים עץ פשוט; פקודת גבירה, אשר משרתים ומשרתות רבים סדים למשמעתה, גם היא היתה נעימה מעבודת־הפרך בתליכת הפרות... — והמוזים, המרתפים, האסמים, גנות הפרי והירק, הסוסים והמדרכות — כל אלה, אשר היו עתה כרישותה, והיא לא שערה כמוהם גם בהמינה מעודה?... והכבוד הרב, אשר נחלה פעם בפעם מדי בואה העירה, גם העדיים היקרים, אשר משכו עליהם עין רבות ומבטי־קנאה מכל עבדים, מדי בואה אל בית־הכנסת להתפלל בימים הנוראים?

ההיתה לה סבה להעצב על השנויים הבלתי־צפויים האלה בחייה? הסכסוכים הקודמים בין אביה ואישה נשכחו גם הם ברבות הימים, ולכל הפחות, לא נראו עוד באופן בולט. נראה היה, כאלו הודה גם אביה, כי השליל לשלמה לעשות בכבוד את המסחר על פני הרבנות, ולא זו בלבד, אלא כי גם אחיה וגיסייה נעזרו על ידי אישה, כי נמנו לפקידים בעסקיו הגדולים והנפרצים וימצאו לתמם בכבוד ורוחה... והיא עצמה מצאה בהעבודה הזאת עונג משנה: מצד אחד ענגתה הנאת

רעיון אחד היה מציק לה יותר מכל. אחרי חתונתה כבר עבר בעת ההיא יותר משבע שנים: במשך שלש השנים הראשונות לא היה לה ולד, אחר ילדה שלשה בנים וכלם מתו בהתדשים הראשונים להולדם... בעיר ס. היה אז רב זקן, "צדיק" מפורסם, והיא נסעה אליו. מהעת ההיא כבר עברו קרוב ל"שלשים שנה, והיא זוכרת עוד את הפנים האלה, אשר "השכינה היתה שורה עליהם", את העינים המלאות רחמים ונדיבה ואת השפתים השזוקות בנעימות. היא שמע כמאור פנים את ספורה, כל "סגולה" לא נתן לה, רק אמר אחרי חשבו מחשבות במשך רגעים אחרים: "היו ילדי, את ואיטך, וראי-אלהים, גומלי-חסד ועושי צדקה — אז יתכם ה' ונתן לכם זרע קים... גם אנכי אתפלל בעדכם אל האלהים, כי יחוק את לבכם להיות תמימים וישרים כל הימים..." הדברים האלה נקבעו עמוק עמוק בלבה. היא ראתה ברור, כי ה"צדיק" הזקן, צפה ברוחקדשו את הדבר, אשר היה נעלם מכל אדם זולתה, ועל כן הצטערה מאד, כי לא שמע שלמה באוזניו את הדברים האלה: אז אולי היה שם גם הוא את לבו להם, אך כאשר מסרה היא אותם לו, חלף רק שחוק קל על שפתיו... היא בעצמה מלאה אחרי עצת הרב: היא הרבתה צום ותפלה, נדבה כפעם בפעם נרות לבתי-המדרש, ואת העניים הפרים לביתה האכילה ממיטב החלב והחמאה, גם העניקה להם מכל אלה צדה לדרך.

גם מעשי-צדקתה, גם דאגותיה נכסלו, כמעט הרגישה את עצמה הרבה בפעם הרביעית. היא ילדה בן, אשר קראו שמו היס-אלטר, ולגדל שמתה לבה היה הילד הזה בריא ושלם; אולם הדאגה המסתרה והפחד הבלתי-ברור לא פסקו: די היה לסימן-מחלה היותר קל להגלות בילד, והיא היתה רועדת כלה מפחד וסובלת יסודי-נפש נוראים... יסודי-נפש רבים גרמו לה גם מסבות אחרות בימים ההם. אביה לא התכונן במשך ימים רבים למה שחתנו עושה, כי היה טרוד בעניני עצמו, אך מעט מעט הפנה לבו לזאת, והניצאות התכוננותו לא השביעוהו נתת כלל... וכאשר נסה דברים אל תתנו גדל עוד יתה הפירות ביניהם. שלמה הודיע בהחלט, כי איננו הפיך כלל להיות לרב.

— ומה אפוא אתה אומר לעשות? — שאל אביה אחרי רגעי ההשתוממות הראשונים ברגזה. בני הילד בחרה השני המריצה לעזוב את המשוחחום ולא שמעה את המשך השיחה בפרטות, אך על פי קול-הדברים, אשר הגיע לאזניה, הבינה כי הוכחה הוא קשה וסוער. כאשר שכנה אחרי חצי שעה אל החדר, כבר פסק הווכות, אך המתוכחים היו נסערים ונרגזים מאד ופניהם היו נלהבים ומכסים זעה רבה...

— ספס גדול הוא, אם באמת אין לרב כל צורך בידיעות ולמודים אחרים, אך לו גם יהי כדברך, בכל אופן אין ידיעת השפה הפולנית למותר: הן יקרה לרוב, כי אחד מאחינו מינה אל רכבם, בהיות לו עסק עם יהודי — הנכון הוא, כי יהיה הרב זקוק או למליץ?

היא לא ידעה מה להשיב על הטענה הזאת, גם אביה, אשר התוכה ה„פריץ“ עמו בענין זה, לא מצא תשובה נכונה; בכל זאת היתה בטוחה, כי הצדק אתם, אפס כי אייפאטד הוא לבאר לנכרי, מה גדולה הכמת התורה ומה מרוממה היא, עד שישאר התכמות כאין נגדה.

מטעם זה לא היה לפלא בעיניה, כי אחרי הדשים אחרים התחיל שלמה לא רק להכין, אך גם לדבר פולנית: מה נחשב דבר פתות כזה לעלי כמותו?... היא האמינה, כי רכש לו שלמה את הידיעה הזאת רק משיהיהו התכופות עם ה„פריץ“, ועל לבה לא עלה השד, כי מקדיש הוא להדבר הזה שעות מיוחדות בכל יום.

מתי נודע לה הדבר הזה, גם היא איננה זוכרת כדור; היא איננה יודעת גם זאת, מתי התעורר בקרבה ההשט הראשון? היא היתה טרודה מהבקר עד הערב בעבודת-הבית, ובמשך ימים רים לא ראתה דבר מכל הנעשה; אולם מעט מעט הפנתה לבה לזריות שונות בסדר המעשים. היא התבוננה, כי שלמה עוסק רק מעט בתורתו והגנה כל הימים בספרים לועזים, השאולים לו מה„פריץ“; מעיניה לא נעלמה גם זאת, כי יראת-הטאו הקודמת איננה עוד, והוא מרשה לעצמו מנהגיהדות שונים... ידידות ה„פריץ“ והתקרבותו לאישה, אשר בעת הראשונה היתה מתנאה בהן, היו לה עתה למורת-דעות. היא לא שמעה אמנם לרוב את שיהותיהם הארוכות, ואם שמעתן לפעמים לא הבינה דבר, כי העינים, אשר עליהם נסכה שיתתם, זרים היו לה בהחלט; אך גם מכלי הבן תוכנן הרגישה היטב, כי השיחות האלה מסוכנות מאד...

כן הוא, היא הבינה כבר או את הסכנה, ובכל זאת לא עשתה דבר לקדם את פני הרעה. להתוכה עם אישה בעצמה לא ערכה את לבה, כי הכירה את יתרונו עליה, ולפנית לעזות אביה יראה, הן יתעוררו על ידי זה סכסוכים ודברי ריב.

מה היה, לולא ההרישה או? את השאלה הזאת ערכה פעמים רבות אחרי כן לנפשה. קרוב מאד להאמין, כי לו גלתה את און אביה בעוד מועד, נשתנה אולי סדר כל המעשים ושלמה היה באמת לרב, כאשר קו אבותיה ואחרים; אולם היא ההרישה בעת ההיא, אם גם התענתה מאד כסתר גפשה ומהושכנה נודאות עלו על לבה...

אביה — מקדם היו רק עיניו מלככות; עתה נראה, כי גם קלמטר פניו יפה!"

כן הוא, ה"פריץ" היה שונה בפעם בפעם על דבר קסם העינים, כי מושכות הן את הלב. אבותיה והיא עצמה שחקו אמנם כלבם על "שגעון" האדון, אך בכל זאת הרחיבו מהללי האדון את לבם, ועוד יותר היה נעים להם לשמוע כאשר הציע "הפריץ" להזוג הצעיר את חכירת-פרותיו באהותו הקרובה... עסק כזה היה מתאים לחפצם, כי באופן כזה יוכל הוא לעסוק בתורתו עד היותו לרב...

מי יבין לדרכי האלהים? הדבר, אשר נראה בראשיתו מתאים מאד לחפצם, היה באהריתו למתלאה. לולא המסכה הזאת, כי עתה היה אולי כל סדר חייהם שונה לגמרי!

— ארור יהיה... — נכונה מארה להתמלט מפיה, אך באותו הרגע התנהמה על זה בהשיבה אל לבה, כי לא נתכון ה"פריץ" לדעתם; היא היה ידיד נאמן להם, בכל עת דרש רק טובתם — האם בו האשם, כי נהפכה להם טובתו לדעה?

* * *

תמונה ה"פריץ" עולה בזכרונה. נפלא ומוזר היה מנהגו, אשר לא לא היה דומה כלל למנהג ה"פריצים" האחרים. הוא היה רוק זקן, אך לא התהולל ולא רדף הענוגים ולא התמכר לציד. כל עתותיו היה מבלה בקריאת ספרים שונים, אשר אסף במספר רב, — בנטיעת עצי-פרי, בגדול צמחים שונים ושכלול כורות-דבש; מלבד זאת היה אוהב לשתות הרבה עם אנשים שונים, ולכן התקרב בהבה יתרה גם אל שלמה אישה.

זה האחרון היה משתמש בעת הראשונה משיחות ה"פריץ". מין פחד ובישנות מערבים יתדו נכרו ביחסו אל האיש הזה, ומה גם כי לא הבין בעת ההוא אף מלה אתת פולנית, וה"פריץ" הבין אמנם יהודית היטב, אך דבר בשפה זו רק בקושי; אולם כל אלה הלבו מעט מעט ובמשך חדשים מעטים נתהווה יחס-ידידות בין שניהם.

— אכן הכס-לב הוא שלמה אישך, — היה אומר לה ה"פריץ" כפעם בפעם בעת ההיא — הוא מבין הרבה יותר, מאשר אפשר היה לשער; אך תבל, כי איננו לומד כל דבר, וזלתי הגמרא... מדוע איננו לומד, לפחות, את השפה הפולנית?

היא היתה עונה, כי לאיש המתעתד להיות לרב אין כל צורך לדעת דבר, וזלתי הגמרא; אולם ה"פריץ" לא היה מסתפק בתשובה כזאת.

ללכת יום יום העירה ל"מוד" את שמלתיה החדשות ולקנות הפצים שונים... אביה עסק בסכה ויפארה שבעתים, מאשר בשנים הקודמות, גם היא עזרה על ידו; אולם העבודה הרבה לא היתה לה למשא, להפך, נעמה לה מאד ותמלא את נפשה ענג וגאון: כשכיל מי כל הטרחה הזאת, כל ההכנות המיוחדות האלה? הלא רק בשבילו ולכבודו! ערב ההג הגיע. למועד הצהרים כבר נשלמו כל ההכנות, כל הבית וכל אשר בתוכו פנימה ומסביב לו הצטינו בנקיונם והדרם, גם כל בני-הבית היו ערוים וסימני הוהלת נכרו בכל... עוד מעט והתוהלת נהפכה לעליצות סוערה, כי נשמע משק האופנים על קירות הגשר: המרכבה קרבה עד פתח הבית, והוא ירד מעליה...

עיניה נמשמת מבלי משים לעבר הוהלת. עתה, אחרי אשר כחש וידל, אין לו כמעט כל דמיון עם העלם ההוא, גבה-הקומה ודל-הבשר, אשר פניו השתהדרים היו כחושים וחורים ועיניו השחורות והגדולות — מלאות אש. כשאלו לשלומה השפיל מבטו לארץ ולהיו אדמו, אך מכובתו הגלויה הביא ענג לנפשה, והיא אותה לשחק ולבכות בבת אחת: כל כך מוזרים היו רגשותיה החדשים, אשר לא ידעה איתם מעודה עד אז, ואשר לא תבין למהותם גם היום!

שבועים הימים, אשר ישב התתן בביתם, הלפו לה כחלום נעים, מבלי שתהרגישה איך עברו. פעמים רבות נאספו קרואים שונים בביתם. פעמים רבות בקרו הם בבתי מיוחדים, ברבות טוב ואושר נשמעו מכל עברים; אך לה היה נעים יותר מכל רגש הגאון המיוחד, אשר מלא את כל נפשה למראה הכבוד הגדול, הנתן לו בכל מקום בואו. הלומדים השתאו ל"תורתו", עיני אביה נוצצו והבריקו, התאר "עלוי", נשא על שפתי כל, והיא היתה כרוחצת בנחל עדנים...

גם בפני עצמה בושה להורות על זאת, אך נכון הדבר, כי הכתה במצדדיה ליום ההתונה, אשר נועדה מקץ שלשה חדשים. היא ידעה, כי אבותיו, למרות יחסם, אינם עשירים ואין ידם משגת להמציא לו את הרוחה הנצרכה; התורה מתשת כהו של אדם, ובאין כלכלה טובה ובריאה נעשו פניו דלים וכחושים... אמת הדבר, כי ל"בן-תורה" נאות הוות-פנים כזאת, ואביה היה מתפאר ב"המראה הענוג" הזה, בכל זאת אמר גם הוא לפעם בפעם: עוד תראו, מה יכריא וישמן בהיותו סמוך החדשים אחרים על ילחננו!

וההשערה הזאת נתקימה. במשך חדשים מעטים שונה העלם הדל והכחוש לטובה, עד כי רבים השתאו על המראה. "אמנם גם יפה-התאר הוא אישך — אמר לה פעם אתה ה"פריץ", שהיה אורה מוצי בבית

כי פניו היו צוהלים יותר מהרגיל, ובפנותו אליה נראה צחק-רצון מיוחד על שפתיו. הנסיעה היתה בהצלחה! ההליטה בנפשה על פי הסימנים האלה, מבלי שער כל סבה אחרת. אך אחרי רגעים מעטים נודעה לה חדשה. אשר לא קותה לה. כמעט בא אביה הביתה, לא יכול עוד להתאפק ולטמן בשורתו הטובה כחבו, ובעליצת גדולה החל לספר על דבר האושר, אשר הקרה ד' לפניו: הוא „ראה“ בעיר ס. תתן, אשר כמורו לא פלל למצוא: עלוי, מושלם, גם מיוחד מאד... „צד“ התתן — הוסיף לספר — התעקש אמנם וידרש נדה גדול הרבה, מאשה היה בדעתו לתת, אך למען תתן כזה כדאי הדבר ל„התאמץ“ מעט... הוא רואה כחוש כי מה יצא הדבר: עסק ה„פריץ“ עלה יפה, והוא — האב — ימצא שכר הגון... הדבר התלט, ומקץ שבוע אחד יועדו המתנתנים „לראיון“ באחד הכפרים, אשר כחצי הדרך בין ס. והורנישק. שונים ומשונים היו רגשותיה ביום ההוא וכימים הבאים אחריו. היא לא ידעה בנפשה מה אתה: איזה רגש מעורב מפהד וענג יחדו מלא את נפשה, והיא היתה כהילמת בהקוץ. גם אביה שונה מאד בימים ההם: הדאבה התרישית ורחוה הכהה חלפו מאתו, והוא היה צוהל. כפעם בפעם היה מבליע בפיו אחד מנגוני ההונים, מהתל וחומד לצון, ביהוד התגרה בה התגרות של חבה: „הראויה את לחתן מצוין כזה?“, „הכפרית כמוך תהיה ל„עלוי“? ועוד רבות מעין אלה, אשר היו נעימות לה מאד, אם גם פניה היו מאדימים פעם בפעם בשביל זאת... ככה עבר שבוע הימים והיום הנער ל„ראיון“ בא. פרטי הערב ההוא נראים לה יותר כחלום, כי גם אז היתה כהילמת, נכובה, נפעמה ונרעשה. עוד למחרתו, בדרך שובה עם הנריה הביתה, נסתה לעורר בזכרונה את פרטי התנאים והמשתה; אך כמוחה נקלטו רק דמיונות בלתי-ברורים: פרצופי פנים שונים, גם דמות איש השח אל שלחן הגברים, קול הקורא לה לגשת אל השלחן ההוא, שימת עט בידה הרועדת, שורות מקפצות על גליון ניר כתוב, רשימת שמה על הגליון וקריאת „מול-טוב“ מכל עברים יחד עם קול נפין — כל אלה התבלבלו יחדו ובדמיונה נשארה רק ערבוביה גמורה.

אולם תחת אשר פרטי התנאים לא נקלטו בזכרונה, הנה זכרונית פרק-זמן אחר קימים וברורים לה עד היום, כאלו רק אתמול היה הדבר. היא זוכרת את כל ההכנות הרבות, אשר נעשו בביתם ימים מעטים לפני תג הסבות. ה„פריץ“ השאיל את מרכבתו הנהדרה וצמר סימון האבריים, להביא בהם את התתן. בין כה וכה היו כל בני-ביתם טרודים, ויותר מכל — היא עצמה: מלבד עבודת-הבית הרבה, היה עליה עוד

כחצי מיל מעיר המצער דורנישק ואשר הכרוהו מאת ה„פריץ“ הפולני, אדוני העיר הנוכרה. הם לא נהשכו בעשירים, אך היו בעלי־בתים אמידים, ופרנסתם נמצאה ברוחה מבית־הטחנה, שאם גם לא היה אחוזת־קנינם, אך הכירתו היתה בידם במשך דורות אחרים, על כן לא ערב כל איש את לבו לנגע ב„חוקתם“, וה„פריצים“ בעצמם היו מודים כמעט בזכות ה„חוקה“ הזאת.

מצב בית־אביה ההמרי היה אמנם טוב מאד, בכל זאת, כאשר הגיע זמנה להנשא, היתה „קשה לשדוכים“, והדבר הזה מרר מאד את נפש אבותיה. אמת הדבר, כי במשך שלש שנים הציעו לפניהם שדוכים שונים; אך אביה, אשר היה תמיד רך כקנה ומכטל רצו מפני רצון אחרים, היה הפעם קשה כארו ועומד על דעתו בכל הקף: התנים שונים „ראה“ ו„נסה“, ואחד מהם לא מצא חן בעיניו. אמה אמנם התלוננה לפעמים על המעשה הזה, אך לעשות דבר לא מלאה לבה; היא ידעה, כי אישה מהולל בעיר כ„למדן“ מצוין ואיש „מתון ומיושב“, ולכן לא מרתה את פיו בענין נכבה ורבי־ערך כשדוך לבתה הבכירה...

באופן כזה עברו שנים אחרות, וכאשר רבו הימים כן כבדה המעמסה המורגשה בבית וכן גדלה הקדירות המעיבה את פני אביה כשנסבה השיחה על ענין השדוכים פתאום... מה נפלא הדבר הזה! שלשים וחמש שנה כבר עברו מהעת ההיא ובזכרונה הקיזים עוד כל הפרטים, כאלו רק אתמול נקרו ונהיו... בקר יום קיץ צה היה או, השמש עמדה עוד בשפולי האופק והיא השכימה קום ותצא ותעמד על הגשר הקרוב בהשענה על מסגרתו. עיניה נמשכו אל מי הברכה, המופזים מקוי השמש הראשונים, ואל כנות־האזנה, השונות על פני המים וטובלות לרגעים את ראשיהן בהם. לאזניה הגיעו: שאון המים הפורצים ונדהקים בתוך ארבת השכר, משק האופן ואכנייה־הטחנה, גם רנת הצפרים, המצפצפות ומשיקות כנפיהן, מדי עופן ודלגן בין ערבי הנחל ועפאי העצים השפלים על שפת הברכה... מה היו מהשבותיה איננה זוכרת עתה, גם אז אולי לא ידעה אותן, אך היא היתה שקועה בהן ולא שמעה את שאון המרכבה הקרובה, ורק כאשר השתקשקו האופנים בעברם על קורות הגשר, התעוררה ותרא את אביה וה„פריץ“, אשר נסעו ימים אחרים לפני כן אל עיר־המתוו בדבר עסק אחד.

לפני פתח הבית עמדה רגע המרכבה, עד רדת אביה מעליה; „הפריץ“ נסע הלאה. היא התכוננה, כי פרידת אביה מבן־ליתו היתה הפעם כהפזון, בקצרות גלוי מצה הראשון. היא התכוננה גם לזאת,

על שפתיו מרדף שהוק קל של נדיבות, ידידות ותם, וקולו הרך והשוקט משמיע דברים בנהת ומתינות... באזניה כמו נשנים צלוצי נגון גונה ומלא דאבה, נגון אביה, אשר היה משכים בטרם בקר ללמד תורה, והיא היתה שומעת אותו מתוך שנתה והשה כעין הם נעים, מעין עדן נפלא...

רגשותיה לאמה היו שונים תכלית שנוי מרגשותיה לאביה. אמה היתה גבהת-קלמה וכריאת-בשר, בעלת זרועות הזקות, ידים גסות ועבות, אמוצות וכולטות, הטם רחב ושפתים עבות; קולה היה רם ומרעים, דבורה סוער ופיה מלא אלה, קללה ונאצה: על השפחה, על הילדים, גם על האב. —

— אנא, אלי, סלה נא להטאת אמתך? — נעות שפתי חיה-דינה בתפלה, ורגש נהם עז מתעורר בקרבה. גם אז היתה מכרת, כי עון פלילי הוא להשוב בזאת על אסיהורתה, ובכל זאת לא היתה יכולה להבליג על המון-רגשיה והרשיעה את אמה, המתעברת באביה. נדיבות רוחו של זה, אשר התריש ולא היה עולב את עולכתו, היתה מגדילה עוד את התמרמרותה של „אשת-המדנים" הזאת, ובאמת הן לא היתה אמה רעת-לב כלל וכלל... כן הוא, נפלא ומיזר היה טבע האשה הזאת; היא היתה מתעברת תמיד באישה ובאותה שעה היתה אוהבת אותו, מוקירה שמו והוגה לו כבוד רב; היא היתה מתקוטמת בכל בני-הבית והשפחות, ובאותה שעה היתה גם אסיהמניה, גם בעלת-בית נדיבה וטובת-לב.

על שפתי חיה-דינה נגלה שהוק-קל: היא זוכרת את האמצעי הכדוק והמנוסה, אשר היו בני-ביתם משתמשים בו, למען שכך את חמת אמה. די היה להנעלב לקרא, כי יאמר אמר על נפשו ולא יאכל בלחמה, והלביאה הנוהמת נהפכה כבת אהת לכנשה תמה; הקללות פסקו והפה שיהיה מלא לפני רגעים מספר אלה ונאצת דבר כעת תהנונים, והיה מפים זמרצה... וכמה פעמים היתה משתמשת גם היא עצמה לרעה בתכונת אמה זאת; כמה פעמים היתה מסרבת לאכל, למען התן לה את הפצה, ותמיד הגיעה בזה אל מטרת הפצה; המון זכרונות רכים מתעוררים, וכדמיונה עוברים, כששלת ארוכה ימי נעוריה בבית אביה עם נעימותיהם וממרוריהם, תענוגותיהם ופגיעיהם, שעשועיהם ועצביהם. —

* *

*

אבותיה היו הציכפרים והציעורונים, כי גרו בבית-הטחנה, הרחוק

הלכן, מעיד, כי שערך היה צהוב לפניו ונוגה זהב היה לו. עיניה האמצעות-כחות אינן גדולות מאד. אף נדיבות רכה וסבלנות עצומה בלי קצב וגבול נשקפות מהן.

בהדר ושוורת רומיה, אשר רק דפיקות השעון הקצובות והמית הוזהב-כציד הלה מפריעות אותה מעט. רק אור כהה יאיר חשכו. מהזה כזה מסוגל לנסוך רוח-עצב גם על עליו-ילב ואף כי על האשה הזאת, השומרת על מטת אישה התולה! היא יושבת כפופה ומדוכאה, ובהיות עיניה עצומות עד החצי, היא נראה כנרדמה; אולם השנה רחוקה ממנה ומוחה עובר אמנם עבודתו לאטו, אך בלי השך והפסק. היא מניעה ראשה, כמבקשת להבריה בתנועה הזאת את המחשבות הסוררות; אך מהשבותיה לא יעובה...

— הגה זאת היא פעולת הבטלה, — מתמלאת אנהת-תלונה הדישית מקרב לבה: — אלה תוצאות הישיבה במקום אחד! מעודי לא רבו מחשבותי כל כך, מעולם לא פרצו עלי בשפע כזה...

— היו עתים, — מוסיפה היא לחשוב ונפשה מתגעגעת על הימים ההם — ולי היה איוה ענין נכבה להשב עליו, אך מרוב עבודה יטרדה תמידית לא מצאתי מועד לזאת... כפעם בפעם הייתי דוחה את המחשבות למועד הלילה, בעלותי על משכבי, ואז אמנם עלו הרעיונות על לבי, אך אתרי רגעים מעטים ככה תקפתני הלאות והשנה הפסיקה את המחשבות בראשיתן.

לא כן עתה! בהדשים האחרונים חשבה אלף פעמים יותר, מאשה חשבה במשך כל שנות הייה. בראשונה עוד נסתה להטריד את המחשבות ממוחה, אך כאשר נזכרה, כי אי אפשר להסירן מלבה, לא הוסיפה עוד לנסות כזה ותתן את מחשבותיה להסתר עליה בלי מעצור... עד מאה פעמים כבר עברו, ופעם אתה פעם עוברים עוד ברעיוניה פרטים שונים מהייה; בזכרונה מתעוררים ושבים לתחיה המון מעשים רבים, שנהיו בתקופת ארבעים שנה ויותר.

ארבעים שנה — נפלא הרבר, מה רחוקה ובאותה שעה מה קרובה נראה לה תקופת הזמן הזאת! יש אשר ידמה לבה, כי כל הדברים והמעשים האלה לא היו כלל בהקיץ, או כי קרו לא בתיה, רק בחיי איש אתר; אולם יש גם אשר יראה לה, כאלו היו כלם וגקרו זה לא כביר, אתמול ושלשום, גם היא עצמה בנעוריה בית אביה, גם כל מערכת-החיים של הזמן ההוא נצבה לפניו בכל פרטיה.

לפניה עומד אביה, איש שפליקומה ודלי-בשר, בעל זקן צהוב-כהה ועינים כחולות, השקיעות בהוריהן ומתחבאות בצל עפעפים אדומות;

ההדר צד ועל מערכת כליו טבוע הדתם אמידות בימים שעברו ועניות כהוה: מלאכתם מלאכת אמן מפארה, אך מדוב ימים ורוב שמוש נפסדו, ונתקלקלו. מציאות אהדים מהם כשהיא לעצמה איננה מתאמת כלל להמערכה הדלה הנוכחית ונותנת מקום לשער, כי כל אלה נכללו לפניו במערכה אהרת, יקרה ומפארה מזו.

בפנת ההדר משה וכסאות אהדים. כמרחק קטן מהמטה שלהן עגול ועליו ערוכים כלי סדר: אבקות-רפואה בקפסות ומעטפות-ניר, צנצנות מכורכות בפתקאות בית-המרקחת, כף כסף, אשר בקבעתה כתם דום מספר-רפואה שנקרש, כוס אהת, מלאה חלב עד ההצי ומכוסה ממעל בפסת ניר לבן, וכוס שניה מלאה מים, קליפות תפוח-זהב, הצי לימון, סכין, אשר על להבו נראים כתמים הומים-כהים, פעולת מיץ הלימון החמיץ שתתכווה בו, ושעון-צלחת קטן ופתות בתוך כל אלה שומה מנורת-נפט דולקת, אשר עברה האחד מסוכך בגליון ציה כפול ואורה נפל רק על הקיר מעברה השני, ששם ממעל לגב ספה רפודה ובלה תלויות פוטוגרפיות אהרות ובתוכן — תמונה רבועה: קבוצת-מטפחה.

על המטה שוכב איש תולה, ועל הכסא למראשותי החולה יושבת אשה זקנה.

החולה הוא שלמה רוזנקרניץ, איש כבן המשים וחמש שנה, אף על פי שלפי הנות פניו ושיבת זקנו הוא נראה כזקן בן-שבעים. עיני התבוננות מדויקה נקל לשער, כי לפניו היה האיש הזה יפה-התאר, בריא-בשר ואמיץ כה; אך מראהו עתה מעורר רק זועה: פניו רוים ומראה העפר להם, עצמות לחיו בולטות, הטמי יבש ומחורד, מצחו מקומט, עיניו השקועות בתוריהן ומוקפות עגילים כהים קודחות ובלוי להלוחית, חזהו החשוף כחוש ומכוסה שער שהור וידיו המוטלות בלי-כה על השמיכה צנומות ונראות כפרקי-עצמות של שלד.

היה-דינה אשתו, היושבת למראשותיו, נראה גם היא כבת המשים וחמש שנה. מבלי שים לב לקומתה הכפופה ולפניה המקומטים והבלים, אפשר עוד להכיר על פי תויהם הדקים והענגים, כי יפה היתה בנעוריה. עין הכסף אשר לקוצת שער ראשה, המכבצת מבעד לצניפה

זכרונות-תוגה

(מחיי אשה עברה).

בתארים המיוחדים הללו לטכניקה הכפורה באופן בולט.
ברשדסקי בעצמו, — כמבואר למעלה — היה מסתכל בעין חודרת,
הדרר לעמקי הגפיש ומנתה פסיכולוגי מצוין — ובמתחרות כזאת חוננו
היב הגפישות שבכפורה; אבל המספר שבה כי לא כל בני האדם הם בעלי
עין חודרת כזו ולא כל הגפישות בחיי יום, יום מסוגלות לנתח את פנימיותן
ולחצמיק במסחרי הלכות כמות.

ברשדסקי, כאמור, התירם בשליחה לכל התנועות הלאומיות שמסביב.
אבל לא הרגיש כי אי אפשר לנתח את כל התנועות הצבוריות כאיזמל ההת
והקר של ההתגיון בלבד. יש תנועות צבוריות שאי אפשר לבארן במחקר
ובהגיון, כי מוצאן ממעקי נפש האומה ומסתררה — ובה צפון כהן
וגבורותן, ובכח הזה הנשגב מבינת החוקר והמבקר הן מהוללות גדולות. —
יש גם שהרגיש חסר רק ועדנית בתארים שונים שבכפורה בה-
שדסקי, בן כחנן וכן כמגמן ההרצאה. ביהוד, הרגיש החסרון הזה ביצירת
הראשונות של ברשדסקי. לאט, לאט אמנם הלך החסרון הזה הלך ורפה
ביצירותיו הבאות, ביהוד „כתבים אחרונים" שלו — ולעתים אנו מוצאים
אצל ברשדסקי גם דברי חן, ענה ושיחה, פניני גיש ומחשבה, דמיון
זהוה כמו שדטוטי „הרסיסים" שלו (כתבים אחרונים, חלק ב).

* * *

בימים אחרונים לפני מותו אבד ברשדסקי לעתים את הכרתו
זכירתו — ומכתיב דיו או נראים ומלאי סוד. העינים היו גדולות לעמוקות
וכמו הביטו למרחק רב... לעלטה נראה שמסביב...

נראה היה כאלו הכיר ברשדסקי לפני מותו כהכרה אינסטינקטיבית,
כהכרת-מסתורין, כי לא הכל נלוי וברור ובהיר. זה המסתכל
החודר, החקרן הקר וההגיוני, הלועג לכל נפתר וכמום — כמו האה
שתאם ההים גדול פתוח לפניו, תהום של פליאות ומדות שאי אפשר
להחוד אליהן ולדעת את מהותן, ואחד המדות הגדולים האלה, בן
באישים הפרטים וכן באומה שלמה, הוא — מוד ההיים והמות...

ודשה, נימן תר"ע.

בן-אביגדור.

ספורי ברשדסקי מובלים מעשירות נפורה, עשירות של חמה ספורי, עשירות בנפשות פעולות וכמעשים ועלילות שונות, עשירות ברעיונות ורגשות, עשירות בהטוט הנפשי והנתוח הפסיכולוגי. העשירות הנפרזה הזאת מעוררת לפעמים את העינים וגם מלאה את הנפש לעתים. כל מותר מהסוד הוא לפעמים.

בספוריו הגדולים יש שמבנים ברשדסקי נפשות מיותרות לגמרי שאין להן באמת כל תפקיד נורין, אי יש להן תפקיד קל ערך והמספר מקדיש להן עמודים ופרקים שלמים להגם.

ואם אך נוגע מכתול של ברשדסקי באיזו נפש, באיזה מעשה ובאיזה תפקיד שיהיה הוא מציר ומשרטט אותם מכל צד, כתיצונות ובפנימיות, מתאר כל מה שעבד עליו ואך היה למה שהיה, וכמעט בשכניקת אהת הוא מעבד את כולם, ובה הוא תוטא לעתים לאמנות ולרשמים הנשפעים ממנה. האמנות הציורית הורשת מדה וקצב בנושאי הציורי, כשרטוטים ובצבעים. יש מקומות הדורשים שרטוטים רפים ומדמוים, צבעים כהים וערפליים. מרוב העצים לא יראה העיד ומהם הבהירות תכאכנה העינים המביטות. הציור דורש גם פרספקטיבה ידועה. יש שהתכוונות מקרוב מוזיקה לתפיסת המראה הכללי של הציור. הבהירות הנפרזה והאור המאיר יותר מדי מוקים לפעמים להתכוונות הראיית. יש שמתוך האפל משתקף המראה ביתר בהירות.

ברשדסקי היה הגיוני ובהיר יותר מדי. הקלים של הפסיכולוגיה שלו הם כולטים וישרים יותר מדי, — אבל הן יש ועוזעים נפשיים שבקיים ישרים אי אפשר לתאר אותם. לא כל דבר אפשר לבאר בהגיון, ולא כל מסערו הנפש אפשר להאיר בפסיכולוגיה. יש פליאות נפשיות שאי אפשר לבארן בכל פסיכולוגיה שבעולם. ישנן קפיצות בנימוח המתנגדות לכל הגיון והקני ההשתלשלות הטבעית. ישנם בנפש האנושית ועוזעים ערפליים (אהנונגען), שאפשר רק לדקש אותם בהשערה רגשית, אבל לא להסבירם ולבארם. בועזעירנפש כאלה לפעמים השתיקה או הדמו מבארים יותר מההסבר הנמור. ובנוגע לקיים שונים שבאופי האדם לא הבל אפשר לבאר ביתר תוצאות ההגך והמסבנת והשתלשלות המעשים.

יש בספורי ברשדסקי הגדולים ספורי מעשים ואפיונות שלמות, נפשות ותולדההגון והתהוות אפיון, שאפשר היה להשמוטם לגמרי מבלי כל פתחת לשלמות הספור ולמהלך הכללי שלו, אי לקצדם במדה גדולה, — או היה אפשר לעבד אותם בתור ספורים קטנים מיוחדים, והמפורסם בעצמם היו מיוחדים עיניו הרבה. לפעמים הטא המספר

ומעבר מזה התוצאות: נצוץ שהוא מפלה, הישתררות שהוא התכנעות תחת השפעת הגע של שכהן החושים, רגע של התלקחות לדבת האה עורת ועוברת — עם כל הוסורים הוצאים מזה, עם כל התולדות המרות והמשפילות (אדמוביטש וראיפה ב, באין מטרה).

מעבר מזה זרמים חוקים, תנועות חברתיות עצומות, נפשות נלהבות ומאמינות וממורות לאידיאלים לאומיים (וילנסקי ב, באין מטרה), איז-ראילמן ב, נגד הורס) ומעבר מזה — יטנים, „עומדים מן הצד“: החיים את עצמם ב, ורס“ בסביבתם, המתחזים לכל האידיאלים אשר מסביבותם בבקרת שלילית, בלעג ומנוד ראש (אדמוביטש ואינונשטרט ב, באין מטרה) וספירשטיין ב, נגד הורס), מהם — המכזים על הכל במנוחה ולעג של שלות בהיות להם סוף, סוף איזה אידיאלים אחרים שהם כרוכים אהריהם (איינושטרט וספורשטיין) ומהם — המכזים על הכל בצער ובקנאה על הכרוץ האמונה וההתלהבות בקרבו, באין לו שום אידיאל בהיים שיהי לו לנחם (אדמוביטש).

ובתור צליל-עצב להטרנדיות העיקריות, להבנקרוטים הגדולים של החיים, הננו נפגשים על כל צעד בטרגדיות קטנות, חרישיות, אבל עם זה מרות לא פחות מהגדולות. הננו נפגשים — כנפשות ישרות ומלאות צער ועלבון החיים, צמאות לאשר ואהבה הפונים להם ערף וסובלות וסובלות (כרתה מרניץ ואנה ברזוכוביץ ב, באין מטרה), רוחה ליפשיין ב, נגד הורס), או נפשות שונות בהרבה מצויריו וספוריו הקטנים, כמו „ערך הלכנים של איטקה“, „בלי אהבה — בלי איבה“, „זכרונות תונה“, „מושך בעול“, „לא יצא למועל“, „רצועת אורת“, ועוד ועוד.

באתה, ככל אשר אנחנו פונים הננו האים אך צער ועלבון, עדנת הדמינות והאילויות מצד אחד, וגסות המציאות ואכזריות החיים מצד שני — והנפש האנושית בתוך מפרפת מכאב ומרירות יסודין ועלבונות... מצד אחד הדיקות והשעמום שבחיים, חיים של הזכר כסים ומגמה, של באין מטרה...

ומצד שני לשוא כל ההתחכמות, לשוא כל התרכות הכנות לשאופה אחת, לשוא כל השיטות המכוססות וההגיונות — נגד הורס...

IV

לאחרונה הננו מוצא לנכון להראות גם על המגרעות שבספורי בר-שדסקי שנבעו לפעמים גם מרוב העשירות בכשרון ואמנות שהונן בהן המספר.

מספורי הקטנים היא האידואה היסודית הנובעת מההיים השבורים של הניצוד האידואה של הצער העולמי הממלא את כל פנימותו של המספר, למראה הנקדוש של ההיים, שברון השאיפות והקומביניציות השונות, למראה האכזריות של המציאות הממשית המאה ומהרסת בלי המלה את כל הפרוניצפים וכל השטות הישנות, את כל החלומות והדמיונות הנפשיים. האידואה היסודית הזאת מקבלת במפורים הנזכרים צורת שונות — אבל האידואה אתה היא בעיקרה.

מעבר מזה גאון אצילי פנימי, המתבטא בעקשנות עצומה, התתפשות והתנכחות בפני אחרים בכדי שלא יכירו ברפיונות ומצבים מעוררי רחמים ומנוד ראש, כליאה בתוך עצמו והתמתחות עשויה, ממשל מופרז ברוח וברגש והתמנעות מהתגלות הלב ומהודאה עצמית משום צל של השיש פן תצא מזה, הלילה, פגיעה כל שהיא בכבוד הגאון העצמי : אדיסטרקטיות נפשית ואיסטניסות נפרזה המביאות לידי שעמום ובהילה בעבודה מתמדת, לידי אי מציאות תעודה נכונה כהיים — ומעבר מזה התוצאות : שבר ברוח, מפה נפש גמור, בנקדוש של חיים שלמים, צער בלתי מוסק וראוש מוחלט אדמוביטש ב„אין מטרה“ והד מזה ב„הוא ישב, ליל נודדים“.

מעבר מזה התרככות כל המחשבות והרגשות, התרככות חיים שלמים בנקודה אחת, השקעת כחות עצומים ועמל ממושך וקשה במשך שנים רבות בשאיפה אחת, שהיא מעין כל התכלית שבחיים (אידואלסון ב„נגד הזרם“) בעבודת התנדך של בניו כרוחו, רוח הפשרה בין הדת ובין הדעת, הנה המוסרית הגמורה, על יסודות מוצקים ואיתנים, בשיטה שקולה ומדודה ובדיסקיפלינה אמיצה — נגד איזהמוסריות והפריצות וההפקרות שבחיים הסוערים שמסכוכ, אי : רכי שבתי הקרליני ב„כחה של מחלקת“, במחשבה הגדולה הממלאה את כל חייו בתור „הכן שבחיים“ — מחשבת הנקמה כרב העיר, שגול ממני את כסא הכנסת שישאף אליו, והשתמשותו כחתנו הרב הרך והתמים בתור כלי הפיץ לנכליו , — ומעבר מזה התוצאות : התערערות יסודות של כל בניי הדת שנכנו כעמל כה רב ובהתמכרות של חיים שלמים, הריסה גמורה של כל הקומביניציות הנהדרות ע"י הכה הנדול והתקיף מכל, זרם החיים הכביר העושה את דרכו בסופה ובסערה, הלועג לכל שכר ומעצור (אידואלסון ובניו „בנגד הזרם“), אי ע"י גדישת המאה ואחד המקרים המצויים בחיים המעבורים קן על כל החשבונות (רכי שבתי הקרליני וחתנו הרב תמים ב„כחה של מחלקת“).

מעבר מזה הפיץ עז של הכנעת אחרים תחת ההשפעה העצמית התקיפה, תשיקה כבירה של נציה, לנצה במקום שיש התנגדות חזקה,

הנני הוֹאִים את ברשדסקי מכין את התומר והלכנים בפכלנות מצוינה, ואהרי כן בשעה שהוא מניח את היסוד ומתחיל לבנות ומניח אריח על גבי אריח, שורה אחרי שורה, והקירות מתחוממים יותר ויותר וסוף סוף נעשית התקרה ומשתטת הגג והכנין נגמר. וכשם שידע ברשדסקי לציר במכתילו התרוץ וכצבעים הדרושים את המחזות שחפץ להעביר לפנינו בעת התהוותם, כן ידע להעביר לפנינו מחזות שונים, בשלובי זכרונות או פשוט לספר לנו על אודותם בתור רשמים מימים עברו, ברפלקסיה שלזה ונוגה, במדגנות הרישית ואצילית — כמו ברוב הציורים והספורים ש"בכתבים אהרונים" של.

גדול היה כשרוני של ברשדסקי גם בציורי מומנטים מרעישים, דגעי התפרצות קטסטרופה ידועה, אחרי כל המסכות וההכנות שקדמו להן, דגעי מהפכות נפשיות והפכת הקערה על פיה. כאמור היה ברשדסקי אוניקטיבי בכל ספרו, הגדולים והקטנים. הוא התאמן תמיד להתכזר ולהתחבא מפני קוראי ספרו לכל יצירו את התיחבנות העצמית לנפשות שיצר ואת השקפתו עליהן. הכללות האפיים של הנפשיות שבספרו נעשות אפוא אם ע"י תזות פסיכולוגי של עולמן הפנימי, אם ע"י האדות הבאות להגלי העיבוד והמקרים השונים הנגעים בהן, אם ע"י הדווים ולפעמים גם ע"י תזות דעת של נפשות אהות על אדותן.

ועם זה, למרות האוניקטיביות הנפרזה של המספר, הנני מכירים תמיד את הסומפטיה שלו לנפשה ידועת, למרות מומיהן ולקניי נפשותיהן, ולמרות זה שאפיהן ודרכיהן בחיים לא זכו בעיני.

III

הגבורים העיקריים של "באין מטרה" ו"נגד הרס": אדמוניש ואיוראלסון, בכל היותם שנים זה מזה יש באפיהם קיום משותפים, שרשמים דומים, והמתבונן בהם, לא בהשקפה שטחית, וכיר כי שניהם מודמך אחר קורצו. מחומד כזה קורצו גם נפשות שונות ממדרגה השניה, שבספרו אלה וכן בהרכב מספרו הקטנים. נראה כאלו השתבדה הפנימיות של ברשדסקי לרסיסים והרסיסים הללו נפרזו בכל הנפשות הללו. בכל הלך רוחן מחשבותיהן והגשותיהן, בכל ענוויהן, ספקותיהן ומתוודותיהן הננו שומעים הדים נאמנים מהצלילים האדירים העולים באוני מהסומפטיה הסוללת, סימפונית הנפש של היוצר.

והאידיאה היסודית המונחת בשני הספורים הגדולים וגם בכמה

למוד את הורם הספרותי הנבדל מהם. התאור המפורט של היצירות הדברים מונה ביסוד השטח הנאטורליה בספרות, השטח הפאנתאיסטיה באמנות, המכירה כי בטבע ובחיים אין דבר חשוב ופחות, אין חמד וצורה פנימית והיצוגיות, כי הכל אחד, כי ככל מתגלה נשמת היצירה העולמית, וכי שלמות היצור אפשרית רק בקיומן כל הקיום הנוגעים בו — ומכל הישגים הייצוגיים והפנימיים מתהווה הרמוניה אחת, ציור שלם ומקוף. וכדשדסקי היה אמן בתאורים ציוריים כאלה. היצירה הייצוגית מעורבת אצלו תמיד בפנימיות הדברים, הקיום הייצוגיים מתלכדים בתקיום הנפשיים — והכל מתבלט אצלו בציור שלם ובהוד ככל פעם.

יש מתאונים כי לא התעניין ברשדסקי במחנות הטבע והוא ממעיט בתאורי הטבע עד מאד. בזה יש הרבה אמת. ברשדסקי התעניין יותר בחיים המשתנים ומתחלפים, המלאים נפתולים וסבכים, בעולם הפנימי של האדם החי, החישוב ומרגיש, המלא סתירות וספקות מאשר בטבע החיים.

ובכ"ז הנני מוצאים גם אצל ברשדסקי תאורים ממראות הטבע, ביהוד כאלה, שיש להם יחס עם העולם הפנימי של נפשותיו באותה שעה, והתאורים אלוים ומלככים, אם אמנם כי מרגיש בהם איזה יובש, אינו קרירות נפרדת.

ואולם עיקר כחו של ברשדסקי היה כתאורי הפנימיים של הדברים, הנפשות והמעשים, כגתות הפסיכולוגי החודר של המחנות והלככות. במקצוע זה אין הומה לו בספרותנו הספרותית. עינו התדה מוקרת את כל הקמטים הנפתרים ושכמות זאת הועזעים היותר נעלמים של הלב, ועל הכל הוא שיפך את אורו, את הכתורות ואת ההבנה העמוקה. גם הנפשות ממדרגה שניה ושלישית העוברות בספריו מנותחות באיתו האיומל החוד של המספר המנתה ומאורות באותו האור הכהוד. כל הנפשות שיצד ברשדסקי, העיקריות והטפלות, הקבועות והארעיות עומדות שקופות וכתורות לנגדנו.

אמן היה ברשדסקי גם בצורה הייצוגית של ספריו, בצד הטכני של הבניה והגזרה שלהם. נמצא אמנם מבקר שרדך, כי היה ברשדסקי יותר ציור אמן מאשר מספר הדין, אבל אני חולק בזה עליו. ברשדסקי היה גם בצד הספרותי אמן גדול. הוא ידע מאין כמתי גם לספר, הוא היטיב לשלב את המקרים והמעשים, את הסבות והמסובכים, את היסודות ואת הגזרות — כיד הדעים. הוא ידע להכין את הקיסמים ואת העצים למדורה, לערוך את כל המערכה הדרושה ולכון הכל להגיע הרהיש להצית את האש ולהפית בה עד שתהיה ללהבה מרעישת.

ובאופיות המסומקה של כשהנו, מעבודות היצירות הכלטריות של הניבוליסטים הנזכרים.

ואולם נקודת הכיבוד של ברשדסקי המספר עלינו להפיש בשני ספוריו הגדולים: „באין מטרה“ ו„נגד הורס“, שבהם מתגלה לפנינו כבלית מיוחדת בית מדרשו החדש שיכר כמפתח הספירות, בית המדרש של החומן המודרני, הנאטוראליסטי-אינדיבידואלי.

טועים הם אלה החושבים את שני הרומנים הללו לרומנים חברתיים, יען כי בשניהם מתארות לפנינו שתי תנועות חברתיות שהתעוררו אצלנו בראשית התקופה הלאומית החדשה אצלנו: תנועת האגרות של „שפה ברוחה“ להנהגת הרבון העברי בחיים, ותנועת „הבת ציון“ לפני התעוררות הציוניות המדינית. התנועות החברתיות המתארות בשני הרומנים הללו הן רק ארגון-רקם שעליו רקם המספר את רקמתו — את האינדיבידואליות של הנפשות שיצר. התנועות הללו היו נצרכות למספר רק להבליט את האידואה היסודית של שני הספורים הללו, לברר על ידן יותר את אפיו גבורו ואת יהסם אליהן.

העיקר הבלוט של שני הספורים הנזכרים כנגוד לתור הספורים הגדולים שבספרותנו הוא בתוכן: בהנאטורליות האמתית שבה מעביר לפנינו המספר את כל תמונתו, המקרים והפעולות, הנפשיות והחיוניות; בתאורים המדויקים והמפורטים של הסכיכה, של המראות החולפים לפנינו, בהשתלשלות הטבעית והמוכרת של המקרים והמעשים. של הכבות והתוצאות, של הירישה הטבעית, התנוך והמסכות; כאי-האיסטינסות של האמן במכתולו גם בשרטוטי התלאה והזוהמא שבנפיש הפרטית ושכחבה הסוככת אותה, כגלוי הפצעים והמכות הזכות דם ומורסא; בבהירת האפיים של הנפשות, כנתות הפסיכולוגי האינדיבידואלי התד ותהודר של עולמן הפנימי, של מוחותיהן ולכותיהן; ביצירת ה: כאוביקטיב טיביות הגמורה של המספר, בהס של עומד מן הצד, ומסתכל קר ושליט ברוחו בכל מה שהוא מתאר ומעביר לפנינו, וכסגנון: יצירת מאנן מיוחד, הדיש ומקורי, כהיר ומדויק, שקול ומדוד — כשפה בהירה וזיה, טהורה ומהקצעה, מנופה ומלוטשה.

הסימנים המיוחדים הללו מסמנים גם את ספודי ברשדסקי הקטנים כמדה האפשרית להתגלות בספורים קטנים. רזה אחת, רזה של ברשדסקי נמוכה על כולם.

יש מתאוננים על התאודים המפורטים שבספודי ברשדסקי כנגוע לצורה ההיצונית של הדברים והנפשות שהוא מעביר לפנינו; אבל שוכחים הם המתאוננים הללו, כי לא בקנה-מדה של זרמים ספרותיים אחרים אפשר

הנטרלי והאינדיבידואלי.

אמנם כל הדוש אינו בא לפתע פתאום. תמיד יש הציג-מבשרים לפנינו כאלה, המפנים את המסלה, העושים את ההכנות ההדדיות והמבשרים את קבלת פני החדש. גם לברשדסקי היו הציג-מבשרים כאלה, כדמות הטובליסטים השונים, המהדניים, שהתגלו בספרותנו בעשרים השנים האחרונות, שיצאו ללחום עם המסורת הישנה אצלנו עם הטנדרנציה, ההכרות והדיקטטורה בספרותנו הספרות, הנוכח ליסטים האלה יצאו לתבוע את עלבון האמת של החיים, את עלבון האמנות, את עלבון האדם הפרטי, את עלבון הנפש והאינדיבידואליות שלה, את עלבון העולם הפנימי שבכל אדם וגם היהודי ככלל הם יצאו דאטונה במהותם נגד הטנדרנציה הבולטת של המספר, המוכחה לעיתים את המציאות ולחץ את הדיוט. הפרובלמות ההכרותית שבכל דור אמנם הופכות מקום גדול בחיים, אבל הן אינן ממלאות את כל חללה של הנפש. לכל אדם וגם היהודי השייך למסלה זו או אחרת, יש נפש אנושית כללית, עולם פנימי מיוחד עם ספרותו ומלחמותו, סתירותיו וספרותו. והאמנות מהיבט להלוק לעולם הפנימי הזה מקום כראוי. והדיקטטורה, דעות המוסר השונות והצעות התקונים השונים הדרושים, לא יכרזה מקומה בספרות הספרות. עליה להעתיק משכנה למקצעות ספרותיות אחרים, לתובליציסטיק, להבקרת, לספרי המוכר.

ובמהאמת לשני התבן שבמפרות הספרות הדרשו גם שני הסגנון והלשון. אותו הסגנון המלאכותי, המנויף, הנפית של הספרות הספרות שמלפנים, איתה הלשון הכלתי-טבעית, המליצית, העדפולית, המטולאה מגזרי פסקים ומליצות קדמוניות — אולי היו נאותים לספרות הספרות המזויפת ההיא; אבל הספרות הספרות החדשה, החדה והמפיעה, האנושית והאמנותית הדרושה גם כגון מ' ע'י, אמתי, מדויק, הדרושה שפה חיה וטבעית, פשוטה וכדומה, שלמה ואופיית.

והטובליסטים האלה החלו להגשים את דרישתיהם אלה כמעשה, ביצירותיהם הספרותיות, שנתנו מהלך חדש לגמרי לספרותנו הספרות, בהכניסם לתוכה נשמה חדשה ובתתם לה צורה חדשה, צורה איתומית מודרנית.

ואי אפשר לכתור כי הציג-מבשרים הללו פני הרבה את הדרך לפני ברשדסקי וכמה ידועה קבל גם השפעה מהם, והם הם שתחשיבה את כשרותו של ברשדסקי ונתנו לו דחיפה עצומה לכתור בדרך החדשה שכלל לו ביצירותיו הכלטריסטיות.

ספריו ברשדסקי הקטנים הם באמת רק ה' מ' ש' ד', בצורה שונה מעט

בהודים ונאמנים — ביצירתו הספרותית, בספריו הגדולים והקטנים... בהם אני היום, בהתכוננות הראויה, את כל ממתי הגופי הכבירה הזאת, נפשו של ברשדסקי, עם פצעי הכבירים, את ענותה ויפודה, את שאיפותיה ונגעוניה הבלתי נמלאים. וזהו הסוד של הרושם הכביר שעושים עלינו ספריו ברשדסקי, כי זו היא היצירה האמתית, המקומה אתנו כאמתותה ויפודה, זו שבה משתקפת נפשו של היוצר.

II

ברשדסקי כהוד מספר הוא השיבה מיוחדת בספרותנו. הוא לא הלך בדרך הכבושה של המספרים העברים שלפניו, כי אם כהוד לו דרך חדשה ללבב בה. ברשדסקי יצר בספרותנו הספרות בית-מדרש חדש, אם אמנם שלע"ע היה הוא כמעט האחד ישלמד בו ולא העמיד לנו תלמידים והולכים בעקבותיו. בכלל אין ספרותנו עשירה בספרים גדולים וכאצבעותינו נוכל לספור את הרומנים אצלנו. ואם נוציא מן הכלל את שני הרומנים „אהבת ציון“ „אישמת שימרון“, שהם יחד היונות אידוליים והומניים מאשר הרומנים במובן הרגיל — הנה יחד הרומנים שבספרותנו הם טורנציוזים, הפרותיים ודידקטיים. יוצרי הרומנים ההם לא התענינו כאמנות כשהוא לעצמה, בנפש האדם כשהוא לעצמה, כי אם בפריבלימות התכונות שביניהם: מלחמת ההשכלה עם הכערות, המלחמה עם החסידות, מלחמת הדת והחיים, השאיפה לתקונים בדת. ואנחנו יודעים עד כמה קלקלה אצלם הטנדנציה את שורת האמת והאמנות. לשוב נהפוש בהם טפוסים בולטים, נפשית היות בעלות אופי מסומן, לשוב נהפוש בהם אמת-החיים והמציאות, לשוב נהפוש בהם אמנות: ציוריות, צבעים ומלכטיות. הגנו היום בהם רק צללים כהים ומעורפלים, נשמות ערטילאיות בלתי נכולות כמעט זו מזו, והצללים נבדלים ליסתי מהנתת: מהנה של יונים לבנות ושל עורבים שחורים, מהנה של מלאכים צהורים מרחפים באוויר בדמות משכילים, בעלי דיפי-לימים וסחם עשירים נאורים ומתנה של ישרים עניים מרקדים כשעירים בדמות קנאים אהוקים והסורים נכערים. ואולם אם לא תמצאו בהם אמת ואמנות, היום ונשמה לעומת זה יש בהם רעיש מלחמה, רתורקה ומוסה. כל המשכילים הם משימים מצוינים, ודברי המוסר שלהם משתפכים מנהלים ומכריהם המתוקים ימנו הלככות.

הנה בא ברשדסקי ויצר אצלנו את הרומן המודרני, האמנותי,

ומצינים, קומבינציות עשירות וגדולות, שהיו מעסיקות את אנגיתו בחייו הפרטיים ויטבל יצירותיו הספרותיות מלאות מהן. ועם זה היה תמיד יסוד נכון להן, יסוד ריאלי והגיוני.

ברשדסקי היה בעל עומה רבה, הפין ובה ככיר לעבודה; אבל לא תמיד מצא את המסכות הדרושות לזה, את הקרקע שתקלוט את נטיעותיו ושתפרה אותן. ברשדסקי היה בעל רצון תקיף לשלוט על עצמו ולשעבד את הגשותיו אליו וגם להכניע אחרים תחתיו ולשעבדם להשפעתו; אבל לא תמיד היה די בה לרצון הזה להתגבר על המכשולים אשר מסביב. סוף המציאות היא השליט העליון על הכל, וגם הרצון היותר תקיף הוא ע"פ הרב איך-אונים נגדה.

ברשדסקי היה איש-סדר. הוא אהב את הדיוק ואת הסדר במדה שאין למעלה הימנה. הכל היה מהוד ושקול אצלו מראש, הכל מבין ומסודר מראש. והדיוק והסדר הזה השתקפו בכל הליכותיו, במחשבותיו ושיחותיו וגם בעבודתו הספרותית.

ואחרי כל אלה — היו היו עשירים בטרנדזית רבות, בהיות אפיו, שנראה בהשקפה שמהות כאופי שלם, מלא פתירות רבות שהיו גלויות ושקופות לפני הדור הניקרני, לפני חושו החד והסתכלותו הבהירה. הוא שרק לכל האידיאלים שמסביב לו, ובסתר נפשו התעגעע אחרי איזה אידיאל שיהיה לבסיס תחת רגליו ולמשען לנפשו השואפת. הוא לעי לדיקנות שבבכרה הסוככת אותו והיה מוכרח להתהלך בה, בהיותו איש חברתי מטבעו. הוא התנגד לרמזים השוטפים מסביבו וניכח לפעמים כי הרמזים הם יותר הוקים ממנו. הוא לא האמין במזמר המקובל ובחקיו, ובכ"ז לא נתנהו גאונו האצילי הפנימי לעבור עליו בגלוי ולהלל עיניו את שמו וכבודו. הוא לעג תמיד לפרזניציפס ובעצמו היה איש של פרזניציפס. הוא לא האמין בעתידות השפה העברית ובעצמו היה לבושר עברי ולאזהב את השפה העברית בעל כרחו ולמקפיד על טהרתה ודיוקה. הוא היה איש סדר ודיוק והמסכות הביאותו לידי כך להיות חיים בלתי נורמליים ע"פ רוב. ועל כל אלה היה איש האוהב את החיים, את שיוון החיים, את העליזות והבריאות, והוא בעצמו זולל במדה מרובה בחייו ובשמירת בריאותו והיה מוכרח לדאוג איך בריאותו הולכת ומתרופפת ואיך המות הולך וקרוב אליו בצעדים, גדולים יותר ויותר, — מבלי אשר יתעורר בו רצון התקיף ועזמתו הגדולה להתעורר וללחום בכל תוקף את מלחמת החיים עם האויב אשר כנגדו.

ואת כל הטרנדזיות הרבות שבהיו, שנאומו הפנימי הגיאהו מגלותן לאחרים, גם לידודו היותר נאמנים, גלה לפני כלנו, בצבעים כ"כ

הסבה והמסובב היו לו לעינים בלבדו וכחובילו אותני הדך הפסיכיקה העמוקה והנפתלה של האדם הפרטי ושל החברה המינבת אתני. וההגיון הזה היה לו לאיזמל הדך של מנתח לנתח בו את כל החיים אשר מסביב, את לב האדם ואת לב החברה.

ברשדסקי היה תושב והוגה דעות. מוחו היה תמיד עסוק בעבודה: סתר וכנה, בנה וסתר. עבודת המוח היתה לו העבודה היותר המינבה בחייו. גם בשבתו לבדו בחדרו, גם בשיחות ומוכחים במסכת רעים, גם בהעלותו את רעיונותיו על הגליון העסיק את מוחו בעבודת הסתירה והבנון שברות. זה היה לו למין ספורט רוחני המשיב את הנפש. הוא היה קודא לעבודת־מוח כזו: גימנסטיקה רוחנית, נרוכ עתותיו עברו עליו בגימנסטיקה זו... מוחו היה בעין טהנה רוחנית, המוחנת וטוחנת בלי הפסק, והסתכלותו החדה והבלתי פוסקת בחיים המציאה לזה תמיד תימר זכה לעבודתה — והטהנה היפה והמקודשת הזאת הוציאה לנו בכל פעם קמה כהיר ושיב בדמות מהשבות הגיוניות, שהיה מפור לפנינו ביד החכה כשיחות, במוכחים וכיצירות ספרותיות..

במקצוע זה, מקצוע המתישבה הגיונית, היה ברשדסקי משכמו ומעלה גבוה מרבים מהבריו..

ברשדסקי היה איש־שלילה. הוא התחם בשלילה לכל הודמים המינבים אותו, בכל התנועות החברתיות שהיו בימיו מצא מנהגות ומומים, כלן לא זכו בעיניו; ובכל זאת לא היתה השלילה שבו מכאבת ומעליבה, בשביל גמומו היפים, בשביל המקט הנכון שלו, בשביל היותו רחוק מהקנאות העוטה, מהשוביניות.

ברשדסקי קרא ושנת הרבה, למד והקר תמיד, אבל לא רק בספרים של ניר, כי אם גם, וכמדה עוד יותר מהובה, בספר החיים. הוא לא היה כלוא בדו אמותיו של הדרו הצר, מרבים מהבריו כלואי החדר, אשר מפנות הדרם הסגור הם שופטים גבוהה גבוהה על העולם והאדם. הוא שאב את ידיעותיו לא רק מספרות וספרים, כי אם התתערב ברהוב, בדוצות ובשוקים, התבולל בקרב החיים, בשאון ובמהומה הוודמים מסביב, השתקע בחברה המינבת אותו, — ישם למד והקר, הסתכל והתבונן בעינו התודרת וכחושו החדר; והכל היה לו ענין לענית בו, בכל דבר מצא תימר להסתכלותו, מכל מקרה ופעולה למד ורכש לו דעת ותורה, תורת החיים.

ובכל היות ברשדסקי איש פקה ופכה ואיש ריאלי ומלא שלילה היה מלא גם דמויות גדולים. הפנטסיה שלו היתה עשירה מאד. במוחו המלא שלילה והריסה נמצא גם און זכה רב לבנות בנינים נפלאים

ברשדסקי היה מלא גאווה פנימית — אבל גאווה אצילית, נכונה, היא לא ידע מה זו הכנעה ומה זו זחילה והתרפפות, לא ידע מה זו הנופה ומה זה משארפנים; אולם הוא היה רחוק ג"כ מאותה הגאווה הריקה, אותה הגאווה הבטלנותית של הרושב מאחורי התגור בבית המדרש ומבטל בלבו את כל העולם, אותה הגאווה הבטלנותית, שמעבר אחד היא מלאה זחילה והכנעה בפני התקופים, ומעבר השני, בינה לבין עצמה, היא מהפנת, מבטלת כבטל גמור את כל אלה שאין אומנותם עבודת-סופרים ומבישה על עצמה כעל סלת האימה, כעל „אתה-יבחרתנו-י"ם. לברשדסקי היה גאון פנימי בתור אדם ככלל, אך לא בתור סופר, אם כי ערכי בתור סופר לא נבחר ממנו. הוא לא חבש לראשו תמיד את הפאה הנכרית של הסופר. כבואו בתורה לאיסופרים לא הביט על הסוכנים אותו מגבוה, להפך, התהלך אתם כאלו היה אתם מהם, התהלך אתם כפשוטו וברעות, התענין בכל עניניהם והשתתף בכל לב בשיחותיהם. הגאון הפנימי שבקרב לב ברשדסקי היה לא ביחס אל אחרים, כי אם אליו בעצמו. הוא לא התגאה על אחרים, אך גאוות הפנימית לא נתנה אותו להתרפס לפני אחרים. הוא עצרה אותו מבקש עזרה מאחרים גם בשעה שהיה צריך לה; היא הניאה אותו מכל מעשה המסוגל לעורר עליו המלה בלב אחרים, רחמים ומנוד ראשו. הגאווה העדינית והאצילית הזאת היתה למקור תלאות וצרות לו לעצמו — שאולי גם קצרה את ימי חייו, — אבל לא לאחרים. גאוותו זו המריצה אותו להתהלך בכל עת ברצינות הראויה, לשמור את הנימוס ואת הטקט הנכון, לשמור את דברו תמיד להיות מכבד ומקיים, להיות תקוף בדעתו ולכלי נשות לכל היה, ובכלל להמנע מכל מעשה העלול להטיל כחם על שמו ולהטפיל את כבודו, כבוד האדם שבו.

ברשדסקי היה פקח אמת. בשכלו החריף חדר לעומקו של כל דבר ומכאן חדר תקוף אותו מכל צד. הוא הבין תמיד דבר מתוך דבר. תפיסתו המהירה עמדה לו לחביר במעוף עין את אשר מסביב לו, את כל החדיש והזר, בהשקפה ראשונה, שהיה מניח בדרך-הסתכלותו בחיים היתה חרה ותודרה, והיא גלתה לפניו תמיד בכל דבר את הסבות והמסבות הנמוסות שיצרוהו ואת השתלשלות המעשים הטבעית והתוצאות המוכרחות.

ברשדסקי היה כעל הגיון חזק ועל פיו הסתכל בחיים ושפט על הכל. בכל דעה לא קביצית ומתאומית, כי אם התפתחות והשתלשלות טבעית ומוכרחת על פי תקי הכרזל של הגיון. הם היו לו לקנה המדה למיד בהם את כל המתהווה בחיים, בחברה וגם בקרב נפש האדם.

י. ברשדסקי

בתור אדם ובתור מספר.

אי אפשר להעדיף את ערכי של כופה כל זמן שלא למדנו לדעת את האדם שבו. אפשר לנסח את הפתגם הידוע באופן כזה: „אם הפיץ אתה לדעת את המשרר עליך לדעת האשונה את האדם שבמשורר!“ אפיו של כל יוצר, הדכי היו, עולמו הפנימי, השקפתו על העולם, יחסי לכל הסובב אותו — משתקפים תמיד ביצירותיו, בצורה זו או אחרת. גם היצירה היותר אוניקטיבית היא באמת רק ראי נכון לנשמת יוצרה; הוא הספוק הסוביקטיבי של נפש היוצר, הספקת השאיפה הפנימית היותר חזקה והיותר מגשת שבקרבו. היצירה האמתית איננה קפריז, איזה שעשוע היצוני — כי אם צורך פנימי מוכרח המובע ממעמקי נפשו של היוצר. הדעת המוקדמת של האדם שבווצר היא אפוא הפתרון להידת היצירה שלו, המפתח שבו נפתח את היכל בת שירתו.

ברשדסקי בתור אדם היה הזיון בלתי מצוי אצלינו. הוא היה איש המעלה באמת, איש בעל אצילות רוחנית. הגלות לא הטביעה את היתמה עליו כלל. בפניו, בהליכותיו ובכל ארחות חיו לא נכרו סימני ה„נעבך“ שאנו פוגשים אצל רבים מחבריו. אותו הצעד העלוב, אותה האנחה הטפוסית של רבים מן הסופרים העבריים על עלבון האומה, על גלות השכינה, על היי הדלות והשפלות — היו זרים לו לגמרי. הוא היה איש אודב את החיים ומלא ששון החיים. ובבן־חורוין גמור התהלך בסביבתו, בקומה זקופה ובדעת ערך עצמי.

ברשדסקי היה רחוק לגמרי מן הבטלנות המצויה אצל רבים מסופרינו. הישיבה וה„קליו“ לא נגדו אחריו. בכל הזמני יהודי מסך רגל ועד ראש היה קודם כל אדם, איש אירופי נאור, בעל נפש אנטישית כללית המתענינת בחיים הכלליים וכל הנוגע לאדם לא זר לה.

מאלו שהדור ל. ותברו ידאנו לי שתהי שכיבתי בביה"ח ככל האפשר
 יותר נעימה -- -- הומים המעטים שישהיתי מה עברו לא בעצבות
 יתרה: אנכי אמנם כמעט שלא יצאתי מפתח ביתי החיצה. אך אל
 הדרי בהגמל נאמפום מכרים שונים. היו שלים וברכה וכתבו לי מבל איטר
 אתכם". כך כתב איש, שעומה כבר על מפתח המות...

כל מי שהישב, שכימי היו האהדונים נהן להטעות את עצמי
 בדבר מהלך מהלתי — אינו אלא טועה: הוא הטעה דק את אחרים,
 בשעה שלעצמו היה הכל כדור, בלי שום מקום לספק.

בימים האהדונים לחדש פוכרואר הובילודו לאוטביצק, שיטם הדוע
 לו, ואה"כ ההזירודו לורשה לביה"ח. שלשה ימים לפני מהו נתבלנו
 מחשבותיו והתחיל לדבר מתוך חום. הוא דבר אז רק כעברית.

וכאור ליום ה' י' אדר תר"ע מת. ההלוייה אל הצר הקברות הורשאית
 היתה ביום ה' י"ב אדר. לגמל לו את החמד האהדון באו איזה עשרות סופרים
 וקוראים עברים. את תפלת ההשכנה שר החון המניה מה טשיו. הספרים
 חמים נשאו עליו בן-אביגדור, הלל צייטלין, י. צדנוביין ועוד.
 כך חי וכך מת האיש, שנוצר לגדולות ושאף לגדולות — והתמוזו
 בין הגלים המועדים של ההיים.

ביאליסטוק, בחדש אדר שני, תר"ע.

פ. קפלן.

נכדים בכל תנועותיו. יודיו, זכראשם מד. ש. שטרנימין (ספוט), התחילו לאכפי להכנס לדופא, והוא נענה להם, וסר לדופא אחד. אחרי בקירו נכנסו גם חבריו אל הדופא הלז בהסתר, וישם נדעה להם האמת המרה, כי התולה החביב הוא כבר לאחד יאוש.

סיפה של הטרנדזה היה מדעיש זמחוד מאר. חברו הציעו לו להוביל אותו לירשה, אך הוא לא הסכים בתחלה, אחד ישכס אין לו נדבות לא יקבל. מוכרחים היו להמציא לו כסף באופנים שונים, שלא ידע את מקורם, רק אז נאות לנסוע לירשה... לפני נסיעתו שרף את הזמן שלו, שהביל כאלף גלונות גדולים...

ביום 14 להדש נאיאבר שנת 1907, כשעלתה כבר מרת הזמו למדחגה גבוהה מאד, כתב עוד לכתב הטרדים האלה את המכתב הזה; המעיד על צלילות רוחו ועל יכולתו הנפלאה להבליג על מחלתו: „את מכתבך המגור ואת מכתבך הגלוי — שניהם קבלתי במיעדם, והנה אודעה לי תקלה שמצויה אצל אחרים ואינה מצויה אצלי כלל — בשעה שקבלתי את מכתבך הגלוי היה לפני צורה מכתבים שנתקבלו ממקומות שונים ושחיתו חוב תשובה עליהם; ישבתי לכתוב תשובות, ובדעתי היה לענות גם לך אלא שמאיו סבה לא עייתי, ואחרי כך נדמה לי שעניתו. טעיתי גללה רק בימים האחרונים כשחיתו מוכן כבר להרין אלך מכתב מלא מוסר ותובחה על שאיך כתב לי, ויכל תוכל לישער את תמחתי בהגע ההאטון כשנתגלתה טעותי... קבל תודתי — אם גם מאוחרת מעט — על מכתבך המפורט, שבו תארתי לפני את מצבך החמור והרוחני כבדירות מספיקה לי. אם לא יכבר ממך הדבר להודיעני המישך הדברים, ביחוד כמה שנוגע להיחוסים שבינך וביני... אחיה אסיר תודה לך מאד. — — — אתי אין לעייע חדשות נכבדות בעתה. יש אמנם איזה ענין הקרוב להגמר (רמו על עריכת הקובצים הכותב), אך מפני שהפרטים לא התבררו עדיין כל צרכם, הנני משאיר את הדבר הזה למכתבי השני...”

אך במכתבו השני כבר היה מוכרה לתודות — אחרי שהרבה נודע מן הצד — כי הוא קצת תולה, אלא שהדופא מבטיחהו שבקרוב יתרפא... ביום 20 להדש יאנואר שנת 1908 כתב מודעה: „... אחרי שנועצתי פה עם הדוד לין ואחרי שזה בדק אותי ושמע את התפתחות מחלתי — בא האהרן לידי מסקנא אחרת לגמרי, היינו: שקדם שאעבור לגור באוטובצק אחרפא כשבויעים פה בביהיה העברי, מקום שיש דופא מוכחה למחלות הגרון. מכמה טעמים ישרה עצתו בעיני וקבלתיה. מוכן הוא

ברשדסקי נעשה שוב אותו הסופר הפהולישטארי החי על שורותיו, כלפני כניסתו להרודאקציה, רק בהבדל זה, שמעין כשרונו נתדלדל ובריאות גופו התמוטטה וכלו היה כעץ יבש... אבל דמונו הנפדו, בעל החשבינות המפוכנים, לא נדדו ולא נלאה לבנות מגדלים אירים... בהתעצמות שאין למעלה הימנה הושיב איש אל שלחן הכתיבה והתהיל שוב לצייר. ואמנם הצליח להגלל יצירות אחדות, שיוצקן התגלה כהן כבוד הקדס, אבל אופקים חדשים לא גלה, לא לספרות ולא לעצמו, ובהן לא היה עוד כדי להפתיע את עולמנו הקטן. ובאותה שעה נעשה דתק יותר ויותר במצבו החמרי: רוחו נתמעטו עד למינימים, והוצאות פרנסתו לא הצטמצמו אף במאום...

שתי שנים ארך מצבו זה. מה שהתחלל בנפש הגבור המדוכא הזה קשה למסור בדברים. בעולם הספרותי אמנם שררה אז דימיה, רק בספרות היהודית דפק איזה עורק של חיים; ככל זאת נדמה לי כי גלגל ההתים מגסה מסכים, כי הכל פועל, שואף, מקיה, ודק הוא נע כצל בקרב המהנה, אין פינה אליו ואין הואה אותו.

כי באמת היה שמו הולך ונשכח מחדש לחדש. אם עמנו בכלל מצטין במדת השכחה, הנה האינטליגנטיים שבתוכנו — על אחת כמה וכמה. שנים רבות של עבודה ופעולות כבירות לא יועילו לו לסופר עברי, אם ירד לימים מעטים מן הבמה, וברשדסקי הצעיר, הרענן, אחד הנביאים של המהלך החדש בספרות היפה, כבר עומד בתוך התנועה הספרותית כאיש מן הצד.

אבל את צערו הפנימי לא גלה לשום איש. כשהיה נכנס לחבורת כופרים בוויילנא או בורשא, היו פניו צהלים ומגתכים; ואחרי עבוד הרשם הכלתי נעים הראשון של צדידתקולו, היה מברית את כל שומעיו לשתוק ולהקטיב לשמך דבריו שורם בעו ובהגיון נמרץ ובלי לאות. בקיץ שנת תרס"ז נסע לריגא לשם איזו קומבינאציה של הוצאת עתון זרגוני. לנסיעת זו, שעלתה לו בדרמים מרובים, לא היה שום תועלת ממשית, מלבד זו — שנתקדד שנית, ומצב בריאותו הודע מאד. ובתחלת הסתו לשנת תרס"ח כבר התגלתה בו הישחפת בכל מראיה. מדת החים בגופו עלתה לכלי רדת עוד עד מותו. אך הוא לא מהר להכנע. הכתיבה והרכור נעשו לו קשים, והוא עודנו מהלך בדחוב, מבקר את מכוריו, כותב מכתבים שקטים לקרוביו ולחבריו, — כאלו לא אירע דבר. בימים ההם נמסרה לו עריכת ארבעה קובצים עבריים ספרותיים, ולעבודה זו התמכר תיכף בשרידי כותו.

אבל סוף סוף קשתה עליו גם ההליכה, וסימני חלוו הכבה כבר היו

שלא תלל בעבודת שום יצירה הרשה. אם מחסרון פנאי, או מדלדול
פנימי, בתור לו להשאיר בעל, והתפסק בתפקיד של מדרך ומנהל
לכד. בשעות התפוש שלו נסה את יכלתו בשפת אהדת. בשפת
הסוא הרפיש בוסתוד, ואח"כ בהוצאה מיוחדת, תרגום מקוצר של ה"באיך
מטרה" שלו, והרפיש גם תרגומים מספורים קטנים אחרים. גם ביהודית
בדסם אינו ספורים, מהם גם חדשים, שעלו יפה מאד. אבל בכלל היתה
הקיסה זו שעת-עמידה לשדודנו. מאידך גיסא היה מצבו ההמרי טוב
מאד. בכל שעות מעורו בוילנא היתה דירתו באתר מבתי-המלון היותר
יפים ובכל אופן חייו היתה נהגת פורנית מרובה. את הובותיו שלם
במהירות נפלאה. הסרוק-כיס לא ידע. בכלל חי או חיים סואנים ומלאים,
בסביבה עליזה וצהללה ושמחה בחיות. ואיש ממכרו לא חשד, כי בדרשסקי
זה המשתתף בכל שיחותיהם ושעשועיהם, המנהיך ומתלוצץ המיד על
הכל ועל כל — הוא רק באודת זמני בעולם הזה וכי הוא עצמו כבר
מכיר את זאת הכרה בתורה...

עוד בראשית ישיבתו בוילנא אירע לו פעם אחת שהצטנן וקילו
נעשה צודד. חברו השבו זאת למחלה ערבת, וגם הוא עצמו לא שאל
ברפא. משעברו שבועות ויודים וקילו לא נצטלל, התחילו חבריו הקרובים
להזכירו את חובתו לנפשו והוכיחוהו על התרשלותו. אבל הוא ענה על
זה בגודך דק. בקרב נפשו ידע בתור כי ע"י הרפואות אפשר שיאריך מעט
את חייו, אבל יצטרך להיות חיי הולא מרפא והחליט לפגול לעצמו
את ההכרה של איש בריא כל זמן שימשול ברוח. השעול לא הרפהו
ועוד התחוק אצלו מום לום, והוא לא פסק מעשון פפורוסים הרפיש,
היה מהלך בימי סגודו בלי ערדלים ובלי מעטפת הצואר, היה יסן
בקין ליד הלון פתוח... צריות קולו הוכיפה להתגבר, והוא לא עזב את
הגגלו להיות האיש המדברים בכל מקרה שבא לירו, להתוכח שעות
ארוכות בלי לאות... הוכו היה כבר נחר, אבל קלימתו היתה קשה, שלמה
יפה: לא נכספה קומתו, לא היעם בדיק-עיניו ולא המלך הגודך הנעים
מעל שפתו. —

בתחלת שנת הרפיש בא משבר בהוצאת "הומן" ובמוד החברים
הודלט להפחית את שכר הסופרים, לא רק החוקים, אלא גם של העוררים
הקבועים בבית המערכת. הכל הסכימו לזה וגם בדרשסקי בתוכם, אבל
כאנה מעמד הדריע, כי הוא מהפטר ממשמתו. לא היעילו שום בקשות
מצד העוררים והמול"ים והחברים — הדלטתו היתה מוצקה כברול ולא
שב ממנה. ואח"י שהועיל, בתור מורד, ליישך סגסכים שאנים שקמו
או מהמת הליפת המצב, יצא מן הדידאקציה לכלי ישוב עיר אליה.

בשמתיכם. כל אחד ואחד מאלו היה צריך להיות הופעה מפתיעה בעולם ספרותנו. אלא שעדין לא הספיקה לו השעה לשבת על האכנים ולעסוק בהם. החיים תבעו את שלהם: הפרת-השדוך המיטה עליו שוב עול גדול של תובת, מההוראה המתלק סוף סוף לגמרי; עבדות הסופרים אמנם הביאה לו רוח הגון, — אבל לא כדי לסלק את כל תובתיו ולהיות חיים מרווחים כפי הרגלו. כל התנאים הללו הכריתוהו לדהות לפי שעה את מחשבותיו הגדולות ולהתעסק כספוק החמר הספרותי להמל"ים, שהזמינו אצלו חומר בשכר הגון.

ואולם או נדמה לו, כי כדי שיהיה כשרונו יותר פורה צריך הוא לשבת בקרבת מקום אל מרכז הספרות העברית. מרכזים ספרותיים היו או שלשה: פטרבורג, ורשה, ווילנא. והנה הוא עוזב את יקאטרינפולאב ולפי הזמנות שונות הוא מרחק, ממערבת למערבת, ממרכז למרכז. בכל מקום הוא מקבל סעד חמדי ורוחני לתפקידו הספרותי. יושב הוא ישיבה אדעית פה ושם, ומפקידה לפקידה הוא מכין איזה ציוד חדש, שמבצר עוד יותר את תהלתו הספרותית.

בכלל היו לו הישגים המעטות האלו שנות הצלחה וזחינת כבירה. איפן כתיבתו נעשה כמעט לשיטה מסוימת, והיו ספרים צעירים, שנמצאו תחת השפעתו, וזמזמן לזמן היו פונים אליו בעצות ובשאלות. לא היתה שום הרצאה ופרודות מודרנית שלא תהשוב לה לכבוד לחשבו בין סופרים.

אבל כשרונו לא היה פורה ביותר; הוא היה מעבה ומשכלל את ציוריו בהזדרות יתרה ולכן לא יכל לכתוב הרבה. רוחו המעטים לא הספיקו לו די פרנסתו ותשלומי הכותונו. עינו תהדה סקרה לו בעתיד הקרוב פרספקטיבה בלתי נעימה: הוא יצטרך לפרוט את כשרונו לפרנסות קטנות ולדדת מהרה ממרום מעמדו כלעמית שעלה עליו. ובחפצו לקדם את הרעה התליט לנסות מחדש שכלל לו ולמכור את עטו לדיראקציה של עתון.

בסוף ימנת 1903 קבל הזמנה ממר בן-ציון כ"ץ לבא לפטרבורג לעורר לו בעריבת „הזמן". הוא הסכים להצעה זו, ונעשה תקף לעונדו הראשי של העתון. וכשעבר „הזמן" לוויילנא הלך עמו לשם ונכנס לעורר הדי-דאקציוני שלו, בקבלו עליו עריבת איזה חלקים נכבדים, וביתוד חלק הפולישונים. הוא רכז סביבו תקף את כל הכשרונות הצעירים, והלק המולישונים באותו העתון הורם באמת למדרגה ספרותית רמה.

אך בשעה זו שרבים נהנו ונתמז לאורו, הרגיש הוא בעצמו, שאר כשרונו מתחיל לכהות ולכבבה. בכל שנות עבודתו ב„הזמן" כמעט

באותה שעה כבר עמל על יצירת הדומאן השני „נגד הרוב“.
אם ברומאנו הראשון הוא עוסק בפרובלמה אנושית כללית, נסה ברומאן
זה לעסוק בפרובלמה יהודית ספציפית. אבל בשביל שפרובלמה
זו לא מלאה את נשמתו כהראשונה, ואפשר שמפני שלא הספיק להתעמק
בה כראוי, לא הצליח לתאר בו שורת טפוסים חיים ובהירים כברומאנו
הראשון. אפילו הקניקה שבו לקויה כמקצת הוסיף שווה-המשקל שבפרטיו
ממש מקלקל את ההרמניה, המוכרחת להיות ככל יצירה פשוטה. הנפשות
הפועלות בו לקורות מרכזי החיים הן ממש פורטות את כפיהן ומקושחות,
שימלאו אותן הוכן; אך המהבר, שציון בהצלחה את קו אופן הכלליים
דמד-אנוים הוא להכניסו לתוך עולמן הפנימי ולהכריח אותו לחיות
את חייו. הרומאן הזה קלקל מעט את הדיוטם, שעשה „באין מטרד“;
אבל „טפוסים וצללים“, שנדבמו אח"כ באותה „ביבליותיקה עברית“,
ישלתוכם נכנסו גם המפרדים שנישלחו לפניו מביאליסטוק בעד „ספרי
אגדה“ — הוא עומד טוב על מרחם כשרונו, מצויד נפשות עם ועוזעי
הרגשותיו ודבריו ימרוקן ומנוע אי"ע מתאוד הטבע ומחקירות פרובלמ-
מטיות. הבקרת טובה להצחיל לו פנים.

שלישת המפרדים הללו חוקו את מעמדו החוזני של ברישדסקי,
ומאו נעשה אורח קבוע בספרות העברית.

אם נאמר שברישדסקי היה בעל-דמיון נלהב, נשגה מאד, אדרי
שההגיון הקר והובש שלט בכל מכמני נפשו וככל הגעי היו אפילו
בשעת היוצרות המפורות. הוא היה רק בעל קשבונות כבירים וקום-
בינאציה ממוכנות. אבל ישנו-השם הזה אינו משנה את הענין: הוא חי
תמיד לא את חייו החיים, המציאותים, אלא אינו חיים אחרים, רמונטיים...
מה שעתיד להכרואת אצלו ומכביבי עמד לפניו כ"כ בהיה ומרוקן בכל
פרטיו, עד שיהיה מתפלא אם אחרים אינם רואים כל זאת כמותה.
אם לא נתקומה אה"כ מחשבתו, לא הוא טעה, אלא טעו החיים,
טעה העולם... והוא הוסיף לבנות את מגדליו, באודיובל מלומד, על
השבונות משימאטיים...

בה בשעה שהבקרת קבלה כרצון ובחבה את ציודו הקטנים
שהתחילו להופיע „בהשלוח“ וכותרת הנוצאות הפרודיות, וחשבה אתם
לעיקר תפקידו כספרות, השם הוא את עצמו לסופר-רומאנים, שעתיד
לחת לבקרות העברית עוד הרבה יצירות גדולות, ואת יצירותיו הפעוטות
השם רק לעבודת יצירה מחדתה שניה, לעבודה זמנית הנוצעת רק לפי
שעה. במהבדת השימחה היו כבר מעובדים לכל פרטיהם שנים שלשה רומנים
גדולים, שחיו כחורים לפניו כל צרכם לא רק בעל-לוחתם, אלא אפילו

לא רק כבוד הנחלתו ויצירתו הספרותית; כבוד אדם הגיוני וריאלי קבל כמין דומי גדול גם מהסבום המסוים שקבל במהדר הדומאן מאת היצאה „תושיה“ בזה מצא גם מעד להשבונו, כי רק עכשו מצא לפניו את הדרך הנכונה לעבוד בה את יהוה השנים שנשארו לו בחיים.

*

* *

בישעה שהוקל מעליו עול הפרנסה, לכה ים, למדאיה עין, התחילה דאגה אחרת מנסבת בנפשו: דאגת הנריאות. עוד בראשית שנת שבתו בביאליסטוק התחיל לחבוט, כי בגופו החסון והמוצק מחטבת אינו תולעת. ישעיל עו היה תוקפנו לפרקים ומעלה לה מדיאנתו. אעפ"י שחשב את מהלכו לסדיוות — ואולי הוקא ביטביל ואת — לא הרש בהופאים, לא הפסק את עישון הטבק ולא נזהר בשום דבר, משמת אכזו כדמי ימני, וכרה בו עוד יותר החכרה, שמהלכו באה לי בידושה ושגם הוא לא יאריך ימים. אבל מרב הצרות והסכרות, וגם מהפצי הכבה להיות משודר מכל דאגה, לא שם לב לזה, רק בדרך אגב ובתבול היה מביע לפעמים לידיו האיוטימים את ההשערה, ישעוד נשארו לו כך וכך שנים לחיות. אבל עכשו הגיעה השעה, שיהיה מוכרח להתעכב על דבר בלתי נעים זה. המהלה הלכה והתגברה, הלכה וניקה את לחיותו — והוא מתענה להננם בקשר הנשואים, לחיות לבעל משפחה:

יום ההזונה ממשימש ובא. המלה כבר הזינה לה בנדי התונה, הכל היה כבר מיכן. או החליט להגיש לה דהן להחלתם: פוליס לאהדויותהחיים על כך מסוים. נכנס לשוכן אחד ממסודיו, והלו שלחמו לדומא. אהרי הבקר בבית הדומא, דאח ד—קי, ישחוסן משתמש ממנו ואינו מדבר ע"ד הבטחון באהדויות. או הוכרז לו, כי הדומא מאן לקים את האסקודציות. באחד הימים נכנס ישוב אל אותו הדומא ובקיש ממנו להגיד לו כבוד את מצבו בלי העדם ממנו דבר, אהרי שהוא כבר מיכן ומזומן לכל. הדומא הגיד לו את האמת, כי דאתו מזה בשתפת, דק ע"י ישיבה במקומה המים יוכל לדמא אותה לפי ישעה. אהרי ישוב הדעה קצר ישוב וכתב מכתב להדוהגו, שמשעמים במסוים עמו הוא מנסבת להסתלק לצערו מהשודך.

מכתב זה הגיע לידם בו ביום, שהתכוננו לנסוע להתנתה.

ד—קי שדך מאהרו את הגוידים והחליט לחיות חיים חדשים באותן

השנים המעטות שנשארו לו לחיות על פני האדמה.

השגותיהם ונשמתם של אלו ולהעדיכם מול אלה שבנפשו הוא, — נתכבדה
בי מעט מעט ההכרה, שלא רק שכדאי הוא לתפוס איזה מקום בעד
היפסדים העכרים, אלא שיש לו האפשרות גם להפזיע אותם באי.
יצירה גדולה בערך, אם רק יגש אל הדבר ברצינות הראויה ובהשכונת
מדויקים שהוא כל כך מומחה להם.

זהנה הוא מנעה את האבק מעל מהכתת הטימות ומצא שם שימה
אתה — להומאן שלה! את זו הוא צריך לעבד! הוא צריך, הוא יכל
ליצר המאן עברו! זו תהי יצירה חדשה בספרות העברית, אחרי שימי
וסולנסקין ואילך לא נברא שום הומאן בישראל. בהצלחת מפעלו זה
לא היה מסיפק בלב, אחרי שהגבור העקרי הוא הוא עצמו, יהר הנפשות
לקורות מהסביבה שחי בתוכה בניאליסטוק וגם המקרים והשתלשלותם
הם ברכים אפיונדים שלמים מהיו ומתי סביבתו. נחין רק עבוד רציני,
עבודה אנונית ומסודרת — ומי עוד כמותו מסוגל לזה?

הדשים אהדים ישב על כתיבת החלק הראשון של הומאן זה
עד שיצא מעטו נקי ומסודר כחפזו, ואז שלחהו להוצאת „הושיה" בעד
„הביבליוטקה העברית" בתור הוגמא. זה היה בחדש השון תרנ"ט.
ימי התחלה לתשובה היו לו ימים של עניים מדים מאד. הוא התליט
החלטה ברוח, שאם יקבל תשובה שלילית — ישים קץ לחייו. וכשקבל
תשובה חיובית, כבר היו חיי העתידים כהורים לו: הוא יעזוב את
ההוראה ויהיה על עטו. דבר זה היה הדיש גמור בספרותנו. סופרים
מעטים חיים על עטם נמצאו רק בכתיבה מערכת, אבל סופר בלשתיסטי
שישב בחדרו ויהיה על הוגמא של ספורי — כזה לא היה אז בקרבנו.

את הדישם שיעיטתה הופעת הומאן „באן משה" בספרות העברית
למותר להזכיר. עדין הדיש הוא לכלנו. הבקרת צינה תקף, שכיבב הדיש
הופיע לנו, שאעפ"י שאינו מחפז כתיים פה ושם, כמיו הוא מזהיר
ומכריק באור הדיש ומראה דרך חדשה לסופרים הצעירים. החדוש שבו
היה לא רק הקיפו הרב, כמו שחשב מחברו מראש, אלא גם הפנין
המדויק תכלית דיוק והמתאים בכל פרטיו להמושגים המדוקדקים של
הקדמא המודני, התאוד הריאלי, אישר לא שב מפני כל, של הנפשות
והמאורעות, וביחוד — התוה הפסיכולוגי העמוק, שלא היתה עוד
הוגמתו בספרותנו עד כ-ק. א-אמשר היה לכלי להמיר, שפנים הדישות
ובהורות נראו בספרותנו, והבקרת אמנם טפלה או ברומאני של ב-ק.
כמדה לא-שכיחה, והפופולרציות שלו בקהל הקוראים הלכה הליך וגדל
מינס ליום.

כרישדסקי תפס לו תקף מקום הגון במהם הכותה הסופרים. אבל

נצוה תגרנות ויהי מהליף מכתבים עם מכריו שבתחום ע"ד יסודי עסקים שונים בעיר מדגלת זו. אבל בעמקי לבנו כבר התכבדה ההחלטה להגור שוב מהי המסרה. ואחרי שבתו בבאקן כתשעה ירחים עזב את העיר הזאת עם כל תקוותיה והלך ליקאטרינסלאב, ששם גר אחד מקרוביו והבטיח לו איזה סעד לבסס את מצבו.

ביקאטרינסלאב נעשה שוב מורה עברי. חיצוניותו הופה, השכלתו דרבה ואצילותו המיוחדת סללו לפניו את הדרך אל החוגים האינטליגנטיים, ועד מהרה נתאורה בסביבתם ונעשה שם — אם לא הצורה המרכזית כביאליסטוק — לכל הפחות ראש המדברים והמתווכחים.

בבית הפלה הביטוי בעין נעה על הלוקה-המצב שלו. הם לא התחתנו עמי, שישראל מורה עברי כל ימיו. הכלה עצמה הביעה לו לא אהת במכתביה את צערה ואי-רצונה להצטרף הבלתי נמון שעשה. גם מצד קרוביו סבל הרבה יסורים בגלל „העקשנות האילית" שסוף סוף תדבא והקלקל את חייו. אבל הוא עצמו לא הרגיש שום חרטה; עם כלתו הסיף להתליף מכתבים כסדרם פעם בשבוע, ואת חיי התאמן לסדר באופן שישר לפניו.

* * *

כל אותן השנים הסוערות היו שנות תודמה לכשרוננו. אמנם לא בטלו אצלו שתי המתכרות: אחת לשימור ואחת להתחלול, שהיה פותחן לפרקים ומכניס להוכן איזו מחשבה חדשה במותו, אבל אח"כ היה עוזבן לימים רבים עה שהעלו אבק עב. הוא בעצמו חדל לתת איזו השיבות לכשרון הסופרים ישנו, וכשנסה מי שהוא מהבריו לעוררהו לקחת עט סופר בידו, היה משיב על זה כהלצה מרה דוקרת. מכל ההתחלות האלו הצליח לגמור רק ספור אחד — זה היה בבאקן — וגם עברה עליו הרוח לשלחו ל„הצפורה". אבל ספור זה לא זכה לראות אור, ויאבד בסל של הדיהאקציה. אחרי „מפלה" זו חדל לגמרי לבקר את מהכתתו והתחיל להתגל אל הרעיון שכל האילוציות של השנים הקודמות ע"ד עבודה סופרים היו רק טעשועי ילדים, שאין בראי עבשו אפילו לישנות בהן.

אבל כששב אל התחום והתחיל מתקרב יותר ויותר אל המפרות העברית ואל מהגלליה גם בא בהתקרבות פרטית עם איזה סופרים שדמשו להם מעמד ידוע בספרות ובשתתחיל לשקל כסלם את ידיעותיהם,

מהשדוך, ואהרי החזירו לה, כמובן, את כל מעותיה — הלך לו לבלי ראות אותה עוד לעולם.

עברו עוד שלש שנים. הזכותו הותרה עליו למעלה ראש. בפרנסת עצמו הצטמצם כ"כ עד שהגיע לידי סבילה רעב במשמעו הפשוט. אבל דירתו היתה מרוחה, הלכשתו — מהודרה; זאת דרשה נשמתו המפונקת, וגם — התכרה להתעשר בעיני בעלי הזכות. אבל סוף סוף רפו ידיו, וההגיון האכזרי הגיד לו ברור, שכדי להמלט משמיטה כזוה צריך הוא לעשות איה צעד גדול ומחלט, אהרי שהקומבינות התגננות כבר הללו להצילו אפילו הצלה פרתא.

בעת ההיא היצע לפניו שדוך משונה. המדוברת היתה נערה קטנה כבת ארבע עשרה, תנאי השדוך היו — מלבד נדוניא הגנה — גם מיטה חשובה אצל אחד מקרוביה בקונטרס של נפש כבאקו. התחנות עצמה צריכה היתה להרבות לשנים אחרות, עד שתתכנס הכלה והחתן יתכנס על מעמדי ד—קן הסכים לאבאצטורה זו. הוא האמין באמונה שלמה, שעד שיגיע מגעד התנועה יהיה מוכן ומוכשר לחיים החדשים ללא רק כחמד אלא גם כחות וכלי שיהיה ארוכות עשה "קטן", קבל הלך מן הנדוניא, סלק את הזכותו — וגבע (תשרי, תרנ"ט) לכאקו.

שוב נעשה הפשי; רק הוב אחד קטן נגדו אהרי עדיין — התקשרות עם הנערה הקטנה, שעליו לבא עמה בחליפות מכתבים לעתים מוזמנות בדיוק. — עבשו יש לו רק דאגה אחת: לשכלל את מצבו החמרי, להעשות עשיר. ומה נקל הדבר בכאקו, במקור העושר לאלפי נודדים שבאו לשם במקלם והתמילם, ובפרט כשהיתה לו היתרפות מצד קרובי הכלה, שהתעניו מעצמם בגדולו והתפתחותו במקצע החדש לו. הרוש לזה רק קרבן אחד: שהאיש הבוגר והרגיל להפש יחפך או יתחפך לתלמיד הניק, יקבל עליו מרות ויבלע נעוטה העדות משפלות את נאותו. אבל דוקא לזה לא היה ד—קן ממוגל. אפשר שיכל היה לומר בשעות יאוש ידועות על הרבה, אבל לא — על נאותו ועל הפש נפשו. ומקץ ימים אהדים לשיבתו בבית מצרו החדשים כבר התחילו להתחנות בנייהם תכונים בלתי נעימים, שתוצאתם היתה — יציאה מהבות ההוא לדירה מנוהרת ויוחסים פורמאליים הודים, שהלכו הלך והתחדר מיום ליום...

באותה העת התחיללה בו מלחמה עזימה בין הנשמה האצילית והתכונה התגוננת שבקרבה לכפוף נצחה הראשונה, והתגברה בקרבו התכונה, שדא נוצר כלל לדרך היום בזה. שנטשקף לו פה בכאקו ושהוא צריך לבחור לי דרך חדשה. בשעת רפיונו עוד השתקע לפניו בקומבי=

ולתפאר בפני מהמדינאים אלה — דנארתו ההסדה הפנימית, כי לא יוכל לעוד להם בשעת צרתם וצורך הוא להשאיר עד אולם לעניינם המדיניים. נוסף על זאת מה פתאם אבני בטנת תרשיא. שמועה זו הלמתינו כמעט שלשה ימים הסתה ביעד מעין כל מכה, לכל יראה איש במסאיביו הנלוים והדמועותיו, ובשעה אחים להתראות לפני חבריו, כבר תקף שוב על פניו הנחוק הגיבול יקומנו שבה ונדקפה בכתלתה. אבל מה שיעבר על נפשו בתקופת הימים הללו, ידע רק הוא והיומן שלו, שהבנים בו את מהשבותיו והנשיותו במשך י"ח שנים, ושלא זכרה עין לדאגתו...

על המין האנושי ניספה לו עוד דאגה אחרת: לתוך את אמו האלמנה ואה אחיותיו המבוללות ואחיו הנער, אבל הוא עמד בנסיגן: עוד קומבינאציות אחרות של המוח, התימה ישמרה, השלימו רבות — וזבל עליה יפה. את מטפחתו המך באיש בעל היחס גדולים. את אחיו לקה אליו, כלכלתו ולמדתו עד שעלתה בידו לשלחתו לאמריקה, שיטע נעיסה אחים לבקרה המלוכה. מעט מעט עוד גם לאחת מאחותיו לעבוד את הים האטלנטי, שיטע בבמה לה מצב נכון והצלחתה. והוא נשתקע המך ושקע בין התיבות והדאגות. בסוף שנת 1892 לעבודת הצבא. לאמו הודיע, כי נסע לעיר מונטרוזוק (מקום מצב גודוד) להגלי עניניו, לאחדים מבעלי משראותה הריון מכתבים ע"י אנטי-בינים מביאליסטוק, כדי שלא יכירו בנושפנקא של הדואר שנסע למקום אחר, ובכל התחבולות האפשריות התאמן להמשיך את יחסו עם בעלי התיבות, כדי שלא תפסק אמנותו אצלם ובשדושתהרד מעבודתו אחרי הדשים אחרים וישב לביאליסטוק והיה כבר שקוע בתיבות עד צואר, לא ברע תחת סבלו, אלא היה מתבודד בהדרו ומחבר קומבינציות שונות להמינות ממעלות החובות באופן נאה לו. אבל כל התחבולות הללו הביאו אליו רק הועלת זמנית, וסופן היה — שקיעה בתיבות עוד יותר עמוקה...

בשעה זו נודמנה לו עלמה אינטליגנטית אתה לארעניה שישרה בעיניו ושחביעה לו גם היא את הפצה להנשא לו. אחרי מלחמה פנימית ארוכה החליט בנפשו להסכים לקומבינציה זו. בכסף הנדוניא, שמסרו לידו תקף, סלק את כל התיבות, והוא התחיל להתכונן, לחייה הנשואים, הנשקפים לו בעתיד הקרוב. אבל עד מהרה התחילו ספקות רבים מציקים לו: אם יוכל לספק את צרכיה של אישה אינטליגנטית זו, ואם מוכשר הוא בכלל להצטמצם בחג המגבל של הדימשפחה. ואחרי פקפוקים ארוכים במשך ימים אחדים הודיע בכקר בהוד אחד, לבלתינו שהוא ועוד

מדאי היה כשרה בעצמו מראשית צעדיו הספרותיים. אין בהם אותה בקשת הדרכים, אותה הוראה הפנימית של הכשרון המתחיל ואותו רטוריקלי של הנצתן בכל גלוי הדש שבכבודתו — כל הדברים האלה, המנהלים הן מיוחד על יצירתו הראשונות של פיטן צעיר.

אחרי שבתר לעצמו מקצוע זה, התחיל להתעתד לזה בסריונות הראייה: בלי שום תקוה לפרסם דבריו אלה בדפוס ישב וכתב במסתרים אשורים פסיכולוגיים עפ"י הטימות שהיה מכין לעצמו מקודם במהרה מיוחדת לאותו דבר. בזהירות קרירות של סוד מנוסה עשה את הצעדים הצעדים הראשונים: הסתיר את פעולתו, והעיקר — את זוגתו, אפילו מידריו הזוהר אינטימיים, התאמץ להתאים את גזרתה של יצירה זו או אחרת לאותו המין שהיא שיכת לו, מתק וכתב וחזר ומתק, — והכל רק לשם למד והכנה גרידא...

בשנת תרנ"א התחילה הדפסת „ספרי אנדרה“ ע"י „בן אביגדור“ הורם הריאלי החדש שהכניסה הוצאה זו לספרותנו, התאים כלו למהלך מחשבותיו של ד—קי, והוא התחיל מהטש בכתביו, כדי להכין קבץ קטן בשביל הוצאה זו. סוף סוף עלתה בידו לכרז ספרים אחדים ולשלחם למערכת. אך בינתיים נפסקה ההוצאה ומתבררו הישבה לו מבוקרה ע"י הצינור לאות, כי היתה כבר מוכנה לדפוס. תעודה זו על בורות פשרוני שמר ד—קי אצלו והיה מוצא בה אימץ-דות בשעות ידועות. באותה השנה הדפוס בעתון „הצפירה“ ספור קטן (תרגום) בשם „ראי מקסם“, הגוס בפסיוננים „ברשדני“, לאמר: ישעיהו בן ד' שמעון המשיבצק. בדרשי זה נהפך אח"כ לברשדסקי ונטאר כנויו הספרותי לעולם.

* * *

ומצבו החמרי הלך הלוך ושפל. הצעיר הרך, שאך התחיל לטעום טעם החיים, התנסה בהמין צרות קשות, צרות רגילות וקטנוניות וצרות עמוקות ומיוחדות לו ולתכונתו. תחת המסוה של שיוזן-נפש וגאזה המתתו המין ענויים קשים, ההגיים והמדיים, שדפאו את נפשו ויפזרו בלא המלה את ניצוצותיה המאירים. מכעד הוילוך האפור של התוה המר נשקפה לו פרספקטיבה עוד יותר עמומה בעתיד. גם מצב אבותיו שתודע מאד עשה עליו רשם מדפא מאד. תחת הקרת העב של קרירות ואינדיפננטיות זרם זרם עז של רס חס ומתלהב; אהבה עצומה לאבותיו ולמשפחתו מלאה את כל קרבויו, ויחד עם הגאון הפנימי והחפץ להתהדר

ישארו"ם היה להם חלק גדול בטרנדית היוו.
 ימים ההם עמל הרבה גם על השתלמותו הרוחנית: קרא הרבה
 בספרות הרוסית והעברית, למד שפת אשכנז ורכש ידיעה בספרים
 הקלאסיים שבה, ומוזמן לזמן התרגל גם בכתיבה עברית.
 את הקריאה הספרותית שלו התחיל ד—קי כרב סופרים בימים
 ההם, בכתיבת קורספונדנציות. בקיץ שנת תרמ"ח נדפסו ב"המליץ"
 קורספונדנציות אהרות ממש, התומות בפסיונמיים לנדמן, A & ועוד.
 במכתבים הללו, שהצטינו בכותרות הפגנן ובחדיפות הבקרה, היתה
 עין סוקרת יכלה להבחין תקף את הסופר המנתח המצוין בעתיד. תפקיד
 זה של קורספונדנט אנונימי, שאין בו לא ריזה ולא כבוד, נמאס
 לו עד מהרה, ואהרי שמצא בהם כעין העודה ספרותית לעצמו, התחיל
 להתמכר לטאפיות יותר גדולות במקצע הספרות. כסתר הדח יושב
 ושכלל את סגנונו ע"י תרגומים משפות אהרות; שבהם נמצא גם תרגום
 הספר הגדול "כתב יד עברי" לכהרב. אהדים מתרגומיו נדפסו אה"כ
 ברבעון "בנסת הגדולה" של סובאלסקי. בעבודתו זו סגל לו סגנון אידופי
 מהיק, משוההרד במעט למרי מסבל המליצות שבסגנון הביבלי ומעדפלויותו.
 בדיקנות סגנונו הגיע לידי כך, שהיה נזהר אה"כ מהשתמש באיזו מבטא,
 שאינו נוהן להתרגם כצורתו לשפת רוסיה, ועי"ז טעו רבים ממכריו
 לחשבו למחוסר ידיעה הגונה בשפה העברית. באמת היה ד—קי בקי
 בכל ספרי התנ"ך ורק בעמל רב עלה בידו להשתתב מן המליצות
 הביבליות, שהיה מזהך עליהן, וכשהיה עמו פולטן שלא מדעת, היה
 מזהקן אה"כ באכזריות עצמה ומחליפן אפילו ברוסיציומים צורמים את
 האזן...

מומן לזמן נסה את כחו גם במקצועות שונים של עבודה מקודית;
 נסיונות כאלו הם מאמרו ב"המליץ" — "מה נעשה לשפתנו ביום שידוכר
 בה?"; "מאמר בקרה", ב"הנסת הגדולה" תהום בשם "שמעוני", על הספור
 "הדימות וצבא" של א. טיקטין; "מעצד וממשפט" — ספור מקודי נדפס
 באחד מגליונות "המגיד" שבקרקו.

אבל כל העבודות הללו לא נתנו די פפוק לרוחו השואף לגדולות.
 צעק עמק ככר התחילה להתכבר בו ההכרה, כי שרש נשמתו היא —
 צבוחת סופרים. כשהן גדול מלא את לבבו, שהוא מסוגל למלא תפקיד
 הגון בספרות העברית. המקצוע שכתר לעצמו היה — הנתוח הפסיכולוגי,
 שבוה מצא את עצמו מוכשר מן הטבע. עוד טרם שעלה בידו לכתב ספור
 אחר שלם, כבר היתה לו טכניקה ספרותית מפליאה של כל סוגי הספרות
 היפה בפרוזה. ואולם ידיעה טכנית מקדמת זו היתה גם שלא לשיבתו יותר

אז — יותר נכון — מהסתת גון בהור ורענן, היה תמן השיחות שביניהם מקרי ושטח. הד השאלות הנועזות, וכוחים נלהבים ומלאי-תכן היו נשמעים רק לפעמים כיוצא מן הכלל.

ובאותה שעה היה ד—קי מהלך בהדרו ועשן הפסידוס, היה מתמד ועולה מפיו, בשעה שעל שפתו היה מרקף אותו הגחוך של בטול, שעשהו עליון בסביבתו הביטחית. כבר אז היה ניכר בו אותו האדם מן הצד, שאינו הי בתוך הסביבה, אלא מהוצה לה, ומתחם אליה כחוקר אל העצם הניתן לחקירתו. מעט מעט נעישה בעיני חברו וגם בעיני עצמו, הצורה המרכזית, שהכל פונים אליה, — וכשהיה משתתף לפעמים גם מן בשיחת החברים, היו הכל מקיטבים לו בשימת-לב מיוחדת, והוא היה מדבר דבריו באותה המתנונית והבטחון-בעצמו, שנותנת להאדם ההכרה, שכל מלה ומלה שלו נכנסת ללב השומעים ומשארת שם רשם אדיר. ועל הרב אמנם לא שגה בהנתנו זו.

בניגוד ללב המשכילים הצעירים יוצאי בית המדרש, היה הוא עומד מרחוק לבל פעלה וצעד שנעשי במחנה הלאומים. בימים ההם היה בניצ'לוסטוק מרכז האגודה לקניה קרקעות בא"י, בשם „אגדת אלף“, קשה למסור את ההתלהבות ששררה אז בשדרות רחבות של עמנו, שהיו נושאים את צרותיהם כספיהם לקופת היעד בשמחה שלמה ובאמונה, שיזכו בקרוב להתנהל בא"י איש תחת גפנו ואיש תחת האנתר. ד—קי, שהיה יוצא ונכנס בבתי מכרו, עסקני האגודה, לא נמשך אהרי הורם הכללי, אלא היה מדבר בהג מכרו בלעג של קנף על „הטנטו העממי“ הזה, ובהשבין מדויק כבא מדאש את הסוף שבא אחים לכל איתו הענין. וגם לשאר התלומות הלאומיים — להרעין שד הברות „שפה כהונה“ ובאלה, היה מתיחס בשלילה לא מחמת התנגדות פרינציפאלית, אלא על יסוד השבונות הגזוניים קרים. צריך לציין, שיהום של שלילה, ולכל הפחות של שוין-נפש, נשאר בו עד סוף ימיו כמעט לכל הנועה הכהנות או מוליטות. מעורו לא היה חבר אקטיבי בשום חברה שבעולם. יחס כזה אצל ד—קי אינו מתבאר בהעדר הרגש הצבורי: אלא בההגון האמרי שלי, שהיה מתת את כל אילנות, כל דבר שלא היה לו בסיס היאלי מצק.

הפקיד זה של ציחה מרכזית עלה לו גם בהוצאות מיוחדות. קבלת אידהים תמידית דורשת דירה רחבה וזאה ופורנית ידועה בכלל. למרות הכנסותיו המצומצמות לא השך מנפשו שום עמל, כדי לסדר את חיו באופן מסוין למטרתו. עד מהרה נסתכך, כמובן, בעול תובות, תשלומי דבות וזהו הענינים הקטנונים, שהתהילו כבר אז ממתרים את ימיו

תקשה אותו האופי המציק והברוא, שתגלה בו אחיז בכל הופעותיו
 בחיים ובספרות. מצד אביו ובני משפחתו לא רק שלא היה התנגדות
 לאופן היותו, אלא גם מצא סודע והסבס: וההבדל זה שבין אופן היותו
 ובין התפקד הנגיל אצל רוב צעירינו המשכילים מהדור הזה, שהיו
 אבותיהם מפדויעים אותם במעשיהם, והיו צריכים להסתתר בחדרי החדים
 ב"למדני ההשכלה" שלהם, מתבאר בודאי אותו ההבדל שגדאה אחיה
 בני לבין רוב הברוא, גם בהשקפתו על החיים וגם בנמוסיו והרגליו.
 באחת העת ידד אביו ממנו. הוצאת הבית התחילו להצטמצם,
 התנער ישעיה דאה, כי ישיבנו בבית אביו קשה ומסוריה והחליט לבקש
 לי דרך בחיים.

*
 * * *

בשנת הדמייה אחרי חג הסוכות בא לביליבסק ובקש לו פריסה. הנער
 התקופ והמלא שאיפת החבות היה מוכרח הדשים אחרים להתפרנס
 מאכילה "מיים" בבתי קרוביו. תקופה בוויה זו בחיי נשואה תמיד
 בזכרנו כנתם ישודר שלא ניתן להמדות; לה היה מוחם אחיה את
 השברון, שהיה נכר לפעמים בהכונתו ואת הנטיית לבן ולבן ישעיה
 במהלך היותו. אבל תפק אחרי הפסח השתחרר מאופן-חיים זה והתחיל
 להתפרנס מהדאה שפת עבר. בחשבו או את ההדאה לתפקיד היותו, הציג
 לו תפק למטרה, היותו לתקופתו הטבעית, להגיע לידו מעמד רם
 בזה המורה היותו מקובל בעיר. בהשכנת מדויקת, לפעמים גם קצת
 מניחה, במחור קרבות רבים וגבוהות" נפלאות — היה צועד לאט
 לאט, צעד אחרי צעד, כדי להתקרב אל מטרתו הקיומית. ובאמת,
 לבי ההתקצמות שהדאה בהדאה עצמה וביצירת התנאים הטובים לפעולתו,
 ילמי הפרנסו שהתחיל לבקש בשרות ידועה — אפשר היה לחשב,
 כי סופו להיות אותו המוסם של "המורה המוכנה", שנמצא כמותו
 בכל המרחבים העברים היותר מאוכלסים.

מעטו של הוויטביצקי נעשה בקרוב מדנו הבהורים המשכילים,
 או יותר נכון האפיקורסים, ישעיה דאני לבן את העובדא, שמאיתו
 סבה היו מהרבים בביתו לא הצעירים התמימים "המתמימים", אלא אותם
 הצעירים, ישודר החיים כבר היל גלוי לפניכם, ושארן להם בחייהם
 רבד, גללו החיים בלבד... בין הצעירים-ההוקנים הללו היו מהקרבים לפעמים
 גם וקנים ממש. היותו לזה, שהקמת התחנית של הנאספים היתה ברוכה

תולדות י. דומשביצקי.

(י. ברשדסקי.)

ישעיהו בן שמעון דומשביצקי נולד כ"י לחודש מרחשון, שנת תרל"ב (14 אוקטובר 1871) בכפר זימושיצי הסמוך לעירה דרצ'ין מהוז מלזנים (פלך גרוזנה). אביו הלמדן והמשכיל גלקה בתור אברך־משי לבית הותנו, שהיה כפרו עשיר והשוב, ואח"כ נשאר הוא השורר בבית זה. בשטר ילדותו של ישעיהו היה ביתו של ר' שמעון מלא שפע: אמו היתה אישת־הקל ונהלה עסקי בית־המוצג ביה הרוצים ומצאה מזה פרנסת הבית כרוה ואביו היה סוחר ביערות והצליח בעסקיו. משתי התכונות היטות של האב ושל האם נתמזג, כנראה, אפיו של ישעיהו הצעיר: אצילות הרוח ושאירות אינטליקטואליות כבדות מצד זה, ודקנות, הדיקות ותקיפות קיצונית מצד אחר...

וביתו של ר' שמעון היה בית עברי במיטב משמעה של מלה זו. אפילו בנותיו ידעו היטב את כ"הק ובמקצת גם תלמוד סגברים משכילים. מסירות ודבקות זו לשפת עבר נבלעו איפוא בדמו ובמחיו של ד—קי מבלי משימ. ככן עשר כבר השכיל לכתב „על טהרת השפה" נאחה הסופרים המליצים מהומן ההוא.

רב תורתו העברית בתקופה ההיא קבל מאת הרב ר' יעקב דובינשטיין, שהיה מלמד בבית אביו, ושעד היום הזה אינו פוסק מלהכב ומלקלם את תלמידו שהיה מהינן, לדעתו, בכשחונת בלתי־מצויים. בן ט"ו שנה הלך לעירה רוסי, הסמוכה לכפר מולדתו, ולמד שם תלמוד מפי הרב רשם זרוסית מפי מורה נוצרי. במשך שנתים הגיע לידי מדרגת התפתחות כזו, עד שהיה יכל ללמד בפ"ע דף גמרא פשוטה ולקרא מפרי טורגנים וספרים רוסיים אחרים. אז עזב מקום גלותו וישב בבית אבא שנים אחדות.

השנים המעטות הללו השאירו רשם עמוק על ההתפתחות הגופנית והרוחנית של המופר בעתיד. בודד ונעזב לעצמו, היה מחלק את שעות היום שלו בין קריאה וכתובה כחסיית ועברית ובין טיול בכרים ובשדות שמסביב לבית. הוא לא הונן מאת הטבע כדגשנות ובהשגות פיוזיטיות רבות ביותר, אבל השפעת האוויר המכריא והסביבה הטבעית בחקופת גדולו היתה נכרת אח"כ לא רק באדם שבו אלא גם בספרו. שם

PJ
5053
B4

V1



КЕТАВИМЪ АХАРОНИМЪ

т е.

послѣднія сочиненія

І. БЕРШАДСКАГО

Часть І.

Издание „ТУШІЯ“.

ВАРШАВА, 1910 г.

Тип. Левинъ-Эйпштена, Павья 38.

י. ברשדסקי.

כתבים אחרונים.

עם תמונות המחבר,

תולדותיו מאת פ. קפלן.

ועם מפה ספרותית, י. ברשדסקי בתור אדם ובתור מספר

מאת בן-אביגדור.

חלק ראשון.

הוצאת "תושיה", ורשה.

ורשה, תר"ע.

בדפוס לוינאשטין, פניה 38.



י. דומשביצקי (ברשדסקי).
לפני ט"ו שנה.



י. דומשביצקי (ברשדסקי).
לפני שלש שנים.

117 22 1968

כתבים אחרונים

בזז
גזז

מאת י. ברשדסקין.

חלק ראשון.

PJ
5053
B4
v.1

Bershadski, Isaiah
Ketavim 'aharonim

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

